284

İnceleme

PROTESTO • James M. Jas

Protesto

James M. Jasper

İngilizceden Çeviren: Aslı Önal

JAMES M. JASPER

James M. Jasper, politika, kültür ve ahlak konuları üzerinde çalışmaktadır. *Ahlâki Protesto Sanatı*'nın yanı sıra, *Nuclear Politics* (Nükleer Politikalar), *The Animal Rights Crusade* (Hayvan Hakları Seferberliği) ve *Restless Nation* (Huzursuz Ulus) adlı çalışmaları yayımlanmıştır. Jeff Goodwin ve Francesca Polletta ile birlikte, duygular ve toplumsal hareketler üzerine bir çalışma olan *Passionate Politics*'in (Tutkulu Politikalar) editörlüğünü yapmıştır. 1996'da tüm zamanını yazarlığa vermek üzere akademik hayatı bırakan Jasper, çeşitli toplumsal kurumlar arasındaki stratejik etkileşimi konu alan birkaç ciltlik son kitabını tamamlamak üzeredir. James M. Jasper New York'ta, bir zamanlar şair Allen Ginsberg'ün oturduğu bir evde yaşamaktadır.

Ayrıntı: 1055
İnceleme Dizisi: 284

Protesto
Toplumsal Hareketlere Kültürel Bir Giriş
James M. Jasper

Kitabın Özgün Adı
Protest
A Cultural Introduction to Social Movements

İngilizceden Çeviren
Aslı Önal

Yayıma Hazırlayan
Tayfun Mater

Kapak Fotoğrafı
Lalocracio / iStock Unreleased / Getty Images Turkey

Kapak Tasarımı
Arslan Kahraman

Dizgi
Kâni Kumanovalı

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 612 31 85 – 576 00 66
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: *Nisan 2017*
Baskı Adedi *2000*

ISBN 978-605-314-166-2
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No.: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

 twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

James M. Jasper

Protesto

Toplumsal Hareketlere Kültürel Bir Giriş

İNCELEME DİZİSİ
SON ÇIKAN KİTAPLAR

ETİN CİNSEL POLİTİKASI
Carol J. Adams

AZINLIĞIN ZENGİNLİĞİ HEPİMİZİN ÇIKARINA MIDIR?
Zygmunt Bauman

PSİKOLOJİDE SÖZ VE ANLAM ANALİZİ
Sibel A. Arkonaç

BENLİK YANILSAMASI
Bruce Hood

TÜRKİYE KENTLEŞMESİNİN TOPLUMSAL ARKEOLOJİSİ
Erbatur Çavuşoğlu

MARKSİZMDEN SONRA MARX
Tom Rockmore

OYUN, OYUNBAZLIK, YARATICILIK VE İNOVASYON
Patrick Bateson & Paul Martin

İLAHİ GAZAP: DEHA NEDİR? DÂHİ KİMDİR?
Darrin M. McMahon

HARCIYORUM ÖYLEYSE VARIM
Ekonominin Gerçek Maliyeti
Philip Roscoe

KREDİOKRASİ
ve Borç Reddi Davası
Andrew Ross

ZİHİN VE DOĞA ARASINDA
Bir Psikoloji Tarihi
Roger Smith

ÖZGÜRLÜK
Zygmunt Bauman

ZAMANI YAŞAMAK
Jean Chesneaux

CAN ÇEKİŞEN İMPARATORLUK
Francis Shor

SÜREKLİ DEVRİM TEORİSİ
Eşitsiz ve Bileşik Gelişim Siyaseti
Michael Löwy

ŞİDDETSİZ DİRENİŞ
Felsefi Bir Giriş
Todd May

AYDINLAR SOSYALİZMİ
Jan Waclaw Makhayski

İLETİŞİM BİLİMLERİNİN UNUTULMUŞ KÖKENLERİ
Der. Jacques Perriault

MODA-LOJİ
Yuniya Kawamura

MARKSİZM'İN ANLAMI
Paul D'Amato

CİNSELLİĞİN ÖNEMİ
Arzuya Yeniden Kavuşmak
Dr. Ghislaine Paris

ÇALIŞMA DÜŞÜNCESİ
John W. Budd

YORUM VE AŞIRI YORUM
Umberto Eco

HAYATIN GİZLİ HAZLARI
Theodore Zeldin

HAYATIN KIRILGANLIĞI
William E. Connolly

DEVLET VE HUKUK
Friedrich Engels, Karl Marx

İYİMSER OLMAYAN UMUT
Terry Eagleton

TEKNİK, SERMAYE, MEDYA
Peter Trawny

Frank Dobbin ve Michèle Lamont için...

İçindekiler

Tablolar ve Bilgi Kutuları 8
Önsöz 9
Giriş: Protesto Etmek 15
1 Toplumsal Hareket Nedir? 32
2 Anlam 61
3 Altyapı 96
4 Üye Kazanma 124
5 Sürdürme 146
6 Karar Alma 168
7 Diğer Oyuncuları Angaje Etme 188
8 Kazanma, Kaybetme ve Daha Fazlası 219
Sonuç: Kahramanlar Olarak İnsanlar 238
Kaynakça ve Önerilen Okumalar (*ile işaretli olanlar) 242
Dizin 250

Tablolar ve Bilgi Kutuları

Tablolar

1. Dört Temel Kuramsal Yönelim 45
2. Anlamın Figüratif Taşıyıcıları 74
3. Temel (ve bazı tali) Karakterler 79
4. Beş Farklı His Türü 92

Bilgi Kutuları

Janus İkilemi 18
Kirli Eller İkilemi 43
Karakter Çalışmasının Çifte İkilemi 83
Yenilik İkilemi 85
Araştırma Teknikleri 102
Medya İkilemi 110
Örgüt İkilemi 114
Genişleme İkilemi 135
Yaramaz veya Uslu İkilemi 137
Kimlik İkilemi 155
Kardeşler Takımı İkilemi 156
Güçlü Müttefikler İkilemi 171
Hedef Kitle Ayrıştırma İkilemi 213
Telaffuz İkilemi 224

Önsöz

Geçtiğimiz birkaç yıl, dünya genelinde birçok protesto hareketine tanıklık etti: Kuzey Afrika ve Orta Doğu'nun yurttaşları, Amerika'daki Çay Partililer ve Wisconsinli kamu çalışanları, İspanya'daki Indignados [Öfkeliler], dünya genelindeki "İşgal Et"çiler, Avrupa'daki kemer sıkma karşıtları, İran yeşiller hareketi, İstanbul Taksim Meydanı, Kiev devrimcileri ve daha niceleri. Fakat dünya tarihinin bu önemli anlarına tanıklık etmekten dolayı kendimizi şanslı addederken şunu da unutmamalıyız; protestolar gezegenin her yerinde, her gün yaşanıyor ve bu hep böyle oldu. Çoğu zaman onlardan haberimiz bile olmuyor, tabii medyada bahsi geçecek denli dramatik ve uzun soluklu değillerse. Protesto, insan varoluşunun asli bir parçasıdır ve tarihin her döneminde önemli değişiklikler yaratma potansiyeline sahip olmuştur.

Toplumsal hareketler, protestoların günümüz dünyasında en sık aldığı biçimdir. Sıradan insanlara en temel ahlaki sezgi ve ilkelerini keşfetme, açıkça ifade etme, sonuna kadar yaşama olanağı tanır. Bireyler, diğerlerinin katılımını sağlamak, onları ikna etmek ve ilham vermek gayretiyle bir araya gelirler ve bunu yaparken bulabildikleri tüm araçlardan yararlanırlar: para, medya, hikâyeler, kolektif kimlikler, şakalar, karikatürler ve bazen de silahlar. Bazıları bu hareketlere tesadüfi ve düzensiz bir katılım gösterirken, diğerleri canıgönülden inandığı davalara hayatını adar.

Görünüşte en özgecil olan eylemlerde bile kişisel bir çıkar aradığımız şüpheci bir dünyada, insanların maddi konforlarını, mali istikrarlarını, aileleriyle geçirdikleri zamanı, normal seyrinde ilerleyen hayatlarını, başarı şansı görünüşte son derece az olan ahlaki projeler ve riskli taktikler uğruna terk etmelerini anlamak zor gibi görünebilir. Kendileri için görece az şey talep edip, toplumumuza bu tür faydalar sağlayan bu insanlar kimlerdir? Onları motive eden şey nedir? Dünyaya dair ne düşünürler? Kazanmalarını veya kaybetmelerini sağlayan şeyler nelerdir?

Son yıllarda, toplumsal hareketler üzerine çalışan akademisyenler, protestolara eşlik eden kültürel anlamlar ve hisler ile insanların kendi hayatlarını anlamlandırmak ve ahlaki hayallerini geliştirmek için bunları nasıl bir arada dokuduğunu giderek daha fazla takdir etmeye başladılar. Protestocular ve angaje ettikleri kitleler, eylemleri ve aldıkları kararlar aracılığıyla, gerek kendi hedef ve kimliklerini ifade edip yaratarak gerekse istediklerini elde etmelerini sağlayacak bir dizi taktiği elekten geçirerek "kendi yollarını buluyorlar". Katılımcıların bakış açılarını anlamadan toplumsal hareketleri anlayamayız.

Bir dava uğruna girişilen gönüllü kolektif eyleme bakmak, kültürün nasıl işlediğini görmek için de iyi bir yoldur, zira her toplumsal hareketin merkezinde yeni anlamlar yaratmaya dönük bir çaba yer alır. Kültürün yaratımı ve yaşadığımız dünyaya etkileri, başka hiçbir yerde bu denli belirgin değildir. Protestoyu anlayabilmek için kültürün değerini teslim etmek gerekir, fakat

diğer yandan da protesto, kültürün nereden geldiğini anlamamıza yardımcı olur.

Kültür anlamdır: kendi eylem ve güdülerimiz de dahil olmak üzere dünyayı nasıl anlamlandırıyoruz, bunları diğerlerine nasıl anlatıyoruz, diğerlerinin eylemlerini nasıl anlıyoruz ve kim olduğumuzu, kim olmak islediğimizi nasıl ortaya koyuyoruz. Anlam, hem aklımızda hem de bir yürüyüşte döviz olarak taşınacak bir kâğıdın üzerine yazılmış birkaç kelimede somutlaşan fiziksel taşıyıcılardadır. Bu, hem devam eden bir süreç hem de o sürecin rastlantısal bir sonucudur.

Kültürün bir veçhesi, bilişsel kavrayışlara dikkat çekme veya eylemi güdüleme gücü kazandıran pek çok duygudan oluşur. Hisler, tıpkı insan yaşamının tamamında olduğu gibi, protestonun da her aşama ve her veçhesinde mevcuttur. Bir zamanlar bir irrasyonellik kaynağı olarak düşünülen duygular, karar vermemiz ve hedeflerimizin peşinden gitmemiz konusunda bizlere yardımcı olur. Öfke ve ahlaki hiddeti bir araya getiren bir duygu olan infial, protestonun can damarı ve dünyada düzeltilmesi gereken ters bir şeyler olduğuna dair hissettiğimiz ilk işarettir. Ayrıca bize bunu düzeltme yönünde çabalamamız için gerekli enerjiyi verir.

Strateji, protestonun bir diğer kültürel boyutudur: hedeflerle ilgili kararlar ve bunların peşinden gitmek için kullanılacak araçlar; ittifaklar oluşturma ve rakiplerin saptanması; seçtiğimiz taktiklere olanak tanıyacak kaynakları seferber etme. Stratejik tercihler nadiren açık ve nettir; protestocuların üzerinde müzakere etmesi gereken sayısız bilmece ve ikilem vardır. Her bir tercih için, vaatler ve yararların yanı sıra bedeller ve tehlikeler söz konusudur. İlerleyen bölümlerde bu ödünleşimlerin [trade-off] en yaygın hallerine değineceğim, çünkü (kazansalar da kaybetseler de) protestocuların yaptıkları şeyi nasıl yaptıklarını anlamak için, onları bu ikilemlerle mücadele ederken izlememiz gerekiyor. (Ödünleşimler, karar alıcılar onların farkına varıp mücadele etmeye başladığı anda ikilemlere dönüşür.) Bunların nasıl stratejik kararlara dönüştüğünü, halihazırda içlerinde

barındırdıkları veya icat ettikleri kültürel değerler yoluyla anlayabiliriz yalnızca. Yapılan en sıradan tercih bile, kültürel bir merceğin filtresinden geçer.

Şu üç ifadeyi, *toplumsal hareket*, *protesto hareketi* ve *protesto*, neredeyse birbirinin alternatifi olarak kullanacağım. Toplumsal hareketlerin çoğu, katılımcılarının kendi dünyalarında rahatsız edici buldukları şeylere odaklanan protesto hareketleridir; hatta katılımcılar kimi zaman olumlu alternatif öneriler geliştirecek denli ileri gidebilirler. (Bazıları işleri farklı şekilde yapmak için yeni yollar geliştirirken, bazıları geliştirmez.) Britanya yurttaşlarının yeni yol yapımını durdurmak için mücadele vermesi bir protesto hareketidir; seri üretim Alman biralarına karşı ev yapımı İngiliz biralarını destekleyenlerin çabaları ise toplumsal bir harekettir. Kısacası protesto hareketleri, toplumsal hareketlerin bir alt kümesidir.

Fakat tüm protestolar protesto hareketi biçimini almaz: şikâyet sahipleri, seçilmiş temsilcilerine veya yerel gazetelere konuyu yazmakla yetinebilir, yani salt normal yollardan ilerlemeyi tercih edebilirler; diğer uçta ise bazı protestocular protesto hareketleri başlatmak yerine devrimci ordular kurabilirler. Çoğu kez siyasi partiler, başkaca hareketlere ihtiyaç duymaksızın protestoları yönlendirir; bu durumda partilerin *kendisi* birer harekettir.

Bireyler, protesto etmek için her zaman toplumsal hareketleri beklemezler. Bazıları, diğerleri tarafından görmezden gelinemeyecek, açlık grevi veya kendini yakma gibi dramatik eylemlerle, protesto etmenin bireysel bir yolunu bulur. 1953 yılında Hindistan, Telugu dilinin konuşulduğu Andhra Pradeş adında yeni bir eyalet kurdu, bunun kısmi de olsa nedeni, Potti Sreeramulu isminde bir adamın meseleye dikkat çekmek amacıyla ölüm orucuna girmiş olmasıydı. (Şu satırları yazdığım esnada bazı Hintliler Andhra Pradeş eyaletinden başka bir bölgenin ayrılarak yeni bir eyalet olması ümidiyle kendilerini ateşe veriyorlar, tıpkı Çin'in ülkelerini işgalini protesto etmek için yıllardır aynı şeyi yapan düzinelerce Tibetli gibi.) Ancak protestolarını eşgüdümlü hale getirmek isteyen bireyler, birtakım hareketler örgütler.

Dünyanın her yerinde ve herhangi bir anda binlerce toplumsal hareket faal bir halde. Bir iki toplumsal hareket içinde yer almış olan okurlar bile, hakkında yazılanları okumak veya televizyonda izlemek suretiyle, çok daha başka hareketlerle karşılaşacaklar. Hareketlere dair yazılanları okuduğumuzda, sormamız gereken sorular neler olmalı? Medya haberlerindeki ön yargıların ötesine nasıl geçebiliriz? Gerçekte ne istediklerini nasıl anlayabiliriz? Onlara kültürel bir mercekle yaklaşmamız gerekiyor.

1987 yılından beri toplumsal hareketlerle ilgili lisans ve yüksek lisans dersleri veriyorum ve öğrencilerimden onların benden öğrendiklerinden daha fazla şey öğrendim. Bazıları veya çoğu benim derslerimi almadan önce, alırken veya aldıktan sonra birer aktivistti. İlk zamanlarda AIDS ve gey-lezbiyen haklarından oluşan dava konuları, son dönemlerde küresel adalet ve İşgal Et hareketlerine dönüşmüş olsa da, karşılaştıkları zorluk ve ikilemler oldukça benzerdi. Siyasi aktivizmi bizatihi besleyen, korumalı bir alan olan CUNY [New York Devlet Üniversitesi] Lisansüstü Eğitim Merkezi'ndeki öğrencilerim, siyasi katılım sırasında olup bitenleri anlamam konusunda bana özellikle yardımcı oldular. Araştırma asistanlarım Kevin Morgan, Marisa Tramontano ve Gabriele Cappelletti başta olmak üzere, her birine teşekkür ediyorum. Lisansüstü Eğitim Merkezi'ndeki haftalık Siyaset ve Protesto Atölyeleri'nde kapsamlı yorumlar aldım; Liz Borland ve College of New Jersey'deki öğrencileri, kitabın müsveddelerini cömertçe gözden geçirip harika geribildirimlerde bulundular. Naomi Gerstel, A. K. Thompson ve Jonathan Smucker'ın, ilk taslaklar üzerine geniş kapsamlı yorumları oldu. Ayrıca, bana sağladıkları beslenme, barınma ve burs imkânları ile *Protesto*'nun ilk taslağını yazdığım güzel ofis için, Wassenaar'da bulunan Hollanda Beşeri ve Sosyal Bilimler İleri Çalışmalar Enstitüsü'ne teşekkür ediyorum.

Bu kitapta protesto ve toplumsal hareketlere dair, yapı ve kısıtlılıkları göz ardı etmeden eylem ve –öznel– maksadı ön plana çıkaran bir giriş yapmaya çalıştım. Kitap, araştırmacıların son

on yıllarda yaşanan toplumsal hareketler ve ilgili angajmanlara dair sormuş oldukları temel soruları içermekte ve bunları her okurun anlayabileceğini umduğum bir tarzda ortaya koymaktadır. Kitabın ders kitabı olarak okutulmasını kolaylaştırmak adına, bir öğrencinin kitabı bitirdikten sonra öğrenmesi gerektiğini düşündüğüm kavramları dikkat çekmeleri için **koyu renk** harflerle, listeleri ve diğer standart yazım vurgularını ise italik harflerle belirttim. (Dolayısıyla, **blok katılım** kalın harflerle, fiziksel anlam taşıyıcılar listesinin bir parçası olan *müzik* ise italik harflerle yazıldı. Müziğin ne olduğunu tanımlamama ihtiyacınız olduğunu sanmıyorum.) En yaygın ikilemleri, bilgi kutularının içine yerleştirdim. Kitabı daha kolay okunur hale getirmek için kaynak göstermedim ve çalışmalarına referans verebileceğim halde vermediğim tüm akademisyenlerden özür diliyorum.

Her bölüm, bölümün kalan kısmında bahsedeceğim konuları örneklendirmek için kanıt mahiyetinde faydalandığım bir vakayla başlıyor. "Wilkes ve Özgürlük" hareketi ve kadın hareketi gibi önemli tarihsel hareketlerin yanı sıra, son yıllardaki İşgal Et gibi girişimler ile sağ-kanat bir hareket olarak Amerikan Hıristiyan Sağı'nı ve yanı sıra Mısır'daki devrim girişimini ele almaya çalıştım. Toplumsal hareketleri konu alan derslerin sınavlarına hazırlanan yüksek lisans öğrencileri de dahil olmak üzere, konuyla ilgili daha fazla okuma yapmak isteyenler için, kaynakçada geçen bazı çalışmaların yanına yıldız işareti (*) koydum; bunların konuyla ilgili kapsamlı bir araştırmaya zemin hazırlayacağını düşünüyorum. Görüşlerinizi e-posta aracılığıyla iletmenizden memnuniyet duyarım: jjasper@gc.cuny.edu.

Giriş: Protesto Etmek

Şenlikli Kamp Alanı: Wall Street'i İşgal Et!

Wall Street'i İşgal Et, 2011 güzünün iki heyecan verici ayı boyunca dünyanın ilgisini üzerinde topladı ve başka yerlerdeki benzer kamplara ilham kaynağı oldu. 17 Eylül'deki ilk işgal, popüler reklamların komik parodileri niteliğindeki "yeraltı reklamları" ile bilinen, tüketim karşıtı bir grup olan Adbusters'ın başlattığı bir e-posta zinciriyle örgütlendi.

Zuccotti Park'ı işgal eden militanlar hiç vakit kaybetmeden, çoğu Amerikalının gerek Cumhuriyetçiler gerekse Demokratlar tarafından 1981'den beri uygulanan neo-liberal politikalar karşısındaki ahlaki bıkkınlığını özetleyen "Yüzde 99" ve tamamlayıcısı "Yüzde 1" etiketlerini kullanmaya başladılar. Bu dâhiyane kav-

ram çifti, ezici çoğunlukla dayanışmaya işaret ediyor ve ekonomi pastasından hak ettiğinden fazla pay alan, arsız bir kötü adam tanımlıyordu. Bu tam tamına, biri negatif diğeri pozitif iki zıt duygudan oluşan ve bir infial yaratarak insanları iyi olan kutba çeken türde bir **ahlaki batarya**ydı.

Hareketin bir diğer müthiş kavramı da, kısa süre sonra yüzlerce figüratif ve fiziksel mekânda uygulanan taktiksel bir davet olan "işgal et"in kendisiydi: Oakland'ı İşgal Et, Toledo'yu İşgal Et, Ataerkilliği İşgal Et, SEC'i [ABD Sermaye Piyasası Kurulu] İşgal Et, Evleri İşgal Et, Şabat'ı İşgal Et, Boehner'i İşgal Et, Kuletayı İşgal Et veya Kıbrıs'taki Tampon Bölge'yi İşgal Et gibi.

İşgalciler, karar almak için genel meclisler kurdular. Herkesin söz alabildiği uzun toplantılarda, mutabakata varmaları gerekiyordu. Dinleyicilerin konuşmacının sözlerini tekrar ettiği "halk mikrofonu", tüm kitleyi her düşünceyi tane tane söylemek ve kalabalığın arka taraflarında yer alanlara ulaştırmak zorunda bırakıyordu. Birkaç basit el hareketi, anında bir geribildirim yaratıyor ve uzun toplantıları daha eğlenceli ve katılımcı bir hale getiriyordu. Zuccotti Park'ta kamp kuran protestocuların, külfetli olmakla birlikte "gerçek" demokrasiyi ahlaki bir özlem olarak idrak edenler için heyecan verici bir süreç olan katılımcı demokrasiye vakfedecek bolca zamanları vardı. Burada, daha önce deneyimledikleri her şeyden çok daha demokratik, yeni bir yaşam biçimi söz konusuydu. Meclislerdeki demokrasinin dozu, yeterince temsil edilmediği veya dezavantajlı olduğu düşünülen yahut da henüz söz almamış olan kişileri sıranın ön kısımlarına alan "konuşmacıların önceliklendirilmesi" yöntemi sayesinde artırılıp azaltılıyordu.

Ucuz bahaneler peşindeki ana akım haber medyası, hareketin Başkan Obama veya Vali Cuoma'dan karşılık görmesini beklediği somut bir talep ya da politikası olmadığından dem vuruyordu. Gerçekten de, giderek büyüyen genel meclislerden kesin öneriler, az çok detaylı planlar çekip çıkarmak kolay değildi. Ama parlak bir arkadaşın bir queer sloganından uyarlayarak dövizine yazdığı "Buradayız, kafamız karışık, buna alışın" cümlesinde de ifade

ettiği gibi, mesele zaten bu değildi. İşgalcilerin kafasının yeterince net olduğu konu ise, iktisadi eşitsizliğin onlarda yarattığı infialdi; pek çok harekette olduğu gibi onları bir araya getiren şey, kafiyeli sloganlar veya net politika önerileri değil, hisleriydi. Dahası net talepler, siyasetçilere çok fazla meşruiyet ve güç sağlayarak İşgalcileri otoriteler karşısında kudretsiz şikâyetçiler konumuna düşürürdü.

Wall Street'i İşgal Et, çoğu protesto eyleminin karşılaştığı stratejik ikilemlerle karşılaştı. Bunlardan biri **Janus ikilemi** idi: Genel meclis, kampçılara yemek dağıtılması, Zuccotti'deki hayatın en heyecan verici yönünü oluşturan topluluk olma duygusunun inşası gibi iç mesele ve süreçlere vakfedilen zamana karşı, hareketin dışında yer alan medya, polis veya sendika türü müttefikler gibi diğer oyunculara vakfedilen zaman. İşgal Et, içine kapanma, kendi kendini tatmin eden ve halinden memnun bir iç demokrasi festivali veya şenlikli bir kamp alanı olma riskini her zaman taşıdı. Fakat New York'un başka yerlerinde yapılan düzenli yürüyüş ve etkinlikler bu durumu dengeledi ve İşgal Et'i dünya medya sahnesinin bir oyuncusu haline getirdi. Neredeyse tüm toplumsal hareketler Janus ikilemiyle boğuşmak zorundadır ki İşgal Et örneğinde bu ikilem, yarı ve tam zamanlı katılımcılar arasındaki gerilimlerde sıklıkla yansımasını bulmuştur.

Janus İkilemi

Janus, çoğunlukla kapıların üzerinde, bir yüzü içeri diğer yüzü dışarı doğru bakar halde karşımıza çıkan, kapı ve geçitlerden sorumlu Roma tanrısıdır. Bazı eylem ve argümanlar hareketin kendi üyelerini hedeflerken, diğer bazıları ise rakipler, devlet ve seyirciler gibi dışarıdaki oyunculara yöneliktir. Her hareket ikisini birden yapar ve doğru dengeyi bulmak zorundadır. Bir hareket kendi üyelerini motive etmek, kolektif dayanışmalarını güçlendirmek ve kendi kendilerine eğlenmelerini sağlamak için toplantılar düzenlemek suretiyle fazlaca içe dönük bir hal arz edebilir. Tam ters uçta ise, sadece dış etkileşimlere odaklanarak, katılım gösterip göstermeme konusunda üyelerini serbest bırakabilir. Nihayetinde üyeler katılım göstermemeye başlar. Janus ikilemi dahilinde çeşitli kararlar gündeme gelir: teşvik ettiğiniz kolektif kimlik, toplumun daha geniş kesimleriyle olan benzerliği mi vurguluyor, yoksa farklılığı mı ön plana çıkarıyor (Bernstein 1997)? Profesyonel bir kadro için para mı ödüyorsunuz, yoksa şevk ve yardımlaşma duygularıyla motive olmuş, hareketin içinden gönüllülere mi bel bağlıyorsunuz (Mansbridge 1986)? Katılımcı toplantılara mı yoksa (her ne kadar içerideki demokrasinin, dışarıda iyi bir halkla ilişkiler ve mümkünse iyi stratejik tercihler gibi yararları olsa da) burada alınan kararların uygulanmasına mı daha fazla zaman ayırıyorsunuz?

İç örgütlenmeyle ilgili aynı derecede önemli iki ikilem daha mevcuttur. Örgüt ikilemi, prosedürleri yönetmek için kaç kurala ihtiyaç olduğuyla ilgilidir: kurallar olayları öngörülebilir kılar ve fakat tam da bu nedenle yapabileceklerinizi sınırlar. **Piramit ikilemi** ise grup ya da örgütünüz içinde ne kadar dikey hiyerarşi inşa edeceğiniz ile ilgilidir: güçlü liderlere sahip olmak işe yarar ve memnunluk verici bir durum olsa da, bu liderler kimi zaman kişisel hedeflerini geri kalan katılımcılara dayatabilirler. Bu

ikilemler, İşgal Et örneğinde birbirleriyle etkileşim halindeydi: kararların nasıl alınacağı, genel meclislerin nasıl idare edileceği gibi biçimsel kurallarla, piramidin kısa ve dikeyden ziyade yatay olması amaçlanıyordu. (Gerçi bu durum, gayriresmî liderlerin ortaya çıkmasına engel olmadı.)

["Yerel bir kredi birliğinden kredi alın, büyük bankalardan değil", "Yüzde 99'u desteklemek için Kaliforniya'dan geldim".] Farklı nesillerden aktivistler, Zuccotti Park'ta bir arada. Kaynak: JMJ.

Pek çok İşgalci, 1999'da Seattle'da doğmuş olan küresel adalet hareketi ile ortak noktalarının çok az olduğu hususunda ısrarcıydı (Bkz. 6. Bölüm). Bu mesafe koyma hali, kısmen nesil farklılığından kaynaklanıyordu, zira yeni protestocuların müteakip destekçilerinin hassasiyetleri, daha bir iki yıl önce harekete dahil olanlarınkinden daha farklıydı. Koyulan mesafenin bir diğer nedeni de, şiddetsizlik yönündeki samimi kaygıydı, çünkü Seattle'daki maskeli "kara blok" anarşistlerinin indirdikleri vitrin camlarının hareketin adını lekelediğine dair bir kanı oluşmuştu (daha sonra göreceğimiz, yaramaz veya uslu ikilemi).

İşgal Et'in onun bir parçası olanlar üzerinde, hem daha heyecan verici ve katılımcı bir dünyaya anlık bir bakışı mümkün kılması hem de siyasi taktikler üzerine hızlandırılmış bir kurs vermesi bağlamında büyük bir etkisi oldu (Gitlin 2012). Umutlarını ve öğrendiklerini gelecekteki mücadelelere, henüz hayal dahi edemedikleri protesto hareketlerine beraberlerinde taşıyacaklardır. Fakat İşgal Et dışsal bir etki yaratmak da istedi. Aşırı eşitsizlik azaltılmadı ve muhtemelen Cuomo'nun New Yorklu milyonerlere uygulanacak bir vergiyi destekleme yönündeki kararı istisna olmak üzere, bununla ilgili yeni politikalar hayata geçirilmedi.

Fakat kamp yerleri, medyada kendisine geniş ve diğer protestolara kıyasla çok daha olumlu bir yer buldu. Medya, işgalcileri çoğunlukla gerçekdışı ütopik hayallere sahip, pasaklı işsiz gençler –samimi türde miskinler– olarak resmetse de, onlara ekseriyetle ciddi şikâyetleri olan gerçek insanlar olarak muamele etti. Protestoların medyada doğrudan yer almasının ötesinde, Birleşik Devletler'deki eşitsizliği, politika üreten insanların ciddiye alması gereken kamusal bir sorun olarak kabul edip tartışan makale ve köşe yazıları ortaya çıkmaya başladı. İşgal Et'den bir yıl önce, onunkine benzer bir popülist öfkeyi dillendiren sağ kanat Çay Partisi hareketinin 2012 seçimlerinde medyada kendine bulduğu yer, 2010'a kıyasla oldukça azaldı. Bunda İşgal Et'in dolaylı olmakla birlikte, göz ardı edilemeyecek bir etkisi vardı.

Toplumsal Hareketler

Yaygın kullanımıyla **toplumsal hareketler**, kapsamlı yasal ve toplumsal değişiklikleri, öncelikli olarak otoritelerin uygun bulduğu normal kurumsal kanalların dışında teşvik etme veya sekteye uğratma yönünde sürdürülen, maksatlı girişimlerdir. "Sürdürülen" ifadesi, toplumsal hareketlerin miting gibi tek seferlik etkinliklerden ayrıldığına işaret eder ki bu tür etkinlikler çoğu hareketin desteklediği öncelikli eylem türleri arasındadır. Hareketlerin devamlılığı, çoğu zaman resmi örgütler kurmala-

rına olanak tanısa da, gayriresmî toplumsal ağlar aracılığıyla da faaliyet gösterirler.

"Maksatlı" kelimesi, hareketi kültür ve stratejiyle ilişkilendirir: insanların ne istedikleri ve onu nasıl elde edecekleriyle ilgili fikirleri vardır ve bu fikirler hem kültürün hem de bireysel psikolojinin süzgecinden geçer. Hareketlerin maksatları vardır ve bu maksatlar hareketin dışındaki dünyadan ziyade –tıpkı dini hareketler veya kişisel gelişim hareketlerinde olduğu gibi– pekâlâ üyelerin kendisini dönüştürmeye yönelik de olabilir.

"Teşvik etme veya sekteye uğratma": pek çok akademisyen hareketleri ilerici olarak tanımlayıp gerici girişimleri **karşı-hareketler** olarak addederek tanım dışı bıraksa da, bu ayrım keyfi gibi gözükmektedir (bu iki ayrı türü tahlil etmek için farklı araçlar kullanılmasının yarattığı talihsiz durumdan bahsetmeye gerek dahi yok). Kürtaj karşıtı hareket, en azından feministlere göre insan hakları hususunda zamanı tersine çevirmeyi arzulasa da, tıpkı kürtaj hakkı hareketi gibi toplumsal bir harekettir.

"Kurumsal olmama" hali, hareketleri çoğu siyasi sistemin daimi ve istikrarlı olarak finanse edilen bir parçası olan siyasi partilerden ve çıkar gruplarından ayırmaktadır, ancak hareketler çoğu zaman bu tür oluşumları kendileri vücuda getirirler veya halihazırda var olanlarla yakın ilişkiler içinde olurlar. Bazı protesto grupları, çıkar gruplarına veya siyasi partilere evrilebilir.

Bu tanıma rağmen, toplumsal hareketler ile devrimler, ayaklanmalar, siyasi partiler ve çıkar grupları gibi diğer oluşumlar arasında net bir sınır yoktur. Devamlılık, maksat, değişim kaygısı, normal kurumların dışında olma gibi unsurların her birine ne kadar çok rastlarsak, bir oluşumu o kadar çok toplumsal hareket olarak adlandırmak isteriz. Ne denli az rastlarsak o denli çok yeni etiketler aramaya başlarız. İsyancılar, bariz bir biçimde bir hareket adına davranmaksızın, o hareketin hedeflerinden bazılarını paylaşıyor olabilirler (fakat isyancılar genellikle hedeflerini dikkatle seçer, içlerindeki infial duygusu ve suçlama hissini dışa vurarak, bir hareketin hedeflerini zımni olarak paylaşmış olurlar). Siyasi öfke ve hayal kırıklıklarını dışa vurabilir, fakat

aynı zamanda camı kırılmış bir vitrinden bir şişe parfüm de aşırabilirler. İnsanlar her zaman birden çok motivasyona sahiptir ve tam da bu nedenle onların eylemlerini anlaşılır kılmak için kültürel bir yaklaşıma ihtiyaç vardır.

Kitap boyunca, "aktivist" ve "protestocu" kelimelerini protesto eden insanları tanımlamak için kullandım. Ama ihtiyatlı olmak gerek, çünkü bu bazı insanların onları diğerlerinden ayıran sıra dışı kişiliklerle ve birer protestocu olarak doğduğu anlamına gelmiyor, tıpkı "öğrenciler" veya "profesörler"in iştigal ettikleri bu "tek" faaliyet üzerinden tanımlanamayacakları gibi. Protestocular, insanın doğuştan ayrı bir alttürü değildir: pekâlâ hepimiz kendimizi toplumsal bir hareketin içinde bulabiliriz.

Birçok faaliyet söz konusu olduğundan, toplumsal hareketlerle ilgili cevaplanabilecek bir değil bir dizi soru gündeme gelir. Protesto neden özellikle o anda ortaya çıkar? Bir hareketi ilk kim tahayyül eder ve vizyonunu ortaya koyar? Harekete kimler katılır? Yol boyunca kimler devam eder, kimler vazgeçer? Protestocular ne yapar? Ne yapacaklarına nasıl karar verirler? Taktiklerini ne zaman değiştirirler? Ne zaman kazanır, ne zaman kaybederler? Başka ne tür sonuçlar elde ederler? Hareketler ne zaman sona erer? Hiç şüphesiz bu sorulara tek ve basit bir kuramla cevap verilemez. Bunların her birini açıklamak için farklı yollara ihtiyacımız var, her ne kadar her açıklama kültürel bir boyut içerecek olsa da.

Kültür

Kültür müşterek fikirler, hisler ve ahlak kurallarının yanı sıra bunları ifade etmek ya da şekillendirmek için yarattığımız fiziksel simgelerden oluşur. Dünyayı anlamlandırmamız, kendimizi ve diğerlerini anlamamız, şarkı söylemek, okumak ya da bir caddede birlikte yürümek gibi kültürel süreçler aracılığıyla mümkün olur. Kültür, protestocuların ve onların etkileşim içinde olduğu hâkimler, polisler, yasa koyucular, muhabirler ve tüm diğer oyuncuların eylemlerinin içine işlemiş durumdadır. Bir

çatışmada her iki tarafı da –veya bütün tarafları– anlamamız gerekir.

Kültürün üç ana bileşeni vardır. Her şeyden önce **bilişten** oluşur: kullandığımız kelimeler, dünyayla ilgili inanışlarımız, dünyanın nasıl bir yer olduğuna dair iddialarımız, iki şey arasında (örneğin farklı gruplar arasında) yaptığımız ayrımlar. Bunların içerisinde "Yüzde 99" gibi çerçeveler yer alır ki bu "Yüzde 99", bir kurbanlar kuramına, bir kötü adamlar kuramına (kalan yüzde 1) ve problemin teşhisine, yani ikisi arasındaki inanılmaz uçuruma işaret eder. Bunların içinde ayrıca kolektif kimlikler yer alır ve İşgal Et örneğinde bu kimlikler yine Yüzde 99 ve Yüzde 1'dir. Başı, ortası ve sonu olan hikâyeler de bilişin bir parçasıdır. "İşgal etmek" gibi taktikler bile, nasıl eyleme geçileceğine dair kültürel olarak biçimlenmiş anlayışlarla bağlantı kurma yollarıdır.

Akademisyenler, kültürün bilişsel unsurlarını analiz etmeyi severler, çünkü bunları eylemden ayırmak, bir tablo halinde listelemek, broşür ve konuşmaların deşifre metinlerini okuyarak tespit etmek kolaydır. Fakat onları bu şekilde bağlamından koparmak insanların bu fikirleri nasıl deneyimlediğini, diğerlerini ikna etmek için bunları nasıl kullandığını ve bunlar tarafından nasıl güdülendiğini gözden kaçırma tehlikesini doğurur. İnsanlar sahip oldukları fikirleri, kütüphane rafındaki kitaplar gibi kafalarının içinde taşımazlar; onları eylemleri aracılığıyla yaşarlar.

Kültürün ikinci bileşeni olan **duygular**, bizi insanların gerçek yaşantılarına yaklaştırır, çünkü insanlar izleyecekleri yolu bilinçli olarak üzerine düşünmekten ziyade yaşadıkları durumlar aracılığıyla bulurlar. Duyguların kötü bir ünü vardır, çünkü onlar üzerine yazma eğilimi gösteren düşünürler, karmaşık düşünme eylemi yerine soyut düşünceler, hisler yerine fikirler, süreçler yerine sonuçlardan bahsetmeyi tercih eder. Duyguları, düşünmenin tam tersi, aptalca şeyler yapmamıza neden olan talihsiz müdahaleler olarak resmetmişlerdir. Psikologlar, duyguların da bize sinyaller gönderdiğini ve bilgiyi işlememize, içinde bulunduğumuz durumları değerlendirmemize ve eylem yollarını formüle etmeye başlamamıza yardımcı olduğunu henüz yakın

bir geçmişte göstermiştir. Duygular mütemadiyen yaşamlarımızı sekteye uğratmak şöyle dursun, devam ettirmemizi sağlar. Duygular işlevsel ve hatta bazen akıllıcadır. Gerek akla uygun gerekse pişman olunabilecek eylemlerin bir parçasıdır. Duygular iyi ya da kötü değil, sadece normaldir. Kültürün bir parçasıdır, çünkü onları ne zaman ve nasıl göstereceğimizi ve onlara ne isim vereceğimizi (örneğin korku mu, öfke mi) öğreniriz. Duygular ayrıca bilişin içine nüfuz etmiştir: hikâyelere hayat verir, kolektif kimlikleri önemsememizi sağlar, kötü adamlardan nefret etmemize veya kurbanlara acımamıza yardımcı olurlar. Biliş ve duygular birbirinden ayrılamaz.

Biliş ve duygular dışında, kültürün üçüncü unsuru **ahlak**tır. İki kısımdan oluşur. İlki, “Sana yapılmasını istemediğin şeyleri başkasına yapma” veya “Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacı kadar” gibi bir sarih *prensipler* dizisidir. Bu tür ifadeleri, diğerlerini ikna etmek veya çocuklara kendi bakış açımız doğrultusunda telkinde bulunmak maksadıyla formüle ederiz. Ahlakın çoğu kez eylemlere yön veren kısmı ikinci kısmıdır ve açıkça formüle edilmekten ziyade hissedilen *sezgiler*de ifadesini bulur. Bir patavatsızlık karşısında yüzümüzün kızarmasının ya da bir atın kırbaçlandığını görüp irkilmemizin nedenini tam olarak söyleyemeyebiliriz. Fakat hislerimiz bize bir şeylerin ters gittiğini bildiğimizi söyler. Siyasete ahlaki sezgileriyle dahil olan insanların sayısı, ilkeleriyle dahil olanlardan daha fazladır. İlkeler genellikle daha sonra gelir. Duygularımız düşünmemize yardımcı olur ve buna doğru ve yanlış üzerine düşünmek de dahildir.

Biliş, duygular ve ahlak çoğunlukla gerçek hayattaki siyasi ifade ve eylemlerde mevcuttur ve birbirlerini sürekli olarak şekillendirirler. Onları yalnızca somut örnekleri analiz ettiğimiz zaman birbirlerinden ayrıştırırız.

Kültür yalnızca zihinlerimizde (ve kalplerimizde) değildir. Bir fotoğraf, protestocu bir grubun infialini, tahlilini ve öfkesini yakalar. Bir kitap, bir hareketin ideolojisini ve felsefesini, örneğin eşitsizliğin yoksullar üzerindeki etkisini ve problemin

çözümünün aciliyetini, fotoğraflarla da destekleyerek detaylandırabilir. Eylemler de bir anlam ifade eder. Düzenlenen bir yürüyüş, göstericilerin kimler olduğu, ne istedikleri ve onlara kimin engel olduğuyla ilgili bir mesaj iletmek üzere dikkatlice kurgulanmıştır. Ritüeller, nihayetinde bir grubun temel inanç ve hislerini ifade eder bir hal alır ve grubun içindekilere ve dışındakilere onların gerçekte kim olduğunu anımsatır.

Anlamın bu fiziksel cisimleşmelerinin hislerimizle örtüşmediği sürece pek de bir önemi yoktur, fakat çoğu kez bize bu anlamları sürdürmek, özel olarak diğerlerinden ziyade bazılarına odaklanmak ve bunları yeni insanlara aktarmak konusunda yardımcı olurlar. Bir kere cisimleştikten sonra anlamlar yolculuk edebilir: Bir İşgalci, üzerinde "Teksas bir tanesini idam ettiğinde, şirketlerin insan olduğuna inanacağım" yazan bir döviz taşıyordu ve bu hem idam cezasına hem de şirketlerin devredilemez haklara sahip birer birey olduğu yönündeki mite dair harika bir taşlamaydı. Bu kadın fotoğraflandı ve görüntüsü internet sitelerine, gazetelere ve nihayet kitaplara dek ulaştı ve böylece bu taze mesaj her aşamada yeni kitlelere ulaşmış oldu.

Kültür Olmayan

Kültür her yerdedir, fakat her şey demek değildir. Eğer kültür haricinde hiçbir şey olmasaydı, bu onu bir kavram olarak daha az faydalı bir hale getirirdi. Benim sosyal bilimlerde "oksijen testi" olarak adlandırdığım testten kalırdı: oksijen olmadan bir toplumsal hayat olmazdı, fakat onu açıklayıcı modellerimize dahil etmenin pek bir faydası yoktur. Onun var olduğunu farz eder ve yolumuza devam ederiz.

Peki, kültür olmayan şeyler nelerdir? Her şeyden önce **kaynaklar**, yani para ve onun satın alabileceği fiziksel şeyler. Bunların içinde mermi ateşleyen silahlar, sesimizin daha uzağa gitmesini sağlayan megafonlar, radyo yayınını ileten antenler yer alır. **Arenalar** da kültür değil, resmi kurallar ve gayriresmî geleneklerin yönettiği, içerisinde kaynakların yalnızca belir-

li şekillerde kullanılabildiği, stratejik eylemin hayata geçtiği yerlerdir (Akademisyenler arenalardan sıklıkla **siyasi yapılar** olarak bahseder).

Son olarak, **bireyler** dünyayı kendilerine özgü yollarla düşünür ve hissederler ve başkaları tarafından paylaşılmadığı için bu, kültür değil, yalnızca **psikoloji**dir. Bunlar psikozlu halüsinasyonlar yahut da basitçe *henüz* diğerleriyle paylaşılmamış olan yaratıcı fikirler olabilir (hiç paylaşılmazlarsa, kültür de değildirler). Aynı yürüyüşe katılmış iki insan gördüğümüzde, etkinliğin hedef ve kavrayışlarını paylaştıklarını farz ederiz, fakat bu paylaşım nadiren kusursuzdur ve çoğunlukla büyük fikir ayrılıkları içerir. İşgalcilerin net taleplerde bulunmayı reddetmelerinin nedeni, insanların kamplara pek çok farklı nedenle gelmiş olabileceklerini fark etmeleri ve dolayısıyla kimseyi dışlamak istememeleriydi (öyle ki Yüzde Bir'in bazı üyelerine dahi kucak açtılar).

Kaynaklar, arenalar ve psikoloji her ne kadar kültür değilse de, onunla yakın bir etkileşim içindedir ki bu da kültürel yaklaşımın güçlü yönlerinden biridir. Kültür diğer boyutları anlamamız konusunda bize yardımcı olur. Bir aktivistin annesinin dolabındaki bir rafta öylece duran megafonun bir etkisi yoktur; kelimeleri ateşli bir kalabalığa haykırdığında bir önem kazanır. Mücadelenin karşı tarafında ise, biber gazı veya gözyaşartıcı gaz kapsülleri tek başına bir şey yapamaz. Polis şeflerinin onların kullanılması için emir vermesi ve altında çalışan güçlerin de bu emri uygulayıp uygulamamaya karar vermesi gerekir. Bu kararlar, "düzen güçleri"nin hesap ettikleri, sempati duydukları şeyleri, korkularını, ahlaki sezgilerini, bir başka deyişle kültürlerini yansıtır. (Tek başına bir memur, kullanılmaması emredildiği halde, biber gazı kullanacak kadar sadist veya öfkeli olabilir ki bu kültürel değil psikolojik bir faktördür. Fakat bu davranışı neticesinde –ait olduğu kolluk kuvvetinin kültürüne, medyanın ilgisine, siyasetçilerden gelen baskıya vb bağlı olarak– disipline sevk edilebilir de.)

Zaman zaman, kullanılmayan kaynakların da bir etkisi olur: bizzat varlıkları, gerekli olduğu takdirde *kullanılabileceklerine* dair bir hatırlatma veya tehdit unsuru oluşturduğunda. Yine aynı şekilde bu, tehdit eden ve edilen tarafların kültürel yorumunu gerektirir. Taraflar sürekli olarak birbirlerini anlamaya çalışır. Protestocular kendilerine bu tehditleri ciddiye alıp almamaları gerektiğini sorar.

Yapılandırılmış arenalar da kültürden bağımsız değildir. İlk olarak, bunları gelecekteki etkileşimleri arzu ettikleri şekilde sınırlandırma niyetiyle inşa etmiş olanların kültürel anlayış ve stratejik hedeflerini yansıtırlar. Arenalar, stratejik oyuncuların başvurabileceği kurallar sunar, hedefler ve eylemlere ilişkin belirli birtakım kavrayış biçimleri ortaya koyar ve eylemlerin maliyet ve zararlarını, avantaj ve vaatlerini yapılandırır. Fakat yine de yorumlanmaları gerekir. Kuralları ve gelenekleri, stratejik oyuncuların başvurması, itimat etmesi ve altüst etmesi için oradadır.

Daha da yapısal bir biçimde, arenalarda binalar, boşluklar ve çeşitli süslemeler yer alır ve tüm bunlar orada gerçekleşen kültürel yorumlama ve eylemlere yön verir. Zuccotti Park protestoculara uyuyacak, oturacak, tartışacak ve (tuvalet ihtiyaçlarını göremeseler de) davul çalacak, dışarıdan belli bir koruma sağlayan, ama protestocuları turistlerden (veya civardakileri, davul gürültüsünden) de izole etmeyen alanlar sağlıyordu. Parkın bir arenaya dönüştürülmesi gerekiyordu; parkın fiziksel kaynaklarının kamp kurmaya elverişli olduğuna karar verilmişti.

Arenalar gibi yapılar, fiziksel kaynak ve mekânlarla bağlantılı kültürel şablon veya şemalardan oluşur. Yasa ve diğer kurallar, genellikle yıllar içerisinde açık tartışmalarla detaylandırılmış ve devlet tarafından kolluk kuvvetleri veya ordu aracılığıyla uygulanan en bariz şemalardır. Fakat diğer yandan bizler de insanların bu arenalarda neler yapması gerektiği, oradaki uygun ve uygunsuz davranışların neler olduğuyla ilgili gayriresmî beklentiler geliştiririz. Arenaların kuralları eylemi şekillendirir, ancak birçok protesto tam da o kuralları değiştirmeyi hedefler.

İşgal Et, kapitalist Amerika'da gelirin nasıl dağıtılacağına dair kuralları değiştirememiş olsa da, bazı polisleri –gönülsüz de olsa– daha iyi davranmaya zorladı ve bazı sendika üyelerini daha militan taktikler benimsemek zorunda bıraktı.

Kültür ayrıca bireylerin sahip olabileceği, kişiliklerine özgü pek çok anlayışı da şekillendirir. Akıl hastalarının talihsiz psikozları bile, içinde bulundukları geniş kültürün deneyim ve yorumlamalarını yansıtır. Tüm bireylerin yaşadıkları değişimler ve sahip oldukları özgün yaklaşımlar, geçmiş deneyimlerini yansıtır, zira ömür boyu karşılaşılan bir dizi durum ve etkileşimin yarattığı kültürel kavrayışları benzersiz bir koleksiyon oluşturacak şekilde biriktirirler. Zihinlerimiz birer filtre gibi çalışır, hatırlanmaya değer bilgi kırıntılarını yakalar ve aradaki bağlantıları hisseder. Bireylerin yaratıcı olabilmesinin, bir durumu benzersiz bir şekilde görebilmesinin, geçmişteki benzer durumlardan öğrendiklerini hatırlayıp uygulayabilmesinin nedeni tam da budur. Zuccotti Park'ın toplumsal bir hareketin tohumlarının atılıp yeşerebileceği bir yer olarak görülmesi birkaç zeki insan sayesinde mümkün oldu, her ne kadar bu fikre, ilk olarak başka bir yere yürüyüp daha sonra o yerin sahiplerinin e-postalar aracılığıyla dönen tartışmalar nedeniyle alarma geçip parkı kapattıklarını öğrendikten sonra varmış olsalar da. (New York kentinin "özel mülkiyete ait kamusal alanlar"ı düzenleyen yasaları nedeniyle, sahipleri Zuccotti Park'ı kapatamadılar.) Psikoloji, kültür ve yanı sıra kaynaklar, insanların hızlıca intibak etmesine yardımcı olur.

Kitabın devamında, kaynakların, bireylerin ve kültürün birbirleriyle etkileşime girme biçimlerinden bahsedeceğim, fakat aralarındaki ayrımı abartmamalıyız. Her eylemde tüm bunlara ait unsurlar mevcuttur: tek tek bireyler, kültürel anlamları birbirlerine ve dışarıdaki izleyicilere belirli arenalarda ifade etmek için fiziksel kaynakları ve kendi bedenlerini kullanırlar. Aradaki ayrım, filozofların *analitik* olarak adlandırdığı türdendir: kaynaklar ve geri kalan her şey, insanların tasarılarını nasıl hayata geçirdiklerini, yaptıkları şeyleri nasıl yaptıklarını anlayabilmek

adına vurgulayabileceğimiz yahut gizleyebileceğimiz, eyleme ait boyutlardır. Tıpkı kaynaklar ve arenalar gibi kültür de kendi başına bir şey yapamaz. Sadece insanlar bir şeyler yapabilir. Ve insanlar da nesneler *ile* bir şeyler yapar, tıpkı protestolara ait video görüntüleri ve canlı yayınların polis tarafından anlatılanları yalanlayarak, İşgalcilerin milyonlarca izleyicinin sempatisini kazanmasına olanak tanıması gibi. İnsanların ve nesnelerin birbirleriyle işbirliği yaptığını söyleyebiliriz.

İleriye Bakmak

Protestoculardan, eylemlerinden, kararlarından ve vizyonlarından bu kadar çok bahsetmenin taşıdığı bir risk var: istedikleri şeyi elde etmeleri, onlar açısından çok kolaymış gibi görünebilir. Aslında tersi doğrudur: çoğu protesto başarısız olur. Toplumsal hareketler üzerine çalışan akademisyenler her zaman bunu itiraf etmekten hoşlanmazlar, çünkü çoğu kez hayranlık duydukları hareketleri çalışıyor olurlar. Fakat hareketler kazansa da, kaybetse de veya ikisinin arasında bir şey de elde etse, nedenlerini anlamak zorundayız. Pek çok kaynağa, harika çerçeve ve hikâyelere, sempati uyandıran kimliklere, geniş medya ilgisine ve zekice stratejilere sahip olan protesto grupları bile çoğunlukla kaybeder. Aşamayacakları engellerle karşılaşırlar. İşgal Et hareketinin pek çok küçük başarısı oldu, ama kapitalizmi neredeyse hiç dizginleyemedi. Bunun nedenlerinden biri, diğer oyuncuların da kendilerine ait kaynaklara, ideoloji ve stratejilere sahip olmasıdır. Şirketleri eleştiren her kampanya karşısında, hedefteki şirketler kendi paralarını kullanır, siyasi müttefiklerine baskı yapar, köşe yazıları kılığına bürünmüş gazete ilanları yayınlar ve yapabildikleri her yolla ve her gün kendilerini savunurlar. Arenaların kazananları olduğu gibi kaybedenleri de vardır ve arenalar çoğu zaman bir oyuncuyu diğerlerinden avantajlı kılacak şekilde kurgulanmıştır.

Bu kitap bir ölçüde tarihsel bir perspektif sunmaya çalışıyor ki bu hiçbir zaman kötü bir şey olmamıştır. Zuccotti Park'ın

yarattığı heyecan, zamanda geçmişe doğru yankılanır. 1848, 1871, 1936 ve 1968'de Fransa'da yaşanan protestolar arasındaki benzerliklere dikkat çeken bir düşünür, bunları çılgınlık **anları** olarak nitelendirir (Zolberg, 2008: 30, 31):

> Zamanın, mekânın ve koşulların kısıtlamalarından kurtulan, tarihten özgürleşen kadın ve erkekler, var olan repertuvardan kendi parçalarını seçtiler veya bir yaratı eylemi içerisinde yenilerini oluşturdular. Hayaller ihtimallere dönüştü... 1936'da başaramadıkları şey, 32 yıl sonra fabrikalar katılım namına yeniden şenlikli kamp alanlarına dönüştüğünde, özlemlerinin merkezinde yer alıyordu.

2011 yılı, Tahrir Meydanı, Rotschild Bulvarı, Puerta del Sol ve Zuccotti Park'ta kurulan şenlikli kamp alanları itibariyle, hayallerin muhtemel göründüğü başka bir uğraktı.

Takip eden bölümlerin bir mantık sırası izlediğini umuyorum. İlk olarak protestolar ve toplumsal hareketlerin ne olduğuna dair daha fazla soru soruyoruz; daha sonra insanların kendi dünyalarına anlam atfetme biçimlerini inceliyoruz; hemen ardından siyasi ve iktisadi altyapıların protestolara ne şekilde yardımcı olduğuna bakıyoruz. 4., 5. ve 6. Bölümlerde, hareketlerin nasıl yeni üyeler kazandığını, eski üyelerini nasıl motive ettiğini ve karar aldığını sorguluyoruz. 7. Bölüm, protestocuların diğer oyuncuları nasıl angaje ettiğini, 8. Bölüm ise protestocuların kazanımlarını, kayıplarını ve günümüz dünyasına etkilerini tartışıyor.

Bölüm başlıklarının çoğu, tamamlanmış edimlerden ziyade devam eden eylemleri vurguluyor: kazanılmış yeni üyelerden ziyade, üye kazanma süreci, alınmış kararlardan ziyade karar alma süreci gibi. Vurgulamak istediğim şey, *protesto edenler*in insanlar olduğudur. Yoksa protestolar öznesi olmayan gayrişahsî süreçler sayesinde veya "protestocular" olarak adlandırılan gizemli yaratıklar tarafından gerçekleştirilmez. İnsanlar her gün protesto eder, ancak bu, dünyadaki memnuniyetsizliklerin çokluğu göz önüne alındığında, beklediğimizden daha seyrek

gerçekleşir. İnsanlar çoğunlukla şikâyet ettikleri şeylere omuz silker veya işi şakaya vurur. Sadece nadiren diğerleriyle birlikte örgütlenir. Toplumsal hareketlerin özel, anlık, kırılgan ve çoğu kez kahramanca olduğunu unutmamalıyız. Onlar dünyamızı değiştirebilir. Protestocularsa, modern çağın kahramanlarıdır.

1
Toplumsal Hareket Nedir?

Bir Arena Olarak Sokak: Wilkes Hareketi

John Wilkes, on sekizinci yüzyılın en unutulmaz İngiliz şahsiyetlerinden biriydi. Şaşı ve genel itibarıyla çirkin olmakla birlikte, nükteli, çekici ve "kadınların gözdesi" tabir edilen bir hali vardı ve yolsuzlukları gözler önüne sermek konusunda dönemin en saldırgan gazetecilerinden biriydi. 1757 yılında kendisine parlamentoda (7.000 pound karşılığında) bir koltuk sağlayan varlıklı bir hayattan ayrı kalan Wilkes, Whig Partisi içinde dahil olduğu hizbin 1762 yılında hükümet dışı bırakılmasına oldukça içerlemişti. Wilkes, *The North Briton* adında, tek amacı Kral III. George ve onun atanmış başbakanı beceriksiz

Lord Bute'ye saldırmak olan haftalık bir broşür yayımlamaya başladı. Getirdiği yeniliklerden biri, insanlardan bahsederken alışıldık kesik çizgilerle baş harf belirtme yöntemini (Lord B---) terk ederek, eleştirdiği hükümet bakanlarının adını olduğu gibi yazmak oldu. Wilkes, bir yıl içerisinde vatan hainliği ve onur kırıcı yayın yapma suçlamalarına maruz kaldı; Broşürün 45. sayısında, Kral George'un parlamentoda yaptığı bir konuşmada yalan söylediğini iddia ediyordu.

Sonraki birkaç yıl boyunca Wilkes, Kral ve hükümete karşı bir dizi önemli hukuki zafer elde etti ve bu sayede isimsiz kişiler için çıkarılan arama emirleri hükümsüz kılındı, gazetelerin parlamento tartışmalarını yeniden yayımlamasına olanak tanındı ve parlamentonun sırf bir adayı uygunsuz buldu diye seçimleri geçersiz sayması engellenmiş oldu. "45" rakamı, kapı ve duvarların üzerine gururla yazılan yaygın bir duvar yazısı, "Wilkes ve Özgürlük" ise bir dizi benzer hareketin şiarı haline geldi. Alkol ve fahişelere harcamak üzere, yardım kuruluşlarından hatırı sayılı miktarda para hortumlayan Wilkes, muhtelif özgürlük türlerinin simgesine dönüştü. Kral'ın karşı çıkmasına rağmen, onun yeniden parlamentoya seçilmesini destekleyen kalabalık bir güruh oluştu. Sosyolog Charles Tilly'ye göre (1995, 2004), kısmen bir seçim kampanyası, kısmen sivil haklar mücadelesi, kısmen de bir sarhoşlar festivali niteliğine bürünen bu güruh, ilk modern toplumsal hareketi oluşturuyordu.

Bu yeni siyasi aracın farklı bileşenleri vardı. Wilkes, yalnızca Bute ve Kral'a (ve Kral'ın annesine) ağza alınmayacak sözler kaleme almakla kalmıyordu, kendisi aynı zamanda dramatik eylemleri ve etkili vecizeleri (maziden alıntıları) ile dikkat çekmeyi başaran bir medya ustasıydı. Ayrıca, o zamana dek ayrı olan iki arenayı bir araya getiriyordu: parlamento ve sokak. Destekçileri, seçilmiş görevliler üzerinde baskı oluşturmak adına yürüyüş ve eylemler düzenliyordu ve bu baskının çoğu, toplumsal hareketin merkezi araçları olan örgütlenme, toplanma ve ifade özgürlüklerine vakfedilmişti. Lonca seremonilerinden, gazilerin geçit törenlerinden, Metodistlerin yeniden diriliş toplantılarından ve

daha nicelerinden pek çok unsur ödünç almışlardı. At arabalarını durdurup, süslü püslü yolcuları "Wilkes ve Özgürlük" diye bağırmaya zorlamak gibi daha baskıcı taktikler de vardı, ama taktiklerin dengesi genel olarak zordan iknaya doğru kayıyordu. Sokak, siyasi bir arena olarak çok önemliydi.

Wilkes, bir başka açıdan da bir öncüydü: en kalabalık kitleler, siyasetçilere ve kraliyet ailesine gözdağı verebildikleri Londra'da toplanmış olsa da, Britanya'nın civar şehirlerinde de, artık ucuz ve yaygın hale gelmiş olan gazeteleri heyecanla takip eden başka bir güruh daha oluşmuştu. Yeni bir infial ve talepler temelinde, yeni türde oyuncular ve umutlarla etkileşime girmeyi öğrenen protestocular, yeni siyasi etki ağlarıyla ilişkilenmiş durumdaydı.

Burada, sıra dışı kişiliklere ve kendilerine has motivasyonlara sahip dikkat çekici kişilerin ne denli önemli olduğunu görüyoruz, fakat bunlar toplumsal hareketler içerisinde istediklerini, toplumsal ağlar oluşturmak, haber yayın organlarından yararlanmak ve yetkililer üzerinde baskı oluşturmak için kitleleri sokağa çekmek gibi tanıdık yollar aracılığıyla elde ediyorlar.

Modern Toplumsal Hareket

İnsanlar yapabildikleri her şekilde protesto ederler. Köleler, hizmetçiler ve hareketleri sıkı gözetime tâbi başkaları, efendisinin yemeğine tükürmek, emir aldığında aptalı oynamak, verilen görevleri baştan savma yapmak, değerli şeyleri çalmak veya parçalamak gibi kurnazca yollara başvururlar. Sorgulandıkları vakit, direniş gibi bir niyetleri olduğunu bazen reddetseler de, bu her zaman dayaktan kurtulmalarını sağlamaz (Scott 1985). Bu **güçsüzlerin silahları**ndan bazıları, yalnızca kişisel bir tatmin veya kazanım sağlarken, diğer bazıları bir hedef kitle göz önünde bulundurularak hayata geçirilir. Bazıları, zalim addettiğiniz kişinin iktidar ve haysiyetini ayaklar altına alan mahrem şakalar, dedikodular ve rivayetlerde olduğu gibi bir dayanışmaya ihtiyaç duyar. Kimi zaman patronun ne denli aptal veya budala olduğunu ima eden basit bir göz devirme hareketi, otoriteyi sarsabilir.

Madunlar, direniş konusunda çoğunlukla ihtiyatlıdır, özellikle de itaatsizlikleri nedeniyle öldürülme ihtimalleri varsa. Durumlarını idrak etmek ve eleştirmek için, **gizli kodlar**a, yani hâkim yaklaşımlara karşı çıkan ve mahremde dile getirilen anlamlara bel bağlarlar (Scott 1990). Yine de bu tür bir gizli direniş, tıpkı yoldan geçen binlerce kişi tarafından görülen bir duvar yazısı gibi, kamusal bir etki yaratır. Güçsüzlerin –ahırı ateşe verme, çiftlik hayvanlarını sakatlama gibi– diğer silahları, ikna edici olmaktan ziyade zorlayıcıdır ve bir binayı yakmak yalnızca doğrudan bir zarar doğurmakla kalmaz, ayrıca kilometrelerce uzaktan görülebilen, direnişin varlığını herkese ilan eden ve benzerlerini teşvik eden bir mesaj gönderir.

İnsanları daha büyük bir anonimlik içerisinde bir araya toplayan şehirler, farklı protesto biçimlerini teşvik eder, özellikle de ayaklanmaları ve kitlesel eylemlerin başka biçimlerini. Kalabalıkları, bir şehirde bir araya toplamak, kırsala göre daha az ön hazırlık gerektirir. Antik kentler bile bölücü kalabalıklara tanıklık etmiştir. İ.S. 484'te Mısır'ın İskenderiye kentinde, çömez bir öğrenci yaşça büyük olanların hışmına uğradığında –işin aslı dövüldüğünde– yerel Hıristiyan cemaati bunu Hıristiyanlık karşıtı bir saldırı olarak yorumladı ve 48 saat içerisinde piskopos, cemaatin içinden yakınlardaki bir pagan tapınağını yağmalamaya yetecek kadar adam topladı. Sonraki haftalarda paganlar, resmi bir soruşturma aracılığıyla karşılık vermeye çalıştıysa da Hıristiyan tahakkümü doğrultusundaki siyasi gidişat son derece barizdi. Bariz olan bir diğer şey de, piskoposun var olan söylentileri, rakiplerine saldırmak için kendisine bir mazeret oluşturacak şekilde eğip bükmesiydi (Watts 2010). Dünyanın en başarılı dini hareketlerinden biri olan Hıristiyanlık, Roma İmparatorluğu'nu diğer yanağını dönerek fethetmedi.

İnsanlar her zaman memnuniyetsizliklerini ifade etmenin bir yolunu bulmuş olsalar da, bugün bildiğimiz anlamda toplumsal hareket, modern dünyada ortaya çıkmıştır. Hatta on sekizinci yüzyılın sonlarında, Britanya ve Amerika'da, kısmen yurttaşlık fikri üzerinde temellenen ve giderek güçlenen parlamentolardan

(veya Amerika'da bilindiği haliyle Kongre'den) nemalanarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bu yeni arenalar, toplumsal hareketlerin doğumuna şehirleşmeden daha fazla katkı sağlamıştır. Diğer ülkelerde olduğu gibi, daha sonraki toplumsal hareketler, siyasi katılımdan dışlanan ve fakat kendilerini ulusun bir parçası olarak gören gruplar için hak ve tanınma talebinde bulunmuştur. Bizatihi "ulus" fikri, salt doğdukları yer veya damarlarındaki kana istinaden, toplumsal sınıflardan bağımsız bir tür dayanışma içinde olan "halk"ı ifade eder. Eğer hepimiz "İngiliz" veya Rus" isek, o zaman nasıl oluyor da bazıları diğerlerine serfleri olarak sahip olabiliyor veya bizleri rızamız dışında yönetebiliyor? Özgürlük ve demokrasiyle ilgili fikirler on sekizinci yüzyılda büyük bir yaygınlık kazandı, o an için henüz çok az sayıda hükümet bu fikirler temelinde hareket etmiş olsa da.

Demokrasi, hareketler için hem bir amaç hem de bir araçtır. Çok fazla şey vadeder (öyle ki bu vaatler, bugün bile herhangi bir yerde bütünüyle gerçekleşmiş değildir). Devletin keyfi eylemleri karşısında bir *koruma* (insan hakları) ve birtakım siyasi haklar sağlar: hükümet kararlarına veya en azından temel bazı kararlara bir ölçüde *katılım*; devletin eylemleri ve özellikle de hatalarıyla ilgili bir tür *hesap verebilirlik* ve devletin nasıl karar aldığı ve harekete geçtiği ile ilgili bir miktar şeffaflık. Siyasi yurttaşlığın bu unsurlarına ek olarak, demokrasinin sonraki biçimlerinin bir diğer vaadi de asgari düzeyde bir iktisadi *refah* olmuştur: sağlık, barınma ve beslenme. Gruplar hükümetlerinin bu unsurları sağlamada başarısız olduğunu hissettiklerinde, toplumsal hareketler etrafında bir araya gelmeyi öğrenirler. Demokratik olduğunu iddia eden rejimler çok fazla şey vadettiğinden, ironik bir biçimde, despot rejimlere göre daha fazla potansiyel infial kaynağı barındırır, zira beklentiler daha yüksektir.

Seçilmiş bir tür yasama organı, demokrasinin en temel öğesidir ve toplumsal hareketler de bu kurumlar içerisindeki temsilcilere baskı uygulamak üzere ortaya çıkmıştır. Fransa ve Britanya üzerine elli yıl boyunca araştırmalar yapan Tilly (1986, 1995), on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılda protestoların toprak

sahipleri, vergi toplayıcıları, uygunsuz davranan komşular ve infial yaratan diğer hedeflere yönelik *doğrudan* saldırılardan, seçilmiş yetkililere –mektuplar, dilekçeler ve sokak eylemleri aracılığıyla– etki etmeyi amaçlayan *dolaylı* çabalara doğru tedrici olarak nasıl kaydığını göstermektedir. Katılımcılar artık evleri yakıp yıkmak, hedeflerindeki kişilerin üzerine katran döküp tüy yapıştırmak veya köy kaidelerini çiğneyen bir kişinin penceresinin altında gürültülü bir müzik yapmak gibi yollara nadiren başvuruyordu. Daha ziyade konuşmalar yapılıyor, sloganlar ve şarkılar eşliğinde sokaklarda yürünüyor, döviz ve afişler hazırlanıyordu. Katılımcılar mesajlarını artık seçilmiş görevlilere, medyaya ve daha geniş kitlere gönderiyordu.

Yasama meclisi, bir stratejik arena örneğidir. Mahkeme salonları ise, kimlerin katılabileceği ve neler yapabileceği ile ilgili net kuralların olduğu, sınırları bilhassa iyi tanımlanmış başka bir arenadır. Haber medyası, daha az net tanımlanmış bir başka arenadır ve burada oyuncular internet siteleri, televizyon yayınları ve basılı gazetelerde hangi ifade ve görsellerin yer alacağı üzerine bir mücadele içine girerler. Protestocular çoğunlukla davalarını bu farklı arenalarda aynı anda savunurlar. Birinde engellendikleri vakit, kaynakları ve personeli en avantajlı durumda olan başka bir arenaya girmeye çalışabilirler (tıpkı savaş meydanında yüksek mevzilere yerleşmeye çalışmak gibi). Modern toplum, potansiyel protestoculara düzinelerce arena sunmaktadır.

Arenalar bazı protesto türlerine açılımlar sağlarken, diğer bazılarının mücadele gücünü kırar. Bu nedenle, **siyasi fırsat yapıları** olarak adlandırılırlar, zira bazen çok sayıda destekçiyi seferber edip devletten kimi imtiyazlar elde etmeleri için protestoculara birtakım fırsatlar sunarlar. Daha sonra da göreceğimiz gibi, bütün bir protesto kuramı bu fikir üzerine inşa edilmiştir. Bu gelenekten gelen araştırmacılar devlet üzerine odaklandıklarından, farklı ulusların farklı siyasi fırsat yapılarına ve sonuç olarak farklı protesto türlerine sahip olduğunu göstermişlerdir (Kriesi ve diğerleri 1995). Bazı ülkelerde siyasi partilerin yeni taleplere daha açık oluşu, protestoculara bir fırsat sunarken, diğer

bazı uluslarda partilerin ideolojilere sıkıca sarılmış olması yeni meselelerle ilgili açılımları imkânsız hale getirebilir. Almanya ve Birleşik Devletler'de hukuk mahkemelerinin otoritesi çok fazladır, bu nedenle protestocular dava açarlar; mahkemelerin görece güçsüz olduğu Fransa'da ise, pek fazla dava açılmaz. Protestocular kendilerine açık olan kanalları kullanırlar. Ayrıca yeni hukuki haklar talep eden Wilkesçılar gibi, yeni arenalar keşfetmeye veya var olanları dönüştürmeye çalışabilirler.

Bu uzun vadeli **yapısal ufuklar**a ek olarak, siyasi fırsatların açılıp kapanan **fırsat pencereleri** gibi kısa vadeli versiyonları da mevcuttur. Silahlı bir kişi, bir okulda yirmi çocuğu öldürürse, yurttaşlar ateşli silahların daha sıkı denetlenmesini talep eden dilekçeler gönderip, sokak gösterileri düzenlerler; siyasetçiler bu denetimleri destekleyerek oylarını artırma şansı yakalayabileceklerini düşünürler; haber medyası ise tüm bunları haberleştirerek daha fazla izleyiciye ulaşmaya çalışır. Petrol sızıntıları, nükleer kazalar ve diğer başka felaketler, birtakım protestoların örgütlenmesine yetecek bir süre zarfında, dikkatleri üzerinde toplayabilir. Birkaç hafta veya birkaç ay sonra, dikkat başka yöne dönecek ve fırsat penceresi kapanacaktır. Wilkes'in destekçileri, hükümetin Wilkes'i taciz ettiği, hapse attığı veya seçilerek elde ettiği parlamento koltuğundan men ettiği her anı, hükümet tarafından kendilerine sunulan bir fırsat olarak değerlendirdi. Hükümetin her yeni zorbalığı, sokağı seferber eden ve kısa süreliğine açık kalan bir pencere oldu. Bugün bile, hükümetin öfke uyandıran eylemleri, muhtemelen en sık rastlanan fırsat pencereleridir.

"Wilkes ve Özgürlük"ün toplumsal hareketlerin tanımlanmasına nasıl yardımcı olduğunu, onu kendi tanımımızla mukayese ederek görebiliriz. Wilkes'in Bute ve Kral'la kavgası devam ettiği sürece hareket ayakta kaldı veya en azından oldukça düzenli aralıklarla yeniden nüksetti. Hem Wilkes için özel koruma önlemlerini hem de herkes için daha geniş hakları kapsayan talepleri yeterince açıktı. Otoritelerin kontrolündeki olağan siyasi kanalların dışındaydı. Ancak yaşanan galeyan, birkaç açıdan

yetersiz kaldı. Yeniden kullanılabilecek toplumsal ağlar üzerinde temellenip onları pekiştirse de, Wilkes'in orijinal gazetesinin dışında resmi örgütler ortaya çıkaramadı. Dahası, Wilkes'in şahsına yönelik talepleri bir kenara bırakıp kendi taleplerini geniş ideolojik terimlerle formüle etmeye başlaması ancak tedrici olarak gerçekleşti. Wilkes ve destekçileri, el yordamıyla yeni bir protesto biçimi ortaya koydular. (Wilkes'den önceki protestolar, bütünlüklü bir toplumsal hareket statüsü altında değerlendirilmek için pek çok açıdan yetersiz kalıyordu.)

Birleşik Devletler'de toplumsal hareket iki aşamalı olarak gelişti. Devrim, protesto hareketine ait ağlara, mitinglere ve Britanya hükümetinin bir dizi hoşa gitmeyen uygulamalarına –ki bunlardan en dikkat çekici olanı 1765 yılında yürürlüğe giren Damga Vergisi Kanunu idi– cevaben şekillenmiş olan retoriğe dayanıyordu. (Bu kanun, gazeteler ve basılı belgelerde, tam da koloni medyasının görüşlerini dile getirip taleplerde bulunmak için kullandığı kâğıtlar için, sadece Britanya para birimiyle ödenebilecek bir vergi getiriyordu.) Kolonidekiler kendilerini Britanya yurttaşı olarak görüyorlardı, fakat parlamentoda temsilcileri yoktu ki bu, beklentileri –ve hayal kırıklıklarını– artıran bir durumdu.

Sonraki aşama 1830'larda, kamusal sorunları, bilhassa en yaygın "günahlar" olan kölelik ve alkolü, kişisel tercihlerle ilişkilendiren bir ulusal hareketler dalgası şeklinde yaşandı. Ahlaki reformcular, yaygınlaşan kötülükler için artık tek tek bireyleri sorumlu tutmaya başlamıştı. Genellikle Baptist ve Metodist vaizlerin başını çektiği ulusal ağlar oluşturdular, dev bir yayıncılık ve posta dağıtım endüstrisi geliştirdiler, bazı tüccarları boykot ettiler, "günahlar"la mücadele etmek için doğrudan ve yasadışı eylemler gerçekleştirdiler ve (içtüzük, düzenli toplantılar ve seçilmiş liderleri haiz) kendi parti ve lobi örgütlerini kurdular ki bunlar bugünün protesto hareketleri tarafından hâlâ yararlanılan taktiklerdir (Young 2016).

Bugünün toplumsal hareketleri, başta kendi üyeleri ve potansiyel üyeleri olmak üzere, yasa koyucular, devletin diğer

kurumları ve medyanın da dahil olduğu pek çok farklı kitleye mesajlarını iletme gayretindedir. Hareketler ahlaki görüşler formüle eder ve diğerlerini bunlara katılmaları için ikna etmeye çalışır. Fakat ikna ve edim konusunda uzmanlaşmış olsalar bile, istediklerini elde etmek için farklı araçları kullanmaktan bütünüyle vazgeçmiş değillerdir.

Zor, Para, Kelimeler

Zor, para ve kelimeler, ister iş anlaşmaları veya savaşlar, ister siyaset veya protestolar olsun, insanların tüm stratejik angajmanlarında kullandığı üç ana araç grubudur. İnsanlar istediklerini fiziksel güç veya abluka uygulayarak, diğer insanlara para ödeyerek veya onları ikna ederek elde etmeye çalışırlar. Toplumsal hareketler, her ne kadar bunların üçünü birden kullanabilecek olsa da, genel olarak ikna etme konusunda uzmanlaşmış olmasıyla karakterize olur. İkna yerine zora başvurdukları durumda, devrim orduları veya suç çetelerine; paraya başvurdukları durumda ise, bürokratik çıkar gruplarına meylederler.

İknanın taşıdığı önem nedeniyle, toplumsal hareketleri **retoriğin**, yani orijinal bir model olarak hitabet konuşmaları aracılığıyla diğerleri üzerinde bir etki yaratmak için kullanılan kültürün objektifinden anlamaya çalışmak bilhassa önemlidir. Bununla ilgili bir diğer yaklaşım da, siyaseti bilgileri, hisleri ve ahlak yargılarını cisimleştiren bir edimler dizisi olarak değerlendirmektir (Alexander 2011). Her iki durumda, stratejik oyuncuları birbirlerinin sözlerine kulak verip eylemlerini izleyen hedef kitleler olarak düşünürüz (para ve zorun da kültürel unsurları vardır, fakat bunların yorumlanması gerekir). Tıpkı kent meydanında halka seslenen bir konuşmacı gibi, hareketler de hedef kitlelere ihtiyaç duyar ve onları belirli bir şekilde hissetmek, inanmak veya davranmak konusunda ikna etmeye çalışır. İnternet çağında bile, iletişimin çoğu hâlâ, Zuccotti'den Tahrir'e, kent meydanlarındaki konuşmacılar aracılığıyla gerçekleşir.

Demokratik olmayan rejimlerde –ki insanlık tarihi boyunca varlık göstermiş olan devletlerin çoğu böyledir– kamusal meseleler genellikle fiziksel güç kullanılarak çözümlenir. Uluslar, tartışmalı topraklar için savaşa girerler; bir hükümdar ayaklanmaları yüzlerce kelle uçurarak bastırır. Bugün bile, şiddetin (veya şiddet tehdidinin) –özellikle de protestoculara yönelik polis şiddetinin– hüküm sürdüğü durumlar mevcuttur. Retorik, Antik Yunan dünyasında demokrasiyle eş zamanlı ve zora bir alternatif olarak ortaya çıktı; bugün onun sayesinde diğer insanları, özellikle de meclis veya jürilerde, belirli bir yönelimle oy vermek konusunda ikna etmeyi umabiliyoruz.

Toplumsal hareketler demokrasi ve ikna ile ilişkilendirilebilir olsa da, tıpkı grevdeki işçiler bir montaj hattını kapattığında veya isyancılar bir dükkânı yağmaladığında olduğu gibi, zaman zaman fiziksel güce de başvurur. 7. Bölüm'de de göreceğimiz gibi zor, protestocular için riskli bir stratejidir, zira resmi makamları küçük düşürmek konusunda genellikle başarılı olsa da, onlara şiddetli müdahaleleri meşrulaştırma imkânı tanıdığı için çok daha sık görülen bir biçimde başarısız olur. Bazı militanlar, devletin eylemleri karşısında, şiddete başvurur ve hatta askeri araçlara yönelir.

İşte devrimler de buradan doğar: hor görülen bir rejimi değiştirmenin, onu alaşağı etmekten başka yolu yoktur (Jeff Goodwin'in devrimlerle ilgili *No Other Way Out* [Başka Yolu Yok] kitabının başlığında da belirtildiği gibi). Rejimler kamusal katılımı sistemli bir biçimde engellediği ve elitler ordu, medya ve ekonomiyi tekeline aldığı vakit devrim, protestocuların ortak hedefi haline gelir. Sendikalar ve sol partiler, devletin ele geçirilmesini öncelikli hedefleri olarak koyarlar, fakat bugünkü toplumsal hareketlerin çoğu devleti ele geçirmek değil, ona etki etmek istemektedir.

Zorun şiddetli ve şiddetsiz biçimleri vardır. Trafiği durdurarak kanunları çiğnemek bir şey, dükkânların camlarını kırmak başka bir şey, insanların kemiklerini kırmak ise bambaşka bir şeydir. Günümüz toplumsal hareketlerinin hemen hepsi, işgal ve

ablukaların sivil itaatsizliğini savunmakta, hemen hepsi insanlara karşı uygulanan şiddeti lanetlemektedir. Bu ikisi arasında yer alan, makineleri sabote etmek veya dükkân camlarını indirmek gibi mülke zarar veren eylemlere karşı olan tutumları ise, hareketten harekete ve yıllar içerisinde çok fazla değişiklik göstermiştir.

Zorun asırlık yöntemlerinin ve demokrasiyle birlikte ortaya çıkan ikna biçimlerinin yanı sıra, modern dünya (kabaca son beş yüz yıllık dönem) insanlara istediğiniz şeyleri yaptırmakla ilgili üçüncü bir yolun hızla yayıldığına tanıklık etmiştir: onlara para vermek. Hemen her yerde ve her zaman, bir işi yalnız para için yapacak insanlar bulabilirsiniz. Sizden korkmalarına gerek yoktur, sizin hedeflerinize bütünüyle katılmalarına da (gerçi sizinle hemfikirlerse, onlara çok da fazla ödeme yapmanız gerekmeyebilir). Basitçe insanları işe alma ehliyeti, devlet ve kurumların protestocular karşısındaki en büyük avantajlarından biridir: çalışanlarını ahlaki olarak doğru hareket ettikleri konusunda ikna etmeleri gerekmez. Piyasaların kendine has dezavantajları olmakla birlikte, bu dezavantajlar ikna kadar arzu edilir olmasa da, zora göre daha tercih edilebilir görünmektedir.

Çoğu protesto grubu şu veya bu şekilde parayı kullanır. Hiçbir şey olmasa, fotokopi makineleri veya internet hizmeti satın alırlar (veya birileri satın alıp onlara bağışlamış da olabilir). Daha gelişkin gruplar profesyonel kadroları işe alır, büro kiralar, reklam verir ve başka birtakım pahalı stratejiler benimser. Bunu yapabilmek için, genellikle kaynak toplamaya başlamaları gerekir. Bu bir sarmaldır: ne kadar çok toplarlarsa, o kadar çok harcarlar ve ne kadar çok harcarlarsa, o kadar çok toplamaları gerekir. Bunun kısır bir döngü mü veya erdemli bir hareket mi, iyi bir şey mi yoksa kötü bir şey mi olduğu hem aktivistler hem de akademisyenler tarafından çokça tartışılır. Bu kitapta inceleyeceğimiz pek çok mesele gibi, bu durum da aktivistler için stratejik bir ikilem teşkil eder. Devlet kurumlarına hibe başvuruları yapmaya veya sosyal hizmetler satmaya başladıkları anda, artık başka türlü bir gruba dönüşürler.

Kirli Eller İkilemi

İdeal bir dünyada, araçlar ve amaçlar her zaman birbirleriyle örtüşürdü, böylece biz de her zaman ahlaki olarak kendimizi rahat hissettiğimiz araçları kullanırdık. Fakat bazen tercih ettiğimiz araçlarla ulaşamayacağımız iyi amaçlar da vardır. Hileye veya casuslara başvurmamız gerekebilir örneğin. Bazı gruplar için, paranın her tür kullanımı kuşku uyandırır, bu nedenle sadece gönüllülük esasına dayanarak çalışmayı tercih ederler. Ancak sadece paranın satın alabileceği şeyler vardır. Aşırı idealist olanlar bazı amaçlardan ödün vermeye razı olurken, pragmatistler ellerini biraz kirletmek konusunda gönüllüdür. Aradaki fark, kullandığımız taktiğin ne denli ahlaki olduğunu düşünmemizle alakalıdır. Kirli eller ikileminin diğer yüzü, tercih edilen taktiklerle ilgilidir ki bunlar hedeflerimize ulaşmak konusunda yetersiz veya etkisiz de olsa bir şekilde benimseyip kullandığımız taktikler olabilir. Katı eleştirmenler için, aşırı katılımcı demokrasi böylesi bir risk taşımaktadır.

Her ne kadar "çıkar grubu" kavramı, (protesto etmek yerine) lobi faaliyetleri yürüten ve personel çalıştıran resmi örgütler için kullanılıyor olsa da, grup ile örgüt arasındaki mutat ayrım bundan daha farklıdır. Benim kullandığım haliyle **grup**, genellikle küçük ve gayriresmî bir topluluk veya ağ iken, örgütlerin içtüzükleri, düzenli toplantılar yapmaya ayrılmış zaman ve mekânları, toplantı çağrısı yapma ve üyelerden başka taleplerde bulunma yetkisine sahip, kabul gören liderleri ve çoğunlukla yasal bir statüleri vardır.

Para, büro gibi fiziksel kaynakların yanı sıra, insanların zamanını da satın alır. Örgütler, bir sekreter ve avukatı işe alıp bir halkla ilişkiler firmasıyla çalışabilir. İşe aldığınız uzmanlar, kendi uzmanlaşmış oldukları taktikleri benimsemenizi tavsiye ederek muhtemelen protesto grubunuzu dönüştüreceklerdir. **Sihirbazın**

çırağı ikilemi, kirli eller ikileminin farklı bir versiyonudur: salt bir araç olarak yaratılan veya işe alınan şey kontrolden çıkar ve kendi içinde bir amaca dönüşerek örgütü yeni ve beklenmedik istikametlere götürür. Bunlar doğru istikametler de olabilir, ama çoğu kez hoş karşılanmazlar. Bir kere avukatları işe aldığınızda, hukuki stratejileri benimsemiş olursunuz.

Kültürel Olmayan Yaklaşımlar

Bugün toplumsal hareket kuramlarının çoğu, hareketlerin kültürel boyutlarını teslim ediyor olsa da, bu her zaman böyle değildi. Bazı kuramlara göre insanlar, kültürel olarak tanımlanmış, geniş kapsamlı hedeflerden ziyade, az sayıdaki dürtü ve teşviklerle hareket eder. Bazı kuramlar ise toplumsal hareketleri, gerçek katılımcılar ve onların bakış açılarından yola çıkarak ("mikro-toplumsal" yaklaşımlar) değil, büyük tarihsel ve yapısal bağlamlar içerisine yerleştirerek ("makro-toplumsal" yaklaşımlar) tartışır. Tablo 1, kuramcıların yaptığı bu iki tercihe göre, farklı gelenekleri sınıflandırmaktadır. Kuramların tarihsel olarak izini sürmeye, sol alt kutuda bulunan psikoloji kuramlarıyla başlayıp, onları saat yönünde takip eden diğer kuramlarla devam edip, son olarak sağ altta yer alan kültürel kuramlarla noktayı koyabiliriz.

Mağduriyet kuramları, toplumsal hareketler çalışmalarına 1970'lere kadar hâkim oldu. Bu kuramlar, bireylerin psikolojik durumlarıyla kolektif siyasi girişimler arasında adeta doğrusal bir nedensellik öngörüyordu. Eğer yeterli sayıda öfkeli ve hayal kırıklığına uğramış insan bir araya gelirse, bir şekilde protesto grupları oluşturabilir ve isyan ederek sokaklara dökülebilirler. Örneğin eğer karınları açsa, ekonomik koşullarından memnun olmayabilirler yahut da doğrudan kendilerinden memnun olmayabilirler: kendilerini köksüz ve yabancılaşmış hissedebilir, anlam ve kimlik arayışı içinde olabilirler (Klapp 1969).

Tablo 1: Dört Temel Kuramsal Yönelim

Odak Düzeyi	*İnsan Motivasyonlarının İmgeleri*	
	Sınırlı Teşvikler	Farklı Kültürel Anlamlar
Makro-toplumsal	Yapısalcı ve yapısal-tarihselci kuramlar: Kaynak mobilizasyonu, siyasi süreç, Marksizm, Tilly.	Kültürel-tarihselci kuramlar: Touraine
Mikro-toplumsal	Psikoloji kuramları: Kalabalık kuramı, mağduriyet kuramı, Freud, rasyonel seçim kuramı.	Kültürel kuramlar: Çerçeveleme, anlatı ve duygu kuramları; sosyal psikoloji

On dokuzuncu yüzyılda ve yirminci yüzyılın başlarında popüler olan psikoloji kuramlarından biri, yeterince büyük bir insan grubunun bir kalabalık (veya çokça kullanıldığı haliyle bir "güruh") oluşturacak şekilde bir araya geldiği takdirde, normalde bireyler olarak yapmayacakları şeyleri yapacaklarını savunan **kalabalık kuramı**ydı. Kalabalık içindeki insanlar daha duygusal davranacak, yasakları delip birbirlerini kışkırtarak şiddet eylemlerine kalkışacaktır. Bu gelenek içindeki kuramcılar, protestoculardan pek haz etmeyen ve böylesi bir faaliyetten bir hayır gelmeyeceğini düşünen elitlerdi.

Psikoloji kuramlarının Freudyen versiyonlarında, insanların siyasetle meşgul olmalarının nedeni kendi kişiliklerindeki gerilimleri giderme çabasıdır. 1960'lardan bir kuram, protestocuların oedipal komplekslerini çözme çabasıyla tüm iyi hisleri "anne" olarak temsil edilen hareketle ilişkilendirirken, kötü olan her şeyi devletin ve (profesörlerin de dahil olduğu) diğer egemen kurumların temsil ettiği "baba" figürlerine atfettiklerini iddia ediyordu. Bireyin içsel çatışmalarına işaret eden bu modeller

içindeki "çöpten adamlar", etraflarındaki dünyada olup biten şeylere makul tepkiler veremezler ve daha ziyade erken çocukluk döneminde öğrenilmiş olan savunma mekanizmalarını mütemadiyen tekrarlayıp dururlar.

Bir diğer psikoloji kuramı da, bireylerin özellikle de parayla ilgili birtakım doygunluklarını maksimize etmek doğrultusunda kararlar aldığını öne süren **rasyonel seçim kuramı**dır. İktisat biliminden türemiş olan rasyonalist kuramlar, 1960'ların ortasında diğer psikoloji kuramlarını eleştirerek (Olson 1965), karar alma sürecini tanımlamak için bir dizi detaylı matematiksel formül geliştirmiştir. Ancak matematiğin zarafeti, onları insan hayatının düzensiz gerçekliğinden uzaklaştırmıştır. Onların denklemleri en iyi şekilde, ortada maksimize edilecek tek bir nicelik olduğunda ve özellikle de o nicelik ölçülebildiğinde çalışır. Paranın bu kadar iyi sonuç vermesinin nedeni de budur. Matematiksel kuramlar, insanların örgütlerinin bütçesini artırmak, balinaların hayatını kurtarmak ve büyük bir gösteri yürüyüşüyle üyelerini motive etmek gibi farklı hedefleri nasıl dengelediğini anlamak konusunda daha az ehildir. Bu hedefleri mukayese etmek zordur. Kaçınılmaz ödünleşimlerin ve ikilemlerin olduğu bir dünyada, kesin formüllerin ancak sınırlı bir kullanımı olabilir.

Psikolojinin davranışçılık olarak bilinen dalıyla ilişkili olan rasyonalist kuramların, insan zihninin dışsal mükâfatlara odaklanmış olduğuna dair oldukça basite indirgeyici bir yaklaşımları vardır (içsel mükâfatlara yoğunlaşan Freudyen kuramları açıkça reddederler). İnsanlar biraz da, bilgiyi kendi zihinlerinin filtresinden geçirmeksizin salt verilen teşviklere tepki vermek üzere eğitilmiş olan güvercinlere benzetilir. Buna rağmen rasyonalizm, sadece kişisel çıkarlarını düşünen bireylerin protestolara katılmayacağını, diğerlerinin çabaları üzerinden **bedavacılık** yapacağını, çünkü çabalar başarıya ulaştığı durumda, herhangi bir risk almadan veya bedel ödemeden başarıdan nemalanmayı tercih edeceğini göstermek konusunda bir katkı sağlamıştır. (Rasyonalistlerin kişisel çıkar tanımı oldukça dardır.) Bu, neden çoğu insanın amaçlarıyla hemfikir olduğu halde toplumsal

hareketlere katılmadığını anlamamıza yardımcı olmakta, fakat diğer yandan insanları protestolara çeken kültürel ve psikolojik işleyişi daha iyi anlamamızı zorunlu hale getirmektedir.

Rasyonel seçim kuramının dışında psikoloji kuramlarının, insanların eylem gerektiren ahlaki ideolojiler üretmek için kendilerini diğer gruplar veya kendi idealleriyle nasıl kıyasladığını gösteren başka makul versiyonları da geçerliliğini korumuştur. Bu **göreli yoksunluk kuramı**, kültürü bir mukayeseler kaynağı olarak görür. Yaşamın nasıl *olabileceğini* tahayyül ettiğimizde, bugünü eksik buluruz: Amerikalıların en zengin yüzde 1'i, neden ülkenin zenginliğinin yüzde 43'üne sahip olmak zorundadır? Gerçekten de bizden daha iyi oldukları için mi? İnsanlar grup düzeyinde mukayeseler yaptıklarında, kendi grupları namına infiale kapılma ihtimalleri oldukça yüksektir.

İnsan beyni ve kişiliği içerisinde, evrensel sayılabilecek psikolojik süreçler olduğunu varsayan psikoloji kuramlarının çoğu, kültürel dinamikleri göz ardı eder: tüm çekirdek aileler oedipal dinamiklerle maluldür, yaşadıkları toplum içerisinde net toplumsal ve iktisadi rollerden yoksun olan bireylerin tümü kendilerini yabancılaşmış hisseder, tüm bireyler gelir ve servetlerini maksimize etmeye çalışır. Bireysel hislerden, büyük ölçekli siyasete doğru atılan bu gizemli adımda, kültürel anlayış ve beklentiler dışarıda bırakılmıştır. İşten kovulmuş ve aç kalmış olabilirim, ama bu otomatik olarak sokağa çıkıp oraya buraya taş atmaya başlayacağım anlamına gelmez. Durumumun pek çok başka insan tarafından paylaşıldığını idrak etmem, kör talih ya da kontrol edilemez piyasa güçleri yerine devleti ve alınan kurumsal kararları suçluyor olmam gerekir. Öfkelenebilirim ve bu öfke dışa doğru yönelerek ahlaki bir infial halini de alabilir, içe doğru yönelerek teslimiyet ve depresyonla da sonuçlanabilir. Ve bu durum toplumsal ağlara, protesto gruplarına, ahlaki girişimcilere, kaynaklara ve daha fazlasına bağlıdır: psikolojiden çıkıp eyleme giden yolda, kültürel ve yapısal faktörler bir arada işlev görür.

Yapısalcı kuramlar toplumsal hareketleri anlamlandırmanın daha geçerli bir yolu olarak, 1970'lerde psikoloji kuramlarının

yerini aldı; bu kuramlar protestocuların dünyaya dair his ve düşüncelerinden bağımsız bir biçimde, kurumsal kısıtlamaların eylemi belirli yollar izlemeye mahkûm edeceğini öne sürüyordu. Psikolojik modellerin temelini oluşturan tüm zihinsel-duygusal aktiviteler terk edildi. Yapısal kısıtlamalar genellikle kaynaklardır: eğer bir devlet iflas ederse, devrim yeni ve daha etkin bir rejimin müjdecisi olacaktır. Fakat diğer yandan bu yapısal kısıtlamalar zorlama kapasitesine de sahiptirler: eğer ordu bir savaşta yenilmişse ve ülkesindeki protestocuları bastırmak için fazla örgütsüzse, devrim başarıya ulaşabilir.

Yapısalcı kuramlar işlerine geldiği biçimde, toplum içerisinde her zaman yeterli miktarda memnuniyetsizlik olduğu ve insanların fırsatını buldukları takdirde (örneğin öldürülmeyeceklerini bildikleri vakit) hep birlikte seferber olacakları varsayımında bulunur. Yapısalcı kuramların tanımladığı haliyle hareketler, oy kullanma ve diğer siyasi haklara sahip üyeler olmayı arzulayan, dışarıdakiler veya **meydan okuyanlar**dan oluşmaktadır ki Wilkes'in destekçileri buna iyi bir örnektir. Yapısalcı kuramlar protestolara dair bir "anahtar-kilit" yaklaşımı benimseme eğilimindedir: doğru stratejiyi seçmek, siyasi yapılara açılan kapıyı aralayacaktır.

Kaynaklar her örgüt için son derece önemlidir, öyle ki 1970'lerin sonunda ortaya çıkan bütün bir yapısalcı toplumsal hareketler kuramı **kaynak mobilizasyonu kuramı** olarak adlandırılmıştır. Savunucuları John McCarthy ve Mayer Zald'a göre (1977), her tür maddi kaynak arayışı, **toplumsal hareket örgütleri**nin (onlar bu örgütleri kısaca THÖ olarak adlandırır) nasıl hareket ettiğini şekillendirir. Aynı bağışlar için diğer örgütlerle rekabet edip etmediklerine, bağışçı sayısının az ya da çok olmasına veya meseleden doğrudan etkilenmeyip salt sempati duyan insanlardan bağış yapmalarını isteyip istememelerine bağlı olarak, davranış biçimleri değişiklik gösterir. THÖ'ler, onsuz başarı şanslarının olmadığı paraya olan ihtiyaçlarına göre şekillenir.

Hareket örgütlerinin, ilgi veya para için bir piyasa içinde rekabet eden şirketler olarak kurgulandığı provokatif bir iktisat

metaforunu takip eden McCarthy ve Zald, **ahlaki girişimciler**in paralarının bir kısmıyla bir protesto örgütü kurma yatırımı yapıp, sonrasında diğerlerini bu yeni dava konusunun desteklenmeye değer olduğu hususunda ikna edebileceklerini öne sürer. Her ne kadar bütün protesto gruplarının resmi bir örgütün sahip olduğu profesyonel ve finansal altyapılara sahip olmak gibi bir derdi olmadığı biliniyor olsa da, McCarthy ve Zald'ın görüşlerine bugün hâlâ başvurulmaktadır. Her çevre örgütü bir Sierra Club ya da Greenpeace olmaya özenmez. Eğer özeniyorsa ve destekçilerinden yıllık bağışlar dışında bir beklentisi yoksa, o zaman protesto grubu veya toplumsal hareket olarak değil, çoğunlukla çıkar grubu olarak adlandırılır.

Bir diğer yapısalcı kuram ise kaynaklar yerine siyasi fırsatlar üzerine yoğunlaşmaktadır (McAdam 1982; Tarrow 1998). **Siyasi süreç** veya **siyasi fırsat kuramı** olarak bilinen bu kuram, hem siyasi kurumlar hem de onları kontrol eden elitlerden oluşan **devlet yönetimi** içindeki yapısal açıklıklara odaklanır. Elitler kendi aralarında fikir ayrılığına düştüklerinde, içlerinden bir hizip yeni ittifaklar oluşturmak üzere elit olmayanlara siyasi sistemin kapılarını açabilir. Yahut siyasi elitler, diğer grupları bastırmak için başvurdukları araçları (parasal veya askeri güçlerini) yitirebilirler.

Birbirlerine çok iyi bir biçimde eklemlenen kaynak mobilizasyonu ve siyasi fırsat kuramları, nihayetinde tek bir kurama dönüştü: bir grubun ne kadar varlıklı veya nüfuzlu olduğu, karşısına çıkacak fırsatları etkiler. Sosyal yardım alanlar veya işsiz işçiler gibi yoksul insanların oluşturduğu hareketler, büyük bir büro ve profesyonel personel için gerekli parayı bulmak konusunda, vahşi yaşam ve çevre grupları gibi orta sınıfa hitap eden hareketlere kıyasla daha çok zorlanacaktır. Yoksul insanların, kendi örgütlerini kurmak gibi bir şansları olmayabilir, bu nedenle (halihazırda *sahip oldukları* bir şey olarak) hatırı sayılır rakamlara ulaşan üyelerini bir araya getirerek işyerlerinin veya hükümetlerin faaliyetlerine son vermeye odaklanmaları, onlar açısından daha iyi olabilir. Veya kendi davalarına sempati du-

yan, siyasi iktidar ve para sahipleriyle ittifaklar kurabilirler (elit müttefikler, her iki kuramın da merkezinde yer alır).

Kaynak mobilizasyonu kuramları para, siyasi fırsat kuramları ise devletin uyguladığı zor üzerine odaklanır. Ancak ikna, toplumsal hareketlerin temelidir ve bu kuramların hiçbiri –yapısalcı olmaları nedeniyle– ikna ile ilgili fazla bir içgörü sunmamaktadır. İkna ahlak ile ilişkilidir: bir insanı bir şey yapmaya ikna etmemizin koşulu, çoğu kez o şeyin doğru olmasıdır. Kimse kendisine yapılan ödemenin veya uygulanan zorun doğası gereği ahlaki olduğunu düşünmez, yine de bunların ahlaki açıdan meşrulaştırılması gerekir (ki burada yine ikna söz konusudur). Fakat bizatihi bu ikisinden, bir gayriahlakilik kokusu yükselmektedir. İnsanların doğru olan şeyi yapmaları için parayla satın alınmaları veya buna zorlanmaları gerektiğini hiçbirimiz düşünmeyiz.

Bu iki kuram, araçlar üzerine odaklanmakta, fakat protesto etme motivasyonlarını göz ardı etmektedir. İlk başta basit psikoloji kuramlarını reddetmişler, fakat yeni kültürel kuramların ortaya çıkmasıyla birlikte bazı kültürel dinamikleri analizlerine dahil edebilmişlerdir. Ama bir noktaya kadar: Wall Street'i İşgal Et üzerine yazılmış bir gazete yazısında, siyasi fırsatlar kuramının kurucularından Doug McAdam'dan bir alıntı yapılır: "Başarılı hareketler öfkenin dışavurumu olarak başlar ve çabucak bunun ötesine geçer." Bu kuramsal gelenek artık duyguları inkâr etmez, hatta McAdam burada onların merkezi konumunu teslim eder, fakat hiç vakit kaybetmeden hareketin daha önemli şeylere doğru ilerleyeceğini, muhtemelen örgütler kuracağını, bilişsel çerçeveler ve medya-dostu hikâyeler üreteceğini ve siyasetçileri angaje edeceğini öne sürer. Fakat hareketlerin daha sonra yaptığı işler tam da o öfke üzerinde temellenir, o öfkeyi cisimleştiren semboller üretir ve onu yeni üyeler kazanmak ve aralıksız bir seferberliği canlı tutmak için kullanır. Yani öfke ortadan kaybolmaz.

En yapısalcı modellerde bile kültür gizlidir. Geleneksel kaynak mobilizasyonu kuramının içindeki para akışına bakmak

yerine, neden bazılarının bir davayı diğerlerine göre daha fazla desteklediğini sorabiliriz. Veya ahlaki bir girişimcinin kendi davasıyla nasıl ilgilenmeye başladığını ve onu dikkat çekeceği şekilde nasıl çerçevelediğini. Kaynaklar kendi kendilerine seferber olmaz: kaynak sahiplerinin, onları elden çıkarmak konusunda ikna edilmesi gerekir. Ve ordular savaşta yenildikten sonra öylece ortadan kaybolmazlar; komutanların ve askerlerin bir protestoyu bastırmayı reddetmeleri için öncelikle yöneticilerine olan inançlarını yitirmeleri, protestocuların görüşlerini anlayıp paylaşmaları veya kendi maaşlarının azlığı nedeniyle öfkeli olmaları gerekir (ki bu durumda çoğu kez kendi protestolarını örgütlerler). Psikoloji kuramları ve yapısalcı kuramlar aynı oranda dengesizdir; girdikleri sağırlar diyaloğunda, her biri diğerinin vurguladığı şeyi duymazdan gelir.

Biri büyük siyasi yapılar diğeri bireylerle ilgilenen yapısalcı ve rasyonalist kuramlar, bütünüyle farklıymış gibi görünse de, kültürel bir perspektiften bakıldığında, esasında bu iki kuram birbirine benzemektedir, zira yapısalcı kuramlar, bireylerin nasıl hareket ettiği konusunda yaptığı ön kabuller üzerinden iş görür ki bu da enikonu rasyonel seçim kuramının varsayımlarına benzemektedir. Yapıların, içlerindeki bireylerin nasıl hareket edeceğini belirleyebilmesinin tek yolu, bireylerin her zaman gelir veya güç gibi şeyleri maksimize edeceğini varsaymamızdır (burada daha karmaşık psikolojik süreç ve motivasyonlar göz ardı edilir). Yapısalcı kuramların rasyonalist kuramlara ihtiyacı vardır. Fakat insanların ahlaki görüşleri ve kültürel anlayışları temelinde farklı kararlar aldığı göz önüne alındığında, hem rasyonalist hem de yapısalcı yaklaşımlar açıklayabildikleri şeyler konusunda sınırlı kalacaktır. Son yıllarda hem yapısalcı (McAdam ve diğerleri 2001) hem de rasyonalist kuramcıların (Opp 2009), modelleri içerisine kültürü dahil etmeye çalışmalarının nedeni de budur; sonuç olarak günümüzde safi yapısalcı veya safi rasyonalist kuramların sayısı artık son derece azdır.

Bir diğer kuram, protestoları açıklamak için tarihe döner ve orada her nasılsa kaçınılmaz olarak birbirini takip eden

aşamalar bulur. **Tarihselci kuramlar,** yapısalcı ya da daha kültürel biçimler alabilir. Yapısalcı bir yaklaşım benimsemiş olan Marx'a göre, nasıl ki kapitalizm feodal toplumun yerini aldıysa, sosyalizm ve sonrasında komünizm kapitalizmi şiddetle alaşağı etmek zorundadır. Kültür mevzu dışıdır, çünkü kapitalizmin sıkı kuralları, çoğu insanın zamanla çok yoksul ve sefil bir hale gelerek devrime güle oynaya katılmasını ve kapitalist iş çevrelerinin ise, tüm sistemin bir gün çökmesine neden olacak kadar aşırı büyümesini gerektirir. Halinden memnun işçiler, "yanlış bilinç"lerini bir kenara bırakarak kapitalist gerçeklik ve yeni sosyalist alternatifle ilgili doğru bir yaklaşım benimsemek zorunda kalacaktır. Marx'ın ilk modeli bilhassa mekanistik ve yapısalcıdır, zira nihai olarak üretim teknolojilerinde yaşanan değişimler tarafından belirlenen tarihsel gelişimin demir yasalarını keşfettiği iddiasındadır. Bu yaklaşım örgütleyicilere ve işçilere yapacak fazla bir şey bırakmaz; Marksizmin esas olarak hedeflediği işçi sınıfından ziyade, entelektüeller arasında her zaman daha fazla rağbet görmesinin bir nedeni de budur. Bugün yaptığı temel katkı, şirketlerin piyasaları manipüle etmek ve siyasi arenaları yozlaştırmak için yapabileceklerinin ne denli fazla olduğunu bizlere hatırlatıyor olmasıdır.

Marx'ın tarihin aşamaları olduğu yönündeki görüşleri, kültürel anlamları daha ciddiyetle ele alan fakat yine tarihin hangi yöne doğru ilerlediğini bildiğini iddia eden başka tarihselci modellere de ilham kaynağı olmuştur. Fransız akademisyen Alain Touraine (1981), sanayi toplumuna egemen olan maddi üretim üzerine yürütülen mücadelenin yerini, üniversiteler, medya ve diğer sembol üreticilerinin çok daha önemli olduğu bir "sanayi sonrası toplum" içerisinde, sembolik anlayışlar üzerine yürütülen mücadelenin alacağını öne sürer. Sanayi toplumunda sermaye ve emek arasında yaşanan merkezi çatışma, yeni toplumda **teknokratlar** (şirketler ve devlette çalışan bürokratlar) ile öğrenciler, feministler ve ekolojistler gibi toplulukların başını çektiği, demokrasi çağrısı yapan **yeni toplumsal hareketler** arasında olacaktır.

Touraine kültürün ve özellikle de kolektif kimliklerin üzerinde dursa da, önerdiği anlamlar, bizatihi protestocuların kendi eylemlerine atfettikleri anlamlardan ziyade, tarihi kendi yorumlayış şeklinden kaynaklanmaktadır. Hareketlerin, Touraine'inkilerden ziyade kendi fikirlerini takip ettiklerini düşünürsek, bu bir sorundur. Touraine'in kuramının aksine, her toplumun tek bir başat mücadelesi olması gerektiğini varsaymak için herhangi bir neden yoktur; büyük anti-teknokratik hareket katiyen tüm bu farklı ve özgün hareketlerden ortaya çıkmış değildir.

Diğer Büyük Tarih Kuramları, modernizmi postmodernizmin, kolonyalizmi postkolonyalizmin ve onu da post-postkolonyalizmin karşısında konumlandırmıştır (Dabashi 2012). Tarihselci kuramlar yalnızca, "her şeyin değiştiği" uğraklar bulduklarını değil, aynı zamanda bir hareketin tarihle ilişkisi içinde sahip olduğu gizli "gerçek anlam"ı ortaya çıkardıklarını iddia ederler. Tıpkı Touraine'in kuramı gibi, bunlar da katiyen kültürel kuramlar değildir, çünkü kendi anlamlarını (veya tarihin varsaydıkları anlamını) üzerinde çalıştıkları protestoculara atfederler.

Tilly'nin Marx'tan fazlasıyla etkilenmiş olan siyasi fırsat kuramı versiyonu, tarihselci ve yapısalcı gelenekleri birleştirdi. Modernleşme, beraberinde bir kurumsal dönüşümler paketi getirdi: en başta kapitalizm ve güçlü bir ulus-devlet, yanı sıra hesap verebilir yasama meclisleri, ulusal medya, gelişmiş ulaşım hizmetleri, devasa şehirler, profesyonel kolluk kuvvetleri – tüm bunlar protestoları bilhassa sendikalar olmak üzere ulusal örgütler ve yasamaya tesir etme arzusu doğrultusunda değiştirdi. Bu eğilimin "Wilkes ve Özgürlük" ile başladığını gördük. Tıpkı diğer yapısalcılar gibi Tilly de (2008) kültürel ikna süreçlerinin hikâyenin çok önemli bir parçası olduğunu nihayet teslim eder hale gelmişti.

Ve böylelikle kültürel kuramlara geliyoruz. Çerçeveleme, anlatı ve duygu kuramları da dahil olmak üzere, bu kuramlara ait parçalara kitap boyunca rastlayacağınız için, onları burada tanımlamayacağım. Fakat bu kuramların yakın bir akrabası olan

sosyal psikolojiye biraz değinmek istiyorum. Bu, protestonun kültürel bağlamda ele alınışına büyük katkı sağlamış, kendi içinde oldukça canlı bir çalışma alanıdır (Klandermans 1997; Pinard 2011). Eski psikolojik yaklaşımların bireyciliğini, bireyin davranış ve duygularını toplumsal bir bağlam ve diğerleriyle kurulan etkileşim içerisine oturtarak aşmış olmakla birlikte, kendisini çoğunlukla anket ve deneyler aracılığıyla bireylerin zihinsel süreç ve ürünlerini anlamakla sınırlandırdığı için, bütünlüklü bir kültürel yaklaşım ortaya koymak konusunda yetersiz kalır. Her şeyiyle tamam bir kültürel yaklaşım, insanları kendi doğal ortamlarında gözlemler.

Yapıdan Eyleme

Büyük yapısalcı ve tarihselci kuramlar, gerçekte bilebileceğimizden çok daha fazlasını vadeder. Olaylar pek çok şeyi değiştirebilir, ama asla her şeyi değiştiremez. Ve bizler bu değişikliklerin gittiği doğrultuyu ancak çok sonra, geriye dönüp bakarak anlayabiliriz. Tarihin kendisi, bu tarz büyük kuramlarla işbirliği filan yapıyor değildir. Halihazırda gerçekleşmiş olan, küçük ve gözlemlenebilir şeylerle ilgili olarak, "tarih" ve "toplum" gibi büyük ve gözlemlenemeyen sistemlere kıyasla daha fazla şey bilebiliriz.

Bu da olan şeyleri –bir hareketin neden özellikle o anda ortaya çıktığını veya neden öylesi bir etki yarattığını– bir dizi **nedensellik mekanizmasını**, bireylerin ve onların etkileşimlerinin oluşturduğu gözlemlenebilir mikro-toplumsal bir düzeyde bir araya getirerek daha iyi açıklayabileceğimiz anlamına gelir. Bir aktivist komşusunu bir mitinge katılması için ikna eder; mitingde iyi bir atmosfer yakalanır ve pek çok katılımcı davaya daha fazla vakit ayırmaya başlar; içlerinden biri belediye konseyi üyesi olan bir arkadaşına mektup yazar, o arkadaşı bu mektubu kamuya açık bir toplantıda paylaşır ve mektup bir haber muhabirinin dikkatini çeker, vesaire. Her gün farklı pek çok şey yapan, birbirlerine farklı hislerle tepki veren, diğerlerini dinleyip yorumlayan

birtakım insanları takip ediyoruz. Bu küçük etkileşimlerden yeteri kadarını bir araya getirin, karşınıza siyaset çıkacaktır. Mekanizmalar yaklaşımı, tarihselci kuramların tam tersidir ve bireyler ile küçük grupların yaklaşımlarını inceleyerek, kültürü daha esaslı bir biçimde analize dahil edebilir.

Bir mekanizmalar yaklaşımı, esasında kültürden de fazlasını işin içine dahil edebilir. Kültürel olmayan kuramların her biri bir nebze gerçeklik barındırır. Bunları birbiriyle kıyaslayabileceğimiz ayrı kuramlar olarak görmek yerine, her birine ait iç görüleri mekanizmalara dönüştürebiliriz. Duygular gibi psikolojik mekanizmalar, kaynak ve arena kuralları gibi yapısal mekanizmalar, modern ve modern öncesi şehirler ve medya arasındaki farklılıklar gibi tarihsel mekanizmalar, hedeflerin peşinden koşmak gibi rasyonalist mekanizmalar mevcuttur. Tüm bu faktörler protestoyu anlamamıza yardımcı olur, fakat onları bir araya getirmemiz gerekir. Bu şekilde, onları mekanizmalara (veya değişkenlere) dönüştürerek, tüm bu kuramlar içindeki hakikat nüvelerini birleştirebiliriz.

Kuramlar ister istemez gerçek insanları alır ve onları karikatürlere indirger, ancak bazı kuramlar bunu diğerlerinden daha fazla yapar. Mikro-düzeyde bir kültürel yaklaşım bunu daha az yapar, çünkü insanların bakış açılarını ve birtakım tercihlerle karşı karşıya kalan ve başkalarıyla etkileşime giren insanlar olarak kendilerine dair algılarını teslim eder. Daha yapısalcı yaklaşımlar bu tür kültürel ve psikolojik süreçleri göz ardı eder. Mikro-düzeydeki yaklaşımlar, yapının değil eylemin kuramlarıdır.

Sosyolojik açıklamalar her zaman hem eylem hem de eylem üzerindeki kısıtlamalardan bahseder ve bu kitap da bir istisna değildir. Yapısalcı kuramlarla ilgili bir diğer sorun da, tek bir tür kısıtlamaya, yani kaynaklar ve arenalar tarafından dayatılan kısıtlamalara odaklanıyor olmasıdır. Kendi stratejilerini takip eden, kendi kararlarını alan ve çoğu kez protestocuların girişimlerini bloke etmek için gayret sarf eden diğer oyuncuların getirdiği kısıtlamaları dikkate almazlar. Bu nedenle eylemin

bileşenleri üzerinde biraz vakit harcamak faydalı olacaktır. Bir kuramı hümanist yapan şey, eyleme –ve onu şekillendiren kültüre– odaklanıyor oluşudur; böylece hoşlanmasak ve görüşlerini paylaşmasak dahi, üzerinde çalıştığımız insanlara saygı göstermiş oluruz.

Tüm eylemler fizikseldir. Bu kulağa aptalca gelebilir, fakat eylemin *cisimleşme* şekillerine bakmamız gerekir: eylemi yapan kişiye ne hissettirdiği, başkalarına nasıl göründüğü, bedenin yapabileceklerinin sınırı ve iki bireyin "aynı" şeyi nasıl farklı şekillerde yapabildiği. Eylemin tek fiziksel veçhesi, bedenlerimiz değildir; belirli *mekânlar* içerisinde eylemlilik içinde oluruz ki bunlar içlerinde siyasi bir aktivite yürüttüğümüz anda birer arenaya dönüşürler. Wilkes sokağı bir arenaya dönüştürmüştür. Çoğu arenanın halihazırda geçerli olan muhtelif beklenti ve gelenekleri, fiziksel imkânları ve imkânsızlıkları vardır, fakat stratejik oyuncular her zaman kendileri için olanaklı olanı genişletmeye ve rakipleri için olanaklı olanı daraltmaya çalışırlar. Aşikârmış gibi görünebilir, ama biz yine de mekânların ve bedenlerin siyasi eylemi şekillendirme biçimlerinin tamamını göreceğiz.

Eylem fiziksel olmasının yanı sıra, aynı zamanda *anlamlar* üzerinde temellenir: yaptığımız şeyi anlamlandırırız ve diğerlerinin yaptıklarına da bir anlam atfederiz. (Bizim onların ne yaptığına dair düşündüklerimiz, onların kendi yaptıklarına dair fikirleriyle tamamen örtüşmeyebilir, özellikle de stratejik oyuncular çoğu kez birbirlerini aldatmaya çalıştıkları için.) Bu anlamlar, bizatihi eylemler süresince değişebilir veya ortaya çıkabilir, dahası bu anlamların ne olduğuna dair anlaşmazlıklar mevcuttur. Kral, Wilkes'in vatana ihanetten yargılanması gereken bir suçlu olduğunu düşünüyordu, oysa destekçileri onun kendisine tanınmış olan hakları kullanan, hür doğmuş bir İngiliz ve bir özgürlük sembolü olduğu konusunda ısrarcıydı – ki nihayetinde galip gelen destekçilerinin görüşü oldu. Wilkes sıradan insanlara ilham, değişim için bir umut verdi ve yargılanıyor olması üzerinden onlarda öfke uyandırdı. Bu insanlar el yordamıyla toplumsal bir harekete evrildiler ve bu

bir filozofun kılavuzluğunda olmadı. İşe yaraması umuduyla bir dizi taktik denediler.

Sahip olduğumuz her anlamın bütünüyle bilincinde değiliz. Zaten böyle bir şey bizi felce uğratırdı. Açıkça durup düşünmemiz gerekmeyen her türlü şeyin örtük olarak bilincindeyiz. Düşünme işinin büyük bir kısmını bizim yerimize yapmaları, yani etrafımızda olup bitenlerin bilgisini işlemeleri, konuyla daha yakından ilgilenmemiz gerekip gerekmediğini bize söylemeleri, bir yanıt formüle etmeye başlamamız konusunda bize yardımcı olmaları için duyu ve duygularımızdan faydalanıyoruz. Güven gibi bir duygusal bağlılık, bir tartışma içerisinde, savundukları şeye gerçekten katılıp katılmadığımıza kafa yormak zorunda kalmadan yoldaşlarımızın yanında saf tutmamızı sağlar. Bilinçaltı düşünme, bazen hatalar yapmamıza da neden olur (tıpkı bilinçli düşünmenin neden olduğu gibi), fakat bunu fark ettiğimizde çoğunlukla düşüncemizi düzeltiriz.

Eylem, insanları ve *nesneleri* bir araya getirir: dövizler, kıyafetler, barikatlar, gözyaşartıcı gaz, gazeteciler, polis memurları ve protestocular bir araya geldiğinde ortaya bir gösteri çıkar. Wilkes'in çağında varlıklı destekçiler, ısınmaları ve sokağa çıkmak için biraz daha cesaretlenmeleri için kalabalıklara birkaç tur alkol ısmarlıyordu. Bugünün protestocuları için yararlı olması daha muhtemel kaynaklar ise toplu e-posta gönderimi, broşürler ve internet siteleridir, fakat kaynak mobilizasyonu kuramının temel içgörüsü doğrudur: daha fazla parası olan protestocuların önünde daha fazla seçenek mevcuttur.

Protestocuların başvurabileceği yüzlerce eylem biçimi vardır, ancak onlar tanıdık birkaç aktiviteyle sınırlı kalma eğilimindedir. Tilly bu durumu, belirli bir ülke ve dönem içindeki farklı hareketler tarafından paylaşılan bir **repertuvar** olarak isimlendirir, zira kendi uzun tarihsel yaklaşımı içinde bu repertuvarın modern dünyada ne denli değiştiğini görebilmiştir. Yeni protestoların var olan repertuvarı takip etmesinin muhtelif nedenleri vardır. Kısmen bireyler bir hareketten başka bir harekete geçerken kişisel bilgilerini de beraberlerinde götürdüklerinden, aktivistlerin

elinde yararlanabilecekleri bir teknik bilgi birikimi oluşur. Ayrıca eğer bir taktik tanıdık ise, muhtemelen bir nebze ahlaki meşruiyeti de vardır; bu şekilde kitlelerin protestoya karşı olumsuz bir tepki içine girmeleri de pek olası değildir. Son olarak, mevcut arena ve kaynaklar bağlamında bazı eylemler diğerlerine göre daha kolaydır. Toplu dava açmak, ancak avukatların toplu dava açmalarına müsait bir sistem içerisinde akla yatkındır; aksi halde yalnızca zenginler avukat tutup yasal birtakım stratejiler takip edebilir. Eğer protestocular arenaları yalnızca tek bir noktadan girebilecekleri sabit mekânlar olarak görüyorlarsa, o zaman içeri girebilecekleri anahtarı arayacaklardır. Tilly'nin siyasi fırsatlar kavramını sahiplenmesinin nedeni de budur: repertuvarlar ve arenalar, tekrarlanan etkileşimler sayesinde zaman içerisinde gelişir. Protestocular karşılaştıkları arenaya uymayan taktikleri terk ederek uyanları sahiplenirler. Mevcut kilitleri açacak doğru anahtarları bulurlar.

Taktiksel tercihler de yine bir tür doğal seleksiyon sürecine tâbidir: bir grup ne kadar farklı taktik denerse, içlerinden işe yarar bir tanesini bulma olasılığı o kadar artar. Ancak bu rastgele bir deneme süreci değildir; aktivistler sürekli olarak rakiplerinin güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirerek o zayıf noktalar üzerinden avantaj elde edebilecekleri taktikleri belirlemeye, yani doğru anahtarı bulmaya çalışırlar. Wilkes, Kral George'un kibir ve yolsuzluk konusunda savunmasız bir konumda olduğunu fark etmişti.

Anahtar-kilit modelinin zayıf olduğu nokta şudur: siyasi sistem ve diğer hedefler, hiçbir şey yapmadan öylece protestocuların gelip anahtarlarını denemesini bekliyor değildir; aksine protestocuların ne yapacağını tahmin ederek durdurmaya çalışırlar. Dolayısıyla fırsatlar sürekli olarak değişir, zira oyuncuların beklenti ve eylemleri değişir. Her oyuncu diğer oyuncunun bir sonraki hamlesini tahmin etmeye çalışır. Siyasi eylem her zaman için bir *etkileşim*dir: iki veya daha fazla oyuncunun, her biri tarafından önemsenen bir mesele hakkında bir araya gelmesi durumudur.

Protestocular doğru anahtar için öylece etrafı arıyor değildir. Wilkes örneğinin de gösterdiği gibi, bir yandan da değişen arenalardan istifade ederek ya da yenilerini yaratarak, yeni taktikler icat ederler. Eylemin yaratıcılığı heyecan verici olmakla birlikte öngörülmesi güçtür ve akademisyenler bunu izah etmek konusunda pek de iyi bir iş çıkaramamıştır. Yaratıcı bir hamle, çoğunlukla sıradan hamleler engellendiği zaman ortaya çıkar, gerçi sonuç yine de pekâlâ ümitsiz bir hamle olabilir. Bazen de bu ümitsiz hamleler başarıya ulaşır. Bireyler de yaratıcılığın bir parçasıdır, çünkü çoğu zaman bir soruna dair farklı türde bilgi veya bakış açılarını bir araya getirirler. Harekete yeni katılmış biri çoğu kez durumu tamamen farklı bir şekilde görebilir.

Eğer her zaman ve her durumda yapılacak tek bir doğru şey olsaydı, protesto kolay bir iş olurdu. Fakat her zaman yapacak pek çok şey vardır ve çoğu kez içlerinden hiçbiri özel olarak iyi değildir. Stratejik eylem ikilemler ve tavizlerle doludur: her seçenek bazı yönlerden gelecek vadederken bazı yönlerden riskli olabilir. Protestocular karşılaştıkları ikilemleri her zaman fark etmezler; başka türde bir şey yapabileceklerini görmezler. Tanıdık rutinlere başvururlar. Fakat bir ikilemin varlığını teslim etmedikleri durumda dahi, o ikilem orada, bir ödünleşim konusu olarak pusuda beklemeye devam eder. Gizli alternatifler mevcuttur. Pek çok durumda, bir seçeneğin gözden çıkarılmasının geçerli bir nedeni vardır: örneğin aşırı maliyetli olması. Fakat bazen de var olan repertuvarla birlikte gelen at gözlükleri, eldeki tüm seçeneklerin değerlendirilmesini engeller. Bilindik taktiklere yönelmek her zaman daha kolaydır. Yaratıcı değişim işte tam bu noktada, farklı bir şeyler yapma imkânı doğuran iki veya daha fazla seçeneğin var olduğu durumda birilerinin, ödünleşimleri bir **tercih noktası** olarak görmesiyle mümkün olur.

Duygular, stratejik hesaplamalar dünyasından çok uzaktaymış gibi görünse de, yapılan tüm tercihlerde oynadığı bir rol vardır. Bazı tercihlerden, korktuğumuz için yahut da tıpkı kirli eller ikileminde olduğu gibi bizi ahlaki açıdan huzursuz ettiği için kaçınırız. Bir grup veya bireye yönelik --güven veya hayranlık

gibi– pozitif hisler, onlarla ilişkilendirdiğimiz taktikleri benimsememize neden olur. Nasıl ki protesto örgütleyicileri katılımcılarda gurur, sevinç ve merhamet gibi duygular uyandırmaya çalışıyorsa, rakipleri de teslimiyet, çöküntü, utanç, tükenmişlik ve korku aşılamaya çalışır. Kararlarımızı hesap kitap yapmaktan ziyade hissederek alırız. Tıpkı düşüncelerimiz gibi, duygularımız da bilinçaltında faaliyet gösterir.

Son 250 yıllık süreç içerisinde, gitgide daha fazla protesto, iknaya odaklanmış repertuvarlara sahip toplumsal hareketler biçimini almıştır. Yeni kaynaklar, fırsatlar ve anlamlarla karşı karşıya gelen Wilkes ve diğer şahsiyetler, yeni eylem biçimleri icat etmiştir. Bazı kuramlar tarihsel ve yapısal kaymalara, bazıları ise bireysel psikolojiye odaklanır. Fakat toplumsal hareket kuramlarının neredeyse tamamı, yaptıkları izahatta kültürel anlamların da bir yer hak ettiğini teslim etmeye başlamıştır.

Nasıl ki akademisyenler eylemi izah ederken, tüm oyuncuların yaptıkları şeyle ilgili ne düşündüklerini, ne beklediklerini, ne umduklarını ve ne arzu ettiklerini yorumluyorlarsa, bizatihi oyuncular da diğer herkesin ne yaptığını yorumlarlar. İzlerler, dinlerler, rakiplerin veya seyircilerin kafalarının içine girmeye çalışırlar. Bu, protestocular için olduğu kadar siyasetçiler, şirket yöneticileri ve polis memurları için de geçerlidir. Birbirlerinin söz ve eylemlerini yorumlayıp, en iyisi olduğuna inandıkları şekilde karşılık verirler. *Kendi* eylemlerini bile izleyip yorumlarlar; öncesinde yalnızca sezgisel olarak bildikleri şeyleri bilinçli olarak kavramış olmaları zaman zaman onları dahi şaşırtır. Bu tür bir yorumlama, kültürün özüdür; yorumlama aracılığıyla sürekli olarak dünyaya anlamlar atfederiz. Peki, bunu yaparken hangi mekanizmaları kullanırız? Anlamlarımızı taşıyan şeyler nelerdir?

2
Anlam

Kadın Doğulmaz Kadın Olunur: Feminist Hareket

İngiltere ve Amerika'da kadın hareketi, arada sırada yaşanan eylemlilik dalgalarıyla kesintiye uğrayan, uzun sessizlik dönemleriyle devam etti. Britanya'da gayet ölçülü bir biçimde başlayan oy hakkı [suffrage] seferberliği, 1905 yılından sonra sertleşerek sokak gösterileri, kundakçılık, cam-çerçeve indirme gibi eylemlere dönüştü ve 1909 yılında yapılan açlık grevlerine hükümet, tüyler ürperten ve kalıcı izler bırakan bir yöntem olan zorla besleme ile karşılık verdi (Aynı hükümet, İrlanda milliyetçisi mahkûmların aynı dönemde açlıktan ölmesine göz yummuştu.) Süfrajetler, benzersiz bir protesto biçimi olarak,

sanat galerilerindeki tabloları yırtıyorlardı. Britanyalı kadınlar (30 yaşından büyük ve mülk sahibi iseler) 1918'de, Amerikalı kadınlar ise 1920'de oy kullanma hakkı elde ettiler. Britanya'nın getirdiği kısıtlamalar 1928'de kaldırıldı.

Amerikalı kadınlar, farklı fakat örtüşen ağlar üzerinde temellenen, iki birbiriyle ilintili eylemlilik dalgasıyla 1960'larda liderliği ele geçirdi. Yasalarda değişiklik yapılmasını isteyen, çoğunlukla çalışanlardan oluşan daha yaşlı bir grup, Başkan Kennedy'nin 1963 yılında kurduğu kadın komisyonuna hem katkı sağladı hem de onun tarafından yeniden canlandırıldı. Yürüttükleri çalışmalar, istihdamda eşit fırsat yasasının çıkarılmasını ve bir dizi dava açılmasını sağladı. Yapılan şikâyetlerin yeni kurulmuş İşe Alımda Eşit Fırsat Komisyonu tarafından ciddiye alınmaması ise 1966'da Ulusal Kadın Örgütü'nün (National Organization for Women – NOW) kurulmasına yol açtı. 1960'ların sonunda, sivil haklar ve öğrenci hareketleri içinde aktivist olarak yer almış, fakat bu hareketlerde baskın olan erkekler tarafından engellendiklerini ve hatta alaya alındıklarını düşünen kadınlardan oluşan daha genç bir grup, protesto ve bilinçlendirme grupları oluşturmaya başladı.

Daha genç ve daha radikal olan bu hareket, hem genel olarak toplumdaki cinsiyetçiliğe, hem de kadınlar kendi haklarını aramaya başlayıncaya dek, yıllarca birlikte çalıştıkları sözüm ona radikal olan erkeklere karşı bir tepkiydi. Bunun dışında, NOW'nun feminizminin Betty Friedan'ın *Kadınlığın Gizemi* (1963) isimli kitabında ifadesini bulan liberal versiyonunu da, kadınların modern Amerika'nın iktisadi ve siyasi kurumlarında daha fazla yer almasını, var olan kamusal-özel ikiliğini sorgulamaksızın talep etmesi nedeniyle eleştiriyordu. Kadınlar bir yandan şirketleri yönetmeli, fakat bir yandan da yemek yapıp çocuklara bakmalıydı. Radikaller şu tanıdık cümle üzerinde ısrar ediyordu: "Kişisel olan politiktir." Cinsiyetçilik, kadın ve erkek arasındaki en mahrem ilişkinin de dahil olduğu her tür etkileşimin içine işlemiştir; kadın ve erkek ikiliği kendisini her genç insana dayatmaktadır.

Yıllarını radikal siyasete adamış bu kadınlardan bazıları, cinsiyetçilik meselesinin dikkate alınmasını talep ettiklerinde, benzer bir şok yaşadılar. Örneğin 200'den fazla gruptan 2000 kadar savaş karşıtı ve sivil haklar aktivistinin, Amerikan solunu birleştirmek umuduyla Ağustos 1967'de bir araya geldiği konferansta, gayriresmî bir kadın kurulu, kadın haklarını savunan bir önerge sunmaya çalıştı. İlk olarak karar komitesi tarafından, sonrasında ise toplantı kürsüsünde engellendiler (üstelik kendilerine konuşma yapabileceklerine dair söz de verilmişti). Alenen onlara mikrofon verilmedi. Buna karşılık, "Shulie Firestone ve üç-dört kişi daha... mekânı birbirine katmaya hazırdı. Sonra William Pepper (tanınmış bir sivil haklar avukatı), Shulie'nin başını okşayarak şöyle dedi: 'Çekil bakalım küçük kız; burada konuşacağımız, kadın özgürlüğünden daha önemli konularımız var' " (aktaran Evans 1979: 198-9). Bu hiddetli hayal kırıklığı, etkili bir manifesto ile adanmış ve kızgın feministlerin oluşturduğu bir ağ ortaya çıkardı.

Bu kadınlar, 1960'ların diğer hareketleri içerisinde yetişmiş olduklarından, insanları nasıl harekete geçireceklerini biliyorlardı. Büyüklü küçüklü yüzlerce bilinçlendirme grubu kurdular; bu gruplar, kadınların cinsiyetçilik hikâyeleri anlattığı yeni türde oluşumlardı. Bu korunaklı alanlarda, kültürel anlamların nasıl işlediğine dair, özellikle de erkek-kadın ayrımıyla ilintili bir dizi ikiliği hedef alan (aktif-pasif, zihin-beden, düşünmek-hissetmek vs) çok fazla analiz geliştirildi. Üstelik yola, Yeni Sol içindeki pek çok erkeğin bayıldığı büyük ideolojilerle değil, hislerini, bastırılmış öfke ve utançlarını paylaşarak koyuldular. Bireyler yaşadıkları hayal kırıklıkları ve kötü muamelelerin milyonlarca başka kadın tarafından da yaşandığını fark etmeye başladı. Çıktıkları yolda, kadınlığın biyolojik bir zorunluluk değil ve fakat kültürel bir yapı olduğunu fark ettiler. Simone de Beauvoir'ın yeniden keşfettikleri *İkinci Cins*'inde şöyle yazıyordu: "Kadın doğulmaz, kadın olunur: biyolojik, ruhsal, ekonomik hiçbir yazgı, toplumun içinde insan dişisinin takınmış olduğu çehreyi tanımlamaz" (2010 [1949]: 267).

Kadın aktivistlerin –özellikle de beyaz ve orta-sınıf kadınların– nasıl öfkeli olunacağını yahut en azından öfkelerini içlerinde biriktirmek yerine siyasi olarak nasıl dışa vuracaklarını öğrenmeleri gerekiyordu. Öfke, özellikle de onun ahlaki biçimi olan infial, adaletsizliği protesto etmek ve bir insan olarak hakkını savunmak için gereklidir ve kadınlar gibi madun grupların genellikle öfkelerini belli etmeyecek şekilde eğitilmelerin nedeni tam da budur. Feministler ne kadar kızgın olduklarını göstermeyi öğrendiler. Katılımcılardan biri, özel toplantılara hâkim olan neşeli ve esprili ortam ile halka açık toplantılarda gösterilen ciddi öfke arasındaki farkı şu şekilde aktarıyordu: "Tecavüz ve aile içi şiddet komik değildi, cinsel taciz de öyle. Feminist hedeflerle ilgili erkek şakaları, aktivistlerin öfkesini daha da derinleştirmekten başka bir şey yapmadı" (Rosen 2000: 220). İnfialin herkesin gözü önünde yaşanması gerekir ve kahkahalar onu hafife alabilir.

İç ve dış baskılar 1980'lerde Amerikan kadın hareketini sindirdi. Cinsel yönelim, ırk-etnik köken farklılıkları, bir ve bütün olduğu varsayılan kadın kimliğinde yarıklar oluşturdu, tıpkı pornografi gibi konularda yaşanan görüş ayrılıkları gibi. Siyasi arenada Hıristiyan Sağ (bkz. 3. Bölüm), Eşit Haklar Tasarısı'nın önünü kesip, kürtaj haklarını yavaş yavaş ortadan kaldırmaya çalışarak, kadınların kazanımlarından bazılarını engellemeye ve hatta geri almaya başladı. İşyerinde eşitliği savunan ılımlı yasal stratejiler istikrarlı ve yavaş bir biçimde devam etti, fakat daha radikal olan gündemler artık etkisini kaybetmişti. "Feminist" kavramının kendisi saldırı altındaydı; pek çok kadın için gurur duydukları bir etiket olan feminizm, onların kızları için ucube veya alakasız bir çağdışılığa yahut daha kötüsüne dönüşmüştü. Ancak feministler, insanların kadınların ne olduğuna ve neler yapabileceğine dair düşüncelerinde büyük değişimler meydana getirdi.

Feminizm bize, kültürel anlamların nasıl paketlenip pekiştirildiğini ve yeni hedef kitlelere aktarıldığını gösterecek. Daha önce de söylediğim gibi, insanların çevrelerindeki dünyaya nasıl

anlamlar atfettiklerini ve başkalarıyla ilgili düşünce ve hislerini nasıl ifade ettiklerini anlamak için, oldukça geniş retorik bir yaklaşımdan yola çıkıyorum. Tıpkı Aristo'nun gözlemlediği gibi, anlamların kimler tarafından yaratıldığına, nasıl cisimleştiklerine, hedef kitlelerin kim olduğuna sürekli olarak dikkat etmemiz gerekiyor. Retorik, kültürün siyaset içindeki rolü üzerine düşünmenin çağrışımlar yaratan bir yolu, zira insanların hedefleri olduğunu, birbirlerinin söz ve eylemlerinin karşılıklı hedef kitleleri olduklarını ve bu nedenle bilgiyi yorumladıklarını vurguluyor. Retorik ayrıca duyguları da içeriyor, çünkü bir şeyin bizim için anlam ifade ediyor olmasının nedeni bizatihi duygulardır.

Fiziksel Taşıyıcılar

Anlamlar etrafımızı saran havada öylece asılı değildir. Fiziksel biçimler alırlar ve alabilecekleri sonsuz sayıda biçim vardır. Neredeyse her şey anlamları aktarmak için kullanılabilir: vaazlar, mektuplar, reklamlar, freskler, tablolar ve vitray pencereler; ritüeller, geçit törenleri ve diğer eylemler; hatta bir kitap, gazete veya internet sitesinde geçen kelimeler. Dağlar ve denizler gibi, kendi yaratmadığımız ve buna rağmen kullanışlı semboller olarak sahiplendiğimiz şeylere dahi anlamlar atfederiz.

İlk olarak samimi bir muhabbette dile getirilen *kelimeler*, en yaygın taşıyıcılardır. Hiç şüphesiz dilin kendisi kadar eski olan şakalar ve iğneleyici ifadeler, protestonun ılımlı biçimleri ve işiten kişide var olan düzeni herkesin kabul etmediği veya bu düzenden çıkar sağlayanlara hayranlık beslemediği yönünde bir algı yaratan gizli kodlardır. Yalnızca uzun soluklu tartışmalar, şakaların ima ettiği tüm eleştirileri açıklığa kavuşturabilir. Daireyi genişletecek olursak, konuşmacılar yaptıkları bir konuşmada binlercesine işaret edebilir, fakat bunun gerçekleşmesinin tek yolu ikna için daha büyük arenaların tahayyül ve inşa edilmiş olmasıdır.

Diller bir kez yazıya geçirildiğinde, yeni iletişim araçları kelimelerin zamana karşı saklanmasına ve uzak mesafelere taşınmasına olanak tanıdı. İlk başlarda sadece elitler okuyabiliyor

ve yazılı dili kendi amaçları için (özellikle de kimin borçlarını ve vergilerini ödediğini takip etmek için) kullanıyordu, fakat okuryazarlıkla birlikte yazılı kelimelerin insanları seferber etme kapasitesi de arttı. Matbaanın kâtiplerin yerini alması ve kumaş yerine gazete kâğıdının kullanılmasıyla birlikte iletişim araçlarının ucuzlaması sayesinde, giderek daha fazla insan argümanların basılı versiyonlarını satın alabilmeye başladı, gerçi bu argümanlara her zaman için sözlü tartışmalar da eşlik ediyordu. Bugün kitle iletişim araçlarının maliyetlerinin ucuz ve erişimlerinin yüksek olması, onları anlamların aktarılması için ideal mecralar haline getirmektedir ki protestocuların haberlerde yer alabilmek için bu kadar çabalamasının nedeni ne budur.

Adlandırma, kelimelere dair önemli bir kullanımdır, çünkü bir ad bir olguyu veya daha önce fark etmediğimiz bir şeyi görmekle ilgili bütünlüklü bir yol önerir. Tıpkı ırkçılık, türcülük veya eşitsizlik gibi "cinsiyetçilik" de hem sorunlu bir davranışa hem de bir kurbanlar grubuna işaret eder. "Travma sonrası stres bozukluğu", akıl hastalığının sorumlusu olarak gazilerin kendisini değil, savaş deneyimlerini görmektedir. Toplumsal bir sorunun adını koymak, onu ele almak doğrultusunda atılmış önemli bir adımdır.

Protesto grupları ve hareketlerinin isimleri de önemlidir, zira grubun kimliğini, amacını ve hatta ahlaki tavrını özetler. Redstockings* [Kırmızı Çoraplılar] gibi tarihsel çağrışımları olabileceği gibi, *Spare Rib*** [Kaburga] dergisinde olduğu gibi daha şakacı bir tavra da sahip olabilir. Virago Yayınları'ndaki*** gibi hırçın veya New Yorklu Radikal Kadınlar'daki gibi ciddi ve ağırbaşlı olabilir. Yahut da Ulusal Kadın Örgütü gibi geniş bir

* 1969'da kurulmuş radikal feminist grup. Grubun adında, entelektüel kadınlar için kullanılan "mavi çoraplı" tabiriyle, grubun devrimci sol ile olan bağını ortaya koyan "kırmızı" bir araya getirilerek bir tür neoloji yapılmıştır. (ç.n.)

** İlk sayısı 1972'de yayımlanan feminist dergi. Derginin adı, kadının Adem'in kaburgasından yaratıldığı yönündeki dini mitlere alaycı bir gönderme niteliğindedir. (ç.n.)

*** 1973 yılında, bilhassa kadın yazarlara ait kitapların yayınlanması amacıyla kurulan Virago, İngilizce'de "şirret, cadaloz kadın" anlamına gelmektedir. (ç.n.)

kolektif kimliğe işaret edebilir. İsimler bu oyuncuları tanımlamaya yardımcı olur.

Kadın hareketi, bilinçlendirme gruplarında ortaya çıkan yeni hassasiyetlerin dile getirilmesine yardımcı olmaları için, özellikle kelimelerin ustaları olan şairlere başvurdu. Feministler, dildeki cinsiyetçi öğelerle yakından ilgileniyordu. Şiir, duyguların irdelenmesi ve kamusal ile özel deneyimler arasındaki ilişkinin gösterilmesi konusunda oldukça mahirdir. Dahası kadınların yoğun iş temposu düşünüldüğünde, kısa şiirleri okumak –ve belki de yazmak– daha kolaydır. Audre Lorde'ye göre, "şiir iki vardiya arasında, metroda, artık kâğıt parçaları üzerine yazılabilir" (aktaran Reed 2005: 93).

En eskisi 300 bin yıl öncesine dayanan mağara resimlerinden anladığımız kadarıyla, *görsel biçimler* en başından beri anlamın sözlü biçimlerine eşlik etmiştir. Tıpkı kelimelerin fiziksel taşıyıcıları gibi, imgelerin taşıyıcıları da inanılmaz derecede değişmiştir. Bazı araçlar, hem kelimeler hem de imgeler için kullanılır: matbaa bize gravür sanatını kazandırdı; ucuz gazete kâğıdı taşbaskıyı beraberinde getirdi; kuşe kâğıt dergilerin fotoğraf basmasına olanak tanıdı. Yöneticiler, kayıtlı tarihin nerdeyse tamamı boyunca, iktidar ve kaçınılmazlık mesajlarını iletmek için imgeleri kullandılar ve yeri göğü kendi imgeleriyle bezediler.

Protestocular, aynı iktidar imgelerinin grafitiler ve posterler üzerine çizilen Hitler bıyıkları ve başka birtakım seri uyarlamalarla, tam ters bir mesaj iletecek şekilde çarpıtılabiliyor oluşunu iyi değerlendiriyor. İnşa edilmiş çevre, siyasi imgeler için sonsuz sayıda yer imkânı sunuyor. Örneğin, Wall Street'i İşgal Et'in, anti-kapitalist mesajları binlerce kişinin görebileceği geçici reklam panoları işlevi gören büyük binaların üzerine yansıtan bir kamyonu vardı.

Günümüzde hareketli imgeler o kadar ucuz ki, protestolar dünyanın her yerinden izlenebilecek şekilde internette canlı olarak yayınlanıyor. Canlı yayın yapanlar İşgal Et'in her etkinliğinde vardı ve sık sık polisin müdahalesine uğrayıp tutuklanıyorlardı, zira polis başka hiçbir şeyin başlarını barışçıl bir göstericiyi ta-

ciz ederken, itip kakarken, az çok tartaklarken çekilen videolar kadar hızlı bir biçimde belaya sokamayacağını fark etmişti. İşgal Et'in canlı yayınlarının çoğunu organize eden Vlad Teichberg'e göre bu yayınlar "sansürlenemeyecek anlık bir göz yaratıyor. Bu gazeteciliğin en dürüst biçimlerinden biri, çünkü görüntülere geri dönüp kendi hatalarınızı bile düzeltemiyorsunuz." Diğer yandan, hatalarınızı düzeltmek çoğu zaman yararlıdır.

Görsel imgelerin, kelimelere anlam veren söz dağarcığının resimli muadili de denebilecek, kendilerine ait ikonografileri vardır. Bazı imgeler güç veya zayıflık belirtir: bir kişinin at veya fil yahut da fare veya kuş suretinde çizilmesi gibi. Büyük boyut veya büyük kaslar da yine güç göstergesidir. Başka imgeler ahlaki özelliklere delalet eder: kötü bir insan yılan dişleri veya boynuzlar, kısık gözler ve sivri kulaklarla; daha iyi kalpli bir figür ise huzurlu bir gülümseme, dik bir duruş, güven veren vücut hareketleriyle resmedilir. Protesto hareketleri bu tür içerikleri kullanarak kahramanlar, kötü adamlar ve kurbanlar yaratır. Eski bir deyişte ifade edildiği gibi, nasıl ki bir resim bin kelimeye bedelse, karikatür gibi görsel bir imge de bir insana dair özellikleri anında karşı tarafa iletebilir; bizlerse bu özenle işlenmiş resimlerden otomatik olarak iyi veya kötü hisler devşiririz.

Kitaplar öncelikli olarak kelimelere adanmış olsa da, çoğu zaman içlerinde imgeler de olur. Kitaplar çoğu protesto hareketi için önemlidir, çünkü ucuzdur, kolayca saklanabilir veya taşınabilir, çok fazla detayı –hem delil hem de argümanı– küçük bir alana sıkıştırabilir ki bunların tamamı kitapların yeni elektronik versiyonları için de geçerlidir. (Eğer ben kitapların etkin bir retorik aygıt olduğunu düşünmüyor olsaydım, bu kitabı okumuyor olacaktınız.) Bazı kitaplar, toplumsal hareketler için adeta birer kutsal metin olmuştur, tıpkı Harriet Beecher Stowe'un *Tom Amca'nın Kulübesi* kitabının on dokuzuncu yüzyılın kölelik karşıtları, Rachel Carson'ın *Sessiz Bahar*'ının çevreciler, Peter Singer'in *Hayvan Özgürleşmesi*'nin hayvan hakları aktivistleri ve elbette Betty Friedan'ın *Kadınlığın Gizemi* isimli kitabının kadın hareketi için olduğu gibi.

Jean-Luc Mélenchon gibi solcu bir siyasetçi dahi Hitler bıyıklarından nasibini almıştır (2012 Fransa Cumhurbaşkanlığı Seçim Kampanyası) Kaynak: JMJ

Çoğu protestocu bu kitapları gerçekten okumak yerine salt onlara atıfta bulunmaktadır ki bu da kitapların bilgiyi yaymanın ötesinde daha sembolik bir anlamı olduğunu ortaya koyar. Bir harekete entelektüel bir saygınlık kazandırır ve iddialarının altında somut deliller olduğunu ima ederler. Büyük bir kitap çoğu kez bir kişinin nasıl davaya dahil olduğunun anlatıldığı bir kahramanlık hikâyesi içerir, bu da delillere yakından bakan herkesin aynı şeyi yapabileceğini önermek anlamına gelir. Betty Friedan kendisini orta Amerikalı memnuniyetsiz bir ev kadını olarak sundu ve bilhassa Komünistlerin yönetimindeki ABD Birleşik Elektronik, Radyo ve Makine İşçileri için gazeteci olarak çalıştığı solcu geçmişini gizledi. Fakat hedef kitlesi memnuniyetsiz ev kadınlarıydı ve kitabının ilk karton kapaklı baskısı 1,4 milyon kopya gibi inanılmaz bir satış rakamına ulaştı. Daha

sonra gelen feministler, okusalar da okumasalar da bir ilham kaynağı olarak bu kitaba referans verebildiler (Coontz 2011).

Aktivistler büyük bir kitabı çoğu kez hareketlerinin kaynağı olarak gösterirler, adeta yazar olup bitenlere artık daha fazla dayanamamıştır. Oysaki büyük kitaplar genellikle henüz başlangıç aşamasında olan bir hareketten doğar ve daha sonra hareketin büyümesi nedeniyle en çok satanlar arasındaki yerini alır (Meyer ve Rohlinger 2012). Anlamlar ve harekete geçme hali birbirini etkiler. Tek başına kitaplar hareketleri yaratamaz.

Grafiti, kısa bir mesajı iletmek için görünür kamusal alanlardan anonim bir biçimde faydalanır. Bir grafito (grafitinin tekil hali), gerek imgeler gerek sözler, gerekse ikisini bir araya getiren basit ikonlar içerebilir. En özenli ve detaylı versiyonlarında grafiti, *duvar resimleri*ne dönüşür ve tüm bir duvar siyasi bir mesaj haline gelir. Meksika duvar resmi geleneğini kendi mahallerine uyarlayan Amerika'daki Chicano militanları, bunlar aracılığıyla kahramanlarını anıyor ve günlük ayrımcılığı lanetliyorlardı. Grafiti bir yandan kamusal alandan istifade ederken, diğer yandan da halihazırda orada bulunan, tek bir harf veya kelime eklenerek yahut da bir göz veya diş boyanarak dalga geçilebilecek veya alt üst edilebilecek bilhassa reklam türü mesajları da dönüştürür. En hatırda kalan grafiti çoğunlukla bir gülümseme yaratır. Öte yandan, grafiti akademisyenler tarafından bir halk direnişi olarak göklere çıkarılsa da, çoğu grafiti kişisel "yaftalar"ın narsistik vandallığının ötesine geçmez.

Müzik, protestolarda hâlâ merkezi bir role sahip olan diğer bir kadim formdur. Her şeyden önce mesajları, politik görüşlerin tesirli bir özeti olan güfte aracılığıyla iletirler (Eyerman ve Jamison 1998). Fakat müziğin başardığı şey bundan çok daha güçlüdür: müzik tüm bedeni öyle bir içine alır ki insanları esrik ruh hallerine sokabilir. Dans etmenin, yürümenin, dua etmenin ve gülmenin yanı sıra birlikte şarkı söylemek, insanlarda tek başına kelime ve imgelerin yaratamayacağı bir karşılıklı dayanışma hissi uyandırır (Rosenthal ve Flacks 2012). Yönetilmek için genellikle müziğe ihtiyaç duyan eşgüdümlü hareket, insanların

kendilerini –sosyolog Émile Durkheim'ın **kolektif coşku** olarak adlandırdığı hal içerisinde– çok daha büyük bir şeyin parçası olarak hissetmelerini sağlar. Bu neşeli ruh hali, katılımcıların sonraki etkinliklere gelmelerini teşvik eden merkezi bir hazdır.

Dans veya tiyatro gibi *performans sanatları*, bedenlerin ve hareketin muhtelif anlamlar ifade ettiği, dördüncü türde bir söz dağarcığı kullanır. Bunlar arasında yüz ifadeleri ve jestlerin yanı sıra coşkulu dans figürleri de yer alır ve her biri, kelimeler, durağan imgeler veya müzik aracılığıyla –her ne kadar bu formlar performansların içerisinde çoğu kez iç içe geçmiş olsa da– ifade edilemeyecek insanlık durumlarını aktarır. Aktivistler performans sanatlarının dilinin tam olarak bilincinde olmasalar da, kimin ne zaman nereye hareket edeceğini yöneterek, bir anlamda etkinliklerinin "koreografisini yaparlar". Sokak tiyatrosu binlerce yıldır protesto repertuvarının standart bir parçası olmuştur. Canlı performanslar da bir araya toplanan insanları *birleştirme* işlevleri nedeniyle aynı derecede önemlidir: yüzlerce veya binlerce potansiyel katılımcı bir konseri veya iyi bir konuşmayı dinlemek üzere gelecek, fakat protesto hareketinin bir parçasını içinde hissetmiş olarak ayrılacaktır.

İnsan bedeni de anlamları taşır ve fakat bunu salt performanslar aracılığıyla yapmaz. Yahut başka bir ifadeyle, bizler zaten her zaman bir nevi performans sergileriz. Duruşumuz, jestlerimiz, gözlerimizdeki bakış, her biri hitap ettiğimiz kitlelere "konuşur". Belki de içlerindeki en etkin kültürel mecra, tını ve temposundaki değişimlerle her tür duyguyu verebilen, bir şeyin aciliyetini vurgulayabilen, her bir kelime veya gerçeği (bizzat söylediği kelimeyi, daha söylediği anda baltalayacak kadar) çarpıtabilen insan sesidir.

Bir diğer özel performans türü de *maske* takmak veya *kostüm* giymektir. Bunlar, her ne kadar kelimeler ve özenle hazırlanmış dramalar ile bir arada kullanılabilirse de, giyen kişinin pek fazla bir şey yapmasına gerek kalmadan mesajları doğrudan iletirler. Yakın zamana ait bir örnek, eski imgelere nasıl yeni anlamlar yüklenebileceğini göstermektedir. İngiltere'de, Katoliklerin 1605

yılında başarısızlıkla sonuçlanan parlamentoyu havaya uçurma girişimlerini anmak için kullanılan Guy Fawkes maskesi, siyasetin kurumsallaşmış yozluğu karşısındaki direnişin anarşist bir simgesi olarak, çizgi romanlarda ve sonrasında 2006 yapımı *V for Vendetta* filminde kullanılmıştır. Anonymous isimli grup bu maskeye, bir yandan kişilerin yüzünü gizlediği diğer yandan da grup içi dayanışmayı pekiştirdiği için rağbet göstermektedir. Maske 2012 yılında, taklit mallara karşı imzalanan neo-liberal anlaşmayı onaylamadıklarını gösteren bir grup Polonyalı milletvekili tarafından bile kullanılmıştır.

Tanıdık bir şirket-karşıtı performans. Kaynak: Wikimedia Commons.

Kültürel anlamlar *inşa edilmiş çevre* tarafından da aktarılır. Bazı binalar, oyuncular yaratılmasına yardımcı olur. Şirket genel merkezleri, bakanlık binaları ve karşı-kültürü temsil eden kafelerin hepsi, ev sahipliği yaptıkları örgütler ve alt-kültürlere dair

mesajlar iletirler. Diğer başka binalar içlerinde stratejik arenalar barındırır. Yüksek arkalıklı sıraları, bayrakları, korkulukları ve süslemeleri ile mahkeme salonlarını düşünün; tüm bunların amacı, hukukun ağırbaşlı adaletini veya devletin iktidarını, kostümler, gösterişli ifadeler ve orada yaşanan törensel eylemler ile pekiştirilmiş bir biçimde ortaya koymaktır. Kurucu liderimizin bilgece sözleri, gelecek eylemlere rehberlik etmeleri için mermer duvarlara kazınmıştır. Binalar, bizim inşa ettiğimiz tek taşıyıcılar değildir: otoyollar, bahçeler, parklar, hava alanları ve tren istasyonları, heykeller ve anıtlar, mezarlıklar ve daha fazlası, dünyayla ilgili hislerimizi ve düşüncelerimizi şekillendirir.

Farklı mecralar, anlamları farklı şekillerde ifade eder ve mesajı iletmenin en etkin yolu muhtemelen farklı formları bir arada kullanmaktır. Bir hareketin aktivistleri, bir mecrada, örneğin müzisyenleri veya grafik sanatçılarını çekmek konusunda, özellikle yetenekli olabilirler, ancak hareketlerin çoğu kelimeler, imgeler, müzik ve bazen de performanslardan faydalanır. Fiziksel taşıyıcıların insanlara ulaşıp ulaşmayacağını bilemezsiniz, bu nedenle karşılayabildiğiniz kadar çok taşıyıcıyı denersiniz.

Ancak sanat yaratımı her zaman bir maliyetten ibaret değildir: sanat bir davayı finanse etmek için pekâlâ satılabilir de. Bunun en uç örneklerinden biri, müzisyenlerin kendi destekledikleri davalar için milyonlar topladıkları konserlerdir, toplumsal hareket grupları ise poster, kitap ve başka herhangi bir şey satabilirler. Sanatın bir maliyet olmadığı başka bir durum daha vardır: insanlar sanat yapmaktan hoşlanırlar. Gruplar, müzik yapmak, kortej platformları inşa etmek, dev kuklalar yaratmak için bir araya gelmekten hoşlanırlar.

Anlam nesnelerinin üretimi, dağıtımı ve tüketiminde başka çeşitlemeler de vardır. Bazı durumlarda, kültürel mecraların yaratıcıları ve hedef kitleleri aynı anda mevcuttur; bu durum ikisi arasında geri bildirim ve etkileşime olanak tanır; diğer örneklerde ise bu iki grup mekânsal ve/veya zamansal olarak ayrılmış durumdadır. Bazı kültürel yaratılar bir kez ortaya konduktan sonra, uzun süre devam eder ve gelecek nesillerin üzerine

düşünüp yorum yapmasına olanak tanır. Canlı performanslar gibi diğerleri ise yaratıldığı anda ortadan kaybolur. Ayrıca bazı kültürel ürünler seri olarak üretilebilir veya yayınlanabilir, diğer bazıları ise biriciktir. Tüm bu farklılıklar, bir hareketin dünya görüşünü nasıl aktardığını etkiler.

Figüratif Taşıyıcılar

Anlamın çok çeşitli fiziksel taşıyıcılarını gördük, fakat bu taşıyıcıların ilettiği mesajlar, dikkat çekmesi ve kitleler üzerinde bir etki yaratması arzu edilen pek çok farklı *figüratif* form ile desteklenir. Kültürel anlamlar figürler sayesinde salt *anlaşılabilirlik* durumundan ("Biber gazı" kelimelerinin ne anlama geldiğini bilirim.) *yankılaşım* [rezonans] durumuna geçer (Biber gazının nasıl bir şey olduğunu bildiğimden, bana doğru yürüyen bir polis memuru gördüğümde endişelenirim). Bir anlamın yankılanması için, sadece zihinlerimizdeki sözlük anlamını tetiklemesi yetmez, hislerimizi de harekete geçirmesi gerekir. Figüratif taşıyıcılardan bazılarını Tablo 2'de sıraladım.

Tablo 2: Anlamın Figüratif Taşıyıcıları

Deyiş ve Atasözleri	Özlü formülasyonlar, ortak duyumuzu şekillendirir.
Şakalar	Agresif bir üslup, itibar ve saygınlık üzerinde güçlü ve çoğu kez yıkıcı etkiler bırakabilir.
Slogan ve Tezahüratlar	Deyişler kadar kısa olan slogan ve tezahüratlar, protestocular tarafından genellikle siyasi bir teşhisi belirtmek veya eyleme çağırmak için üretilir.
Çerçeveler	Sorunun teşhisini içeren, çözümler öneren ve mümkünse insanları harekete geçiren vurgulayıcı metaforlar.

Kolektif Kimlikler	Kendimizi bilişsel, duygusal ve ahlaki olarak bir grubun parçası olarak hisseder ve onun adına harekete geçmeye gönüllü oluruz.
Karakterler	Kahramanlar, kötü adamlar, kurbanlar ve dalkavuklar, ahlaki yargılar taşıyan kimlik bileşenleridir ve bu oyunculara karşı ne tür duygular hissetmemiz gerektiğini belirlerler.
Anlatılar	Hikâyelerde, birbirlerine bir şeyler yapan karakterler, bu olayları bir araya getiren bir senaryo, birbirini takip eden olayları birleştiren bir zaman algısı –bir giriş, gelişme ve sonuç– ve son olarak ahlaki bir yargı yer alır.
Gerçekler	Gerçeklikle ilgili basit olduğu var sayılan iddialar, anlatılar, çerçeveler ve karakter çalışması ile bütünleşmiş bir haldedir ve onların daha da inandırıcı olmalarını sağlar. Bazen de gerçeklerin "kendi ayakları üzerinde durması" gerekir.
Kural ve Yasalar	Nasıl davranılacağını gösteren yönergeler aynı zamanda neyin normal ve ahlaki olduğuyla ilgili sembolik ifadelerdir.
İdeolojiler	Fikirler, kimlikler, hikâyeler, çerçeveler, sloganlar, gerçekler ve diğer unsurlardan oluşan gelişmiş sistemlerin amacı hem dünyayı açıklamak hem de eyleme çağırmaktır.

Kısa deyiş, şaka ve sloganların işe yaramalarının nedeni, hatırda kalan birkaç kelime veya imgeyle çok fazla şey anlatabiliyor olmalarıdır. Çoğu kez bu deyişler, diğer insanların karakterlerini özetlemenin de bir yolu olur: "Bir ödlek, karısı, çocukları ve ipoteği olan bir kahramandır." Çoğu atasözünde eylemsizlik halini mazur gösteren müstehzi bir tavır vardır ve bu, siyasete dair herhangi bir açıklamanın önemli bir parçasıdır,

zira çoğu insan çoğu zaman siyasete *bulaşmaz*. Sadece kenarda durup iğneleyici yorumlarda bulunur.

Şiirin ritmini temel alan bazı formüller kolaylıkla farklı bağlamlara uyarlanır: "Women, united, will never be defeated!" ["Birleşen kadınlar asla yenilmez!"] veya cinsiyetçiliği şiddetle ilişkilendiren "Two, four, six, eight; stop the violence, stop the rape!" ["İki, dört, altı, sekiz; şiddeti durdurun, tecavüzü durdurun"] sloganları* gibi. Eğitim çavuşlarının gayet iyi bildiği gibi, vurgulu ve vurgusuz heceler arasındaki geçişler eşliğinde yürümek oldukça kolaydır. Şarkı sözleri çok daha karmaşık olma eğilimindedir, buna rağmen onların da kolay eşlik edilebilir ve akılda kalır türde olmaları gerekir. Yazılı sloganlar, dövizlerin veya ilanların üzerine yazılmak içindir, oysa sözlü sloganlar yürüyüşçülerin bedenlerini enerji ve coşkuyla doldurarak angaje etmelidir.

Çerçeveler çok daha karmaşıktır. "Tecavüz şiddettir" önermesi cinsiyetçilik, kadının nesne olarak konumlandırılışı, "tecavüz cinselliktir" yaklaşımını benimsemiş adalet sisteminin yetersizlikleri ile ilgili bir dizi iddia ortaya koyar. "Pornografi teori, tecavüz pratiktir" ifadesinin hedefinde ise, kadına karşı şiddet sistemi içindeki pornografik dergi ve filmler vardır. Çerçeveler, akademisyenlerin protestolar içindeki kültürel anlamlar üzerine düşünmek için geliştirdiği ilk araçlardandır ve farklı toplumsal hareketler tarafından kullanılan çerçeveleri inceleyen yüzlerce çalışma yapılmıştır (Snow ve diğerleri 1986; Benford 1997).

Nasıl ki çerçeveler çözülmesi gereken sorunları teşhis ediyorsa, kolektif kimlikler de bunu çözecek grubun kim olduğunu ortaya koyar. Çoğu örnekte gruplar, ortak deneyimler, konuyu ele alış biçimi veya yapısal konum tarafından halihazırda tanımlanmıştır: yasalar onlara ayrımcılık uyguluyor, basmakalıp ifadeler onları aşağılıyor olabilir. Belki de oy kullanmaktan men edilmişlerdir. Tarihteki en büyük hareketlerden bazıları ikinci

---

* İlk slogandaki "united" ve "defeated" ile ikinci slogandaki "eight" ve "rape" kelimelerinin İngilizce telaffuzları kafiyelidir. (ç.n.)

sınıf yurttaşlar adına konuşmuştur; tıpkı Wilkes ayaklanması, Amerikan sivil haklar hareketi ve elbette yirminci yüzyılın başında pek çok ülkede oy kullanma hakkı talebiyle başlayan ve fakat yüzyılın sonuna gelindiğinde işyerinde taciz, ücret ayrımcılığı, cam tavanlar ve medyada yer alan aşağılayıcı imgeler gibi konuları da gündemine almış olan kadın hareketi gibi. Feministler, grup üyelerini "bütün kadınlar"ın aynı sorunları yaşadığı ve aynı çözümlere ihtiyaç duyduğu konusunda ikna etmeye çalıştılar.

Hikâyeler, içerdikleri nitelemeleri ve ahlaki yargıları benimsememiz için bizi ayartırlar, çünkü insana dair tüm tutkuları harekete geçirirler. Ayrıca, farklı arenalardaki hedef kitlelere hitap edecek şekilde uyarlanabilmeleri nedeniyle, sonsuz sayıda versiyona sahip olabilirler (Poletta 2006).

Bazı hikâyeler büyük tarih kuramlarıdır: ilkel topluluklarda, erkekler ve kadınlar önceleri eşitti; savaşların ve devletlerin yükselişiyle birlikte kadınlar iktidardan dışlandılar fakat çalışmaya devam ettiler; ondokuzuncu yüzyılda sanayileşmenin etkisi altında, işyerlerinden uzaklaştırılarak evlere mahkûm edildiler; kadın hareketleri sayesinde siyasette ve ekonomide güçlü pozisyonlarda yer almaya başladılar. Çoğu protesto hikâyesi hareketin kendisini, insanları zulümden kurtaran bir kahraman olarak resmeder; çoğu, işlerin halihazırda iyiye doğru gitmeye başladığını ama daha katedilecek uzun bir yol olduğunu iddia eder. Ayrıca siyasi eylemin aciliyeti konusunda ısrar etme eğilimindedirler: eğer hemen şu anda bir şeyler yaparsak, işler daha iyiye gidecek; eğer yapmazsak, yeniden kötüleşecektir.

Diğer birtakım hikâyeler ise daha yereldir. Bir avuç iyi insanın adaleti savunma cesaretini kendilerinde bularak bir grup kurmalarını konu edinebilir. 1955 yılında Montgomery Alabama'da, otobüsteki yerini beyaz bir adama vermeyi reddeden, dikkatli ve kuralcı Rosa Parks'ınki veya yaşadığı zorluklarla ilgili bir kitap yazmaya karar veren kimsesiz ev kadını Betty Friedan'ınki gibi bireysel cesaret hikâyeleri oldukça popülerdir. Bunun gibi örneklerde, bireysel kahramanların ön plana çıktığına, onların

geçmiş militanlıklarının, örgütsel bağlarının, destek ağlarının itinayla gizlendiğine tanık oluruz. Tek başına bireyler, onlarla aynı şeyleri düşünüp aynı şeyleri hissetmek için idealdir.

Tüm bu diğer figüratif taşıyıcılar, gerçeklere dayandıklarını iddia ederler ve kaçınılmaz bir biçimde bir miktar gerçeklik de içerirler. Dolayısıyla gerçekler, hemhal oldukları daha geniş taşıyıcılar sayesinde inandırıcılık kazanır. Eğer bir anlatı beni etkiliyorsa, içerdiği gerçeklere inanma ihtimalim daha yüksektir; eğer bir karaktere hayranlık duyuyorsam, onu över nitelikteki gerçeklere inanma ihtimalim daha yüksektir. Argümanların çoğu bariz derecede basit gerçekler içerir: Amerikalı kadınlar, Amerikalı erkeklerin kazandığının yüzde 77'si kadar kazanıyor; kadın ve erkeklerin ortalama IQ'ları arasında herhangi bir fark yok. Hiçbir gerçek bütünüyle objektif değildir; her biri bir geçmişe, birtakım varsayımlara, kavram tanımlarına ve etrafını saran duygulara sahiptir. Ama objektif iddialara sahiplermiş gibi bir auraları vardır (gerçekler olarak çerçevelendiklerini söyleyebiliriz) ve rakiplerimiz gerçeklerimizi çürütmeye çalışmak konusunda her zaman çok hızlıdır.

Eğer bir hareket bir müddet devam ediyor, yazarları ve diğer entelektüelleri kendine çekiyorsa, sonuç olarak bu insanlar kimlik, hikâye, çerçeve ve sloganlara ait parçaları birleştirip bir ideolojiye dönüştürecektir (Fine 2012: 5. Bölüm). İdeolojiler çoğunlukla baştan savmadır ve her zaman çelişkiler barındırır; öyle ki farklı *hareket entelektüelleri* kendi alternatif versiyonlarını geliştirirler. Bir ideoloji, siyasi aktivistler için güven vericidir, çünkü genellikle tarihin onların yanında olduğunu söyler (ve bunun neden böyle olduğunu açıklar); amaçlarının esaslı kanıtlara dayandığını ve pek çok insanın onların dünya görüşlerini paylaştığını iddia eder. En kapsamlı ideolojiler –örneğin liberalizm veya sosyalizm– ana akım siyasetin parçasıdır, fakat feminizm ve ekoloji gibi diğer uzun soluklu hareketler, çoğunlukla davanın içindeki entelektüellerin çalışmaları sayesinde zamanla kendi ideolojilerini geliştirmiştir (gerçi Avrupalı otonomcular veya İşgal Et gibi bazı hareketler, çok katı oldukları ve aktivistlerin

ne yapıp ne söyleyeceğini kısıtladıkları gerekçesiyle ideolojilere karşı çıkmaktadır).

Anlamlar her zaman fiziksel ve figüratif bir boyuta sahiptir ve her ikisi de dünyaya dair anlayıp anlayamayacağımız şeyleri şekillendirir. Figürlerden bir tanesi ayrıca bahsedilmeyi hak etmektedir.

Siyasi Karakterler

Karakterler, hikâyelerde ortaya çıkan temel figüratif anlamlardır, fakat imgeler, şakalar, yorumlar, argümanlar ve diğer başka fiziksel ve figüratif taşıyıcılar aracılığıyla da daha doğrudan kurgulanabilirler. Kendi yazınsal kökenlerini yansıtan öncelikli karakterler, doğru ve yanlışa dair ahlaki dramalarda sahne alan kahramanlar, kötü adamlar ve kurbanlardır. Kurbanlar ve kötü adamlar olmadan, toplumsal sorunların suçlusunu bulmak zordur ve kendilerini potansiyel kahramanlar olarak konumlandırmaları, toplumsal hareketlerin yararınadır. Ilımlı feministler, tecavüzcüleri ve şiddet uygulayan diğer erkekleri kötü adamlar olarak konumlandırır, fakat daha koyu feministler penisi olan

Tablo 3: Temel (ve bazı tali) Karakterler

	Güçlü	*Zayıf*
İyicil	Kahramanlar Şehitler ve azizler (karşıdaki kutudan başlar) Hâkimler, bağışçılar Dönmeler (aşağıdaki kutudan başlar) Arkadaşlar	Kurbanlar Sempatizan seyirciler
Kötücül	Kötü adamlar Dış provokatörler Hainler (yukarıdaki kutudan başlar) Hasımlar	Dalkavuklar Düzenbazlar Korkak seyirciler

herkesi kötü adam, tüm kadınları ise kurban olarak resmeder ki erkeklerle yapılacak her tür ittifakı reddeden bu görüş, sonuç olarak feminist hareketin 1980'lerde zayıflamasına da katkıda bulunmuştur.

Kendilerinin ve diğer oyuncuların karakter tiplerini tanımlamayı amaçlayan **karakter çalışması**nın, protestocuların retorik cephanelerinin önemli bir unsuru olmasının kısmi bir nedeni de karakterlerin bize onlarla ilgili hissetmemiz gereken duyguların ne olduğunu söylüyor olmasıdır: kurbanlara acır, kötü adamlardan korkar ve nefret eder, kahramanlara hayranlık duyar, dalkavuklarıysa aşağılarız. Ayrıca her karakterden uygun bir davranış biçimi bekleriz: kahramanlar kötü adamları yenmeli ve kurbanları kurtarmalıdır. Esasında en iyi karakterler gerçek insanlardır, çünkü onlara karşı güçlü hisler beslemek demografik kategoriler gibi birtakım soyutlamalara göre çok daha kolaydır. "Güneyli siyah kadınlar"a karşı soyut anlamda sempati besleyebiliriz, fakat Rosa Parks'ın bir kurban olması bizlerde infial duygusu, kendisini bir kahramana dönüştürmesi ise hayranlık hissi uyandırır. Ayrıca retorik olarak, karakterler hedef kitlelere de bir rol biçer: kurban olmayı bırak ve bir kahraman gibi davranmaya başla.

Günlük yaşantımızda bile, tanıştığımız insanları iki boyutlu bir değerlendirmeye tabi tutarız: iyiler mi, kötüler mi; güçlüler mi, zayıflar mı (Fiske 2012)? Belki de içgüdüsel olarak bize zarar verip vermeyeceklerini ve eğer zarar vermek gibi bir niyetleri varsa bunu başarıp başaramayacaklarını bilmek isteriz. Her ne kadar bu tarz hükümleri saniyeden daha kısa bir sürede veriyor olsak da, fikrimizi nadiren değiştiririz. İlk izlenim önemlidir, özellikle de siyasette, işte bu nedenle tüm oyuncular iyi bir izlenim bırakmaya çalışır. Bu iki boyut, tablodaki temel karakter tiplerini tanımlamaktadır.

Bir hareketin oluşturması gereken en önemli karakterler **kurbanlar**dır, çünkü onlar ortada tazmin edilmesi gereken bir zarar olduğunu gösterirler. Hâkimler ve savcılar, kocaları

tarafından dövülen kadınları ev içi şiddetin kurbanları olarak görünceye kadar, ortada ne dava açılacak bir suç, ne polisin müdahale etmesini gerektirecek bir neden, ne de kamusal bir kınama söz konusuydu. Toplumsal hareketlerin çoğunda esas mesele kurbanları inşa etmektir: tehlikeli atıklar, finansal dolandırıcılık, kurumsal ihmalkârlık veya taraflı medya haberlerinin kurbanları. Bir kurbana işaret etmek, bir soruna veya suça işaret etmektir ve tam tersi de doğrudur: cam tavanlar varsa, onlara çarpıp geri seken insanlar da vardır.

1987'de New York'ta görülen ünlü bir dava, aile içi şiddet meselesini gündeme taşımış, Hedda Nussbaum'un dövülmüş ve şişmiş yüzünün fotoğrafları, onu kızı Lisa'nın ölümünün müşterek failinden ziyade, partneri Joel Steinberg'in kurbanı haline getirmişti. İmgeler, davanın unsurlarından şaşırtıcı derecede daha ikna ediciydi, gerçi avukatlar, gazeteciler ve şiddet karşıtı aktivistler, bu iki tür bilgiyi bir arada işleyerek bir (erkek) kötü adam ve iki (kadın) kurban inşa etmeye çalışmıştı. (Eğer iki kurban arasında bir tercih yapılması gerekseydi, kazanan altı yaşındaki Lisa olurdu, zira çocuklar en sempatik kurbanlardır.)

Eğer ortada bir kurban varsa, izleyicilerin gözü hemen bir kötü adam arar. Nasıl ki kurbanlar merhamet hissi uyandırırsa, kötü adamlar da infial duygusu yaratır. Yaptıkları veya yapmaya devam ettikleri gayriahlaki tercihler için suçlayacağımız insanlar ararız. Eğer bir sorunun kaynağı olarak suçlayacak birilerini bulamazsak, meseleye takdir-i ilahi veya doğal bir afet olarak yaklaşma eğiliminde oluruz, fakat bu durumda kurbanlara merhamet beslemeye devam etsek bile, infial duygusu ortadan kaybolur. Nasıl ki kurbanların küçük, genç ve masum olmaları gerekiyorsa, kötü adamların da yan yan bakışları ve yüzlerinde düşmanca bir ifadeyle, şeytani bir görünümde olmaları beklenir. Tehditkâr olmalıdırlar.

Kahramanların genellikle kötü adamları hizaya getirerek sorunu çözmeleri gerekir. Kahramanlar güçlü ve iyidir. Fakat bu normalde istikrarsız bir kombinasyondur, zira bizler güçlü

olandan korkma eğilimi gösteririz. Dolayısıyla en iyisi kahramanların pasif, uyuyan devler olmaları ve sadece istenildiğinde harekete geçmeleridir. Geleneksel kahramanlar –ve kötü adamlar– doğaüstüydü ve Yunan mitlerinde çoğu kez resmedildiği üzere (tıpkı en büyüklerinden Herakles gibi) bir tanrı ile bir insanın oğluydu. Modern dünyada kahramanlar bu ilahi haleyi kaybetmiştir, dolayısıyla bu boşluğu ancak ölümlüler doldurabilir: normal insanlar kahraman rolünü oynamak üzere bir araya gelmek zorundadır. Toplumsal hareketler elbette ilahi değildir, fakat çok sayıda insanı seferber ederek işleri yoluna koyabilir ve belki de kutsal bir karizma kazanabilirler. En azından, yeni üyeler kazanmak ve var olanları muhafaza etmek için yaygın olarak kullandıkları retorik budur: "Birlikte bunu başarabiliriz." "Ahlaki çoğunluğun" eyleme geçirilmesi gereklidir.

Tabloda zayıf ve kötü karakterleri içeren dördüncü kutu, daha az kalabalıktır. Bunlardan çoğunlukla **dalkavuklar** olarak bahsedilir ve sadece kendilerini yönlendiren bir kötü adam olduğunda tehlike arz eden bu insanlar, küçük ve etkisiz karakterlerdir. Burada retorik bir kinaye söz konusu değildir, çünkü eğer birinin tehditkâr görünmesini istiyorsanız, onun aynı zamanda güçlü ve gerçek bir kötü adam gibi görünmesini de istiyorsunuz demektir. Ancak bunun yerine rakiplerinizi, gerçek bir tehdit oluşturamayacak denli zayıf ve gülünç bir biçimde de resmetmek isteyebilirsiniz. Bu dışlayıcı ve önemsemez tavır, oyunculardan birine olan desteğin zayıflamasına ve hatta oyuncuların kendi güçlerinden şüphe etmelerine neden olabilir.

Otorite figürleri, dalkavukluğun popüler hedefleridir. 2003 yılında Irak'ın işgaline karşı çıkan protestocular bir posterde, Başkan Yardımcısı Dick Cheney'i *Star Wars* filmlerindeki devasa Jabba the Hutt, Başkan George W. Bush'u ise hemen onun yanında duran küçük, evcil bir soytarı, kendi iradesi olmayan tasmalı bir dalkavuk olarak resmediyordu. Retorik, kötü adam ile dalkavuğun eşleşmesinden yarar sağlar ki bu da başka bir ahlaki batarya örneğidir. (Ayrıca 7. Bölüm 215. Sayfada yer alan görsele bakınız.)

Karakter Çalışmasının Çifte İkilemi

Protestocular hem kendilerini nasıl resmedeceklerine, hem de rakiplerini nasıl tanımlayacaklarına dair ikilemler yaşarlar. Özellikle de, kendilerini veya temsil etme iddiasında oldukları kişileri birer kurban mı yoksa kahraman mı olarak tanımlayacaklarına karar vermeleri gerekir. Kurbanlar daha fazla sempati ve muhtemelen daha fazla finansal destek toplar, fakat karşılık vermek, yapılan yanlışları düzeltebilecek bir hareket örgütlemek için de fazla zayıftırlar. Diğer yandan kahramanlar ise, kimsenin yardımına ihtiyaç duymayabilirler.

Rakipleriniz üzerine yaptığınız karakter çalışmasında da, güç meselesiyle ilgili benzer bir ikilem söz konusudur. Eğer onları kötü adamlar olarak resmederseniz, size zarar verecek kadar güçlüdürler ve etrafa toplumsal bir sorunla ilgili bir aciliyet hissi yaymış olursunuz. Ancak onları aşırı güçlü resmederseniz de, bu kez de onlarla savaşmak için yapılabilecek çok az şey varmış gibi bir durum ortaya çıkar. Bunun yerine onlarla, tehlike oluşturamayacak denli zayıf soytarı ve dalkavuklar olarak alay edebilirsiniz. Hiciv ve alay, onları destekleyenlerin cesaretini kırabilir, kendilerine olan güvenlerini sarsabilir ve sizin kendi takımınızın özgüvenini artırabilir. Asıl soru, onlara karşı seferber olmanın ne denli acil olduğudur.

Bu karakterlerin hayat bulabileceği en ilginç hikâyelerden biri de, kötü adamın kahramana **dönüşüm**ünü konu alanlardır: ilk başlarda düşman addedilen ve şeytani işler konusunda uzman bir muhbir veya içeriden başka biri, kendisinin haksız protestocularınsa haklı olduğuna karar verir. Madalyonun karanlık yüzünde, sizin tarafınızda yer alan biri ihanet ederek karşı tarafa geçmiş ve muhtemelen özel bilgileri de beraberinde götürmüştür. (Elbette bu kişiler, en başından beri karşı tarafın ajanları, bilgi toplayan casusları da olabilirler.) Bir tarafın uğradığı ihanet, karşı tarafta kahramanlık olarak karşılık bulur. Daha önce protestocuların

modern zaman kahramanları olduğunu söylemiştim, fakat karşıt ahlaki kabülleri olan rakiplerinin gözünde onlar, kötü adamlar veya ahmak dalkavuklardır.

Bir diğer sempatik hamle de bir kurbandan, kendisine zulmeden kişiye karşı nihayet başkaldıran bir kahramana dönüşmektir. Çocukluklarında kötü muameleye maruz kalıp yetişkinliklerinde birer aktiviste dönüşmüş olan kişiler kendileri için "sağ kalmış/kurtulmuş" gibi terimler kullanmayı tercih ederler ki bu da bir kahramanın gücünü, gurur duyabilecekleri bir başarıyı ifade eder (Whittier 2011). Karşı koyacak güçleri vardır. Şehitler de, kendilerini kurban ederek içsel bir güç ortaya koyan zayıf ve mazlumlara dair benzer bir hikâye ortaya koyar. Ahlaki güç, fiziksel zayıflığı telafi edebilir.

Hafıza

Son derece hareketli bir çalışma alanı olan **kolektif hafıza,** geçmişi nasıl andığımız, nasıl yeniden yorumladığımız, geçmişe dair neler hissettiğimiz ve neden onun için anıtlar diktiğimiz gibi meselelere dikkat çeker. Geçmişe ait kişiler, olaylar ve mekânlar, tıpkı kitaplar veya duvar resimleri gibi anlamlar barındırır. Burada devletlerin hem çok büyük avantajları hem de tehlikede olan çok büyük çıkarları söz konusudur. Savaşları ve savaşlardaki ölümleri olduğu kadar bizzat devletin kuruluşunu kutlayan çoğu anıtı devletler finanse eder. Kolektif hafızanın çok büyük bir kısmı, ulusların tarihine, dolayısıyla da onları yöneten devletlere ayrılmıştır. Devleti kuranlar, meşru örgütler kurmuş bilge kahramanlar olarak resmedilmelidir, savaş veya terör yoluyla istediklerini elde eden radikal devrimciler olarak değil. Yurttaşlardan, birçoklarının kolektif yarar uğruna bulunduğu fedakârlıklara saygı duymaları beklenir. Yaygın olarak kabul edildikleri vakit **mitler** olarak bahsedilen, kendimize ait ulusal hikâyeler icat ederiz.

Yenilik İkilemi

Protestocular diğer insanların dünya görüşlerini, onları yeni bir ahlaki vizyon, sempati ve ıstırapla ilgili yeni bir kelime dağarcığı ve yeni hislerle ayartarak değiştirmeye çalışırlar. Protestocular, tıpkı sanatçılar gibi, düşünülebilecek, telaffuz edilebilecek ve hissedilebilecek olana dair sınırları zorlarlar. Peki, bu sınırları ne denli hızlı zorlayabilirler? Halihazırda bir hareketin içinde yer alanlar, limitleri hızlıca ve çok uzak bir noktaya dek zorlayabilir, kendileri için yeni ahlaki evrenler yaratabilirler. Ancak yenilik ne denli büyükse, hedef kitlenizi kaybetme olasılığınız da o denli büyüktür. Onların durduğu yerden başlamanız ve onları kendi bulunduğunuz noktaya getirmeniz gerekir. Çok hızlı hareket ederseniz, onları kaybedersiniz. Aktivistler bu gerilimle, kendi vizyonlarını en doğru biçimde ifade eden sembolü bularak mücadele etmeye çalışırlar: ilham verici bir kişi (Rosa Parks), korkunç bir zorbalık (çocuk istismarı), pek çok insanın sezgisel umut ve korkularını özetleyen bir slogan (Yüzde 99). Protestocular halihazırda var olanı açıkça ifade etmeye çalışırlar. (Yenilik İkilemi, hem taktikler hem de kültürel yaratılar için geçerlidir.)

Bu tür tarih tasvirleri çoğu kez tartışma yaratır ve protestocular zaman zaman ulusal bir mite dair bazı anlatımlarla ilgili aynı fikirde olmadıklarını fark ederler. Köleleri olan, karılarını döven veya bağımsızlık savaşında tutsaklara işkence eden ulusal kahramanları gerçekten anmamız gerekir mi? Tüm yurttaşlar için yeterince özgürlük sağlayan siyasi bir sistem mi kurdular, yoksa kendi ekonomik çıkarlarını mı maksimize ettiler? Eğer kahramanlar hataları nedeniyle bu şekilde eleştirilebilecekse, retorik bir alternatif de kurucuları idolleştirmek ve takipçilerini de kuruluş aşamasında benimsenmiş olan ülkü ve amaçlara sadık kalmamakla suçlamaktır: Lenin SSCB'ni işçiler için bir cennete dönüştürebilirdi, fakat (Troçki'ye göre) Stalin onu

yoldan çıkararak baskıcı bir bürokratik devlet haline getirdi. Kuruluş hikâyeleri ulusal mitlerin önemli bileşenleridir, hatta o denli popülerdirler ki onları sorgulamak, sonraki dönemlerde yaşanan sapmaları eleştirmek için bir zemin olarak el değmeden muhafaza etmekten daha zordur.

Bir çalışma alanı olarak kolektif hafıza bize, etkin kültürel anlamların inşa edilmiş çevre aracılığıyla taşınabileceğini hatırlatır. Devletler zaferlerini kutlamak için büyük taştan anıtlar veya kahramanlık imgeleriyle süslenmiş büyük binalar inşa ederler. Bu yapıların dayanıklılığı, bir yandan da onları inşa eden devletin bekasına işaret eder. Daha az kaynağa sahip olanlar, ahşap mezar taşlarından oluşturulan bir alan veya sarı kurdelelerden yapılan bir çit gibi, daha geçici anıtlar inşa ederek savaş ve neden olduğu zayiatla ilgili alternatif bir mesaj verebilirler. Kaynakların eşitsizliği nedeniyle, taş semboller daha uzun süre dayanır, fakat gelecek nesillerin etraflarında gördükleri büyük anıtları nasıl yorumlayacağını kontrol etmenin garantili bir yöntemi yoktur. Bugünün sonsuz azamet mesajı, yarının otoriter acımasızlık sembolü olabilir.

Kolektif hafızaya baktığımızda, zaman zaman meta anlatılar olarak da adlandırılan **tarihsel anlatılar**ın rolünü görüyoruz. Bir devrim ile kurulmuş olan uluslarda, tarihi, geçmişten bir kopuş olarak düşünebiliriz. Veya onu iktisadi büyüme, genişleyen özgürlükler ve katılım ile ulusal gururun birbirlerini destekler biçimde var olduğu sürekli bir ilerleme hikâyesi olarak da değerlendirebiliriz. (Bu genellikle Whigci tarih görüşü olarak adlandırılır; on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllardan sonra İngiltere ve Amerika'da ortaya çıkan, rakiplerine göre daha modernleşmeci ve ilerlemeci olan siyasi partiler ile birlikte yaygınlık kazanmıştır.) Yahut da daha eleştirel bir yaklaşımla, tarihi, sanayileşme veya göç gibi genellikle önemli bir olay veya süreçle başlayan uzun bir düşüş olarak da konumlandırabiliriz. (Şunu unutmayalım: tarihin toplumsal hareketler tarafından anlam kaynakları olarak kullanılıyor olması, tarihselci protesto kuramlarının geçerli olduğu anlamına gelmez, zira bu tür bir

kuram tarihin *kendine göre* olan anlamını, protestocuların sahip olduğu anlamların yerine koyar.)

İster tarihsel anlatıların bir parçası, isterse onlardan bağımsız olsun, *olaylar* da tıpkı bireyler gibi, düşünce ve duygu birliği geliştirmek için idealdir. Gerek bir olay içinde yer alanların niyetlerini yorumlayarak, gerekse o olayı gelecekteki bazı şartları belirleyecek bir unsur olarak görerek, onlara birtakım anlamlar atfederiz. Önemli roller oynayan karakterleri, özellikle de mitlerdeki kahramanları ve onlar tarafından yenilgiye uğratılan kötü adamları ayrımsarız. Olaylar onları taklit etmemiz için bize ilham verebilir veya kaygılarımızı ön plana çıkarıp çevremizde olup bitenlere yaklaşımımızı değiştirerek bizi sarsabilir. Devrim gibi karmaşık olaylar (esasında bir hikâye içinde uç uca eklediğimiz uzun bir olaylar silsilesi), yorumlar ve öngörülerde bulunmak için büyük bir alan sağlar. Onlara birtakım gerçekler, karakterler, çerçeveler ve ahlaki yargılar iliştiririz. Olaylar ayrıca, kolektif toplanmalar veya kutlamalar için de fırsatlar sunar.

Etkileşimler

Kitaplar sözcüklerden oluşur, duvar resimlerinde renkler ve çizgiler vardır, anıtlarda şekiller ve oymalar bulunur ve tüm bunlar insanların atfettikleri anlamlar için birer hammadde olarak kullanılabilir. Fakat bu materyallerin dünyayla ilgili hislere ve kavrayışlara dönüşmesi ancak insanların eylemleriyle mümkündür. İnsanlar birbirleriyle muhtelif maksatlarla etkileşime girmek adına bu nesnelerle bir araya gelirler. Potansiyel anlamlar, bu tür angajmanlarla hayat bulur. Gösteri yürüyüşleri bu etkileşimin en bariz örneğidir (Fillieule ve Tartakowsky 2013). Fakat çoğunlukla söz edimleri ve ritüele ait unsurlardan oluşurlar.

Ritüeller, bazı temel anlamları katılımcılar için daha çarpıcı bir hale getirir. Bu ritüeller, dini ayinler gibi, orada bulunan herkesin aşina olduğu ve mensupların temel inançlarını ifade etmek üzere kurgulanmış son derece resmi törenlerden, mitingler gibi, katılımcıların bir tür ortak amaç hissine sahip

olduğu ve fakat nasıl ilerleneceği veya karar alınacağıyla ilgili katı kuralların olmadığı daha az resmi toplanmalara dek uzanan geniş bir hatta olabilir. Tüm insan etkileşimlerinde, nasıl davranıp davranmayacağımız veya diğerlerinin nasıl insanlar olduğuna dair birtakım beklentilerimizin olduğu ritüel veçheler vardır. Ritüeller, korku, coşku veya dayanışma gibi duyguları ortaya çıkaracak şekilde tasarlanmıştır, fakat bizleri can sıkıntısı, üzüntü ve yalnızlık gibi duygularla baş başa bırakmak suretiyle başarısız da olabilirler. Kendimizi iyi veya kötü hissetmemizi sağlayan yüz yüze etkileşimler, gelecekte de aynı insanları veya durumları aramamıza veya onlardan kaçınmamıza neden olur (Collins 2001, 2004).

Eski ritüeller, özellikle de mukaddes dini ritüeller, yeni birtakım amaçlar doğrultusunda uyarlanabilir. Evlilik buna iyi bir örnektir. Kadınlar için baskıcı olduğu gerekçesiyle feministler tarafından geçmişte sert biçimde eleştirilen, dindar sağ kesimler tarafından ise aile değerlerinin simgesi olarak kutsanan evlilikler, genellikle dini türde geleneksel ritüellerdir ve 1990'ların sonunda gey ve lezbiyen aktivistler tarafından radikal protesto eylemlerine konu edilmişlerdir (Taylor ve diğerleri 2009). Aynı hak ve ritüelleri talep eden bu aktivistler, evliliğin bir üreme mekanizması değil, birbirini seven iki insan arasındaki bir ilişki olduğu üzerinde ısrar ediyordu. Evlilikler ayrıca lezbiyen ve geylerin karakter tanıtımı yapmalarına da olanak tanıdı, zira medyada yıllardır beraber olan, birlikte çocuk yetiştiren, son derece "normal" olan çiftlerin hikâyeleri yer alıyordu. Eğer evlenebilselerdi, ahlaklı ve sorumlu insanlar olacaklardı. Yani ritüeller karakterlerini tanımlayacaktı.

Felsefecilere göre **söz edimleri**, dil ile başarmaya çalıştığımız şeylerdir (Klimova 2009). Söz edimleri içerisinde, basitçe dünyayla ilgili gerçekleri *ortaya koymak* dışında, bir insandan herhangi bir şey yapmasını istemek veya *buyurmak*, bir şey yapacağımıza *söz vermek*, hislerimizi *ifade etmek*, bir şeyi *adlandırmak* veya olayların gidişatını *duyurmak* ("bu toplantı ertelenmiştir") gibi şeyler de yer alır. Aktivistler tüm bu söz

edimlerinden, işlerini icra ederken yararlanırlar. Asıl mesele bir şeyleri kelimelerle yapıyor olmamızdır; kelimeler sözlükteki anlamlarından ibaret değildir, aksine bir söyleyiş içerisinde bir araya getirildiklerinde bir eylem formuna dönüşürler. Protesto hareketlerini anlamak için, konuşmacıların ne tür maksatlarla, ne tür dinleyicilere, ne anlatmaya çalıştıklarını kavrıyor olmalıyız. Ayrıca söz edimlerinin yalnızca sözcükler değil, aynı zamanda gülümseme, göz kırpma veya el sallama gibi ilave birtakım jestler aracılığıyla da icra edildiğini hatırlamamız gerekir.

Özgür mekânlar, potansiyel protestoculara isimler icat etmeleri, taktikler üzerine tartışmaları ve rahatsızlıklarını doğrudan bir direnç ve baskıyla karşılaşmadan formüle edebilmeleri için bir alan sağlar (Evans ve Boyte 1986). Bunlar benzer fikirdeki insanların şakalaşıp dertleşebileceği, hikâyeler anlatıp şikâyetlerini dile getirebileceği toplum merkezleri, okullar, kiliseler ve hatta mahalle barları gibi yerler olabilir. Hapishanelerin de benzer bir işlevi vardır; zira baskıcı rejimler en radikal eleştirmenlerini uzun süreler boyu bir arada tutar ve bu mahkûmların fikirlerini birbirleriyle paylaşmak dışında yapabilecekleri şeyler sınırlıdır. Kadın hareketi 1960'ların sonunda, kadınların etraflarında onlarla aday edip engel olacak erkekler olmadan, şikâyetlerini dile getirebildikleri küçük bilinçlendirme grupları sayesinde ortaya çıkmıştır. Özgür mekânlar, tıpkı farklı gruplardan aktivistlerin hangi taktiklerin işe yaradığına dair deneyimlerini paylaştıkları atölye çalışmaları gibi, protesto için özel olarak oluşturulmuş alanlar da olabilir. NOW, bu amaçla ulusal bir konferans düzenler. Özgür mekânlar bazen Janus ikilemi için bir çözüm de olabilir: güçlü bir içe odaklanma aracılığıyla protestocular, ileride dış dünyayla karşılaştıklarında etkili olacak sloganlar, analizler ve taktikler üretmeye çalışırlar. (Bazı durumlarda ise bu mekânlar, bir grubun dış dünyadan yalıtılmışlığını pekiştirirler.)

Sanatsal anlamların yaratılıp tüketildiği ortamlar önemlidir. Feministlerin tam olarak müziğin gücünden yararlanmak adına Ulusal Kadın Müzik Festivali adında bir etkinlik düzenlemesi bu nedenledir (Staggenborg ve diğerleri 1993). Kendisi de bir tür

hac yolculuğu olan ritüelin, siyasi amaçlarla özenle kurgulanmış olanından daha iyi ne olabilir?

Bedenlerimiz Biziz

Our Bodies, Ourselves [Bedenlerimiz Biziz], ilk defa küçük bir feminist kolektif tarafından 1970'te basıldı ve o zamandan beri sayısız kez gözden geçirilerek tekrar tekrar yayımlandı ve kuşaktan kuşağa pek çok feminist aktivisti etkileyerek feminist fikirlerin dünyanın dört bir tarafına yayılmasını sağladı (Davis 2007). Bir hareketten doğan ve fakat aynı zamanda ona katkıda bulunan kitaplara bir örnek niteliğindeki *Our Bodies, Ourselves*, sürekli olarak bedenleri üzerinden tanımlanmış olan bir insan kategorisine seslenmektedir. Kadın sağlığı üzerine bilgilerin özeti niteliğindeki kitap, her okuru kendi bedeni ve görünümünü incelemeye, gözlemlemeye ve hissetmeye çağırdı, bedenine dair izlenimleri genel tıbbi dogmalarla çatışıyor olsa bile. Bütün insanlar, birtakım anlamlar atfettiğimiz bedenleri sayesinde yaşar ve hareket eder. Başkalarını, nasıl göründükleri üzerinden anlamlandırırız; bizim gibi görünmeyenleri reddeder veya güzel olanların cazibesine kapılırız.

Dünyaya dair hislerimizi de yine bedenlerimiz aracılığıyla deneyimleriz. Yüzlerce küçük süreç sayesinde, etrafımızdaki fiziksel ve toplumsal çevreyle ilgili bilgi toplarız ki bu süreçler, tüm duyularımızı, kimyasalların üretimini (adrenalin gibi bazıları enerjimizi yükseltirken, diğer bazıları bizi sakinleştirir), kas kasılmalarını ve daha fazlasını içerir. Bedenimiz sürekli olarak bilgi aktarır, beynimiz bu bilgiyi, neler olduğuna ve nasıl tepki vermemiz gerektiğine dair bir resim oluşturacak şekilde bir araya getirmeye çalışır ve bu aktivite çok büyük oranda biz fark etmeden, bilincimiz dışında gerçekleşir. Fakat beynimizi vücudumuzun geri kalanından ayrı olarak düşünmek yanıltıcı olacaktır: merkezi sinir sistemimizin bileşenleri hep birlikte çalışır; zaten bu nedenle bir sistemdir. Bu hissetme-düşünme süreçleri etrafımızdaki kişilerce de görülebilir, bilhassa birkaç

duygunun kendine has bir yüz ifadesi vardır. Sonuç olarak, duygu durumlarımızdan bazılarını, istesek de istemesek de dışarı yansıtırız.

Bazı bedensel görünümler ise oldukça kastidir. Bir siyasi parti veya ittifakı temsil eden renklerden (örneğin yeşil veya gökkuşağı renkleri), üzerlerinde slogan veya imgeler olan düğme veya tişört gibi aksesuarlara, genellikle diğerleriyle bir dayanışma ifade eden dövmelerden, gerçekte "Kulağıma taktığım çengelli iğne nedeniyle, gelenekleri reddeden bir insanım"dan daha fazlasını ifade etmeyen tüm tarzlara kadar, üzerimize giydiklerimiz aracılığıyla birtakım bildirimlerde bulunuruz. Sosyologlar bu tür sıra dışı tercihlerde, çoğunlukla altkültürlerin *direnişini*, tüketim toplumunun veya en azından bireyin ebeveynlerinin hassasiyetlerinin reddini görmektedir (Hebdige 1979). Bu ifadeler her zaman açık bir biçimde politik olmak zorunda değildir, fakat reddedişe dair bir hassasiyet yansıtır ve bu reddediş içinden kolaylıkla bir protesto ortaya çıkabilir. Bedenlerimiz anlamın, en az kitaplar, şarkılar veya bloglar kadar önemli fiziksel taşıyıcılarıdır.

Maksatlarımızı bedenlerimiz aracılığıyla gerçekleştiririz: nasıl gerçekleştirmeyelim ki? Tıpkı dışsal araçlar gibi, bedenlerimiz de bizi yüzüstü bırakabilir. Bazen hava, bir eyleme katılmak için bize fazla soğuk gelir, bazense acıktığımız veya susadığımız için bir yürüyüşten ayrılırız. Yahut çişimizi veya kakamızı yapmamız gerekir. Başka bazı durumlarda, bir içki, bir esrarlı sigara veya baştan çıkarıcı bir arkadaşın vereceği anlık zevkler, doğru olan şeyi yapmanın uzun vadeli tatmini karşısında galip gelebilir. Şehvet ve aşk, elbette basit bedensel dürtülerden fazlasıdır, fakat insanları kolektif projelerden uzaklaştırabilirler. Hareketleri örgütleyenler bu tür kayıpları önleyebilmek için, etkinliklere tuvalet ve su tedarik etmekten –devrim orduları gibi daha otoriter ortamlarda– romantik ilişkilere kurallar getirmeye varıncaya dek farklı yollara başvururlar (Goodwin 1997).

Tablo 4: Beş Farklı His Türü

Dürtüler	Tatmin edilinceye dek diğer hislere ve dikkate yer bırakmayan acil bedensel ihtiyaçlar: şehvet, açlık, madde bağımlılığı, idrar veya dışkı yapma ihtiyacı, yorgunluk veya ağrı.
Refleks Duygular	Olaylara veya bilgilere karşı verilen oldukça hızlı, otomatik cevaplar, çoğu kez tüm duygular için bir paradigma olarak alınırlar: öfke, korku, neşe, şaşkınlık, şok ve tiksinti.
Ruh Halleri	Belirli ortamlarda devam eden ve genellikle doğrudan bir nesneye yönelmemiş olan, enerjiyi artıran veya azaltan hisler; bir etkileşim söz konusu olduğunda refleks duygular tarafından değiştirilebilirler.
Duygusal Bağlılık veya Sadakatler	Diğer insanlar veya nesnelere karşı duyulan, olumlu veya olumsuz, görece değişmez olan hisler: sevgi ve nefret, hoşlanma ve hoşlanmama, güven veya güvensizlik, saygı veya aşağılama.
Ahlaki Duygular	Ahlaki sezgi ve ilkelere dayanan (kendimizi ve eylemlerimizi de içeren) onaylama veya onaylamama hisleri: utanç, suçluluk, gurur, infial, hiddet ve merhamet.

Hissetme-Düşünme

Duygu, esasında tanıdık birtakım his demetlerine yapıştırdığımız sözsel bir etikettir. Örneğin adrenalinim yükselmişse, kalp atışlarım hızlanmışsa, dişlerimi gösterip kaşlarımı çattığım bir yüz ifadesi takınmışsam, kızgın olduğumu söyleyebilirim. (Bana bakan insanlar, kızgın olduğumu benden önce fark edebilirler.) Özellikle de etrafımızda olup bitenlere, bilhassa işlerin iyi mi kötü mü gittiğine dair bilgileri işlemden geçiren, biyokimyamız ve kas kasılmalarımız içerisindeki değişiklikler gibi, hislerimize etki eden düzinelerce süreç vardır. Bu hislerin çoğunun farkında bile değiliz ve onları duygular olarak adlandırmıyoruz, fakat bunlar yine de dünyayla başa çıkmamıza yardımcı oluyorlar. Onlar duyguların hammaddeleri. Bense onları **hissetme-düşünme süreçleri** olarak adlandırıyorum.

Birbirinden ayırmamız gereken muhtelif türlerde his demetleri –duygular– vardır (bkz. Tablo 4). İki his türü görece kısa sürelidir. *Dürtüler* bedenimizin bize gönderdiği, açlık, yorgunluk, şehvet veya bağımlılık krizi gibi sinyallerdir. Bu dürtüler yavaş yavaş ortaya çıkabilir, fakat tatmin edildikleri an derhal yatışırlar. Bunlar güçlü hislerdir, fakat onları –her ne kadar bazı başka kültürler sınıflandırıyor olsa da– çoğu zaman duygular olarak sınıflandırmayız

Refleks duygular, yeni bilgiler de dahil olmak üzere, çevremizde olup biten şeylere cevaben hızlıca ortaya çıkar. Refleks duygular içerisinde, duyguların siyasette nasıl işlediğini ve esasında ne denli yıkıcı olduklarını göstermek için çok sık başvurulan öfke de vardır; öfke üzerinde çok fazla duran akademisyenler duyguların her zaman sorun yarattığına –ve asla çözüm üretmediğine– dair bir izlenimin yayılmasına neden olmuştur. Diğer refleks duygular korku, şaşkınlık, anlık neşe veya hayal kırıklığı ile tiksintidir. Bunların hepsi, kendileriyle ilişkilendirilen farklı his demetlerine (bedensel süreçlere) sahiptir. Her birinin ayrı bir yüz ifadesi vardır ki bu da onları diğer insanlara kolayca aktarabilmemizi sağlar.

Ruh halleri genel olarak dürtü ve refleks duygulardan daha uzun sürelidir; büründüğümüz bir ruh hali saatler, günler ve daha uzun süreler devam edebilir. Coşkulu bir yürüyüş bizi, dava uğruna iki kat çaba harcamaya hazır, iyi bir ruh haline sokar. Teslimiyet, üzüntü veya daha uç bir örnek olarak depresyon gibi kötü ruh halleri ise enerjimizi, bazen daha fazla devam edemeyeceğimiz bir raddeye kadar düşürür. Ruh hallerinin ana etkisi, enerji ve dolayısıyla etkinlik seviyemizi belirlemektir. Zuccotti Park'a veya kadın müzik festivaline hâkim olan neşeli atmosfer, coşku, beklenti ve dünyayı değiştirme hissi gibi, hoş bir ruh hali yaratan bir mekanizma olarak çalışır.

Hayatlarımızda daha kalıcı yerler işgal eden, iki duygu türü daha vardır. Bireylere, gruplara, mekânlara ve fikirlere karşı *duygusal bağlılıklar* geliştiririz. Dünyayla ilgili bu temel yönelimler arasında, sevgi, saygı, güven ve elbette nefret veya güvensizlik

gibi olumsuz mukabilleri yer alır. Kolektif kimlikler, gruba dair beslediğimiz hisler nedeniyle önemlidir. Kadın hareketi, birbirlerine karşı dayanışma hissi besleyen kadınlar sayesinde güç kazanmış ve bu dayanışma sınıf, ırk ve cinsel yönelim gibi fay hatları boyunca kırıldığı anda gücünü yitirmiştir.

Bunlar dışında, onaylama veya onaylamama belirten utanç ve gurur yahut başka canlılara duyulan merhamet gibi *ahlaki duygular* da vardır. Gerek *kendi* eylemlerimiz (örneğin utanç), gerekse *başkalarının* eylemleriyle ilgili (örneğin hiddet) ahlaki duygular taşırız. Ahlaki duygular toplumsal hareketin merkezinde yer alır, zira diğer insanlar üzerinde hak talep etmemize, onları kendi dünya görüşümüz içinde bir yere yerleştirmemize ve coşkulu bir katılım için motive etmemize olanak tanırlar. Kadın hareketi, tıpkı diğer protesto hareketleri gibi infial üzerine inşa edilmiştir.

Duygusal ve ahlaki bağlılıklar, hayattaki temel amaçlarımıza benzer şeyler ortaya koyar: kime yardım etmek istiyoruz, kime güveniyoruz, bizi utandıran veya gururlandıran şeyler nelerdir? Bu her iki bağlılık türünü, hayatımızın erken dönemlerinde geliştiririz ve onları sürdürme eğiliminde oluruz, gerçi duygusal bağlılıklar, özellikle de kendimizi ihanete uğramış hissettiğimizde çoğu zaman aniden değişebilir. Aşk nefrete dönüşebilir. Örneğin lezbiyenler, eşcinsel olmayan kız kardeşleri tarafından ihanete uğradıklarını düşünüyorlardı.

Duygular bedenlerimiz aracılığıyla iş görseler de (tıpkı en soyut fikirlerimizin beynimizin devre sistemini mesken tutması gibi) kültürden de büyük oranda etkilenirler. Onları *tetikleyen* şey, kültürden kültüre değişir: farklı gruplar farklı şeylerden nefret edip farklı şeylere öfkelenirler, her ne kadar bu duygu neticesinde oluşan yüz ifadeleri birbirine benzese de. Ayrıca duygularımızı *teşhir etme* biçimlerimiz de yine kültür tarafından şekillendirilir: erkeklerin öfkeyi kadınlara göre daha fazla dışa vurması beklenir; Japonya'da öfkenin her tür dışavurumu tenkit edilir. Tetikleyiciler ve teşhirler dışında, duygu demetleri için kullandığımız *etiketler* de kültüreldir: örneğin utancın farklı

sınırları vardır, suçluluk veya mahcubiyete dönüşmesi bazı kültürlerde diğerlerine göre daha hızlı olabilir. Ahlaki duygular konusunda bilhassa önemli bir farklılık da, özerk bireylere daha fazla değer ve sorumluluk atfeden kültürler ile aile şerefi gibi daha topluluk terimleriyle düşünen kültürler arasındadır.

Bu bölümde kültürel anlamların bütün türlerini gördük, fiziksel ve figüratif cisimleşmelerine, etkileşimler ve bedenlerimizdeki görünümlerine baktık. Karakterleri ve kolektif hafızayı inceledik. İnsanlar dünyadaki anlam arayışlarından ve etraflarında gördükleri her şeye anlam atfetmekten bir türlü vazgeçmezler. Bu aktif bir süreçtir, zira dışarı çıkıp dünyaya karışırlar. Öylece arkalarına yaslanıp seyretmezler. Bu anlam yaratma süreçlerinde duyguların oynadığı rolü gördük. Duygular neyi umursadığımızı, bizi neyin cezbettiğini ve neyin ittiğini gösterdikleri ölçüde ilişkilerimizi yönlendirirler. Karmaşık ortamlar içerisinde yolumuzu bulmamıza yardımcı olurlar.

Fakat insanlar sürekli olarak anlamlar icat etmiş olsalar da, her zaman toplumsal hareketler meydana getirmemişlerdir. Protesto hareketleri neden modern dünyada ve özellikle de son birkaç on yıl içerisinde ortaya çıkmıştır? Şimdi de, toplumsal hareketlere yardım eden veya ket vuran altyapı ve bağlamlara bakacağız, ancak tüm bu unsurların 2. Bölüm'de incelediğimiz kültürel anlam türlerinin aktarılmasına veya engellenmesine yardımcı olduğunu unutmamalıyız.

3
Altyapı

İsa Hanım Evladı Değildi: Hıristiyan Sağ

1960'ların Amerikan kadın hareketi, geleneksel kültür ve kurumlara yönelik diğer (gerçek ve algılanan) saldırılarla birlikte, İncil'in Tanrının kelamı olduğuna inanan dindar muhafazakârlar arasında tepkisel hareketlerin doğmasına neden oldu. Bu gruplara göre Tanrı, tıpkı kendisinin kiliseye hükmetmesi gibi, erkeklerin de kadınlara hükmetmesi gerektiğini buyuruyor ve bu da kadınlar ve erkeklerin farklı "doğal" rollere sahip olduğu anlamına geliyordu. Pornografi, cinselliğin doğasını; cinsel eğitim ise cinsellik üzerindeki pederane iktidarı tehdit ediyor ve hepsinden kötüsü kürtaj kadınların, çocuk sahibi

olma konusunu, kocalarına veya Tanrının takdirine bırakmak yerine, kendilerinin planlayıp kontrol altına almalarına olanak tanıyordu.

ABD siyasetine 1970'lerde giriş yapan yeni Hıristiyan Sağ, kimi üyelerini özellikle de 1950'lerin anti-komünizm akımı gibi –ki bu akım ancak Lyndon Johnson'ın 1964 başkanlık seçimlerinde muhafazakâr Barry Goldwater karşısında elde ettiği ezici oy üstünlüğü ile son buldu– geçmişin muhafazakâr hareketlerinden devşirdi. John Birch Derneği'nin* çalışma gruplarına katılan aktivistlere, Amerika'nın komünist ve sosyalistlerin dünya genelinde Birleşmiş Milletler merkezli olarak kurdukları gizli ittifakın tehdidi altında olduğu öğretildi. 1960'ların sonunda ise, sutyensiz kadınlar ve uzun saçlı Hippiler komünistlerin yerine geçerek, bireysel özgürlüklerden ziyade aile değerlerini merkeze alan Amerikan yaşam tarzını tehdit eden öncelikli unsurlar haline geldiler.

Yeni hareket, çok daha doğrudan bir biçimde, özellikle de güney ve batı eyaletlerinde hâkim olan evangelist ve fundamentalist kilise ağlarından doğup büyüdü. Bu kiliselerin neredeyse tamamı, kendilerini ciddi anlamda tehdit altında hissettikleri ve sarsıldıkları 1960'ların sonunda yaşanan dramatik değişikliklere ve bu değişikliklerin medyadaki daha da dramatik tasvirlerine kadar, siyasetin dışında kalmışlardı. Cumhuriyetçi Parti, siyahların sivil haklarına karşı çıkan beyaz Güneylileri kendine çekme çabalarının bir parçası olarak, bu vaizleri ve cemaatleri kendi saflarına kattı (tıpkı ondan on yıl önce sivil haklar hareketinin, siyahların kiliselerini seferber etmesi gibi). Kutsal kitabı farklı ve fakat pek de orijinal olmayan bir biçimde yorumlayan Jerry Falwell**, kendisini Tanrının bir savaşçısı olarak ilan ediyordu. "İsa sulhsever değildi. Bir hanım evladı değildi."

---

* 1950'lerin sonunda Amerika'da kurulmuş olan, özellikle 1960'lar boyunca komünizm karşıtlığını savunan ve bu doğrultuda toplantı ve eğitim seminerleri düzenleyen radikal sağ bir dernek. (ç.n.)

** Amerikalı evangelist lider, radikal sağcı televizyon vaizi. Özellikle eşcinsellik karşıtı sert ifadeleriyle tanınır. (ç.n.)

İki **ahlaki şok** (insanların daha kolay seferber olmasını sağlayacak denli üzücü olay veya malumatlar), yeni hareketin daha da yükselmesine neden oldu: 1972 yılında Kongre'den geçen Eşit Haklar Tasarısı ve 1973 yılında ABD Yüksek Mahkemesi'nin kürtajı meşrulaştıran *Roe, Wade'e Karşı** kararı. Feministleri, Amerikan ailesine şeytani bir saldırı düzenleyen cadılar olarak resmeden hareket, kendisini "kürtaj karşıtı" ifadesine kıyasla kulağa daha hoş gelen "aile taraftarı" ve "yaşam taraftarı" gibi pozitif terimlerle tanımlamaya başladı. *Roe, Wade'e Karşı* davasına karşı ilk seferberliğe, halihazırda iyi örgütlenmiş olan Katolik Kilisesi önderlik etti, fakat daha sonra hareketin başını Protestan fundamentalistleri çekmeye başladı ve hareket Operation Rescue [Kurtarma Operasyonu] isimli grubun 1980'lerin sonunda gerçekleştirdiği saldırgan eylemler ile doruk noktasına ulaştı. Kadın hakları meselesiyle ilgili öfkeli olan genç erkeklerin egemenliğindeki bu grup, Kürtaj kliniklerinin kapatılması için fiziksel zor kullanan, dehşete düşürdükleri genç kadınlara bağıran, küfür eden, tüküren ve itip kakan savaşçılardan oluşuyordu. Geldikleri en uç noktada, klinikleri havaya uçurup yakıyor, klinik doktor ve çalışanlarını kaçırıp vuruyor ve bazen de öldürüyorlardı.

Hıristiyan Sağ kendisini, liberal karşı kültürün tehdidi altında hissetmiş olmakla birlikte, bir kanadı da bu yeni kültüre dayanıyordu. Her iki taraf da, alışveriş merkezleri ve kitle kültürünün aşırı materyalizmine karşılık, çok daha derin ve anlamlı bir varoluş vadettiği iddiasındaydı. 1960'ların sonlarındaki İsa hareketi, komün evleri, folk müzik, duygusal yardım hizmetleri ve fundamentalist teolojiyi bir araya getirerek Güney Kaliforniya ve sonrasında başka yerlerdeki hippileri doğrudan kendi saflarına kattı. Diğer yandan sağ, "radikal" olduğunu iddia ediyor, niyetinin statükoyu muhafaza etmek değil, Amerikan toplumunu

* İkiye karşı yedi oyla alınan kararda, gebeliğin isteğe bağlı sonlandırılmasına yalnızca annenin yaşamının tehlikede olduğu durumlarda izin veren Texas eyalet yasası Anayasa'ya aykırı bulundu ve karar Amerika'daki kürtaj tartışmaları tarihi için bir dönüm noktası oldu. (ç.n.)

kökten değiştirmeye çalışmak olduğunu öne sürüyordu. Tıpkı kadınlar ve Afrikalı Amerikalılar gibi muhafazakâr aktivistler de, ülkelerinin temel kurumlarının kendilerini aşağılayan eğitimli elitler ve liberal entelektüellerin eline geçmesiyle birlikte, dışlandıklarını ve saygı görmediklerini hissediyorlardı.

Dini sağ veya kadın hareketi gibi, yüzlerce ya da binlerce küçük grup ve bireysel taraftardan oluşan geniş çaplı hareketler, bir anda ortaya çıkmadıkları gibi, genellikle tamamıyla da ortadan kaybolmazlar. Onlara ilham kaynağı olan kişiler veya kültürel anlamlar, eski fikirlerin yeni biçimler ve yeni kötü adamlar icat ettiği gelecek hareketlerde de kullanılmak üzere var olmayı sürdürürler. Yeni hareketler, iletişim, ulaşım, mali ve hukuki sistemler, toplantı odaları, sosyal ağlar, resmi örgütler ve insanların bir şekilde işlerini hallettikleri diğer her tür aracın da dahil olduğu var olan **altyapıları** ödünç alıp dönüştürürler. Protestocular altyapıları, kendi kültürel anlamlarını yaymak için kullanırlar.

Hıristiyan Sağ, din ve toplumsal hareketlerin muhtelif şekillerde etkileşim halinde olduğunu gösterir. Her şeyden önce dinler, tıpkı diğer hareketler gibi üye kazanma ve motivasyon gibi birtakım süreçler aracılığıyla başlayıp yayılmış olan hareketlerdir (gerçi devlet ve ordunun kontrolünü bir kez eline alan dini hareketlerde zorla dine döndürme daha yaygındır). Bunlar en dar anlamdaki dini hareketlerdir. İkinci bir model olarak din, tıpkı burada resmettiğim Amerikan Hıristiyan Sağı örneğinde olduğu gibi, farklı hareketler için kültürel anlamlar, özgür mekânlar ve başka birtakım altyapı unsurları sunar. Üçüncü bir olasılık da, dinler içindeki hareketlerin, 1970'lerde Kurtuluş Teolojisinin Katolik Kilisesi'ni dönüştürmeye çabalaması gibi, dinleri değiştirmeye çalışmasıdır. Tanrı'ya, ahirete, iyi ve kötüye olan inanç ve dünyaya dair diğer temel inanışlar, eyleme geçmek adına güçlü motivasyonlar sunuyor olabilir. İşlenen günahlara karşı çıkmazsa, cehennemde çürüyeceğinden korkan bir insanı, bundan daha iyi ne harekete geçirebilir?

Burada ayrıca, birinin elde ettiği başarının diğerini seferber etmesi bağlamında, karşıt hareketlerin birbirlerine nasıl

ilham kaynağı olduklarını da görüyoruz. 1960'larda kadınların, 1970'lerde gey ve lezbiyenlerin elde ettiği kazanımlar, sağ kanat Hıristiyanlar için ahlaki bir şok yarattı ve sergiledikleri homofobik tavır, LGBTQ (lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve queer*) cemaatinin daha da militan biçimlerde örgütlenmesine ilham kaynağı oldu. Bir taraf bir arenaya giriyorsa, diğeri de onu takip eder (Fetner 2008).

Toplumsal hareketler alanında çalışan akademisyenlerin çoğu sol görüşlü olma eğilimdedir ve yine çoğu hayranlık duydukları hareketler üzerine çalışır. Sonuç olarak, protesto kuramlarının tüm gelişkinliğine rağmen, akademisyenlerin çoğu sağ ve sol hareketleri açıklamak için farklı türde kuramlardan faydalanır. Sol-liberal hareketlere dair analizler, zor kararlara dair nüanslara dikkat eden, hareketin hedeflerini makul addeden, üyelerin görüşlerini aktardıkları haliyle kabul eden, harekete sempatiyle yaklaşan analizlerdir. Sağa dair analizler ise, protestocuları yanlış yönlendirmiş olabilecek bilişsel ve duygusal patolojilere odaklanan, şirketlerin veya siyasi partilerin hareketleri gizlice fonlamalarını araştıran ve protestocuların eylemlerine dair kendi nedenlerini önemsizmiş gibi gösteren psikolojik nitelikte analizlerdir. Katılımcı gözlem ve içebakış (kendi deneyimleri üzerine derinlemesine düşünme), sol-liberal hareketler üzerine çalışırken yaygın olarak kullanılan yöntemler iken, sağ-kanat hareketlere dair araştırmalarda eksiktir.

Sola dair analizlerde psikolojiye daha fazla başvurmamız gerekebilir; sağa dair analizlerde ise daha az aşağılayıcı bir yöntem benimsememiz kesinlikle elzemdir. Kuramlarımızı, benim *normal-insan testi* adını verdiğim bir teste tabi tutmamız gerekir: kendi eylemlerimizi açıklamak için de aynı tür unsurları mı kullanırdık? Üzerine çalıştığımız insanları, hata yapma olasılığı olan, fakat kendi dünya görüşleri doğrultusunda hareket

* Argoda "ibne, nonoş" kelimelerinin karşılığı olarak kullanılan queer, zamanla eşcinsel ve diğer toplumsal cinsiyet kimlikleri tarafından bir tepki olarak sahiplenilen bir kategori haline gelmiştir. Kuramsal anlamda, verili kimlik ve kategorileri sorgulayan, daha muğlak ve geçişken bir yaklaşım önermektedir. (ç.n.)

eden ve kendi muhtelif ahlaki projelerini geliştirmeye çalışan normal insanlar olarak mı resmediyoruz? Yoksa onları yanlış yönlendirilmiş, dengesiz, insafsız, yani anormal insanlar olarak mı sunuyoruz?

Protesto hareketleri sürekli olarak kültürel ve siyasi bağlam katmanları arasında manevralar yapar ve bulduğu her fırsattan yararlanmaya çalışır. Yeni gelir kaynakları, karşı tarafın bir anlık zafiyeti, yeni arenalar ve mutabık olunan meselelerde yaşanan değişiklikler, bunları fark edip yararlanabilecek kadar zeki ve cevval protestocular için yeni birer açılımdır. Kaynaklardan yoksun olanlar çoğu kez zeki stratejik tercihlerle bu açıklarını kapatabilirler. Ancak bir hareketin ortaya çıkması ve hatta genel anlamıyla hareketlerden söz edebilmek için, bazı temel ön koşullar gerekir. Birinci Bölüm'de bunlardan bahsetmeye başlamıştık, fakat şimdi bir hareketin bel bağladığı, özellikle de yurttaşlara açık siyasi arenalar, medya kuruluşları, sosyal ağlar ve resmi örgütler gibi, diğer avantajları ayrıntılı olarak incelememiz gerekiyor. Tüm bunların arka planında, bütün toplumlarda kaynakların dağıtımını etkileyen kapitalist piyasalar yatmaktadır.

Yurttaşlık

Siyasi bağlamlar, çoğu toplumsal hareket için önemlidir, zira bu hareketlerin nasıl başladıklarını ve ne yaptıklarını etkiler. Tarihteki en büyük toplumsal hareketlerden bazıları, gerek yeni haklar kazanılması, gerekse yeni insanların yönetime dahil edilmesi yoluyla yurttaşlığın sınırlarının genişletilmesini amaçlamıştır. "Wilkes ve Özgürlük" hareketinde de gördüğümüz gibi, toplanma ve iletişim konusundaki yeni haklar, yeni bir seferberlik örgütlemiş ve bu da başka birtakım hakların talep edilmesini gündeme getirmiştir. Wilkes kalkışması içinde yer alan katılımcıların çoğunun, oy vermelerine yetecek servetleri yoktu, fakat eninde sonunda oy kullanma hakkına kavuşmayı umuyorlardı (ki nihayet torunları bu hakka sahip oldular).

Araştırma Teknikleri

Akademisyenler protestoları anlamak için sayısız araştırma yöntemi kullanmıştır; içlerinden bazıları kültürel anlamlar konusunda bilhassa duyarlıyken, bazıları değildir. Yapısalcı ve tarihselci kuramlar, olaylarla ilgili niceliksel verilerden faydalanır, uzun dönemler boyunca her ay veya her yıl gerçekleşen ayaklanmaları, yürüyüşleri, imza kampanyalarını ve benzerlerini sayarlar. Bu veriler, parlamentonun giderek artan önemi veya iktisadi koşullarda yaşanan değişiklikler gibi diğer büyük değişimlerle ilişkilendirilebilir. Bu *olay tarihçeleri*, çoğu kez gazete haberlerinden veya polis kayıtlarından alınır. Bu analizler, olayların polisler ve gazeteciler için ne anlam ifade ettiğini zaman zaman gösterseler de, bizatihi katılımcılar için ne ifade ettiğini ortaya koyamazlar.

Katılımcıların kavrayış ve hislerini ortaya koymaya çalışan kültürel odaklı akademisyenler, protestocuların kendi yazı ve konuşmalarına bakar ve genellikle kullanılan retorik teknikleri veya hikâyeleri derinlemesine incelerler. Araştırmacılar çoğunlukla kendi çağlarının hareketlerine bakarlar ki protestocuların nasıl düşünüp hissettiklerini anlayabilmek için *katılımcı gözlem* ve *mülakatlar*dan yararlanabilsinler. Eğer hareketin içinde bizzat yer alıyorlarsa, kendi tepkilerini, tahminlerini ve duygularını değerlendirmek için *içebakış* yönteminden yararlanarak diğerlerinin neler yaşadığını tahmin edebilir ve mülakatlar yoluyla da bu önsezileri doğrulayabilir veya yanlışlayabilirler. *Deneyler*, insanların nasıl düşündüğünü, karar aldığını ve hissettiğini ortaya koyabilir ki bunlar siyasi eylemin hammaddeleridir. Son olarak, toplumsal hareket akademisyenlerinin çoğu, bir olayı derinlemesine analiz edebilmek için örnek vaka incelemelerinden yararlanır ki bu tekniğin kendine özgü dezavantajları da vardır: kuramlarının diğer hareketleri açıklayıp açıklamadığını bilmezler ve inceledikleri hareketin kusurları kadar güçlü yönlerini de görmekten aciz amigolara dönüşme eğilimi gösterirler. Bu tür bir *müdahil araştırma*, kısmen tarafgirlik kısmen izahattır.

Pek çok ülkede, tam bir demokratik katılıma giden yol, yavaş ve şiddetli olmuş, yol boyunca sayısız terslik yaşanmıştır. Erken dönem emek hareketleri, süfrajet ve sivil haklar hareketleri ile günümüzün göçmen haklarına dönük girişimlerinin de dahil olduğu **yurttaşlık hareketleri**, siyasi sistemin içine girmeyi hedeflemekte ve halihazırda içeride bulunan sempatizan elitlere ulaştığında ise çoğu zaman bunu başarmaktadır. Yeni hareketlerin bazı üyeleri, var olan kurumların hâkim doruklarına dek –siyaset, iş dünyası ve üniversitelerdeki elit pozisyonlara– ulaşmayı başarmıştır.

Siyasetin içindeki müttefik hizipler, yeni gelenlere muhtelif nedenlerle kapıyı aralar. Bazı durumlarda onları, var olan mücadelelerinde kendilerine yardım edecek yeni destekçiler olarak görürler, tıpkı ABD'deki Demokrat Parti'nin yeni siyah seçmenlerden destek beklemesi gibi – ki zaten 1964 Sivil Haklar Yasası'ndan itibaren, bu durum büyük oranda böyle olmuştur. Pek çok örnekte bu, sıradan seçim hesaplamalarının bir sonucudur. Bazı ender durumlarda ise, elit kesimlerin ideolojik taahhütleri söz konusu olabilir: örneğin, demokratik ilkeleri savunan demeçler verdikleri durumda, utanç duygusuyla bu ilkelere riayet etmek zorunda bırakılabilirler. Muhtemelen en yaygın rastlanan üçüncü durumda ise, elitler birtakım tavizler verirler, zira vermedikleri durumda ortaya çıkabilecek sonuçların daha kötü olmasından korkarlar. Kitlesel grev ve ayaklanmalar, pek çok siyasetçiyi korkutmuş ve onları uzlaşmacı birtakım yasalar getirmeye zorlamıştır. Bahsi geçen her durumda siyasetçiler kendi arenaları içerisinde birtakım stratejik kazanımlar elde etmeye bakar ve yeni seçmen veya yasalar bunun için onlara muhtelif şekillerde yardımcı olabilir. Gruplar, kendi haklarını savunan partilere sadık kalırlar.

Siyasi haklar, halkın devlet üzerindeki ikna edici etkisiyle ilintilidir. Bazı haklar, kimlerin yönetimin bir parçası olduğunu, bazılarıysa orada neler yapabileceklerini düzenler. Hem yasama hem yürütme mensupları için özgür ve adil seçimler mevcut mudur? Açık seçim yasaları ve kampanyaları var mıdır? Hükü-

met kurumları yozlaşmış veya halka ilgisiz midir? Yeni partiler kurulabilir mi? Bir muhalefet mevcut mudur ve herhangi bir gücü var mıdır?

Sivil haklar ise daha ziyade devletin yurttaşların yaşamlarına zorlayıcı müdahalesi ile ilgilidir. Devlet insanların toplanmasını veya görüşlerini yayımlamasını engelliyor mu? Siyasi örgüt ve sendikaların kurulmasına izin veriyor mu? Polis ve ordu sivil denetim altında mı? İnsanlar hapse atılıyor, sürgüne gönderiliyor, işkenceye uğruyor veya terörize ediliyor mu? Seyahat, çalışma ve yerleşme hürriyeti var mı? Mülkiyet hakları güvence altında mı? Cinsel özgürlük ve evlenme özgürlüğü var mı?

İnsan hakları veya **sivil haklar hareketi**, baskıyı, işkenceyi, alıkoymayı, fiziksel zararı vb durdurmakla ilgilidir; yurttaşlık hareketleri yeni insanlar ve yeni etki kanalları aracılığıyla iknanın alanını genişletmeye çalışır. Ezilen bir grup siyasi haklar elde ettiğinde, çoğu kez bu hakları sivil hakları da elde etmek için kullanır. Fakat sivil haklar her zaman siyasi hakları beraberinde getirmez, zira muhtemelen sivil haklara odaklanmak, bir grubu kendi siyasi hakları için mücadele etme kudretinden yoksun kurbanlar olarak karakterize eder (Seidman 2007). Sivil haklar, siyasi haklar kadar yetki tanımaz.

Halihazırda temel yurttaşlık haklarına sahip olan ve çevre korunması, uyuşturucu veya alkollü araç kullanmayla ilgili hukuki cezaların değiştirilmesi, ekonomik eşitliğin sağlanması gibi talepleri olan insanların oluşturduğu, üçüncü tür bir hareket olan **yurttaşlık sonrası hareketler**in siyasi bağlamı diğerlerinden farklıdır (Jasper 1997). Yurttaşlık sonrası hareketler içindeki katılımcılar, bir yurttaşın temel haklarına zaten sahip olduklarından, çoğu kez diğerlerinin menfaatlerini kendilerine amaç edinirler: bütün insanlığın, henüz doğmamış nesillerin, başka ülkelerde ıstırap çekenlerin ve hatta başka türlerin menfaatleri. Dini hareketler, dini bir azınlığın temel haklarını kazanması yönündeki çabalar hariç olmak üzere, genellikle yurttaşlık sonrası hareketlerdendir. (Amerika'daki Hıristiyan Sağ gibi pek çok dini hareket ezildiği, baskı gördüğü *iddiasındadır*, çünkü bu onlara

sempati kazandırır ve üyelerini seferber eder.) Varlıklı ülkelerin çoğunda, dini ideolojilerden ilham alan hareketler, kürtajın yasaklanması veya kadınların başörtüsü takma hakkı gibi ahlaki programlara sahip olma eğilimi gösterir.

Yurttaşlık ve yurttaşlık sonrası hareketler arasındaki ayrım her zaman net değildir, zira pek çok hareket haklar fikrinin genişletilmesini amaç edinir. Evlenme hakkı çoğu zaman yurttaşlığın bir unsuru olarak düşünülmez – bu haktan mahrum olan ve bu hakla birlikte gelen, partnerini hastanede ziyaret edebilme gibi birçok avantajın farkında olan eşcinsel çiftler buna bir istisnadır. Yurttaşlar nükleer bir reaktörün yahut tehlikeli atık alanlarının yakınında yaşamama *hakkı*na sahip midir? Bir cenin sivil haklara sahip midir, yoksa annenin tıbbi tercihlerine tabi ve onun bedeninin bir parçası mıdır?

Fakat en tartışmalı alan iktisadidir: insanların barınma, eğitim, sağlık hizmetleri ve çalışma *hakları* var mıdır? Aile işini miras yoluyla devralma hakları var mıdır? Peki ya aile servetini? Yurttaşlık hakları, en dipte bulunanları utanca mahkûm eden, en üstte bulunanlardaysa kibri teşvik eden hat safhadaki eşitsizlik tarafından baltalanıyor mu? Pek çok hareket özel alana dair zorlukları, kamusal hak ve zorunluluklar alanının çerçevesi içine oturtmaya çalışmaktadır. İnsan hakları ve siyasi hakların dünyanın çoğu yerinde kabul gören ilkeler olarak benimsenmesi yüzlerce yıl sürmüştür ve süreç hâlâ tamamlanmış değildir. İktisadi hakların tesis edilmesi de yine bu kadar uzun sürebilir, zira bilhassa kar amaçlı şirketler adıyla anılan güçlü oyuncular bu fikre sonuna kadar karşı çıkmaktadır.

Yurttaşlık hakları, protestolar için elzem bir altyapıdır, çünkü farklı eylem türlerinin maliyetlerini belirler. Polisin insan haklarını hiçe saydığı yerde protesto risklidir, polisin şüphelilere kötü muamele etmesine müsaade edilmediği yerde ise daha az risklidir. Siyasi haklara sahip olmak, her grup için yeni biçimlerde katılım sağlamalarına olanak tanıyan büyük bir adımdır. Haklar hem hareketlerin asli bir hedefi, hem de diğer başka hedeflere ulaşmalarını sağlayan birer araçtır. Dahası, dünyanın

dört bir tarafına yayılarak, her yerden potansiyel protestocuya umut ve ilham veren ahlaki bir vizyondur.

Sesini Duyurma

Siyasi kurumlar ve altyapılar tarafından yönlendirilen protesto için, ahlaki vizyonunu aktarmasına olanak sağlayacak olan da belirleyicidir, zira hareketin hedef kitlesini belirler. Tarih, insanların görüşlerini aktarma olanaklarının, münhasıran yüz yüze sohbetlerden küresel haber medyasına doğru ne denli geliştiğine tanıklık etmiştir. Aktivistler fikirlerini mümkün olduğunca geniş bir satha yaymaya çalışırlar, ancak çoğu durumda mecra ne denli genişlerse, mecranın ilettiği mesajı kontrol etme imkânları o denli azalır. Yeni iletişim teknolojileri, on dokuzuncu yüzyıldan beri, toplumsal hareketlere güç kazandırmıştır – fakat bununla birlikte hareketlerin denetlenip bastırılması yünündeki çabaları da desteklemiştir. Medya, en çok aktardığı kültürel anlamlar nedeniyle önem arz etse de, asli bir fiziksel kaynaktır.

Kısmen şehirlerin hızlı büyümesinin ulaşım ve iletişimi kolaylaştırmış olması neticesinde, her türden toplumsal hareketin on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıktığını gördük. Tıklım tıkış işçi sınıfı mahallelerinde çalınan birkaç tava tencere, barikat kurmak veya civardaki polis barakalarına yürümek üzere, kalabalıkları sokağa dökebiliyordu. Tramvay, metro ve otobüsler nihayetinde yüzbinlerce insanın protesto eylemleri için kamusal mekânlara akmasına olanak tanıyordu. İşyerlerinin boyutları da büyümüştü. Yirminci yüzyılın dev fabrikalarından birinde başlayan greve, geçmişte kırsaldaki ufak tefek bir fabrikada istihdam edilen ancak birkaç düzine işçi yerine binlercesi katılabiliyordu.

İletişim de, bilhassa ucuz (ve siyasi duruşu olan) gazetelerin icadı ile birlikte gelişti. Özellikle okuryazarlığın da artmasıyla birlikte, potansiyel isyancıların olup bitenleri takip etmek için artık kahvehanelere gitmesine gerek kalmamıştı (buna rağmen, sadece şehirlerde bulunan kahvehaneler radikal fikirlerin tartışılıp üretilebileceği, fevkalade korunmuş, demokratik ve özgür

mekânlardı).Siyasi tartışmalar, çok sayıda insanın yeni ideolojiler geliştirmesine olanak tanıdı. Gündelik söylentiler insanları seferber etmek konusunda hâlâ rol oynasa da, ortalama bir kent sakini entelektüel anlamda giderek gelişiyordu. Daha önce de gördüğümüz gibi, Amerika'daki toplumsal hareketler 1830'larda, kutsal kitaplar ile dini risalelerin toplu basımı ve posta yoluyla gönderilmesi sayesinde, büyük bir ilerleme kaydetmişti.

Medyanın erişimi, radyo ve sonrasında televizyonun dünyanın dört bir yanındaki evlere, işyerlerine ve meydanlara girmesiyle birlikte, giderek artan biçimde genişlemeye devam etti. Sonrasında internet, mesajların daha az merkezileşmiş, daha az tek yönlü bir biçimde iletilebildiği kanallar açtı (Earl ve Kimport 2011). Facebook ve Twitter gibi *sosyal mecralar*, var olan toplumsal ağlardan istifade ederek onlar aracılığıyla iletişimi olanaklı kıldı. Amerika'daki MoveOn.org* veya Mısır'daki "Hepimiz Halid Said'iz"** gibi protesto hareketleri, toplu e-posta gönderimleri sayesinde çok sayıda protestocuyu harekete geçirebileceklerini, toplu cep telefonu mesajlarıyla hızlıca aksiyona geçebileceklerini öğrendiler. Göründükleri kadar âdemi merkeziyetçi olmayan, bilakis verdikleri hizmeti kesebilecek veya hükümetin sansür veya gizli takibine müsaade edebilecek büyük şirketlere bağlı olan bu mecralar üzerinden yürüyen mücadeleler devam etmektedir.

Birçok protestocu, medyada yer almak konusunda takıntılıdır, ilgi çekmek için renkli etkinlikler icat ederler: Pentagon'un "havaya kaldırılması"***; eşcinsel erkeklere barlarda içki servisi

---

* 1998 yılında bir e-posta grubu olarak kurulan, temel iddiası ilerici kamu politikalarını savunmak olup, kitlesel protestolar ve destek kampanyaları örgütleyen kuruluş. (ç.n.)

** Polis tarafından öldürülen Halid Said anısına kurulmuş, Mısır'daki Arap Baharı ayaklanmalarında, insanların örgütlenmesinde etkili olmuş gruplardan biri. (ç.n.)

*** 1967'de düzenlenen savaş karşıtı eylemlerde, Abbie Hoffman adında bir aktivist, psişik enerjiyle Pentagon'u havaya kaldırarak Vietnam'daki savaşı bitirebileceğini iddia etmişti. (ç.n.)

yapılması için 1966 yılında başlatılan "sip-in" eylemleri*; yeşil yenileme [green retrofitting] projeleri gibi istenilen iyileştirmeleri yapacağını taahhüt eden dükkânlardan toplu alışveriş yapma eylemi olan "carrotmob"ların da dahil olduğu, cep telefonlarıyla örgütlenen bir tür gerilla tiyatro etkinliği olan **flashmob**lar, bu tür eylemlere birer örnektir. Bazı gruplar medyada yer almak uğruna, diğer değerli –ve belki daha etkin olabilecek– hedeflerini bir kenara bırakırlar (Sobieraj 2011). Zaman zaman medyanın sadece bir arena değil, aynı zamanda kendine ait hedefleri olan bir oyuncular topluluğu olduğunu unuturlar (bkz. 7. Bölüm). Protestocular ilgi çekebilir, fakat o ilginin doğası üzerinde çok az kontrolleri vardır: pek çok durumda, asıl hikâye protestocular ve onların fotojenik eylemleridir ve bu arada asıl argümanları göz ardı edilir.

Medya kuruluşları dev şirketlerdir, küçük özerk medya girişimleri bile nihayetinde ana akım tarafından massedilir. Mecra sahipleri, şirket sahiplerinin önyargılarının çoğunu benimsemiş durumdadır; özel mülkiyetin mahzurlarından bahsetmekten bilhassa hoşlanmazlar (Bagdikian 2004). Ayrıca çoğu kez üst düzey hükümet yetkilileriyle, gerek toplumsal ağlar gerekse işleri gereği, epey içlidışlıdırlar. Muhabirler bile, hükümet kaynaklarından beslenir hale gelmiştir. Eğer bir medya kuruluşu özel şirket değilse, hükümet kuruluşudur ve o zaman da devlet ideolojisi adı verilen –ki bu ideoloji protestonun hedefleriyle taban tabana zıt da olabilir– başka bir temayüller dizisini yansıtacaktır.

Buna karşılık toplumsal hareketler çoğu kez kendi medya kuruluşlarını yaratır. Eğer bu küçük bir hareketse, bu arada sırada yayınlanan bir haber bülteninden fazlası olamaz, fakat büyük bir hareket kendi radyo veya televizyon istasyonuna yahut gazetesine sahip olabilir. Bugün internet siteleri, bloglar ve e-posta yönetim sistemleri herhangi bir grubun karşılayabileceği kadar ucuzdur. "Fundamentalizm" teriminin kendisi, Los Angeles

* "Yudumlama eylemi" anlamına gelen "sip-in" ile oturma eylemi anlamına gelen ve daha yaygın kullanılan "sit-in" arasında söz oyunu yapılmıştır. (ç.n.)

İncil Enstitüsü'nün 1910 yılında başlattığı bir yayın projesinden türemiştir. Makalelerden oluşan –*The Fundamentals* [Temel İlkeler] başlığını taşıyan– on iki ciltlik set bütün bir Protestan Fundamentalizmi'nin ideolojisini ortaya koyuyor, onu Romanizm, Mormonluk, liberal Protestanlar, Yehova Şahitleri ve Hıristiyan Bilim Kilisesi'nden iğneleyici bir dille ayırıyor ve dahası liberalizm, sosyalizm ve evrim gibi daha seküler ideolojilere de dil uzatıyordu (Marsden 2006). Bu kitaplar, yirminci yüzyıla ait her tür fikir ve gelişmeye karşı fundamentalist saldırılara ilham kaynağı olmak ve bunu yalnızca argümanları aracılığıyla değil, aynı zamanda dayandıkları, pekiştirdikleri ve 1970'lerde dahi varlığını sürdüren toplumsal ağlar aracılığıyla gerçekleştirmek noktasında, dikkat çekici biçimde başarılı oldu.

Çoğu toplumsal hareket, özel bir mevzu olarak düşünülen bir meseleyi sahiplenerek onu bir kamusal ahlak sorununa dönüştürmeye çalışır ve medya bu dönüşümde oldukça önemlidir. Yeni bir meseleden tipik olarak ilk haberdar oluşumuz, küçük bir protesto eylemiyle ilgili yapılan, çoğu kez alay veya kuşkuyla ele alınmış bir haber sayesinde olur. Sonradan, protestocularla hâlâ alay eden ve fakat meseleyi en azından hakkında söz söyleyecek kadar ciddiye alan yazıları fark ederiz. Konu artık meşru bir kamusal tartışma haline gelmiştir ve zamanla, çözülmesi gereken kamusal bir sorun olarak kabul görmeye başlayabilir.

Yeni mecralar, dünyanın pek çok ülkesinde eğitim düzeyinin giderek artması sayesinde, hareketlerin mesajlarını çok daha kolay bir biçimde aktarmaktadır. Nüfusun çoğunun okuryazar olduğu bir yerde, ucuz gazeteler ve cep telefonu mesajları çok daha etkili olur. Yükseköğrenimde dirsek çürütmüş olanlar, kendi davalarını destekleyecek argüman ve kanıtlara sahip, incelikli ideolojiler geliştirmek konusunda daha fazla yeteneğe (ve anlaşılması güç yazım üslupları konusunda yatkınlığa) sahiptir. Ayrıca eğitim, örgütleri yönetmek için gerekli ehliyet ve becerileri kazandırır.

Medya İkilemi

Protesto grupları çoğu kez, gerek mesajlarını ulaştırmak gerekse yeni üyeler kazanmak için, çok sayıda insana ulaşmayı arzu eder ve yerleşik mecralar bunu yapmanın etkin bir yoludur. Fakat gördükleri ilgi, her zaman arzu edilir türde değildir, zira muhabirlerin, yayın yönetmenlerinin ve mecra sahiplerinin ön yargılarını yansıtır. Protestocular, önceden kaleme alınmış duyurular, sözcülerin seçilip eğitilmesi ve etkinliklerin dikkatle hayata geçirilmesi yoluyla, içeriği etkilemeye çalışırlar. Fakat tüm stratejik angajmanlarda olduğu gibi, diğer oyuncular (bu durumda medya) resme bir öngörülemezlik unsuru katar. Medya ilgisi en kötü senaryoda, protesto hareketini itibarsızlaştırıp yok edecek bir ters tepki yaratabilir. Medya, protestocuları çoğu kez yerel renkler olarak görür, ciddi kamusal ihtilafların sözcüleri olarak değil: başlangıçta onlara bir fırsat sunan ilginçlik ve karmaşa, ciddiye alınmalarına da engel olur (Gamson ve Wolfsfeld 1993). Bu, her stratejik oyuncunun karşılaştığı güçlü müttefikler ikileminin başka bir versiyonudur (daha fazlası için bkz. 7. Bölüm): sahip olduğu kaynaklar ve bağlantılar nedeniyle güçlü bir müttefike ihtiyacınız olabilir, fakat bu müttefikin sizi kendi amaçları için kullanması, en az amaçlarınıza ulaşmanız için size yardım etmesi kadar yüksek bir ihtimaldir. Medya, derdinizi dillendirmeniz konusunda yardım etmekten çok, sizi yeni izleyici kitlelerini çekmek için kullanacaktır.

Gayriresmî Ağlar

Diğerleriyle iletişim kurmamızı sağlayan **toplumsal ağlar**, beşeri etkileşimin yapıtaşlarıdır ve onlar olmadan –protestolar da dahil– hiçbir şey olmaz. Tanıdığımız insanları beraberimizde yürüyüşlere götürürüz; olaylarla ilgili bilgileri aile ve arkadaşlarımız aracılığıyla ediniriz; etrafımızdakilerle fikir ve duygularımızı paylaşırız. Bir miting ya da yürüyüşe nadiren yalnız gideriz; yanımızda muhakkak bir-iki aile üyesi veya arkadaş olur.

Toplumsal ağları, bir bilgisayar çipindeki devreler veya bir harita üzerindeki yollara benzeyen fiziksel bağlantıların oluşturduğu bir ağ gibi düşünebiliriz. Bu yapısal imge içerisinde insanlar, kendi ağlarına elektrik geldiği anda otomatik olarak tepki verirler. Ağlara dair daha kültürel bir yaklaşıma göre, bireyler birtakım bilişsel semboller ve aşinalıklarla desteklenen, duygusal bağ örüntülerine sahiptir. Kendisini arabayla Albany'deki Dünya Günü'ne götürmemi isteyen kız kardeşime evet deme ihtimalim, bir yabancı veya bir örgüt tarafından gönderilen e-postaya nazaran daha yüksektir. Kız kardeşimi hayatım boyunca tanıyor, onunla vakit geçirmekten hoşlanıyor ve onun siyasi aidiyetlerine güveniyorumdur. Kendi toplumsal ağım içinde bulunanlara çoğu kez olumlu duygular beslerim. Ağlara dair bir başka kültürel düşünüş biçimi de, onların başkalarını ikna etmek konusunda bize fırsatlar sunduğu ve süreç içerisinde zaman zaman ağların da dönüştüğü yönündedir (Mische 2003).

Bazı ağlar halihazırda mevcuttur ve yeni ortaya çıkan bir hareket onlardan yararlanmaya çalışır. Hıristiyan Sağ'ın eski üyeleri için John Birch Derneği, aktivistlerin uzun soluklu ilişkilerin yanı sıra yeni davalara uyarlanabilecek bir ideoloji geliştirdikleri bir "acemi birliği" rolünü üstlenmiştir (McGirr 2001: 223). Protestan cemaatleri, vaizleri aracılığıyla yeni ortaya çıkan hareketlerin içine çekilebilmiştir. Diğer durumlarda ise bir hareket, belirli bir meseleyi dert edinen insanlardan oluşan kendi ağlarını oluşturmaya çalışır. İster eski ister yeni olsun, ağlar protesto gruplarının bilgiyi yaymalarını ve katılımcıları

seferber etmelerini sağlayan altyapılardır. Eski arkadaşlarla hoşça vakit geçirmek, iyi bir insan gibi hissetmek, son havadisleri takip etmek gibi amaçlarla insanların gelmeye devam etmesini sağlarlar.

Gayriresmî ağlar, özgün giyinme tarzlarına, taktik anlayışlarına ve toplumun geri kalanının paylaşmadığı fikirlere sahip **altkültürler**e dönüşebilir. Altkültürler, yeni ahlaki sezgilerin desteklenip deneyimlenebildiği ve fikirlerin bastırılma veya alaya maruz kalmaksızın ifade edilebildiği bir tür sera işlevi görür. Özellikle de yüz yüze etkileşimler aracılığıyla ağların kurulmasına yardımcı olan kendilerine ait özgür mekânlara sahip oldukları durumda, bu çok daha yüksek bir ihtimaldir.

Ağlar ve örgütler birbirlerini pekiştirir. Amerikan fundamentalistleri, yirminci yüzyılın seyri içerisinde, ilk olarak kendi kilise ve yayınevlerini kurdular ve zamanla çocuk yuvalarından doktora programlarına kadar kendi okul ağlarını, kendi düşünce kuruluşlarını, ilahiyat fakültelerini ve kendine özgü bir kültür için gerekli olan tüm kurumları vücuda getirdiler. Bunların devlet gözetiminden muaf, korunaklı mekânlar olması gerekiyordu, fakat bu ağlar içindeki vaizler ve diğer üyeler çoğu kez ana akım medyada yer bulan, ölçüsüz cümleler sarf ediyorlardı: Yahudiler ve Katolikler cehenneme gidecekti, ülkedeki uğursuzlukların kaynağı geyler ve lezbiyenlere gösterilen hoşgörüydü, vb. Özgür mekânlar, hedef kitle ayrıştırma ikilemini, mahremiyet sayesinde aşmaya çalışırlar (bkz. 7. Bölüm), fakat her zaman başarılı olamazlar.

Bu ağlar ve örgütler zaman zaman, kamusal alanlarda gerçekleştirilen daha görünür protestolara ön ayak olur, özellikle de bir karar veya olay ilgi uyandırıp infial yarattığında. Büyük protestoların bu kadar hızlı ortaya çıkabilmesinin bir nedeni de, insanları seferber edecek altyapının halihazırda mevcut olmasıdır. Bu yalnızca bir telefon zinciri veya e-posta listesinden (veya Hıristiyan aktivistler söz konusu olduğunda Noel kartı listelerinden) ibaret değildir; bunların yanı sıra insanları duygusal

bir düzeyde cezbeden güven, saygı ve muhabbet örüntülerini de içerir. İnsanlar birbirlerinin hiddet, nefret, merhamet ve nihai olarak bir protesto eylemini desteklemelerini sağlayacak diğer hislerini besleyip büyütebilirler.

Janus ikilemi, altkültürel ağların özel ve gizli doğası ile daha geniş kitlelere ulaşmayı hedefleyen protestonun kamusal doğası arasındaki ikilemde tezahür eder. Aktif protesto, insanlardan kendi konfor alanlarından çıkmalarını talep edebilir veya o ağların korunaklı yaşam tarzına meydan okuyan bir halk tepkisine ilham verebilir. Birçok toplumsal hareket, özel eylemleri, toplumsal değişim yönündeki çabalarının bir parçası olarak teşvik eder: geri dönüşüm, sorumlu tüketim, ağaç dikmek, İncil okumak, doğum kontrolünden kaçınmak. Toplumsal hareketler ve protesto hareketlerinin, her ne kadar örtüşseler de, bütünüyle aynı olmamalarının ve faaliyetlerinin kimi zaman çatışma içinde olmasının nedeni işte budur. Bir toplumsal hareket olarak, kamusal protesto olmadan da pek çok şey başarabilirsiniz.

Resmi Örgütler

Protestocular, çabalarını sürekli kılmak adına, kırtasiyesi, internet sitesi, düzenli memur ve personeli ve ciddiye alınmasını sağlayacak tüm diğer alametleriyle dört başı mamur, resmi örgütler kurarlar. Modern çağ, örgüt kurmak ve devam ettirmek için pek çok bürokratik mekanizma icat etmiş ve yaygınlaştırmıştır: örgüt şemaları, kurallar, işe alma ve işten çıkarma prosedürleri, dosya dolapları ve diğer ofis gereçleri, zaman çizelgeleri, yönetim teknikleri, kayıt tutma vesaire. Örgütlere sahip olmanın avantajları ortadadır: insanları işe alabilir; toplanacak bir yer kiralayabilir; telefon görüşmeleri yapabilir; bilgisayarlara sahip olabilir; her şeyin her gün sil baştan tartışılmasına gerek kalmasın diye, kural ve rutinleri belirleyebilir; girip çıkan insanlara rağmen davanın canlı tutulmasını sağlamak için zaman ve para bağışları talep edebilirler. Resmi örgütler, pek çok hareketin te-

melidir ve fakat örgüt ikileminin de özetlediği gibi, bazı maliyet ve risklerden de muaf değildir.

Örgüt İkilemi

Kurallar, bağış toplama, ücretli personel ve bürolar aracılığıyla işleyişlerine ne ölçüde resmiyet kazandıracakları konusunda, protestocular pek çok tercihle yüzleşir. Bu tarz formaliteler, faaliyetlerin zaman içindeki sürekliliğini sağlar, fakat onları değiştirebilir de. Örgütün başlangıçtaki misyonunun yanı sıra, bir de bekası ve korunması hedefi zuhur eder; bağış toplama ve personeli genişletmeye vakfedilen zaman artmaya başlar. Bazı durumlarda, örgütün yaşaması birincil hedef halini alır. Sonrasında üyeler, personel maaşları, liderlerin masrafları örgütçe karşılanan resmi işlerle ilgili gezileri, büyük ve müsrif ofisler konusunda şüpheci bir tavır takınmaya başlayabilir. Resmi tüzel kişiliği olan örgütlerin işleyişini düzenleyen yasalar –özellikle de vergi muafiyetiyle ilgili durumları– taktiksel tercihlerini sınırlandırır. Örgütler, diğer stratejik araçlar gibidir: tıpkı daha önce gördüğümüz sihirbazın çırağı ikileminde olduğu gibi, her zaman kendi içlerinde birer amaç haline gelme potansiyelleri vardır.

Resmi örgütlerin avantajlarından biri, toplumsal bir hareket için sistematik olarak bağış toplamak amacıyla kullanılabilmeleridir: hibe almak için birtakım kurumlara başvururlar; e-posta listeleri satın alırlar (önceleri posta adresleri satın alıyorlardı); davaya sempati duyan varlıklı insanları kazanmaya çalışırlar – tıpkı tüm kar amacı gütmeyen örgütlerin yaptığı gibi. Aktivistler varlıklı kişilere kişisel ağlar aracılığıyla ulaşır, fakat –bir örgütün üyelerine veya bir dergiye abone olanlara yapılan– daha

anonim nitelikteki toplu e-posta gönderimleri önceden var olan bir ağdan yararlanır. Protesto örgütleri hem bireylerden hem de kurumlardan para toplamayı amaçlar. Bir örgüt ne kadar büyürse, paraya olan ihtiyacı o ölçüde artar.

Örgütler ayrıca, etkinliklerin kotarılmasını kolaylaştıran, tanıdık protesto rutinlerinin tesis edilmesine yardımcı olur. Doğru teknik bilgiye sahip insanlar, ya hareketin içinde halihazırda aktiftir yahut danışman olarak işe alınabilir. Örgütler çoğu zaman yasal taktikleri yasal olmayanlara tercih ederler, zira ikincisi polisin liderlerinin polis tarafından tutuklanmasına ve örgütün kapatılmasına yol açabilir. Örgütün kendisi, yetkililerle girilen pazarlıklarda, potansiyel bir rehine haline gelir.

Dışarıdan bakıldığında örgütler, müşterek vizyon, hedef ve taktik anlayışlarına sahip oyuncular gibi görünür. Örgütlerin resmi söylemlerini, broşürlerini ve destekledikleri eylemleri temel alan akademisyenler, onlara kesinlikle bu şekilde muamele eder. Ama bir örgütün içine baktığınızda, esasında orası da muhtelif birey ve hiziplerin görüş ayrılığı içinde oldukları, birbirlerini tehdit ettikleri ve her karar üzerinden tartıştıkları bir arenadır. Bu tartışmaların farklı biçimlerde gözler önüne serildiğini Altıncı Bölüm'de göreceğiz, fakat bunları hiçbir zaman aklımızdan çıkarmamalı ve karmaşık bir topluluğa asla her anlamda bütünleşmiş bir grup muamelesi yapmamalıyız.

Profesyoneller

Bir örgüt içinde herkes aynı yetkilere ve etkiye sahip değildir. Hareket örgütleri büyüdükçe, gönüllülerden ziyade **profesyonel personel**e bel bağlamaya başlar: dava için duyduğu heyecan nedeniyle orada çalışan insanlardan çok (veya onlara ek olarak) orada olması için para ödenen insanlar. Örgütlerin personeli kontrol etmesi, hedefleri konusunda onlara göre daha radikal olan gönüllülere kıyasla çok daha kolaydır. Diğer

yandan, yüzlerce veya binlerce hareket örgütünün bulunduğu bir toplumda, siyaset yapma, karar alma, ortaya çıkan fırsatlar karşısında hızla eyleme geçme gibi konularda bir ömür boyu deneyim kazanmış, iyi ve kötü tercihlere dair içgüdüleri genel anlamda gelişmiş olan profesyonel militanlara ihtiyaç vardır. Bu insanlar pek çok hatadan kaçınır. Tam zamanlı aktivistler genellikle aynı anda birçok yerdeki birçok davayla meşguldür: bunlardan biri para kazandıkları, diğeri yaşadıkları ve diğer bazıları ise gönüllü olarak bulundukları yerler olabilir. Bu geniş katılımcılık halini tükenmeden sürdürebilmek için, aktivizmi gündelik hayatlarına entegre etmeleri gerekir ki bunun da en iyi yolu bir aktivist olarak para kazanmaktır.

Bu **aktivist kariyeri** fikri, örgütler kanalıyla –ve bazen de onların dışında– iş gören insanlardan bahsetmektedir (Fillieule 2010). Zaman içerisinde grup ve örgütlere girip çıkarlar ve bunu yaparken beraberlerinde yetenek ve teknik bilgilerini de götürürler. Bir kariyerin, örgütün mantığından bağımsız, kendine ait bir sorumluluk ve gelişim mantığı vardır. Bireyler, hayatlarının farklı dönemlerinde farklı katılım biçimleri sergileyebilirler ve her dönemde edindikleri deneyimler, gelecekte karşılarına çıkacak fırsatları, geliştirdikleri yetenekler, bağlantılar ve kimlikler üzerinden etkiler. Tüm bu işleyiş, kadınlar ve erkeklerin bir hareket içerisinde neden çoğu kez farklı roller üstlendiklerini açıklamaya da yardımcı olur, özellikle de erkeklerin ücretli pozisyonları, kadınlarınsa ücret ödenmeyen görevleri üstlenme eğilimi gösterdikleri göz önüne alındığında. Aktivist kariyeri fikri bize, protesto hareketlerinin başvurabilecekleri dışsal bir altyapı olarak eğitimin önemini hatırlatmaktadır.

Daha önce de sözünü ettiğimiz ahlaki girişimciler, ilgi ve sempati toplayacağını ve yeni bir grup veya hareketin seferber edilmesine yol açacağını umdukları yeni çerçeve ve davalar icat ederler. İnfial alabildiğine yayılmış olabilir, ama yine de birilerinin ona bir ad vermesi, bir eylem yolu önermesi ve ilk etapta insanları bir araya toplaması gerekir. "Girişimci" terimi, kişisel

çıkara ilişkin nahoş imalar barındırsa da, bu insanlar diğerlerini yeni bir dava konusunda ikna etmek için kapsamlı bir kültürel çalışma gerçekleştirirler. İmgeler, karakterler, hikâyeler ve başka kültürel anlamlar icat edip uyarlayarak, bunların potansiyel katılımcılarda karşılığı olanlarını bulmaya çalışırlar. "Doğmamış bebek" teriminin fetüs sonogramları ve küçük ayaklar şeklindeki yaka rozetleriyle birlikte kullanıldığında, Katolik Kilisesi'nin resmi Latince fermanlarına kıyasla çok daha fazla insanı seferber edeceğini, birileri deneme yanılma yoluyla anlamış olmalıdır. "Embriyolar", "fetüsler" ve "Evangelium Vitae"* başlıklı fazlasıyla uzun bir belgeye nazaran "bebekler", insanlarda çok daha güçlü duygular uyandırır.

Modern toplumlarda, protestonun yaygın altyapısı –örgütler, onları düzenleyen yasalar, bağış toplama uzmanları ve şirketleri, deneyimli aktivistlerin yaygın gayriresmî ağları boyunca yayılmış bilgi birikimi, vs– akademisyenlerin, protestonun siyasetin alışılmış bir parçası olduğu bir **toplumsal hareket toplumu**ndan bahsetmelerine neden olmuştur (Meyer ve Tarrow 1997). Gerçekleştirmesi daha kolay olduğundan, yetkililere gözdağı verme, medyanın ilgisini çekme ve hatta protestocuların ahlaki ve duygusal bağlılıklarını kanıtlama gücünü dahi yitirmiştir. Protestoya katılacak kitleler ufak bir zihinsel hesaplama yaparlar: bir imza kampanyasında internet üzerinden toplanan 100 bin imza, soğuk bir kış günü dışarıda dikilen bin insana eşit midir? Fakat protestolar zaman içinde rutinleşme eğilimi gösterse de, protestocular farklı taktiksel tercihlerde bulunarak bu rutinlerin dışına çıkma kapasitesine sahiptir: bir anda Çay Partili** biri kasaba meclis toplantılarını basmaya başlar, kalabalık bir grup Zuccotti Park'ı işgal eder veya Mübarek yönetimi

* Papa II. Jean Paul'ün 1995 yılında yayımladığı bu fermanda, bilhassa hayatın korunması ve yaşamın kutsallığı üzerinde durulmaktadır. (ç.n.)
** 2009'da Amerikan federal hükümetinin mali politikalarını protesto amacıyla kurulmuş, adını 1773 Boston Çay Partisi olayından alan, muhafazakâr halk hareketi. (ç.n.)

devrilir. Protesto bir anda artık o kadar da munis veya normal görünmemeye başlar.

Kapitalizm

Üretim modelleri ve gelir dağılımı, hem bir şikâyet kaynağı hem de altyapının bir parçası olarak, her zaman etkin bir protesto bağlamı oluşturur. Köleler köylülerden, fabrika işçileri doktorlardan daha sıkı bir gözetimle karşı karşıyadır. Her denetim sistemi potansiyel bir şikâyet kaynağıdır. İşyerlerinde sadece insanlara ne kadar para ödendiği üzerinden değil, kaç saat çalıştıkları, ne zaman çalıştıkları, bu süre zarfında ne yoğunlukta çalıştıkları (ki bu büyük bir meseledir) ve patronlarından nasıl muamele gördükleri üzerinden de mücadeleler yaşanır. Pek çok grev ve direnişin tetikleyici unsuru, çalışanların her insanın hak ettiği itibar ve saygının kendilerine gösterilmediğini hissetmesidir. Çoğu örnekte fitili ateşleyen, bir çalışana uygunsuz sözler sarf eden bir ustabaşıdır.

Diğer önemli bir konu da ekonominin, protestoya veya protestonun engellenmesine harcamak üzere kimin ne kadar parası olduğunu belirlemesidir. Yeni bir orta sınıfın gelirinin bir kısmını desteklediği davalara katkı sağlamak için ayırması ve bunun günümüz toplumlarındaki protestoların sayısını artırıyor oluşu, McCarthy ve Zald'ı (1977) epey etkilemiştir.

Fakat en çok para zenginlerdedir. 1980'lerde yeniden dirilen sağ tarafından desteklenen Margaret Thatcher İngiltere'de, Ronald Reagan ise Amerika'da, refah devletinin gelirlerin eşitlenmesi ve muhtaç olanların korunmasına dönük çabalarına karşı, şirketler ve zenginler tarafından finanse edilmiş bir halk tepkisine liderlik etti. Varlıklı insanlar kaynaklarını, ilk olarak Toriler ve Cumhuriyetçiler, sonrasında ise İşçi Partililer ve Demokratlar olmak üzere, siyasetçileri etkilemek için nasıl kullanacaklarını öğrendiler. Para her şeyi değiştirdi. Siyasi spektrumun ne denli kaydığını gösteren bir örnek, Cumhuriyetçi başkan Richard Nixon tarafından 1970'te

kurulan, yoksullara yardım etmek adına negatif gelir vergisini gündeme getiren ve en azından bir pozitif ayrımcılık iddiası olan Çevre Koruma Ajansı'nın bu tür ilerici önlemlerinin, çeyrek yüzyıl sonra başa geçen Demokrat lider Bill Clinton tarafından –her iki Amerikan partisini de sağa doğru yaklaştıran büyük tepkilerin ardından– desteklenmemiş olmasıdır.

Şirketler ve varlıklı aileler paralarını korumak ve daha fazla kazanmak için çok çalışırlar. Bu, onların parayı hak ettikleri anlamına gelmez, zira en çok uğraştıkları şey, faydalı ürünler üretmek değil, bariz biçimde ahlaksız birtakım yollarla hükümet politikalarını ve siyasetçileri etkileyebilmektir. Vergilerden kaçınmak için kendilerine yardım edecek finans danışmanlarını, çıkarlarını savunacak lobicileri işe alırlar. İhtiyaç duyduklarında alışılmadık bir kolaylıkla ulaşabilecekleri siyasi adaylara, büyük maddi yardımlarda bulunurlar. Finans sektörü, gelirin yeniden bölüşümü konusunda herhangi bir yasa tasarısı gündeme geldiğinde deliye döner ve siyasetçiler hemen hemen her zaman geri adım atar. Dikkat çekici bir biçimde, Amerika'daki muhafazakâr ideologlar "serbest piyasalar"ın Hıristiyanlıkla uyumlu bir mevzu gibi görünmesini sağlamıştır.

Ekonominin siyasi kararları etkileme araçlarını dağıtma yöntemlerine ek olarak, bizatihi gelir ve servetin dağılımı da potansiyel bir şikâyet unsurudur; öyle ki İşgal Et ve bağlantılı hareketlerin *esas* motivasyonu ve hedefi olmuştur. Zenginlere içerleme hali her zaman baki olsa da, insanları bunun etrafında seferber etmek kültürel bir çalışma gerektirir. *Eşitsiz* gelir dağılımının *adaletsiz* bir durum olarak yorumlanması, piyasaların insan müdahalesine açık yapılar olarak görülmesi gerekir, aksi halde insanlar var olan işleyişi kaderci bir anlayışla kabul ederler. (Suçlama meselesinden ileride daha fazla söz edeceğiz.)

Piyasalar eşitsizlik yaratır, fakat hükümetler, şayet isterlerse bu eşitsizlikleri hafifletebilirler. Olumlu yönüyle ele alındığında piyasalar, mal ve hizmetler ile bilginin merkezi bir planlama olmadan dağıtılmasının etkin bir yoludur. Baskıcı

rejimlerin piyasaları sürekli olarak denetlemeye çalışmasının nedeni budur. Para özgürlük getirir, bilhassa zora ve fakat aynı zamanda iknanın gerekli olduğu uzun etkileşimlere kıyasla. En baskıcı rejimler, devletin yanı sıra ekonomiyi de yönetenlerdir. Ve eşitsizliğin demokrasiyi baltalamasının nedeni, paranın gücüdür.

Küreselleşme

On dokuzuncu yüzyıldan önce, neredeyse tüm protestolar yerelde gerçekleşiyor, ekmeği pahalıya satan mahalle fırıncısını veya köylülerden çok fazla iş talep eden yerel toprak sahibini hedef alıyordu. On sekizinci yüzyıl sonunda ve bilhassa on dokuzuncu yüzyılda, gerekli altyapıların yaygınlaşmasıyla birlikte, protesto ulusal satha yayıldı ve temel arenalar olarak parlamentoları hedeflemeye başladı. Geçtiğimiz on yıllar içerisinde iletişim, ulaşım, para ve örgüt ağları erişimlerini genişletmeye devam ederek, farklı ülkelerdeki insanları **küreselleşme** olarak bilinen bir süreç içerisinde, hiç olmadığı kadar kolay bir biçimde birbirine bağlamaya başladı.

Bir yerdeki protestocular, başka bir yerdeki olayları takip edebilir, yeni taktikler öğrenebilir ve aynı yerde olmasalar da hemen o anda birbirlerine ilham verebilirler. Birbirlerini ziyaret etmek istedikleri durumda ise, ulaşım yeterince hızlı ve ucuzdur. Tek bir küresel kültür veya piyasanın ortaya çıktığını yahut ulus devletin hükmünü yitirdiğini öne süren sivri birtakım iddiaların doğruluğundan bağımsız, küresel altyapılar giderek yaygınlaşmış durumdadır.

Protesto hareketleri nasıl ki bir zamanlar yerelden ulusal girişimlere dönüşmekle övündüyse, bugün de küresel adalet hareketi ile birlikte dünya geneline yayılmayı hedefliyor (bkz. 6. Bölüm). Küresel ağlar üzerinde yükselen, daha doğrusu bu ağların geliştirilmesine yardımcı olan ilk hareket, Güney Afrika'da apartheid karşısında ortaya çıkan hareketti. Apartheid'ın

başladığı 1948'den beri var olan bu girişim, 1960'ta polisin Sharpeville'de 69 kişiyi öldürmesinin ardından, uluslararası bir tanınırlık elde etti. Apartheid hükümeti tarafından sürgün edilmiş olan ve özellikle de dünyanın medya merkezleri ve siyasi başkentlerinde yaşayan aktivistlerin oluşturduğu dünya çapındaki ağ, medyanın konuya olan ilgisinin artmasını ve sürekli hale gelmesini sağladı (Thörn 2006).

Protestonun küresel erişimini teslim ettiğimiz anda, kararların alındığı tek arenanın ulus devletler olmadığını da görebiliriz. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği, hâlâ büyük oranda ulusal hükümetler tarafından uygulanan yasa ve yönetmeliklerin geliştirildiği pek çok arenayı içinde barındırır. Küresel bir bakış açısı bizleri, tartıştığımız arenalar ve oyuncular konusunda daha net olmaya teşvik eder. Ayrıca devletin bütünleşik bir oyuncu olduğu fikrini bir kenara bırakırsak, sınırları içinde ve dışında yer alan tüm farklı arenaları görebiliriz.

Dini muhafazakârlar, son yıllarda sayıları giderek artmış olan yeni uluslararası arenalar konusunda, diğer protesto gruplarını örnek almıştır. Bu girişimlerden bazıları, tıpkı Amerika merkezli İttifak Savunma Fonu'nun [Alliance Defense Fund]*, evliliğin "eşler" arasında değil, kadın ve erkek arasında bir bağ olarak tanımlanması yönünde açılmış (ve sonrasında kazanılmış) bir davayı desteklemek için Romanya mahkemelerine fahri müşavir olarak başvurması örneğinde olduğu gibi, var olan ulusal arenalara yapılan basit müdahaleler şeklinde olmuştur.

Diğer arenalar ise doğrudan küreseldir, bunlardan en bariz olanı, Vatikan'ın "özel gözlemci" statüsünü fundamentalist dini örgütlerin "Baptist-burqa" olarak bilinen ağlarını desteklemek için kullandığı, Birleşmiş Milletler ve altındaki muhtelif birimlerdir. İnsan hakları söylemini kullanmayı, bizatihi Birleşmiş Milletler misyonlarında öğrenen dini gruplar, kendi bağnaz tutumlarına yönelik her türlü eleştiriyi doğrudan "temel insan

* 1994'te kurulmuş, eşcinselliğe karşı savaşarak kutsal evlilik kurumunu koruma iddiasında olan muhafazakâr bir kuruluş. (ç.n.)

hakları ihlali", yani dini inanç özgürlüğü ihlali olduğu gerekçesiyle reddetmektedir (Bob 2012: 51). Dini gruplar, Romanya dışında dünyanın birçok başka yerinde de, eşcinsel haklarının gelişimini baltalamış ya da en azından engellemiştir. Batılı örgütlerin yoksul uluslara sağladığı kaynak ve meşruiyetin büyük bedelleri olabilir.

Tüm bu uluslararası arenalara rağmen, küresel aktivist hareketlerin çoğu hâlâ ulus devletlerin kurumları üzerine odaklanmaktadır. Her ne kadar küresel adalet hareketi bu durumu değiştirmeye çalışmış olsa da, kapitalizm kendisine karşı yürütülen protestoya kıyasla çok daha küresel kalmaktadır. Anti-kapitalist protestocuların çoğu için küresel bir adalet hareketi, bitmiş bir ürün olmaktan ziyade, hâlâ bir özlem, bir şiar, bir süreçtir. Ancak mücadele alanı giderek daha da küresel bir hal almaktadır: Hollywood'dan ihraç her bir Disney filmine karşılık tedavüle giren bir eleştiri; Bangladeş'ten Londra'ya gönderilen her bir tişört için, üretildikleri dehşet verici atölyelerin çalışma koşullarını denetlemeye çalışan bir gözlemci grubu mevcuttur. Eğer küresel bir meta kültürü varsa, buna karşılık küresel bir insan hakları ve adalet kültürü de vardır (Silver 2003). Tişörtleri bir yerden başka bir yere götüren aynı altyapı, toplumsal hareketlerin de önünü açmıştır.

Siyasi veya stratejik oyuncular olarak, istediklerinizi elde etmenin üç yolu olduğunu gördük: fiziksel zor veya zor tehdidi uygulamak; başka şekilde yapmayacakları şeyleri yapmaları için insanlara para ödemek; hedeflerinizi benimsemeleri ve bunların peşinden koşmak için zaman ayırmaları konusunda insanları ikna etmek. Geniş siyasi, iktisadi, örgütsel ve teknolojik kurumlar ile altyapıların tüm bunları etkilediğini biliyoruz. Ayrıca artık istediklerinizi elde etmenin dördüncü bir yolu daha olduğunu

da biliyoruz: ekibinizin üyelerini hiyerarşi içerisinde, zoru, ödemeleri ve ikna araçlarını kontrol edebilecekleri pozisyonlara yerleştirmek. Örgütlerin sayısı ne kadar fazlaysa bu tür pozisyonların sayısı da o kadar fazladır. Modern toplumlar resmi örgütlerle doludur ve işlerimizi onlar aracılığıyla hallederiz, buna protestolar da dahil.

Para, örgütler, ağlar, siyasi kurumlar ve medya: bunların dağılımı, başlangıç aşamasındaki bir toplumsal hareket için aşağı yukarı sabittir. Hepsi yapısal birer mekanizmadır, diyebiliriz. Ancak hareketler bunların tümünü değiştirmek için canla başla uğraşır: para toplamak, yeni ağlar ve örgütler kurmak, siyasi müttefikler bulmak, medyanın ilgisini çekmek, hatta piyasalara müdahale etmek. Protestocular yarattıkları ve aktardıkları anlamlar aracılığıyla tüm bunları yaparken, rakipleri de onları engellemeye çalışır. Kültür altyapılara can verir, altyapılar ise kültürün yayılmasına yardımcı olur. Şimdi de, protestocuların bu etkileri yaratmaya çalıştıkları bir dizi yöntemi inceleyeceğiz ve davaya nasıl yeni üye kazandırdıklarıyla işe başlayacağız.

4
Üye Kazanma

Alışın: LGBTQ Hareketleri

Basitçe ifade edecek olursak, yirminci yüzyılın başlarında doktorlar, sosyal hizmet uzmanları ve diğer yüce gönüllü profesyoneller homoseksüelliği icat ettiler. İnsanlık tarihi boyunca erkekler erkeklerle, kadınlar kadınlarla seks yapıyordu, fakat “homoseksüellik” bu insanları belirli türde kişiler olarak tanımlayan kapsayıcı bir kimlik oldu. Bu onların kim olduğuyla, arzularıyla alakalıydı, gerçekte ne yaptıklarıyla değil. Geçmişte erkek erkeğe seks, çoğu kez bir ayıp olarak damgalanıyordu (kimse kadınların ne yaptığıyla fazla ilgilenmiyordu) ve konu belden yukarısıyla değil, salt belden aşağısıyla ilgiliydi. Binlerce yıl boyunca, Roma gibi aşırı maço yerlerde bile, erkeklik, çü-

künüzü istediğiniz her yere sokmanız anlamına geliyordu. Yeni teşhisle beraber, yüzyılın ortasında gey ve lezbiyenleri tedavi etme, denetim altına alma ve saygın yerlerden uzak tutma yönünde girişimler gündeme geldi (Chauncey 1994; Katz 1995).

Onlar da bir araya gelebilecekleri yeni yerler buldular, bazı durumlarda bu yerler salt bar ve gece kulüpleri değil, New York'taki Greenwich Village ve Berlin'deki Motzstrasse gibi mahalleler oldu. Ayrıca halka açık barların maruz kaldığı polis baskınlarından muaf, sosyal kulüpler olarak faaliyet gösteren Mattachine Derneği (1950) ve Daughters of Bilitis [Bilitis'in Kızları] (1955) gibi örgütler kurdular. Bu örgütlerin dışarıdakilerce fark edilmesini önlemek amacıyla, yalnızca kişisel temasları olan insanları aralarına kabul ediyor, böylece fazla büyümüyorlardı. (Yeni üyeler kazanmak için, kısmen de olsa şehvet duygusundan istifade eden tek hareket elbette bu değildir.)

Haziran 1969'da, Greenwich Village'daki bir bara gerçekleştirilen bir başka polis baskınına karşılık, müdavimler ve oradan geçenler Stonewall Inn'in önünde toplandılar. Polisin sert müdahalesi öfkelerini iyiden iyiye artırdı ve polise bozuk para atmaya başladılar; görünüşe göre bunun nedeni mafyaya ait barın polise haracını ödemediği için baskına uğradığı yönündeki söylentilerdi. Bozuk paralar şişe, tuğla, topuklu ayakkabı ve çöp tenekelerine dönüştü ve bunu, polis ile travesti topluluğu (ve diğerleri) arasında yaşanan arbede takip etti. Ayaklanmalar, aralıklı olarak birkaç gün devam etti. Gizli eşcinsel cemaatinin, hem gururdan hem de öfkeden koltukları kabarmıştı.

İlk olarak Stonewall'u anmak niyetiyle düzenlenen eşcinsel onur yürüyüşleri, günleri ve hafta sonları, yeni bir eşcinsel özgürleşme hareketine odaklanmaya ve Afrikalı Amerikalıların, kadınların, Amerikalı yerlilerin ve diğerlerinin 1960'larda özenle bilediği haklar dilini kullanmaya başladı. Üniversite kampüslerinde gruplar kuruldu, dünyanın büyük kentlerinde binlerce insan eşcinsel mahallelerine taşındı, hamamlar ve diskolar cinsel özgürlüğü teşvik etti; özgürleşmenin coşkulu ruh hali her yerdeydi.

Giderek büyüyen Hıristiyan Sağ tarafından 1970'lerde gerçekleştirilen homofobik karşı saldırılar, lezbiyen ve gey kimlik ve cemaatleri güçlendirmekle kalmadı, aynı zamanda onlara siyasi bir duruş kazandırdı. Sanki tüm bir cemaat seferber olmuşçasına, salt gey veya lezbiyen olmanın kendisi bile siyasi bir durumdu. "Coming out" [Cinsel yönelimini açıklamak], hem kişisel hem de siyasi bir eylem, adeta kişinin yoldaşlarına karşı göreviydi. Ayrıca nihayetinde kişinin hayatını kolaylaştıran bir şeydi.

Bu sarhoş edici coşkunluk hali on yıl boyunca, 1980'lerin başında ortaya çıkan AIDS salgınına dek devam etti; salgın nedeniyle eşcinsel cemaati üyeleri, enerjilerini ölmekte olanlarla ilgilenmeye, cenazelere katılmaya ve kendi sağlıklarını korumaya vakfetmek zorunda kaldı. O aralar güçlenen sağ kanat vaizler, salgını Tanrı'nın eşcinsel günahkârlara verdiği bir ceza olarak algılıyor, Başkan Ronald Reagan araştırma ve ilaç geliştirilmesine fon ayırmak şöyle dursun, AIDS kelimesini kullanmaktan dahi imtina ediyordu. Hayal kırıklığı, öfke ve infial giderek artıyor olsa da, eşcinsel aktivistler çoğu kez hâlâ müşfik, normal yanlarını göstermeye, heteroseksüel ahbaplarından bir farkları olmadığını kanıtlamaya uğraşıyordu. Çoğu, ölmekte olanlara gösterdikleri muazzam ilgiyi kanıtlar biçimde, "saygı duyulan" insanlar olmak istiyordu.

Bu çabalara rağmen, Amerikan Yüksek Mahkemesi 1986 yılındaki *Bowers, Hardwick'e Karşı** davasında lezbiyen ve geylerin diğer yurttaşların sahip olduğu mahremiyet ve cinsellik haklarının tamamına sahip yurttaşlar olmadıklarına, daha teknik bir dille söylenecek olursa, her Amerikan eyaletinin, eşcinsel eylemlerin yanlışlığını savunan eyalet meclislerinin müphem algıları dışında herhangi bir "zorunlu çıkar" belirtmeksizin bu eylemleri yasaklama hakkına sahip olduğuna hükmetti. Bunun yarattığı ahlaki şok, eşcinsel cemaati içerisinde siyasi olarak

---

* Davanın konusu, polis memuru Bowers'ın, bir trafik kuralı ihlali konusunda Michael Hardwick'in ev arkadaşlarından biriyle konuşmak için eve gelmesi ve tesadüfen Hardwick'in eşcinsel olduğunu keşfederek onu kendi yatak odasında tutuklamasıdır. (ç.n.)

halihazırda faal olanları inanılmaz hiddetlendirdi ve binlerce insanı da neredeyse bir gece içinde eşcinsel aktivizminin içine çekti (Gould 2009). Yaşça daha genç olan göstericiler trafiği engellemeye, ofisleri işgal etmeye ve agresif bir biçimde öfkelerini kanalize etmenin yollarını bulmaya başladı. Bu durum birkaç ay içinde, saygın siyaset içerisinde var olmaya çalışan gey ve lezbiyen grupların aksine, kendilerini queer olarak tanımlayan ACT UP ve benzeri grupların ortaya çıkmasına yol açtı. "Ne istiyoruz?" diye başlayan sloganlarından biri, "Sodomi! Ne zaman istiyoruz? Şimdi!" diye devam ediyordu. ACT UP yaratıcı, agresif ve modaya uygundu; düzenlediği toplantılar cenazelerin yerini aldı ve partner aramanın yeni havalı mekânları haline geldi.

Çoğu hareket ilk olarak, genellikle benzer toplumsal hareketlerin içinde yer alan ve ortaya çıkan kültürel kaygı ve fırsatları değerlendiren az sayıdaki insanın çabaları neticesinde şekillenir. Bu insanlar, ya var olan grupların önderlerini razı ederek ya da kendi toplumsal ağları aracılığıyla vizyonlarını yaygınlaştırarak, diğerlerini kendilerine katılmaları konusunda ikna ederler. Fikirlerini, imgelerini ve ahlaki yargılarını vurucu şoklar içerisinde paketlemeye yahut da Stonewall polis baskını gibi diğerleri tarafından yaratılmış olan şoklardan istifade etmeye çalışırlar. Üye kazanma genel itibariyle, anlık bir dönüştürme değil, bir dizi küçük adımdan oluşan uzun bir yoldur – ve insanları ilk başta harekete geçiren aynı mekanizma, hareketin içinde kalmalarını da sağlar.

Mutfak Masasının Etrafında

Daha önce gördüğümüz, halka "satabilecekleri" davaların neler olduğunu bulup çıkaran ahlaki girişimciler imgesi, bir toplumsal hareketi ilk olarak bir araya getirirken icra edilen işin münferit doğasını abartmaktadır. Çoğu kez bu, yeni bir meseleye ilgi duymaya başlamış, belki de hükümetin ölçüyü aştığını düşündükleri bir eylemi nedeniyle gaza gelmiş bir avuç

aktivist arasında dönen bir sohbettir. Aktivistler diğer aktivistleri tanıdığından, bu sohbet bir oturma odasında yahut da mutfak masası etrafında yenen bir yemek esnasında, yani özgür mekânın mahrem bir biçimi olarak ve dolayısıyla en özgür olanlar arasında gerçekleşmiş olabilir. Diğer yandan daha resmi bir toplantıda da vuku bulmuş olabilir: bir konferanstaki panellerden birinde, bir hizbin yeni ortaya çıkan bir mesele üzerine yoğunlaşma kararı aldığı bir toplantıda, vs. Stonewall'u takip eden haftalar ve aylar içerisinde Mattachine Derneği, Village'taki eşcinsel barların vahşi polis baskınlarından nasıl korunabileceği üzerine yapılan konuşmaların eşgüdümlü olarak yürütülmesine yardımcı oldu. *Hardwick* kararından sonra, gey ve lezbiyen hakları hareketi kısmen, bilhassa daha genç kitlelere cazip gelen yeni bir çerçeve ve hassasiyet ortaya koyan queer özgürleşme hareketi ile eklemlendi.

İlk ortaya çıkan bu gruplar her zaman aktivist değildir. Bir okulun kapanacağı duyurulduğunda, belki de Okul Aile Birliği toplantıları sayesinde tanışmış bir grup veli bir araya gelebilir. Sokakları veya mahallelerinde yeni bir tesis – bir hapishane, lojman yahut alışveriş merkezi– kurulacağını öğrenen komşular birbirleriyle görüşebilirler. Kadın bilinçlendirme gruplarının çoğu, eski arkadaşlıklar etrafında şekillenmiştir. Önemli olan, bir grup insanın aynı bilgi ve olaylar karşısında benzer tepkileri vermesidir. Neticede ortaya çıkan şey, "küçük şeylerin siyaseti"dir, büyük şeylere dönüşebilecek olan küçük şeylerin. (Goldfarb 2006).

Wall Street'i İşgal Et, anti-kapitalist bir dergi olan *Adbusters*'da yayımlanan bir ilanla başladı, fakat kendilerini New Yorkers against Budget Cuts [Bütçe Kesintilerine karşı New Yorklular] olarak adlandıran, sol kanat grupların oluşturduğu küçük bir koalisyonla güçlerini birleştirdi. Bu koalisyon, Haziran 2011'de belediye binasının bulunduğu caddenin karşısında iki hafta süreyle devam eden çadır kampını finanse etti ve kampa milyarder belediye başkanına atıfla Bloombergville adı verildi. Aktivistler birbirleriyle konuşurlar ve akıllarına iyi bir fikir geldiğinde

ne yapacaklarını bilirler. Facebook sayfaları da tartışmaları tetikleyebilir ve neticede toplantı ve eylem için gerekli zemin oluşturulabilir.

Fakat ahlaki girişimci kavramının ardında yatan, başlangıç aşamasında küçük bir grup insanın hatırı sayılır miktarda sorumluluk üstlenmesi gerektiği yönündeki temel içgörü doğru görünmektedir. Şayet bu insanların davaya sempati duyan ağlara yahut protesto örgütlerine halihazırda erişimleri varsa ve uyandırdığı ilgiden istifade ederek ahlaki bir şoka evriltebilecekleri herhangi bir olay söz konusuysa, üstlendikleri bu sorumluluk daha hafif olacaktır. Fakat bu nadir bulunan insanlar her halükârda zaman ve enerjilerini, hiçbir şeye dönüşmeme ihtimali olan davalara harcamak zorundadır.

Ağlar ve Anlamlar

3. Bölüm'de de gördüğümüz gibi toplumsal ağlar, üzerinde eyleme geçilen kanallardır ve kitlelerin seferber edilmesinde bilhassa önemlidir. Her şeyden önce, bir hareketin ortaya çıkmasına yardımcı olurlar, zira üye kazanma genel itibariyle başka amaçlar için var olan ağlar aracılığıyla sağlanır. Bir harekete kimin katılacağını öngörmenin en iyi yolu, halihazırda hareketin parçası olan birilerini tanıyıp tanımadıklarına bakmaktır (Snow ve diğerleri, 1980). Bu araştırma bulgusunda döngüsel bir hata unsuru vardır, çünkü yeni başlamış olan hareketleri açıklamayı zorlaştırmaktadır: ne de olsa bu hareketlerin içinde henüz kimse yoktur. Fakat diğer yandan tam manasıyla gelişmiş hareketlerin yeni gelenleri nasıl çektiği meselesini anlamak konusunda yardımcı olur. Olgunlaşmış hareketlerin çoğunda, katılımcıların büyük bir kısmı kişisel ağlar sayesinde kazanılmıştır. Bir gösteri veya yürüyüşe gittiğinizde, yanınızda konuşacak birileri olsun istersiniz.

Bu ağlar basitçe aile ve arkadaşlardan oluşmaz: pek çok durumda resmi protesto örgütlerine olan üyeliklere dayanır. Bir imza kampanyasına katıldığınızda veya Amerika'daki en büyük

LGBT lobi gruplarından olan Human Rights Campaign'e [İnsan Hakları Kampanyası] katkıda bulunduğunuzda, hemen her gün sizden çevrimiçi imza kampanyalarına katılmanızı, maddi yardımda bulunmanızı veya başka ufak tefek şeyler yapmanızı isteyen e-postalar alırsınız. Veya bir sendika bir İşgal Et yürüyüşüne katılmaya karar verir ve binlerce üyesini sokaklara döker. Yahut eski kampanyalardan tanıdığımız aktivistler, bizi arayıp yeni ve fakat eskilerle ilintili bir davaya katılım göstermemizi ister. ACT UP çok hızlı bir biçimde büyüdü, çünkü sırtını gerek büyük şehirlerdeki sıkı sıkıya kenetlenmiş cemaatlere gerekse diğer siyasi girişimlerin on yıldan uzun zamandır inşa etmiş olduğu ağlara dayamayı başardı. Bir insan siyasetle ne denli haşır neşirse, arkadaş ve tanıdıklarının da siyasi olarak aktif olma olasılığı o denli yüksektir. Toplumsal hareketler kendi ağlarını kurabilir. Ve eğer bir yürüyüşe yalnız başınıza gelirseniz, kısa süre içinde konuşacak birilerini bulursunuz, zira insanlar yeni katılımcıları bağrına basma eğilimindedir. İyi bir haleti ruhiye içindedirler.

Ender bazı durumlarda, var olan ağların bir bütün olarak katılımı sağlanabilir ki bu durum **blok katılım** olarak bilinir: eğer bir vaiz kürtaj veya sivil haklar karşıtı bir harekete katılırsa, otobüsler kiralayarak cemaatinin büyük bir kısmını bir yürüyüşe katılmak yahut yasa koyucular arasında lobi faaliyetleri yürütmek üzere bir yerden bir yere götürebilir. Tıpkı klanlar, kastlar ve köylerde olduğu gibi, halihazırda var olan ağlar ne denli güçlüyse, blok katılımın sağlanması o denli kolay olur. Müslümanların düzenlediği pek çok gösteri, doğal olarak, yerel camide kılınan Cuma namazında örgütlenir. Dinlerin, tam da siyasi aktivistlerin hayalini kurduğu türde pozitif yüklü ağlar oluşturması kuşaklar boyu sürmüştür: neden bu ağları kendi davanız uğruna harekete geçirmeyi denemeyesiniz?

Bir ağ içerisinde yer alan herkes, gösteri yürüyüşüne katılmış arkadaşlarının yanına koşamaz, zira bazı insanların **biyografik uygunluğu** diğerlerinden daha fazladır. Bu da bu insanların kendilerine engel olacak başka taahhütlerden muaf olduğu

anlamına gelir: uzun saatler isteyen işler, evde doyurulmayı bekleyen küçük çocuklar, onları yürümekten veya uzun saatler ayakta durmaktan alıkoyabilecek fiziksel rahatsızlıklar. Bir ağ içindeki konumunuz her şey demek değildir. İstekli olabilir, ama muktedir olamayabilirsiniz.

Gerçekten de bir ağ içindeki konumunuz sadece bir başlangıçtır. Ağların önem arz etmesinin tek nedeni, onları ayakta tutan hisler aracılığıyla yürüttükleri kültürel faaliyet ve onlar aracılığıyla akan bilgidir. Ağ temaslarının, üye kazanmadaki önemini gösteren akademisyenlerden biri olan David Snow, bir etki yaratması için bilginin doğru şekilde çerçevelenmesi gerektiğini göstermek konusunda hızlı davranmıştır (Snow ve diğerleri, 1986). Yeni katılımcılar, bir meselenin geçerliliğini görmeli, kökenlerini anlamalı ve bu konuda bir şeyler yapmak için gerekli şevki hissetmelidir. Snow ve arkadaşları, üye kazanma meselesini açıklamak için çerçeve hizalama dilini geliştirmiştir, zira hareketi örgütleyen ve katılımı artıran kişiler, yeni meseleleri insanların halihazırda önemsediği toplumsal sorunlarla ilişkilendirmek suretiyle, kendi şahsi "çerçevelerini hizalamak" zorundadırlar. Ağlar kültürel anlamları iletir.

Biyografik uygunluk yapısal bir engel değil, katılımın maliyetlerine dair bir yorumlamadır. Küçük çocuk sahibi olmak, sadece buna izin verenler için katılımı engelleyen bir durumdur; diğerleri protesto eylemlerine çocuklarını da getirirler. Yalnızca çocuklarına protestolar ve protesto konusu meselelerle ilgili bir şeyler öğretmekle kalmazlar; bazıları için çocukları savundukları davanın merkezinde yer alır. Kürtaj karşıtı aktivistler, aile değerlerini daha da vurgulamak için çocuklarını da yanlarında getirirler, aynı şeyi çocuklarının *her iki* ebeveynle, diğer çocukların sahip olduğu hukuki bağlara sahip olmasını arzulayan eşcinsel çiftler de yapar ve yine ailenin önemini vurgulamış olurlar. Örgütleyiciler, ebeveynlerin toplantılara katılımını sağlamak amacıyla çoğu kez çocuk bakım tesisleri kurarlar.

Kürtaj karşıtı hareket üzerine yapılan bir çalışma, bu ağ bağlantılarının nasıl işlediğini göstermektedir. Ziad Munson

(2009), düzinelerce aktivistle yaptığı mülakatlarda, çoğunun harekete ilk katıldığında kürtaj karşıtı net bir tutumu olmadığını, hatta bazılarının kürtaja ılımlı yaklaştığını gördüğünde şaşırmıştır. İdeolojik konumları zaman içinde, argümanları okudukça, filmleri izledikçe, konuşmaları dinledikçe gelişmiştir. Munson'ın açıklamaları biyografik uygunluk ile (çoğu, taşınma veya boşanma gibi kendilerine daha fazla zaman yaratacak birtakım yollarla hayatlarını değiştirmiştir) ağ temaslarını (bir protesto eylemine yeni tanıştıkları insanlarla gitmişlerdir) bir araya getirir. Diğer insanlara duyduğumuz çekim, eylemlerimizi yönlendiren etkili bir güçtür.

Şu, önemli bir genel husustur: karşılaştığımız her siyasi pozisyonu değerlendirmemizi sağlayacak gelişkin ideolojilerle etrafta dolaşıyor değiliz. Onun yerine, etrafımızdaki dünyayla, bilhassa etrafımızdaki insanlarla ilgili, belli belirsiz ve çoğu kez bilinçsiz hislere sahibiz. Bazılarına diğerlerinden daha fazla güvenir, bazılarına hayranlık duyar, bazılarına âşık oluruz (ya platonik olarak yahut da şehvetle). Bu duygusal yönelimler, daha detaylı fikirler geliştirmemize yardımcı olur. Bunun yanı sıra, doğru ve yanlışla ilgili ahlaki sezgilerimiz vardır: hiç görmediğimiz halde, nükleer enerji santrallerinin yaydığı dev radyasyondan, bedenlerimizin içine girerek kanser oluşturabileceği endişesiyle korkarız, fakat bu hisleri teknokrasiye karşı bir demokrasi ideolojisine dönüştürmek için bir vesileye ihtiyaç duyarız. Bir meseleyi "öğrenmek" zaman alır.

Genellikle üye kazanmak için kullanılan hikâyeler, duygusal yönelimlerimizin önemini de ortaya koyar. Yeni üyelerin katılımından sorumlu olanlar, önce kendi hikâyelerini anlatır, fakat diğer yandan potansiyel katılımcıları kendi hikâyelerini anlatmaları konusunda yüreklendirirler ve bu süreç içerisinde yaşadıkları deneyimlerin olağan dışı olmadığını, aksine diğerleriyle paylaştıkları daha geniş bir örüntünün parçası olduğunu görmelerini umarlar. (Feminist bilinçlendirme grupları bu şekilde işlemekteydi.) Hikâye anlatıcısından hoşlandığımız, ona güvendiğimiz yahut sempati duyduğumuz zaman, hikâye bizi içine alır. Bu

sempatinin bir kısmı, bizzat hikâyenin kendisinden kaynaklanır, fakat eğer o kişiyi zaten tanıyorsak veya o kişi tanıdığımızda güvenebileceğimiz birine benziyorsa, sempati en başından beri de mevcut olabilir. Sahip olduğu ün veya karizmatik duruş, henüz sahneye dahi çıkmadan ona ilk doz otoritesini zerk edebilir ki sahneye çıkmak otoriteyi daha da artıran bir eylemdir.

Ağlar, harekete kazandırabilecekleri pozisyon ve kaynaklara üyelerinin erişimini sağlamak suretiyle, kitlesel seferberliği başka şekillerde de kolaylaştırır. Varlıklı insanlar tanıyor olmak, bağış toplarken size yardımcı olabilir, tıpkı resmi bir mevkie sahip olmanın, kaynak dağıtımı veya karar alma yetkisini de beraberinde getirmesi gibi. Lezbiyen ve gey cemaatlerinin birçok üyesi, tiyatro, televizyon, Hollywood ve görsel sanatlar gibi medya ve kültür endüstrilerinde çalıştığı için, 1980'lerin ortasında hareket radikalleştiği vakit kullanılan görsel imgeler son derece yaratıcıydı. Bir başka arenada GLAAD (Hakarete karşı Gey ve Lezbiyen İttifakı), Amerikan televizyon imgelerinin değiştirilmesinde oldukça etkili oldu. 1990'ların ortasında, prime-time TV programlarındaki gey ve lezbiyen karakterlerde bir patlama yaşandı, 1994 yılında yayınlanan *My So-Called Life*'daki Rickie ve *Ellen*'dan, 1998'deki *Will and Grace*'e kadar. Bu karakterler bir ölçüde, birkaç yıl öncesinin AIDS krizi esnasında ortaya çıkan son derece şefkatli imgeleri temel alıyordu. Yine de, böylesi kompleks ve sempatik karakterler yaratmak, yoğun uğraşlar ve endüstrinin içinden gelen baskılardan muaf olmamıştı; normalleştiren ve şeytani olmaktan çıkaran bu tür bir karakter çalışması, bir ahlaki şokun neredeyse tam aksidir: eşcinsel insanlar o kadar da şoke edici değildir. (Prime-time'da yayınlanan absürt bir durum komedisinde, kendi grubunuzla dalga geçebilmek, kanımca önemli bir sivil haktır.)

Sonraki bölümlerde de göreceğimiz gibi, ağlar yalnızca yeni üyeler kazanmak için değil, aynı zamanda eskileri elden kaçırmamak, bilgiyi yaymak ve etkinlikleri örgütlemek için de kullanılır. Bu şaşılacak bir durum değildir, zira bütün bir insan ömrü toplumsal ağlar üzerinden vuku bulur.

Ahlaki Şok

İnsanların hareketlere katılımı her zaman var olan ağlar aracılığıyla olmaz. Kendilerini fazlasıyla üzen bir deneyim –bir **ahlaki şok**– yaşayıp, bir harekete dahil olmayı canı gönülden isteyebilirler. Yardım almak için internete girebilir, kendi cemaatleri içindeki örgütleri araştırabilir veya daha uç örneklerde kendi gruplarını dahi kurabilirler. Alkollü Araç Kullanmaya karşı Anneler (MADD) birlikleri, inanılmaz bir trajedinin vurduğu, çoğu çocuğunu kaybetmiş olan kadınlar tarafından kuruldu ve bu kadınlar bir şekilde acılarını bir sorunun çözümü konusundaki kararlılığa dönüştürdüler. Siyasi eylem bazı durumlarda, bu tür bir çaresizlik hissine karşı en iyileştirici cevap olabilir. Bir şeyler yapmak ki bu herhangi bir şey olabilir, hiçbir şey yapmamaktan daha iyi hissettirir.

Rickie, *My So-Called Life*'daki ana karakter değildi, fakat detaylı olarak işlenmiş ve sempatik bir arkadaştı. Kaynak: Disney © Mark Selinger/American Broadcasting Companies, Inc.

Şokun yarattığı duygusal durum, insanların dikkatini çeker. Şok onları felce uğratabilir yahut da öfke ve infiale dönüşerek onları eyleme geçmeye sevk edebilir. Bir dizi akademisyen, ahlaki şokların bir aciliyet hissi yaratarak yeni insanların hareketlere katılımını sağlamaya yardımcı olduğunu göstermiştir (Warren 2010). Aktivistler, endişe verici ıstırap imgelerine veya zulüm ve baskı hikâyelerine başvurdukları kendi propagandaları aracılığıyla ahlaki dönüşümler yaratmaya çalışırlar. Fakat bazı durumlarda, hayatın getirdiği değişimlerin kendisi, herhangi bir aktivist müdahalesine gerek kalmaksızın, insanları hiddetlendirerek harekete geçmeye zorlar. AIDS veya alkollü bir sürücü yüzünden, sevilen birinin zamansız ölümü, bilhassa kuvvetli bir eyleme geçme dürtüsüdür.

Genişleme İkilemi

Ağların üye kazandırma gücü bizi gereğinden fazla heyecanlandırmasın ve daha fazla sayıda üyeye sahip olmanın her zaman için daha iyi olduğunu düşünmeyelim diye, genişleme ikilemi küçük ve iyi odaklanmış hareket veya grupların da kendine has avantajları olduğunu öne sürer. Bir grup veya hareket ne denli büyürse, hedefler ve taktikler üzerindeki görüş ayrılıkları ve bu çatlaklar üzerinden şekillenen hiziplerin ortaya çıkma olasılığı o denli artar. Hareket büyüdüğü ölçüde, eylem ve söylemlerini koordine etmek güçleşir. Devasa bir hareket etkileyicidir, dikkat çeker ve kaynakları bir araya getirir. Fakat manevra yapması güçtür. Bir hareket olarak *kim* olacağınızla ilgili stratejik tercihler, *ne* yapacağınızla ilgili tercihleri de belirler. Bazen küçük bir grup veya tek bir birey bile daha etkili olabilir. Şirket bilgisayarlarını hacklemek veya ayrımcılık yapan işverenleri dava etmek için geniş bir harekete ihtiyacınız yoktur.

Ahlaki şok terimini aslen, dünyanın düşündüğünüz gibi bir yer olmadığını, bazı insanların tahayyül ettiğinizden daha kötü, bazı sorunlarınsa daha ciddi olduğunu fark etmenizi sağlayan bir şey yaşadığınızda ortaya çıkan o baş döndürücü asabiyet hissini tanımlamak için geliştirdim (Jasper 1997). Ahlaki şoklar, gerçeklik ve normallik duyunuzu sekteye uğratır ve bazen hayatınızı ve değerlerinizi esaslı biçimde gözden geçirmenize neden olur. Bu şokların etkili olmasının koşulu, bizleri şaşırtması, diğer insanlarla bir duygudaşlık bağı kurma fırsatı sunması ve mümkünse daha önce farkında olmadığımız bir duyguyu ifade etmemize imkân tanımasıdır. Genellikle bize yenilerini dayatmak yerine, var olan hislerimizi ve ahlaki sezgilerimizi anlamamız konusunda yardımcı olurlar. Kendi ahlaki hassasiyetlerimizi derinlemesine irdeledikçe, hiç beklemeyeceğimiz birtakım sonuçları olduğunu fark edebiliriz.

Bir meseleyle ilgili kaygılandığımız ve onunla daha yakından ilgilenmeye başladığımız böylesi süreçlerin daha ılımlı versiyonları da mevcuttur. Seçmenlerin tercih yapmasına yardımcı olan duyguları inceleyen siyaset bilimciler, rutinimizin dışına itilip çevreyi yenilik ve tehditler konusunda tarayan bir **gözetim sistemi**nin içine girdiğimizi ve biz potansiyel tehdidi değerlendirene kadar diğer aktivitelerin kesintiye uğradığını iddia ederler (Marcus 2002). Tehdit altında olduğumuzu hissettiğimizde yeni bilgileri araştırırız ve müzmin rutinimizi değiştirebiliriz. Eylem için artık hazırızdır.

Bazı şoklar kişisel yaşamlarda ortaya çıkmakla birlikte, bazılar aynı anda pek çok insanı etkiler ve aktivistler için temel bir **seferber edici uğrak** olur. En etkili ahlaki şoklar muhtemelen, polisin barışçıl protestocuları tutukladığı, dövüp öldürdüğü dramatik kamusal eylemler yahut da bir petrol sızıntısı veya nükleer sızıntının söz konusu olduğu durumlar neticesinde ortaya çıkar. Bu gibi örneklerde, halk halihazırda meseleyle ilgilenmektedir ve militanların yapması gereken tek şey olayı doğru yorumlamaları konusunda insanları dürtmektir (elitler de yorumlarımızı şekillendirmeye çalışırlar). Aktivistler kendi

ahlaki şoklarını yaratmaya çalıştıklarında bir sorunla karşılaşırlar: bazı hedef kitlelerde infial yaratan ve davaya sempati duymalarını sağlayan şey, daha geniş bir çoğunluğu düpedüz rahatsız edebilir. Burada yine yenilik ikilemi karşımıza çıkar: insanların hislerini değiştirmek konusunda çok aceleci davranırsanız kitlenizi kaybedersiniz, çok yavaş davranırsanız da istediğiniz değişiklikleri yapamazsınız.

Yaramaz veya Uslu İkilemi

Protestocular çoğu zaman, otoriteler ve kamuoyu tarafından kabul gören yahut hayranlık duyulan taktikler ile korkulan, küçümsenen veya en hafifinden onaylanmayan taktikler arasında seçim yapmak zorundadır. Uslu taktikler, ahlaki açıdan doğru olduğunuz yönünde ün yapmanızı, yaramaz taktikler ise daha güçlü ve tehditkâr görünmenizi sağlar. Bugün toplumsal hareketlerin çoğu ahlaki olan yolu tercih ettiğinden, yaramaz taktiklerin bazı durumlarda işe yarayabileceği kolaylıkla unutulabilir. Riskleri artırırlar: otoriteleri ve rakipleri korkutup ödünler vermek zorunda bırakabilirler, fakat diğer yandan hareketin şiddetle bastırılmasına ve hatta sona ermesine de yol açabilirler. Yaramaz taktikler en çok, oy hakkı, olumlu eylem planları veya sendika tanınırlığı gibi önemli ve görece geri döndürülemez kazanımlar söz konusu olduğunda etkilidir. Bazı yazarlar, gerçek anlamda ezilenlerin, statükoyu tehdit edip sekteye uğratmadıkları müddetçe herhangi bir kazanım elde edemeyeceklerini vurgular. Yaramaz veya uslu ikilemine Oakland'ı İşgal Et'den bir örnek verelim: anarşistler, gece polisle yaşanan çatışma sırasında bir kafenin camlarını indirirler. Başka bir İşgalci oraya bir not iliştirir: "Üzgünüz. Bu, bizi temsil etmiyor." Hemen altına başka biri şu cümleyi karalamıştır: "Kendi adına konuş."

Ahlaki şoklar yalnızca insanların hareketlere ilk olarak nasıl katıldığını anlamak açısından yararlı değildir; harekete olan bağlılıklarını canlandıracak veya radikalleştirecek şekilde deneyimli aktivistlerin de başına gelirler. *Hardwick* davası, lezbiyen ve geylerin duydukları öfkenin farkına varmalarına, saygınlıklarını kanıtlamaya dönük sessiz çabalarının başarısız olduğunu görmelerine yardımcı olmuştur. Yaklaşımlarını yaramaz veya uslu ikilemi doğrultusunda değiştirmişlerdir. Dişe dokunur bir şey elde edemedikleri uslu yolu denedikten sonra kaybedecek bir şeyleri kalmadığında, yaramaz yolu denemeye karar vermişlerdir. Gould'a göre, "Devlet homofobisine dair belirsizliğe yer bırakmayan bir bakış sağlayan *Hardwick*, lezbiyen ve geyleri AIDS ile ilgili suçluluk ve utanç duygularını kendilerinden uzaklaştırarak homofobik devlete ve toplumun diğer kurumlarına yönlendirmeleri konusunda cesaretlendirmiştir" (2009: 36). Şok, infial ve suçlamanın yön değiştirmesi, genellikle ayrı toplumsal hareketler içinde geçen yılların ardından, lezbiyen ve geyleri birbirleriyle bir koalisyon kurmaya itecek denli güçlü olmuştur.

Suçlama

Gördüğümüz kültürel taşıyıcıların birçoğu –şakalar, grafitiler, karakterler, çerçeveler, hikâyeler ve daha fazlası– bir sorun için suçlayacak birilerini bulma eğilimindedir. Bu bilhassa, (suçlanmayı hak eden) kötü adamlar ile zarar verdikleri (masum) kurbanların retorik amacıdır. Alkollü Araç Kullanmaya karşı Anneler, seçtikleri ilham verici isimde her iki karakteri de yakalamayı başarmıştır: "anneler" öldürülen çocukları ima ederken, "alkollü sürücüler", kimsenin savunmaya cesaret edemeyeceği kötü adamlardır.

Suçlama, bir sorunun doğal değil, toplumsal bir izahatını gerektirir. Suçladığımız şey doğa değildir. Eğer bir orman yangınını, yıldırımın doğal bir sonucu olarak çerçevelersek, buradan bir protesto grubu oluşturmamız pek de olası değildir. Eğer yangının nedenini kundaklama olarak koyarsak, elimizde bir

kötü adam olmuş olur, her ne kadar bu adam toplumsal hareket için bir tetikleyici olmaktan ziyade bir suçlu olsa da. Fakat yangınlar için hükümetin ormanaltı bitkilerini temizlememe veya doğal yangınlara müdahale etmeme yönündeki politikalarını sorumlu tutarsak, elimizde suçlayıp protesto edeceğimiz bilişsel ve duygusal unsurlar mevcut demektir. Bunun bizde uyandırdığı şey salt bir infial duygusu değil (ki bunu kundakçı veya diğer suçlulara karşı hissedebiliriz), hükümetlerin sorumlu tutulması gerektiği yönünde bir hissiyattır.

Anita Bryant'ın eşcinsel haklarına karşı yürüttüğü, 1970'lerin sonunda hatırı sayılır bir başarı yakalayan kampanyası, gey erkekleri tehditkâr kötü adamlar olarak yeniden tanımlamak zorundaydı ki bu kolay iş değildi. Kurduğu örgütün ismi her şeyi ortaya koyuyordu: Çocuklarımızı Kurtarın. Temel iddiasına göre, gey ve lezbiyenler okullara sızıyor, çocukları ağlarına düşürerek onları eşcinsel yapmaya çalışıyorlardı – doğal olmayan bir eğilim olan homoseksüellik, insanların içinden değil, ancak dışarıdan gelen bir şey olabilirdi. Bryant, pek çok kentte yakın zamanda yürürlüğe giren, eşcinsel hakları bağlamında ayrımcılığı yasaklayan bir dizi yasaya tepki gösteriyordu ve Bryant'ın Hıristiyan Sağ'ı harekete geçirmek konusunda gösterdiği başarı, eşcinsel haklarının ulusal bir siyasi mesele haline gelmesini ve sağın bu mesele etrafında son derece başarılı bir biçimde seferber olmasını sağladı. Sağ ve sol cenahlar arasındaki stratejik dans devam ediyor, bir tarafın elde ettiği zafer diğer tarafta bir karşı-seferberlik yaratıyordu.

Farklı taraflar, suçlayacak birilerini bulmaya uğraştıklarından, siyasi mücadeleler çoğu kez doğal olan ve olmayan arasındaki bu sınıra işaret eder. Bir zamanlar doğal felaketler olarak kabul ettiğimiz pek çok sonuçtan, şu anda korunuyor olmayı umuyoruz. 1980'lerin başında AIDS, suçlama üzerinden dönen bir savaş başlattı. Hıristiyan fundamentalistleri gey cinselliğini "doğaya aykırı" olduğu gerekçesiyle bir kalemde mahkûm ederek bu erkeklerin masum kurbanlar değil suç işleyen, günahkâr kötü adamlar olduğunu iddia etti. ACT UP bu **suçlama yapısı**

ile mücadele etmek için ortaya çıktı: bilakis, "AIDS'li insanlar" Tanrının gazabını hak eden günahkârlar değil, öldürücü bir hastalığın, merhamet duyulması gereken kurbanlarıydı. AIDS'in nedeni Amerikan hükümeti değildi (gerçi bununla ilgili teoriler de ortaya atılmıştı), fakat bu hastalıkla savaşmak için yapılacak araştırmalara yeterince fon ayırmamakla suçlanabilirdi. Ölmekte olan kurbanların bir deri bir kemik kalmış görüntüleri insanlarda şok ve acıma duygusu uyandırdı, dahası onlarla ilgilenenlerin gösterdiği çabalar gerçekten de kahramancaydı. ACT UP sonuç olarak karakter savaşını kazandı ki bu eşcinsel hakları için önemli bir ilerlemeydi.

Yirmi yıl sonra eşcinsel evlilik meselesi şaşırtıcı bir başarı elde etti, çünkü toplumun suçlama yapılarını dönüştürmek zorunda kalmamıştı. Her ne kadar bir avuç heteroseksüel çift, eşcinsel evliliğin kendi statülerinin kutsallığına gölge düşürebileceğini iddia etse de, eşcinsel evlilikte bir kurban yoktu. Ortalık, on yıllardır birlikte yaşayan eşcinsel çiftlerin çoğu kez gururlu çocuklarının da katıldığı, dört başı mamur bir nikâh töreni yapabildikleri için havalara uçtukları hikâyelerle ilgili haberlerden geçilmiyordu. Bundan daha normal ve hatta daha hayranlık uyandırıcı ne olabilirdi? Bu örnekler, hâlâ birbirlerini hastanede ziyaret etme izni veya bu tür yaşamsal kararlarda söz hakkı olmayan benzer çiftlerin teşkil ettiği olumsuz örneklerle tezat oluşturuyordu. Eşcinsel evliliğin olumlu yansımaları ve yokluğunun olumsuz etkisi bir araya gelerek güçlü bir ahlaki batarya oluşturdu. Bu örnekte kötü adamlar, rollerinin hakkını sempatik kurbanlar kadar veremediler ve adaletsizliğin kaynağı da Nuh nebiden kalma dini önyargılardı.

Belirli insanların toplumsal sorunların müsebbibi sıfatıyla şeytanlaştırılması ile sorunların kökenini kapitalizm gibi gayrişahsî sistemlerde arayan soyut ideolojiler arasında bir tür gerilim mevcuttur. Fakat en iyi retorik bu ikisini bir araya getirendir. Kişisel örneklerin olmadığı ideolojiler yavandır ve neden kötü şeyler yaptıklarına dair bir kuramları olmayan kötü adamları izah etmek ise zordur. İnsan zihni canlı örnekler ara-

cılığıyla kavrar; bu konuda en iyi olanlar, kısmen onlarla ilgili besleyebileceğimiz duygular nedeniyle bireyler ve gruplardır. 2008 yılında finansal sistemin çöktüğünü, tepedeki açgözlü ve kibirli insanlar tarafından yerle bir edildiğini idrak edebilmek için Bernie Madoff gibi nefes kesen bir dolandırıcıya ihtiyaç duyduk. Burada nefret edilecek biri vardı. Ancak bundan sonra, yani bu tutkulu sembollere sahip olduktan sonra, küresel piyasalar, düzenleyici (yahut bu örnekte olduğu gibi "düzenlemeyi kaldırıcı") rejimler ve türev finansal araçlar gibi ince nüansları işin içine dahil edebildik.

Demokrasinin ironik bir yönünün de adalet beklentimizi çok yükselttiği için protestoya daha fazla ortam oluşturması olduğunu daha önce söylemiştim. Hükümetlerimiz her tür musibet için suçlanabilir; üstelik illa buna neden olmuş olmaları gerekmez; öngörmek, bizleri uyarmak, korumak yahut da sorunu çözmek konusunda başarısız olmaları da yeterlidir. Devlet politikaları salgın hastalıklardan, tehlikeli tesislere ve iktisadi eşitsizliğe kadar hayatlarımızın neredeyse tüm alanlarına ulaşıyor ve hükümetin bizlere göz kulak olacağına dair pek çok zımni vaat barındırıyor. İşgal Et hareketinin temel taleplerinden biri de, hükümetlerin piyasa sonuçlarını düzeltmek için daha fazla müdahil olmasıydı; ancak çoğu hükümet bunun yerine –kemer sıkma bayrağı altında– geçmişte vergilendirme ve harcama politikalarıyla başardığı ılımlı yeniden bölüşümü dahi azalttı. İşgalciler, piyasaların kendi yasalarına sahip doğal sistemler olduğu, bu nedenle sonuçları nedeniyle kimsenin suçlanamayacağı yönündeki yaygın şirket propagandasına karşı gelmeyi denedi. İşgalciler, hükümetin kısıtlanması ve ekonominin bozulmasından Yüzde 1'in sorumlu olduğunu iddia ediyordu.

Tehdit

Kötü adamlar ilgimizi cezbeder, çünkü negatif duygular pozitif duygulara kıyasla dikkatimizi daha çabuk ve aciliyet arz eden bir biçimde çeker. Çoğu zaman hayatlarımızı az dikkat

gerektiren, konforlu rutinler aracılığıyla idame ettiririz ve ilgimizin siyasete çevrilmesi genellikle bu rutinlerin dramatik veya korkutucu olaylar tarafından sekteye uğratılması neticesinde olur. Potansiyel tehditlerin üstesinden gelmek gerekir ki bizi korkutmalarının, adrenalin ve kortizol salgılamamızı sağlamalarının nedeni de budur. Her ne kadar öncelikli olarak ilgi ve eylemimizi yönlendiren hisleri içeriyor olsa da, ben bunu **negatif düşüncenin gücü** olarak adlandırıyorum. Kötü adamların şeytanlaştırılması, suçun birilerine atılması, kurbanlar üzerinden oluşan infial: bunların tümü tehdit ve aciliyet algımızı yükseltir.

Bununla birlikte tehdit, herhangi bir protesto hareketine katılmamıza engel olacak bir tehlike hissi de oluşturabilir. Hükümetler çoğu zaman protestoculardan hoşlanmazlar ve eğer paçayı sıyırabileceklerse genellikle onları tehdit etmeleri veya dövmeleri için polis veya orduyu görevlendirirler. Baskıcı rejimlerde fiziksel olarak zarar görme riski, yeni üye kazanımının önündeki en büyük caydırıcı unsurdur. Eğer bu riskler yeterli düzeye ulaşmışsa, dünyanın tüm toplumsal ağları ve karakter çalışmaları bir araya gelse, insanları sokağa dökmeyi başaramayacaktır. Ordular ve polisler, protestoculardan daha iyi silahlanmıştır, militanların devrim orduları oluşturmaya başladığı nadir görülen durumlarda dahi. Eğer silahlı kuvvetler bu silahları kullanmaya gönüllüyse (ki bu büyük bir "eğer"dir), protestocuları kimseyi sağ bırakmayıncaya kadar öldürmeye devam edebilirler. İdealleri için ölmeye gönüllü olanların kahramanlığı, hayranlık duymamız gereken sıra dışı bir durumdur, fakat yine aynı nedenden ötürü bunun nadir bir durum olduğunu teslim etmemiz gerekir. Bastırma meselesiyle, özellikle de bastırmanın seferberliği azaltmaktan ziyade artırdığı birtakım örneklerdeki duygusal dinamikleri gözlemlemek adına, daha detaylı bir biçimde 7. Bölüm'de ilgileneceğiz. İnfial içeren ahlaki vizyonlarımızın peşine düşmek, bazen bedenlerimize yönelik tehditlerden daha ağır basabilir.

Genel anlamıyla korku gibi bir tehdit algısı, bizi ya felce uğratır yahut da harekete geçirir ki bu durum "savaş ya da kaç"

tepkisi olarak bilinir. Bir engellemeyle karşılaştığımızda, çoğu zaman kendi eylemimizin daha fazla engellemeye neden olacağını, hatta daha kötü durumlar yaratacağını biliriz. Fakat bazen de harekete geçmemizin işe yarayacağını hissederiz ve ilk felç olma halinden çıkmak konusunda ikna olmuş olabiliriz. Örgütleyicilerin yapmaya çalıştığı şey de budur: aktif olan seçeneğin daha cazip ve daha az tahripkâr görünmesini sağlamak. Ahlaki şoklarda ilk olarak kaskatı kesilip hareketsiz kalırız ve çoğu kez bu şekilde kalmaya devam ederiz, ancak bazı durumlarda eylem yoluyla bu durumdan çıkabileceğimiz bir yol görürüz. Tehdit edildiğimiz ve fakat hareketsiz kaldığımız durumlarda genellikle büyük bir gerilim hissederiz ve bu gerilimin giderilmesinin tek yolu gayretli bir eylemdir. Eylem tehlikeli dahi olsa, oturup *başımıza gelecekleri* beklemekten daha iyidir. Aktif olmak pasif olmaktan daha iyi hissettirir.

Muhtelif tehdit türleri vardır ve bunlar bir protestoya ilham kaynağı olabilir: evsizler, AIDS'li insanlar veya kimsesiz çocuklar gibi damgalanmış gruplar için grup evi önerileri; tehlikeli atık tesisleri, nükleer enerji santralleri veya çöp yakma fırınları gibi tekno-çevresel riskler; işsizlik, güvenliksiz ve kötü çalışma koşulları veya işverenlerin saygısız davranışları gibi iktisadi etkiler; AIDS, kürtaj veya meme implantlarında kullanılan düşük kalite silikonlar gibi hastalık ve tıbbi prosedürler; toplanma veya oy kullanma haklarımıza yönelik siyasi ihlaller.

Protesto hareketleri, tüm gerçekleri söylemeden güvence vermeye çalışan uzman veya hükümet sözcülerinden şüphe etmemiz gerektiğini öğretmiştir bizlere. Protestoları (artık herhangi bir hükmü kalmamış kalabalık kuramına referansla sehven adlandırdıkları üzere "paniği") önlemek amacıyla genellikle yalan söylerler, fakat onların bu aldatmacası daha büyük protestoların örgütlenmesine yol açar. Bu gibi durumlarda insanlar, bir şirket yahut hükümet tehditkâr bir eylem planında karar kılıncaya dek normal hayatlarına devam ederler.

Hastalık veya maaş kesintisi gibi kimi tehditler fiziksel refahımıza yönelik olmalarının yanı sıra, çoğunlukla haysiyetimizi

hedef alan saldırılardır. Emek hareketi gibi maddi koşullarla ilgiliymiş gibi görünen hareketler dahi haysiyetle ilgilidir, öyle ki sendikaların tanınması ve makul çalışma koşulları gibi talepler de gerçekte saygı ile alakalıdır. Ekmek isyanları gibi ekonomi temelli protestolar, suçu insanların aldığı kararlara atmaktadır; bunlar ekmeğin fiyatına verilen doğrudan tepkiler değildir. 2013'te Brezilya'da yaşanan protestolar, kısmen kentlerdeki otobüs ulaşım ücretlerine yapılan zamlara verilen bir tepkiydi ki bunlar hükümetin belirlediği, dolayısıyla sorumlu tutulabileceği ücretlerdi. Modern ekmek isyanları da hükümetlerin ücretleri artırma veya üzerindeki denetimi kaldırma yönündeki kararlarına verilen tepkilerdir. Otobüs bileti ve ekmek fiyatları can yakabilir, ama kendi hükümetimizin ihanetinin yarattığı his kadar olamaz.

Burada yine ahlaki bataryalar karşımıza çıkmaktadır. Bizi tehdit eden negatif durum veya olaylar karşısında korkup öfkelenir ve bizi kurtarabilecek pozitif çözümlere hayranlık duymaya ve ümit etmeye başlarız. Tıpkı gerçek bataryalarda olduğu gibi, bu kombinasyon pozitif ve negatif yükleri ayırarak bize hareket edeceğimiz istikameti gösterir. Neticede pozitif imge ve hislere doğru çekiliriz. Ahlaki bataryalar ve ahlaki şoklar, insanları toplumsal hareketlere katılmaya hazır hale getirir.

İnsanların toplumsal hareketlere dahil olmasını sağlayan bir dizi mekanizmayı tartıştık. Yeni fikir ve davalar küçük gruplar içerisinde dile getirilir ve kimi zaman üye kazanma çabalarına zemin hazırlar. Bu çabalar ilk olarak var olan toplumsal ağlara yönelirken, yenilerini inşa etmeye de çalışabilir. Bu ağlar yararlıdır çünkü kültürel anlamları taşırlar: ahlaki şoklar, ahlaki bataryalar, suçlama yapıları ile tehdit ve aciliyet algıları. İnsanların bir toplumsal sorunu fark etmeleri, bunun çözümlenebileceğine inanmaları ve dahil olmak için yeterli düzeyde infial duygusu

beslemeleri gerekir. Ayrıca kendilerine bir çözüm sunan örgütleyicilere güvenmek zorundadırlar.

Bir sonraki bölümde de göreceğimiz gibi, aynı türde mekanizmalar hareketin içindeki insanların kimi zaman hayat boyu gidip gelmelerini sağlayacak, sürekli bir motivasyon kaynağı oluşturur. Harekete halihazırda dahil olmuş olanların da bağlılıklarının düzenli olarak pekiştirilmesi gerekir, vakfedecekleri zaman ve para üzerinde her zaman rakip talepler söz konusudur. İnsanların en başta katılımını sağlayan aynı duygusal süreçler, gidip gelmeye devam etmelerini de sağlayabilir, fakat birtakım ilave unsurlar da devreye girer. İlk kez bir yürüyüşe katılmak heyecan vericidir, peki yüzüncü kez katılanlar gerçekte neden oradadır?

5
Sürdürme

Tam Olarak İnsan Değil: Dalit Hakları

"Dokunulmazlık" tiksintiden kaynaklanır: başka bir insanın bedeni o denli pistir ki, ona dokunmak, aynı çarşaf veya tabakları kullanmak, aynı kaynaktan su içmek, aynı havayı solumak size zarar verecektir. Bir dokunulmazın gölgesi bile saflığınızı tehdit edebilir. Bu, zulmün korkunç bir biçimidir, özellikle de zulmün bir başka biçimi olan kölelikle ilintili olduğu için. Hindistan ve komşu milletlerdeki dokunulmaz kastlar, geleneksel olarak "üstlerinin" kirlenme hissine kapılmadan icra edemeyeceği birtakım mesleklere mahkûm edilmiştir: derilerin tabaklanması, hayvanların kesilmesi, tuvaletlerin temizlenmesi

vb. Hindistan'da her yıl Dalitlere (dokunulmazlara) yönelik bazıları ölümcül olan, binlerce saldırı gerçekleştirilmektedir. Kendilerini böylesi korkunç bir statüye mahkûm eden egemen Brahman Hinduizmi karşısında Hindistan'ın Dalitleri, yalnızca son yüz yıldır haklarını aramaya cesaret edebilmiştir.

Hindistan ve komşu ülkelerde yaşayan 170 milyon Dalit, **damgalanmış kimlik ikileminin** uç bir versiyonuyla karşı karşıyadır: negatif stereotip ve kimlikleri ortadan kaldırmak için örgütleniyorsunuz, fakat tam da bu damgalanmış kimliklere dayanan bir hareket seferber ediyorsunuz. Tüm bunlar tipik olarak, haysiyet ve insan onuruna dönüştürmeniz gereken birer utanç kaynağıdır. Afrikalı Amerikalılar, LGBTQ cemaatleri, akıl hastaları ve diğer pek çok grup aynı zorlukla karşılaşmıştır. Atılacak ilk adım yeni ve daha az hakaretamiz isimler seçmektir. "Renkli" Amerikalıların zamanla zenciler, Afro-Amerikalılar, siyahlar ve Afrikalı Amerikalılara dönüşmesi gibi, Hindistan'ın dokunulmazları da Panchamalar*, planlı kastlar, Harijan** ve Dalitler'e dönüşmüştür. Kara Panterler'in Amerika'da, kısmen silah taşımak gibi güç gösterileri aracılığıyla teşvik ettiği siyah olmaktan gurur duyma halinin farkına varan Dalit Panterleri 1972'de kurulmuştur. (Uslu taktiklerden yaramaz taktiklere doğru bu geçişin yarattığı gururun, diğerlerinin saldırılarına maruz kalmak gibi bir bedeli oldu: Dalitler ve Kara Panterler başkalarına saldırmaktan ziyade, genellikle kendileri saldırıların hedefi olmuştur ve olmaktadır. Fakat şiddete, bir grup onuru eşliğinde maruz kalmak, daha katlanılabilir bir durumdur.)

Olumlu eylem programları damgalanmış kimlik ikilemini gözler önüne sermektedir: bu programlar bilhassa üniversite eğitimi ve meslek edindirme gibi konularda gerçekten yararlı olsa da, sakıncalı birtakım kategorileri ön plana çıkararak onları daimi kılmaktadır. İstifade edecek kastların listelendiği, Hindistan'ın 1930'lardaki olumlu eylem planına dahil edilip edilmemesi

* Sanskrit dilinde beşinci anlamına gelir ve Dalitlerin mensubu olduğu beşinci ve en alt kastı ifade eder. (ç.n.)
** Sanskrit dilinde Tanrı'nın oğlu anlamına gelir. (ç.n.)

tartışılan birçok kastın "planlı kastlar" olarak adlandırılmasının nedeni buydu. Bu eylem programları ayrıca birtakım üstünlüklerini yitirdiğini düşünenler arasında tepkiye neden oldu. 1990 yılında 200 Hintli öğrenci, üniversitelerde Dalitlere belli bir kontenjan ayıran yeni ulusal kotaları kendilerini ateşe vererek protesto ettiler. Yüksek kastlara ait başka protestocular arabaları yaktılar, trenleri durdurdular ve dersleri boykot ettiler. Uzun zamandır ezilen bir grubun kendini ortaya koyması, üstünlüklerini verili kabul eden diğerlerini çileden çıkarmıştı; bunu kendi onur ve haysiyetlerine yönelik bir saldırı addediyorlardı. Damgalanmış kimlik ikilemi ile karşı karşıya kalan Dalitlerin çoğu şehirlere taşındı, (genellikle kastla ilintili olan) soyadlarını değiştirdi ve Dalit kimliğine dayanan herhangi bir kolektif veya bireysel çabadan kaçınarak, kişisel ilerlemenin peşine düştü.

Kolektif bir yol tercih edenler için en büyük zorluk, ortak kimliği siyasi katılımı cesaretlendirecek şekilde yeniden işlemektir. Kimi zaman buna, bu damgadan bihaber veya ona karşı kayıtsız olan yahut belki de sempatiyle yaklaşan, uluslararası insan hakları grupları gibi olaya müdahil olabilecek yeni hedef kitleler bulmak da dahildir. Bundan da önemli olan mesele, kimliğin içeriğini değiştirmektedir. Zayıf olarak görülen gruplar, güç sembolleri bulurlar: gayriahlakilikle eleştirilen gruplar, onur ve haysiyetlerini kazanacak yollar ararlar. Yirminci yüzyılın başlarında, Dalitlerin liderinin, tıpkı *Doktor* Martin Luther King Jr'da olduğu gibi, sürekli olarak *Doktor* Ambedkar olarak anılmasının nedeni de budur. Grup kimliği genellikle ortak geçmişe dayandığından, Dalit kastlarının birçoğu mitsel figürleri kastlarının kurucusu olarak benimsemiş ve süreç içerisinde, kurucularının varsayılan meşguliyeti yahut soyuna istinaden, kendilerini kast hiyerarşisinde daha yukarılarda konumlandırmıştır.

Bir Dalit olmak kolay değildir, bir Dalit olarak protesto etmek de öyle. Dalit hakları hareketinin örgütleyicileri, insanlara bir kez harekete katıldıktan sonra devam etmeleri için nedenler sunmak zorundadır. Yol boyunca birtakım tatminler ve yolun sonundaki büyük ödül konusunda bir farkındalık olması gere-

kir. Bu mükâfatlar arasında, yeni bir pozitif kimlikten duyulan gurur ve büyük gruplar içerisinde protesto etmenin anlık hazzı yer alır. Bir şeyler başarmak isteyen örgüt ve liderlerinin bu tür teşvikleri her zaman akılda tutmaları gerekir.

Protestonun Hazları

İnsanların protesto etkinliklerine tekrar tekrar gelmelerinin nedeni genellikle bundan keyif alıyor olmalarıdır. İyi bir insan olmanın, tamamen inandıkları bir dava uğruna doğru olan şeyi yapmanın verdiği kıyas kabul etmez tatmin duygusu, hoşlarına gidiyor olabilir. Dahası eski ahbapları ve yeni yoldaşları görmeyi iple çekerler. Siyaset hayatlarının bir parçası, üzerine düşünmeleri dahi gerekmeyen bir alışkanlıktır.

Ancak protestolar salt eğlenceli de olabilir. Bir arada yürümek, şarkı söylemek ve bağırmak bazı risk ve korku unsurları barındırsa da, heyecan verici olabilir. Büyük toplanmalar, mektup yazmak, pulları yalamak ve telefon görüşmeleri yapmak gibi rutin aktivitelerin sıkıcılığını hafifletebilir – gerçi bu saydıklarımız kiminle yaptığınıza bağlı olarak pekâlâ eğlenceli de olabilir.

Toplantı ve yürüyüşler, insanların bir araya geldiği her yer, birtakım duygular üretir (Collins 2001, 2004). Bedenlerimiz aynı ritmi yakalamaya başlar ve birbirimizin bilincinde olmamız dışında, dikkatlerimizi hep birlikte toplantının merkezine –konuşma yapan kişiye, müziğe, fiziksel sembollere– yoğunlaştırır ve heyecan duyarız. Diğerlerinin yakınımızda olması bile pek çok hissetme-düşünme sürecini tetikler. Sonuç olarak ortaya, toplantıyla, onu organize eden grupla ve uğruna mücadele ettiğimiz davayla ilişkilendirdiğimiz, yüksek bir duygusal enerji çıkar. Etkinliğin sonlanmasının ardından günler veya haftalar boyu sürecek keyifli bir ruh hali içine gireriz. Etkinlik iyi gider de bu tür bir enerji yaratırsa, katılımcılar buna özlem duymaya başlar. Geri geleceklerdir.

İnsanlar, yanlarına hatıra unsurları, başkalarına gösterebilecekleri ve kendilerine o özel etkinliği hatırlatacak nesneler

alırlarsa, içinde bulundukları keyifli ruh hali biraz daha uzun sürer. Bugün videolar her yerde dolaşımdadır, tıpkı bir nesil önce fotoğrafların olduğu gibi. Tişörtler son derece yaygındır: tişörtler sadece hatıra eşyaları değil, diğerlerine yapılan bir tanıtım ve bizzat etkinliğe katılmış olan kalabalık içindeki dayanışma görüntüsü ve hissini artırmanın bir yoludur. Sarı veya kırmızıdan oluşan bir renk denizi, grup dayanışmasının kanıtıdır.

Kalabalıkların günlük hayatın sıradan rutinleri dışında bir araya geldiği festivaller, insanları doğal olarak bir bayram havasına sokar. Tüm dünya tatilde, şenlikli bir çadır kampında gibidir. Hindistan sık düzenlenen festival veya "mela"ları* ile bilinir ve gururlu Dalit liderleri kendi melalarını yaratmış yahut var olanları devralmıştır. Yeni melalardan en eski olanı, Agra'daki Ambedkar Jayanti'dir. 1957'de, Ambedkar'ın ölümünden bir yıl sonra düzenlenmeye başlanan bu festival, ziyafetler, oyunlar ve konuşmalardan oluşan ve yedi saat süren geçit töreni ile son bulan bir tür anmadır. Katılımcılar yeni kıyafetler satın alır, özel yemekler hazırlar ve akrabalarını evlerine davet ederler. Drama, resim, münazara ve kompozisyon yarışmaları, maytap ve havai fişekler ve bedava sağlık kliniklerine çoğu festivalde rastlanır. Bu tür kutlamalar özel olarak ya da her zaman siyasi değildir, fakat Dalit kimliğine dair olumlu hisleri pekiştirirler.

Bu tarz toplanmalar insanları keyifli bir ruh hali içine sokar, onları canlandırır ve birbirleriyle bağ kurmalarını sağlar ki bu kalabalık kuramına ilham vermiş olan bir süreçtir. İşçi sınıfı kalabalıklarından duydukları korkuyla hareket eden elit entelektüellerin, kalabalıkların etkisini kötü addetmeleri kaçınılmazdır: öfke, korku ve sonrasında şiddet. Kalabalıkların pekâlâ ehil olduğu coşkunluk, dayanışma ve dikkatlerini serinkanlı biçimde bir noktada toplama gibi şeyleri büyük oranda göz ardı ederler. Katılımcılar aynı duyguları paylaşmaya başlar, çünkü duygular sirayet eder. Birinin gülümsediğini gördüğümüzde, çoğunlukla biz de gülümseriz ve sonuç olarak kendimizi mutlu hissetmeye

* Sanskrit dilinde festival, toplantı, panayır anlamlarına gelir. (ç.n.)

başlarız. Aynı türde bir **duygusal sirayet** nedeniyle öfkelenebiliriz de. Kalabalıklar çoğu kez refleks duygularda ortaklaşır, çünkü polis bazı insanları tutuklar, bazılarını döver veya öfke uyandıracak başka birtakım davranışlarda bulunur. Bir başka deyişle, bir kalabalığın üyeleri gerek birbirleriyle gerekse dışarıdakilerle etkileşim halindedir.

Hiçbir şey, bir tür momentum algısı, yani asla kaybetmeyeceğimize, her şeyin bizim yanımızda olduğuna dair o his kadar keyifli bir ruh hali yaratamaz. Zaferler böylesi bir güven sağlar, bilhassa bir veya iki yenilginin ardından gelen zaferler. Giderek kalabalıklaşan bir dizi yürüyüş ve gösteri bile bir momentum, yani rakipler veya hükümet karşısında muhakkak bir dış zaferlerle sonuçlanacak, üye kazanma konusunda bir tür iç zafer iddiasında olabilir. En ihtişamlı momentum algısı, gelecekteki toplumsal değişim ve adaletin müjdecisi olarak hareketiniz açısından özel bir yeri olan, tarihsel bir anlatıdan kaynağını alır. Örneğin Hıristiyan Sağ, Tanrının sonsuz adaletinin nihayet muzaffer olacağına dair kati inanç tarafından ayakta tutuluyordu. Bu tür bir anlatı kimi zaman, yaşanan gerileme, istihza veya ilgisizliğin açtığı yaralara merhem bile olabilir: tüm bu olumsuzluklar nihayetinde tersine çevrilecektir. **Tarih yapma** hissiyatı, en az yaşamın kendisi kadar tatmin edicidir. (İhtişamlı tarihsel anlatılar kuramsal açıklamalar olarak işlev görmese de, birer siyasi retorik olarak oldukça işe yarar.)

Etkinlikler kötü de gidebilir. Polis tarafından, kimi zaman şiddetli bir biçimde bastırılırlar. Yahut belki daha kötüsü, rutin ve sıkıcı bir hale gelirler. Eğer ilgimizi canlı tutmayı başaramazlarsa, küçük gruplar konuşmacıları dinlemek yerine kendi aralarında konuşmaya başlar. İnsanlar elini eteğini çeker ve bu durum kalanların enerjisini de emer. Yahut belki de dışarıdan kimse ilgi göstermez, medyada yer almaz ve kimse yaptığımız şeyin önemli olduğunu düşünmez. Biz de bununla ilgili endişelenmeye başlarız. Eğer katılım beklediğimizden düşükse, hareketin momentumunu yitirerek zamanla inişe geçmesinden korkarız.

Farklı duygusal etkilere sahip başka türde toplantılar da vardır. Tanıdık yüzlerin bir mutfak veya oturma odasında bir araya geldiği haftalık veya aylık küçük toplantıların uyandırdığı sıcak aile duygusu, planlanıp kotarılması zor olduğu için daha seyrek düzenlenen, fakat dünyaya etki etmek konusunda potansiyel bir heyecan barındıran büyük medya etkinliklerinden çok farklıdır. Hareketler, katılımcılara her iki türde uğraklar sunma eğilimindedir. Eğer yalnızca küçük toplantılar söz konusuysa bu, grubun fazla küçük ve kendi içine dönük olduğu yönünde bir his oluşturabilir. Eğer sadece dışarıyı hedef alan büyük etkinlikler söz konusuysa, insanların yeniden gelmesini sağlayacak yeterli grup içi dayanışma oluşmayabilir. Hareketler, genellikle cemaatleri için günlük veya haftalık ibadetlerin yanı sıra heyecan verici yıllık festivaller veya tek seferlik hac yolculukları vadeden başarılı dinlerden bir şeyler öğrenmiştir. Hindistan'ın Uttar Pradeş eyaletini neredeyse yirmi yıl boyunca aralıklarla yöneten, günümüzün en başarılı Dalit siyasetçisi Mayawati, Uttar Pradeş'in dört bir yanına Dalitlerin atalarının ve liderlerinin, birçoğu da kendisine ait yüzlerce heykelini diktirerek bunların birer hac noktası olmasını ummuştur.

2. Bölüm'de gördüğümüz gibi, dans ederek veya yürüyerek bir arada hareket etmek, yüz yüze toplanmaların yarattığı karşılıklı kenetlenmenin uç bir formudur ve ortaya çıkan ruh hali sizi esrik bir neşeye, devasa bir bütünün küçük bir parçası olduğunuz hissine ulaştırabilir. Müzik ve sloganlar bu topyekûn kuşatılmışlık halini tamamlar. Katılımcılar kendilerini feda edecek denli yükselebilir veya grupla ilgili doğrudan huşu ve sevgi gibi duygular hissedebilirler. Yorgunluk, susuzluk ve açlığın önemi yitip gider ki bunlar dinlerin farklılaşmış bilinç düzeyleri yaratmak için kullandığı yöntemlerin hemen hemen aynısıdır.

Çoğu protesto bu denli heyecan verici değildir ve farklı teşviklere ihtiyaç duyar. Bunlardan en başta geleni, gruba karşı duyulan aidiyet ve sorumluluk hissidir.

Kolektif Kimlik

Bir harekete katılmanın en temel saiki, hareketin temsil etme iddiasında olduğu grupla veya hareketin kendisiyle özdeşleşme hissidir. Bazı hareketler önceden var olan bir **kolektif kimlik**ten ortaya çıkar, tıpkı Afrikalı Amerikalı nüfusun içinden doğal olarak büyüyen Amerikan sivil haklar hareketi veya kendi cemaatini temsil etmeyi amaç edinmiş gey ve lezbiyen hakları hareketi gibi. Bu örneklerdeki hareket liderlerinin yeni kimlikler yaratmaları değil, halihazırda var olanları yeniden yorumlamaları gerekiyordu. LGBTQ cemaatinin asli üyesi olabilmek, sokaklarda AIDS politikalarına karşı yürümek, ACT UP toplantılarına katılmak anlamına geliyordu. Başarılı bir grup, kendisini kolektif kimlikle, grubun çoğu üyesini çekecek kadar yakından ilişkilendirmeyi beceren gruptur.

Kolektif kimliklerin hepsi, ırk-etnisite veya cinsiyet gibi halihazırda mevcut özellikler üzerinde temelleniyor değildir. Hareketler kendi kimliklerini de yaratır. Bu **hareket kimlikleri**, örgütsel üyeliğe veya taktiklere olan bağlılığa dayanıyor yahut ulusal veya uluslararası bir çabanın yarattığı ilham verici histen kaynaklanan dayanışmayı temel alıyor olabilir. Bir birey kendini bir grupla özdeşleştirdiğinde duyduğu sadakat, onu hareketin içinde tutmaya yardımcı olur. Yenilik ikileminde de belirtildiği gibi, yeni bir kolektif kimlik yaratmak, var olan bir kimliği gasp edip kullanmaktan genellikle daha zordur, ama imkânsız değildir. Dalit liderlerinin tam olarak yapmaya çalıştığı şey şudur: birey bazındaki kast kimliklerini, geçmişte dışarıdakiler (ilk olarak Brahmanlar ve daha yakın geçmişte de hükümet programları) tarafından dayatılmış olan daha geniş bir Dalit etiketi lehine ortadan kaldırmak.

Hiçbir grup şimdiye kadar tam anlamıyla bir homojenlik yakalamış değildir ve alt gruplar çoğu kez kendi vizyon ve çıkarlarının görmezden gelindiğinden şikâyet eder. Kadın hareketleri Amerika'da 1960'ların sonunda ortaya çıkar çıkmaz, siyah ve Latino kadınlar hareketin kendilerini temsil etmediğinden ya-

kınıyor, lezbiyenlerse kendilerini dışlanmış hissediyordu (gerçi bunda şaşılacak bir yan yoktu: Betty Friedan onlar için, kadın hareketini de itibarsızlaştıracak şekilde, "lavanta tehdit" yakıştırmasını yapmıştı). Siyah, işçi sınıfı lezbiyenler gibi daha açıklayıcı kimlikler, o kategorinin kimi üyelerine diğerlerinden daha fazla hitap etmektedir. Her kolektif kimlik bir *zorunlu kurgu*dur: pek çok durumda üye kazanma ve otoritelerden taleplerde bulunulması için zorunludur, fakat bireyler arasındaki pek çok farklılığı sümenaltı ettiğinden her zaman için bir kurgudur (Gamson 1995). Bu nedenle, yakın zamandaki grupların birçoğu herhangi bir kimlik iddiasından titizlikle kaçınmakta, ödünleşimin tam ters ucuna sürüklenmektedir.

Gördüğümüz damgalanmış kimlikler, kimlik ikileminin bir varyasyonunu teşkil eder. Savaş açtığınız aynı grup stereotipleri, bir yandan da harekete katılım sağlamak amacıyla kullandığınız kimliklerin şekillenmesine yardımcı olmaktadır. Kimsenin başkalarının kast geçmişiyle ilgilenmediği bir dünyada yaşamayı arzuluyor olabilirsiniz, fakat o dünyada bir hareket oluşturmak konusunda zorlanırsınız. Bu dünyada ise, nahoş isimler takılarak alay edilen, şiddetli saldırılara uğrayan, komşularının sırt çevirdiği, iş arkadaşlarının soğuk davrandığı, bir başka deyişle öfkeli ve infial içindeki insanları bir harekete dahil edebilirsiniz.

Son iki yüz yılın en büyük kolektif kimlikleri olan ulus ve sınıf, ilk olarak toplumsal hareketler tarafından teşvik edilmiştir. *Uluslar*, tüm zamanların en başarılı kolektif kimleridir ve onları yaratmak için şimdiye dek görmüş olduğumuz tüm kültürel araçlar kullanılmıştır: uzun tarihsel anlatılar, ortak yazılı diller, gazetelerin ve romanların dağıtımı için pazarlar, duygusal manzara ve köylü tabloları, uyarlanmış halk şarkıları – ve elbette "halk" ile onları yöneten devleti aynı hizaya getirmek için savaşan sanatsal, siyasi ve askeri hareketler. Ulusçuluk, günümüzün Filistinlileri gibi münasip bir ulusa sahip olmayan insanların en gözde vizyonlarından biri olmuş, fakat aynı zamanda milyonlarca genç insanı uluslarının onurunu korumak adına savaşa göndermiştir. Ve her kolektif kimlikte olduğu gibi,

pek çok alternatif kimliği saf dışı bırakmıştır: kadınlar çoğu kez militarist versiyonların, ırksal-etnik azınlıklar biyolojik temellere dayandırılan hikâyelerin, göçmenler ise tarihsel anlatıların dışında tutulmuştur. Kimlik ikileminin belirttiği gibi, her dahil etme bir hariç tutmadır.

Kimlik İkilemi

Kolektif bir kimliğin teşviki, toplumsal bir hareket için hem birtakım riskler hem de faydalar teşkil eder (McGarry ve Jasper 2015). Bu kimlikten heyecan duyanları, onu gerçekten iyi taşıyanları harekete geçirir. Ancak ondan rahatsız olanların keyfini kaçırır. (Bu kimlik konusunda umursamaz yahut şüpheci bir tavırları olsa dahi, şayet bunun stratejik açıdan yararlı olduğunu düşünüyorlarsa, katılım göstermeye devam edebilirler.) Güçlü kolektif kimliklere dayanan hareketlerin, çoğu zaman kendi pankartı altında yürümeye karar veren pek çok alt gruba bölündüğüne tanık oluruz. Kadın hareketi ilkin ırk-etnisite ve cinsel yönelim hatlarında bölündü; daha sonra lezbiyen özgürleşme hareketi LGBT hareketlerine ayrıldı; bir "öz" dayatarak insanların benlik algısını çarpıttığı gerekçesiyle *tüm* kolektif kimlikleri sorgulayan "queer" hareketleri ise 1990'larda ortaya çıktı. Buna karşılık pek çok transseksüel, toplumun ön yargıları tarafından çarpıtılmış bir özsel iç benliğe *sahip olduğunu* iddia ediyordu. Bu ikilem hâlâ sürüp gitmektedir. Burada asıl güçlük, istediğiniz kişileri (genişletme ikileminde de gördüğümüz gibi, bunun illa en fazla sayıda kişi olması gerekmez) çekmenizi sağlayacak sembol ve formülasyonları bulabilmektir. Eğer bir kimlik damgalanmışsa, kişi siyasi eylem yoluyla bu kimliği kucaklamak yerine, asimile olmak veya başka bir etnik kategoriye geçmek suretiyle kendisini ondan uzaklaştırarak daha iyi bir hayat süreceğine inanıyor olabilir.

Sınıf, son iki yüz yılın bir diğer büyük kimliğidir ve bilhassa işçi sınıfı, pek çok ülkede uygulanan politikalar üzerinde büyük etkisi olan sosyalist partiler ile işçi partilerini vücuda getiren zorunlu kurgudur. Tıpkı milliyetçilik gibi, büyük rakibi sosyalizm de gelişkin bir ideoloji ve zengin kültürel gelenekler yaratmıştır. Sayısız hareket işçi sınıfını temsil ettiğini iddia etmiştir, tıpkı "ulus"u temsil ettiğini iddia eden milliyetçiler gibi. (Her ikisine ait unsurları bir araya getiren *popülizm* ise, zengin, yozlaşmış, asalak, yabancı elitlere karşı halkı savunduğu iddiasındadır.) Birinci Dünya Savaşı Avrupa'da 1914 yılında başladığında, ulusal kimliklerin insanlara sınıf kimliklerinden daha fazla hitap ettiği ortaya çıktı; sosyalist liderler üyelerinin hatırı sayılır bir kısmının bu kapitalist, emperyalist savaşa katılmak için hevesle orduya yazıldığını gördüğünde dehşete kapılmıştı.

Kardeşler Takımı İkilemi

Bir grup veya hareketin devam etmesi için, üyelerinin birtakım dayanışma duyguları hissetmesi gerekir: gurur, güven, sevgi, heyecan, saygı vb. Dolayısıyla hareketler ve örgütler, semboller ve aktiviteler aracılığıyla bu hislere ilham vermeye çalışırlar. Ancak bu duygusal bağlılıklar kendilerini her zaman *doğru* gruba iliştirmezler. Bireyler hareketin tamamıyla özdeşlik kurmak yerine, en yakınlarındaki grup veya küçük örgütün üyelerini seviyor olabilirler. Yüz yüze ilişkiler büyük grubun önüne geçiyor olabilir ve daha geniş olan grup kimliğiyle dar olan kimlik arasında bir çatışma olduğu durumda, genellikle ikincisi kazanır. Bir örgüt dahil olduğu koalisyondan çıktığında, küçük gruplar oldukları halleriyle yeni hareketlere eklemlenebilirler. Dalit hareketi alt kastlar arasında bir dayanışma yaratmak için çok uğraşmış olsa da, çoğu kez belirli kastların gurunu beslemekten öteye gidememiş ve onlar da bunu Dalit kastındaki yoldaşlarını ezmek pahasına kast basamaklarını tırmanmak için kullanmıştır.

Eski bir pratik olan ve fakat yakın zamanda bu adı alan **aktivist turizmi**, aktivistlerin oluşturduğu bir muhayyel cemaat için beslenen yoldaşlık duygusuna dayanır ve insanların diğerlerinin ne yaptığını görmek için seyahat etmesini ima eder. Bundan bir nesil önce, bir nükleer karşıtı Abalone İttifakı'nın San Francisco'daki ofisinde bir Alman turist-aktivistin, karşımıza çıkması az rastlanabilecek bir durumdu; son yıllarda New York'taki Critical Mass [Eleştirel Kitleler] toplantılarına katılan bisikletçilerin çoğu, bu ünlü aylık bisikletli geçiş/protestonun heyecanını deneyimlemek isteyen, şehir dışından gelen kişilerdir. Her ziyaret, bir ziyaretçinin kendini evinde hissetmesini sağlayacak yeterlilikte ortak değere sahip, örneğin nükleer enerji veya otomobillere karşı muhayyel bir harekete bel bağlamıştır. Ve zaten çoğu kez bu ziyaretçi kendini evinde hisseder. Başarılı fikirler söz konusu olduğunda kaçınılmaz olarak yaşandığı üzere, şirketler bunu kendilerine göre uyarlamıştır; yani biraz ekolojik araştırma yapmak ve yerlilerle konuşmak için, yağmur ormanlarına veya yoksullaştırılmış ülkelere düzenlenen "aktivist turlarına" katılabilirsiniz. Israil hükümetinin her yıl 10 ila 20 bin genç diaspora Yahudisinin "anayurt" veya "doğum hakkı" temelli hac yolculuklarını finanse ettiği düşünüldüğünde, işin içine hükümetlerin de dahil olduğu söylenebilir ki bu ondokuzuncu yüzyıl tarzı ulusal kimlik inşasına dair son kalıntıdır (Kelner 2010).

Gruplar ve Örgütler

Ağlar, kimlikler ve protesto hazları gibi bağlılık ve heyecan unsurları oluşturmak adına, gruplar ve örgütler, daha önce görmüş olduğumuz çoğu tekniği etkin bir biçimde yaratır ve yönetirler. Liderler gruplarının bu aygıt olmadan işlemeyeceğinin farkındadır ve 3. Bölüm'de de gördüğümüz gibi, örgütler çoğu protesto hareketinin belkemiğidir. Hareketlerin yola devam etmesini sağlarlar.

Örgütler hem düşünmemize yardımcı olur hem de bize ne yapacağımızı söyler. Bazı konularda karar almaya müsaade

ederken, bazı konularda ise pek çok olası stratejik tercihi saha dışına iterek karar almayı zorlaştırırlar. Bu faydalı, daha doğrusu kaçınılmaz bir durumdur, zira her şeyi tam zamanlı bir tartışma çerçevesinde masaya yatırmak her zaman mümkün değildir; gerçi İşgal Et'in hantal Genel Meclisler'inde tam tersi bir durum neredeyse başarılmıştır. Tartışmaya açık olmayan karar ve pratikleri bir ortak akıl olarak kabul etme eğilimi gösteririz: basitçe eşyanın tabiatı böyle deyip geçeriz. Kuruluşlarının ilk birkaç ayında protesto grupları, sonraları verili kabul edilecek ve gelecek toplantılarda yeniden gündeme taşınmayacak bir dizi kural belirler (Blee 2012). Örgütler misyonlarını sarih ifade ve argümanlarla anlatır, fakat yapıları aracılığıyla da mesajlar gönderirler. Katılımcı bir yapı, demokrasinin önemli bir hedef olduğu, kimi zaman külfetli de olsa nihai olarak etkili olduğu iddiasındadır.

Pek çok akademisyen, üyelerin tamamı veya çoğu tarafından paylaşılan belirli biçimde düşünme veya hissetme yöntemlerini akla getiren örgütsel kültürlerden bahseder. Örgütler kolaylıkla çekişmeli arenalara da dönüşebildiğinden, vurgulamamız gereken paylaştıkları şeyler midir, pek emin değilim. İnsanların bir araya toplandığı her ortamda, grupla ilgili ne denli hevesli olurlarsa olsunlar, paylaşılan inanç ve hisler kadar üzerinde hemfikir olunmayanlar da olacaktır. Hemfikir olma ve olmama arasındaki denge sürekli ve beklenmedik bir biçimde kaymaktadır.

Bu, örgüt liderlerinin grupları içinde bir homojenlik yaratmaya çalışmalarına engel olmaz. Uzlaşmaz biçimde farklı düşünenler (özellikle de liderlerle hemfikir olmadıklarında) veya aksi bir fikir kabul edildiğinde sorun çıkaracak olanlar saf dışı bırakılabilir ve bu ihraç kibarca veya pek de kibar olmayan yollarla gerçekleştirilebilir. Ayrıca grup mutabakatı konusunda ince bir baskı da söz konusudur; pozitif hisler beslediğiniz bir grubun içinde tek muhalif ses olmak kendinizi pek de iyi hissettirmez. Burada karşımıza çıkan şey kardeşler takımı ikilemidir: eğer küçük bir muhalif grubun parçasıysanız, resmi duruşu sorgulamak daha kolayken, görüş ayrılığına sahip tek

kişiyseniz bu çok daha zordur. Varlığını devam ettirebilmiş grup ve örgütler genellikle bir ölçüde ortak bir vizyon inşa etmeyi başarmış olanlardır, zaten aksi durumda ayakta kalamazlardı. Tıpkı kolektif kimlikler gibi, bu mutabakat da zorunlu bir kurgudur.

Grup dayanışmasına iki tür his katkıda bulunur. Bariz olanı, grup üyelerinin birbirleri için hissettiği **karşılıklı duygular**dan oluşur. Saygı, sevgi, hayranlık ve güven gibi duyguların yanı sıra kıskançlık veya ihanet gibi birtakım olumsuz hisler. Fakat dayanışma, grup üyelerinin dışarıdakilere, olaylara vb karşı hissettiği **müşterek duygular**dan da etkilenir. Bir hissi paylaşmak –gruptaki herkesin nükleer enerjiden yahut kast hiyerarşisinden nefret etmesi– birbirleriyle ilgili olarak da kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlar: bu insanlar da kastlardan nefret ediyor, dolayısıyla iyi yürekli, duyarlı ve takdire şayan insanlar olmalılar. Müşterek duygular ekseriyetle, tıpkı bir grubun biber gazına maruz kalması, tutuklanması ve hep birlikte hapiste zaman geçirmesi gibi bir müşterek deneyimden doğar. Nahoş deneyimler bile dayanışma oluşturabilir. Dalitler, LGBTQ'ler veya ırksal-etnik gruplar, gördükleri akıllara zarar kötü muameleden bir dayanışma devşirirler. Kalabalıklar söz konusu olduğunda geçerli olan hislerin iki kaynağı olduğunu gördük: üyeler birbirleriyle girdikleri etkileşim neticesinde karşılıklı duyguları, polis gibi dış oyuncularla girdikleri etkileşim neticesinde ise müşterek duyguları üretirler.

Gruplar, üyelerinde sadakat duygusu oluşturmak için çok uğraşırlar; burada amaç üyelerin grupla birlikte olmaktan keyif almalarını, grup üyeliğinin kimliklerinin bir parçası olmasını, diğer üyelerden hoşlanmalarını veya onları sevmelerini, grubun yaptıklarından gurur duymalarını, doğru kararları almak ve doğru taktikleri uygulamak konusunda gruba güvenmelerini sağlamaktır. Kısacası, bir örgütsel kolektif kimlik oluşturmaya çalışırlar. Fakat elbette her şeyin fazlası zarardır; şayet bu dayanışma hali diğer hedeflerin önüne geçerse, gruplar pekâlâ dünyadan elini eteğini çekmiş tarikatlara da dönüşebilir. Janus ikilemiyle başları derde girebilir. Fakat güçlü grup sadakatinin

mutlaka içe dönük olması gerekmez; grubun düşmanlarına karşı dışarıda verilen mücadelelerde ortaya konacak kahramanca çabaları da pekâlâ teşvik edebilir.

Gruplar, bilhassa liderleri, bu tür bir sadakat yaratmak için bir dizi tekniğe sahiptir (Lalich 2004). İnanç sistemleri daha ulvi bir amaç ve anlam duygusu, bir kolektif yararlılık hissi ve geleceğe dair bir umut aşılar. Gruplar yapılacak bir şeyler sunar, üyelerin hayatlarını örgütler, grup içinde bir güvenlik duygusu sağlar, bir başarma hissi oluşturur ve ayrıca –şayet herkesi sarmalayan bir grup söz konusuysa– üyelerin günlük kişisel ihtiyaçlarını da giderir ve grup içinde bir adalet duygusu yaratır. Güçlü bir grup bir aidiyet ve yoldaşlık hissi oluşturur, üyeler birbirleri için birer ahlaki rol modeldir ve daha büyük bir şeyin parçası olduklarına dair bir duygu geliştirirler. Kendilerini yenilenmiş, yeniden doğmuş gibi hissederler. Her zaman olduğu gibi bu tür faydalar, tepeden bakan bir dogmatizm, yeni bulgulara kapalı totalleştirici dünya görüşleri, dengesiz hayatlar, yeterince çabalanmadığına dair bir kaygı ve suçluluk hissi ve –nihayetinde– duygusal çöküntü gibi zehirleyici aşırı uçlara da savrulabilir.

Güçlü grup sadakatinin bir diğer riski de üyelerin hedefleri ile liderlerin hedeflerinin farklılaşmaya başladığı durumda, liderlerin üyelerin adanmışlıklarından istifade ederek onlara asla düşünmedikleri veya istemedikleri şeyleri yaptırabilecek olmasıdır.

Liderler

Liderler, kendilerine resmi bir konum vermek üzere yapılandırılmış bir örgütün varlığından bağımsız olarak, hemen her tür toplumsal ortamda ortaya çıkar. İlla çok konuşmaları gerekmez, ama insanlar onların söyledikleri şeylere saygı duyar. İyi fikirleri vardır ve bunları hayata geçirirler. Liderler, pozisyonların rotasyona tabi olduğu, herkese eşit ifade hakkı tanıyan, liderlerin ortaya çıkmasını engellemek için kurgulanmış başka birtakım önlemler alan gruplarda dahi ortaya çıkar. Bu engellenemez.

"Liderlik" sözcüğünün bazı toplumlarda bir tür aurası vardır, özellikle de "işleri halletme" konusunda başarılı, karizmatik bir avuç azınlığı idolleştirip biat etmemiz gerektiğini ima eden asker ve şirket literatürünün hâkim olduğu Amerikan toplumunda. Bazı insanların (ki bunlar her zaman beklediğimiz insanlar olmayabilir) idareyi kendi ellerine aldığını teslim etmek için o mistik uç noktaya kadar gitmemize gerek kalmaz.

Kaynakları seferber etmelerine, diğerlerinden alaka talep etmelerine ve bir örgüt adına konuşmalarına olanak tanıyan resmi pozisyonlara yahut da gayriresmî bir saygınlığa sahip bu insanları **belirleyici liderler** olarak adlandıralım. Tercihleri ve argümanları, diğer insanlarınkinden daha etkili olma eğilimindedir. Belirli bir protestonun nasıl ortaya çıktığını anlamak için, belirleyici liderlerin hedeflerini, bilgi ve deneyimlerini, genel olarak dünyaya, özel olarak da söz konusu duruma dair yorumlarını, farklı taktiksel tercihlerle ilgili düşüncelerini, diğer oyunculara duydukları güven veya güvensizliği ve karar almalarında etkili olan daha örtük bir düzine unsuru öğrenmek isteriz. Hatta bu unsurlardan bazıları o denli örtüktür ki belirleyici liderlerin kendileri dahi, altta yatan tüm nedenleri hiçbir zaman tam olarak açıklayamaz; sahip oldukları deneyim herhangi verili bir anda neyin işe yarayacağına, uzun ve kısa vadeli hedeflerin nasıl dengeleneceğine, bir düzine –çoğunlukla birkaç tanesi iç içe geçmiş– stratejik ikilemle aynı anda nasıl başa çıkılacağına dair sezgisel bir algı sağlar. Etkili bir lider, her ne kadar diğerlerinin bilgisine başvurup kendince en iyi gerekçeleri sıralayıp, sonrasında eylemlerini savunsa da, çoğu kararını el yordamıyla ve sezgisel olarak alır.

Liderlerin, bir grubun, hareketin veya ahlaki vizyonun sembolü olarak oynadıkları ikinci bir rolleri daha vardır. Bu **sembolik liderler**in kararları önem taşımayabilir. Dünyevi kararlar veremeden ölüp gittikten sonra dahi, sembolik liderler olarak kalabilir veya onlara dönüşebilirler, çünkü liderlerin şöhretini işlemek, eylem ve niyetlerini yorumlamak ve genellikle bir insanı tıpkı herhangi bir sembol veya imge olarak kullanmak

konusunda asıl işi yapan gerçekte diğer insanlardır (Fine 2001). Sembolik liderleri yaratan, onları yeni kitlelere tanıtan ve ne ifade ettiklerini yorumlayan (hareketin gözünde, genellikle yanlış yorumlayan), çoğu zaman haber medyasıdır. Liderler, hareketin üyeleri için, dışarıdaki kitleler için veya aynı anda her ikisi için de birer sembol olabilir. Sembolik liderler, bir hareketin ne uğruna ve nasıl mücadele ettiğini cisimleştirir. Gandhi, emperyalizme karşı şiddetsiz direnişin güçlü bir sembolüydü ve kıyafetlerinde, duruşunda ve minyon görüntüsünde cisimleştirdiği şey, çelimsiz ama zorlu bir savaşçı, sebatkâr bir mazlumdu. Roman yazarı John Dos Passos'un sosyalist lider Eugene Debs için söylediği gibi, "kendi istediği dünyayı onların da istemesini" sağlamıştı.

Bütün beşer semboller bir hareketi temsil etmez; bazıları da hareketin çözmeye çalıştığı toplumsal bir sorunu cisimleştirir. Örneğin aile içi istismar kurbanları, aciliyet çanları çalan semboller olabilir fakat kurban olma halleri onları sembolik liderler olmaktan alıkoyar. Bu iki uç arasında yer alan örnekler de mevcuttur: Rosa Parks, bir gün farklı bir şey yapmaya karar vererek bir harekete ilham kaynağı olmuş bir kurbandır. Sivil haklar hareketi içinde belirleyici bir lider olarak temsil edilmese de, direnişi sembolize eder (gerçi kendisi karar alma konusunda gerçekte, sembolik kurban mitinin ifade ettiğinden daha fazla işin içinde olmuştur).

Rosa Parks örneğinin de ortaya koyduğu gibi, belirleyici ve sembolik liderlik rolleri arasında bir dizi olası gerilim mevcuttur. Çoğu lider aynı anda her ikisidir de; fakat bu rollerde sergiledikleri performanslar birbirine karışabilir ve çok az lider her iki rolü de aynı başarıyla icra eder. Bazı durumlarda bu, Janus ikilemini yansıtır: bir lider içeride iyi bir yönetici olabilir, fakat hareketin yüzü olarak dış dünyaya çekici gelmeyebilir. Başka bazı durumlarda, tam da karar alıcı olarak gösterdikleri başarı onları uygunsuz sembollere dönüştürebilir; örneğin şiddet gibi hoş olmayan araçları benimsediklerinde, diğer pek çok oyuncu ve hedef kitle için nahoş bir hal alacaklardır. En başarılı liderlerden bazıları doğru zamanda ölmeleriyle meşhurdur: tam da belirle-

yici liderler olmayı bıraktıkları anda, onları daha iyi sembolik liderlere dönüştürecek bir şey yapmış olurlar. Bu, dava için ölen şehitlerin de sahip olduğu sembolik güçtür, her ne kadar tüm şehitler ölmeden önce belirleyici kişiler olmasalar da. Bazıları yalnızca ölümleri sayesinde sembolik olarak tanınır hale gelir.

Liderler, ölümlerinden çok sonra da birer sembol olarak işlev görebilir. Muhammed ya da Buda gibi dini şahsiyetler bunun en bariz örneğidir, dahası Makedonyalılar Büyük İskender, Hollandalılarsa Sessiz William ile gurur duymaya hâlâ devam ederler. Bu şahsiyetler, grupların veya ulusların kurucu mitlerinin merkezinde yer alır. Babasaheb olarak da sevgiyle anılan B. R. Ambedkar, Dalit hakları hareketine 1920'lerden 1956'daki ölümüne dek liderlik etti. Temel stratejisi, kitlesel olarak kastların tanınmadığı Budizme geçmekti, fakat bu yöntem Dalit nüfusunun çok sınırlı bir bölümünde işe yaradı. Siyasetçiler Dalit seçmenlerin gönlünü veya desteğini almak istediğinde, hemen bir üniversiteye veya havaalanına Ambedkar'ın ismini verir; hatta Ambedkar ölümünden çok sonra, 1990 yılında, Hindistan'ın en büyük sivil nişanı olan Bharat Ratna ile onurlandırılmıştır. Ona dair anlatılan hikâyeler ve dikilen anıtlar, Dalit onuru yaratmak için uygulanan programların merkezinde yer alır. Ambedkar bütün bunlardan hareketle ilahlaştırılmıştır.

Karizma çoğu kez liderliğin varsayılan gizemini anlatmak için kullanılan bir terimdir ve kendi hareketinin üyeleri için güçlü bir sembol olan, özel türde bir sembolik lidere atıfta bulunur. Doğru kararları aldığı, iyi niyetli olduğu, diğerlerinin göremediği şeyleri gördüğü için insanlar ona güvenir. Kendilerini koruyacağı ve özel güçleri sayesinde onları zafere ulaştıracağı inancıyla, gerçek olmasa bile figüratif bir savaşta onun arkasından gideceklerdir. Her ne kadar içsel ve dışsal şöhretler tipik olarak bir etkileşim içinde olsa da, dışarıdakiler bu karizmatik lider görüşünü paylaşmayabilirler. Bu şöhretler her zaman olmasa da çoğu kez birbirini destekler. Karakter söz konusu olduğunda, içeridekiler ve dışarıdakiler liderin zayıf ve güçlü yönleri üzerinde, iyi veya kötü olup olmadığı meselesine kıyasla, daha fazla hemfikir olma

eğilimindedir. Karizmanın genellikle kişi ile ona –bazen kendisi başlangıçta gönülsüz olduğu halde– bir anda şöhret kazandıran durum arasındaki etkileşimden kaynaklandığı söylenir, ancak kişisel özelliklerin önem taşımaya devam ettiğini unutmamamız gerekir. Zira her birey bu şekilde ön plana çıkmaz.

Festivaller gibi duygu üreten grup etkileşimleri sırasında, bazı insanlar merkezde bazıları çevrede yer alır. Merasimin merkezinde olanlar bir karizma kazanırlar, çünkü grup üyeleri hissettikleri heyecan ve enerjiyi onunla ilişkilendirirler. İlginin yükselttiği karizmatik liderler ise, bu duyguları daha güçlü biçimde deneyimler ve çoğu kez kendilerinden daha büyük bir güç tarafından ele geçirilmiş gibi hissederler.

Bu süreci karizma olarak adlandırıp adlandırmamamızdan bağımsız olarak, bir grubun üyeleri liderlerini grubun en yüksek ahlaki vizyon ve hedeflerinin cisimleşmiş hali olarak görmeye başladığında neler yaşanır? Lider üyeye, bir amaç algısı, cemaate aidiyet ve güvenlik duygusu kazandırır, çünkü lider ne yaptığını bilmektedir. Üye, biraz uzak ve gizemli lider tarafından basitçe kandırılabilir ve lider, üyenin seçilmiş birkaç kişi arasında kendisini özel hissetmesini sağlayabilir. Bunun gibi hisler ne yazık ki lidere kuralları çiğneyip otokratik heveslere kapılabileceği geniş bir hareket alanı sunar. Grubun cisimleşmiş hali olarak lider, ne pahasına olursa olsun savunulmalıdır. Mükemmel, özel, yenilikçi ve biricik olmasını beklediğiniz bir lideri nasıl sorgulayabilirsiniz?

Tehlikelerden biri de, liderlerin kendi hedef ve çıkarlarını grubunkilerin önüne koymasıdır. Liderler –veya örgütleri– ne denli güçlü olursa, kendilerine ait o denli fazla hedefe sahip olurlar ve bir yığın stratejik ikilem üretirler. Ancak bariz kişisel yozlaşma, bir liderin takipçileri nezdindeki şöhretini her zaman lekelemez. Öğretmenlikten siyasete geçen karizmatik lider Mayawati, bilinen geliri ile biriktirdiği servet arasındaki dramatik farktan ötürü sık sık yolsuzluk soruşturmalarına uğruyordu. Gazeteciler ve ulusal siyasetçiler ondan hoşlanmıyorlardı, fakat (hiçbiri resmi bir iddianame ile sonuçlanmayan) yolsuzluk

soruşturmaları, destekçilerini rahatsız etmiyordu. Şüphesiz ki pek çok Dalit, içlerinden birinin nihayet suyun başını tutmuş olmasından gurur bile duyuyordu. Uttar Pradeş'teki sayısız köyde diktirdiği heykelleri için yaptığı hesapsızca harcamalar da yine aynı etkiyi yaratıyordu. Mayawati ayrıca, eski moda bir parti aygıtının kullanabileceği teşvikler aracılığıyla serveti halkla bölüşüyordu: iş olanakları, bedava bisikletler, kamunun finanse ettiği evler ve pek çok köye ilk kez ulaşan ucuz elektrik.

Hareketin Düşüşü

Hareketlerin yeni üye katılımını nasıl sağladığına ve eskileri nasıl muhafaza ettiğine dair pek çok yol olduğunu gördük, fakat her hareket için bu yollardan hiçbirinin artık işe yaramadığı bir an gelir. Bir hareket bastırıldığı yahut da kimi zaman büyük bir zafer kazandığı için hızlıca inişe geçebileceği gibi, düzenlenen etkinliklere gelen kişilerin birer birer eksilmesiyle hüzünlü ve yavaş bir biçimde de sönümlenebilir. Protestonun hazları artık sığ gelmeye başlar; kolektif kimlikler parçalanır veya heyecanını yitirir; örgütler kemikleşir; liderler birer otokrat yahut döneğe dönüşür. Protestoyu ayakta tutan tüm mekanizmalar kendi kendilerini geriletmeye başlar.

Stratejik ikilemlerle ilgili görüş ayrılıkları birikmeye başlar ve bu da hizipler arasında olumsuz duygular uyandırır. Diğer taraftan, düşüşün yarattığı o tatsız haletiruhiye, her stratejik tercihin daha önemli ve uğruna savaşmaya değer görünmesine neden olur, sanki yapılacak o tercih hareketi kurtarabilecekmiş gibi. Amsterdam'daki ev işgalcileri hareketi son aşamalarında, devlete şiddet yoluyla mukavemet etmek isteyenlerle bunu korkunç bir strateji olarak görenleri karşı karşıya getiren, uzlaştırılamaz bir yaramaz veya uslu ikilemine yakalanmıştı (Owens 2009). Savaşmak isteyen erkeklerle inşa etikleri evleri korumak isteyen kadınları karşı karşıya getiren, her iki tarafın da birbirini geri adım atmakla suçladığı, öncesinde de tahmin edilen, cinsiyet temelli bir bölünme yaşandı. Yaramaz olan taraf, korkularının

üstesinden radikal eylem yoluyla gelmeyi denedi; uslu taraf ise grup içi dayanışmalar sathına geri çekilerek aleni bir karşı karşıya gelme halinden kaçınmaya çalıştı.

Yeni bir kahraman daha inşa ediliyor: Mayawati için kendisini gönendirmek ile halkını gönendirmek aynı şeydi. Kaynak: © AP Photo/Tsering Topgyal.

Hareketler nadiren tam olarak ortadan kaybolur. Bazıları arkalarında, eski heveslilerin yaptığı katkılardan nemalanan çıkar grupları bırakır. Diğerleri küçük hizipler şeklinde varlığını sürdürür. Ulusal Kadın Partisi, bir kadın hareketi dalgasından diğerine, kendi içine kapanmış bir halde on yıllarca varlığını devam ettirdi (Rupp ve Taylor 1987). Kendilerini karizmatik lidere adamış bir avuç üye, birbirlerine de güçlü duygusal, hatta bazı durumlarda romantik bağlarla bağlıydı. Grup, taşıdığı isme rağmen, bir partiden ziyade bir tarikatı andırıyordu ve sahip olduğu münhasır hiyerarşik yapı, yeni üyeler kazanmasını sağlamasa da, esasında ayakta kalmasına yardımcı olmuştu. Janus

ikilemiyle karşı karşıya kalan parti, uç bir strateji benimsemek zorunda kalmış ve bu işe yaramıştı.

Bir hareketin devam etmesini sağlayan pek çok saik vardır: düzenli kalabalıkların ve festivallerin heyecanı, güçlü ve iyi bir gruba ait olmanın gururu, eski arkadaşları görmenin ve yenileriyle tanışmanın hazzı. Gruplar ve örgütler, bu duyguları hissetmemize yardımcı olacak eylemler tertip ederler ve kimi zaman bu eylemler yeni bir kolektif gurur kaynağı olur. Liderlerin enerjilerinin çoğunu bu tarz faaliyetlere harcamalarının kısmen de olsa nedeni, bunlardan ziyadesiyle nemalanıyor oluşlarıdır. Daha da güçlendikçe, gruba –yahut da onun yerine kendilerine– daha fazla faydaları dokunabilir. Ancak tüm bu dayanışma ve heyecan duyguları tatsız bir hal de alabilir ve öyle olduğu vakit, hareketin başı dertte demektir.

Bir grup veya hareket için, bir ekibi bir araya getirmek ve devamlılığını sağlamak çok önemlidir, ancak ekibin de ne yapacağına karar vermesi gerekir. Tercih yapmanın pek çok farklı yolu vardır ve bu yollardan hiçbiri alınan kararların her zaman doğru olacağının garantisini vermez.

6
Karar Alma

Ayaklanmalar ve Forumlar: Küresel Adalet Hareketi

İşgal Et'den önce, "serbest piyasalar" konusunda duyduğu heves nedeniyle neo-liberalizm olarak bilinen Amerikan tarzı kapitalizm ile mücadele eden grupların oluşturduğu bir ağ olan, küresel adalet hareketi vardı. Kökleri Amerika, Meksika ve Kanada arasında imzalanan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) üzerinden dönen tartışmalara dayanan ve NAFTA'ya karşı çıkmak için 1994 yılının ilk gününde Meksika'da kurulan Zapatistalardan ilham alan küresel adalet hareketi, büyük protestoların Seattle caddelerini kapattığı –ve sonuç olarak– Dünya Ticaret Örgütü'nün toplantısına engel

olduğu1999 yılında kristalleşti. Medyanın ilgisi had safhadaydı; bunun nedeni kısmen olayların Amerika'da vuku bulması (bundan önce Latin Amerika ve başka yerlerde neo-liberal politikalara karşı protestolar düzenlenmişti), kısmen de (polisin biber gazı, gözyaşartıcı gaz ve ses bombası kullanmasına karşılık olarak) birkaç mağaza vitrininin indirilmiş olmasıydı. Seattle polisinin protestocuların kendilerine molotof kokteyli attığı yönündeki yalan iddiaları, medya ilgisini körüklüyordu. Caddelerin kapatılması veya camların kırılması gibi yaramaz taktikler, fark edilmişti.

Küresel adalet hareketi, iki ana taktik üzerine odaklanıyordu: Seattle'daki gibi ekonomik zirve toplantılarını engellemek ve kendi karşıt forumlarını gerçekleştirmek. 2001'de Brezilya'nın Porto Alegre kentinde gerçekleştirilen birinci Dünya Sosyal Forumu ile birlikte sosyal forumlar kıtalar, uluslar ve kentler düzeyinde yaygınlaşmaya başladı. Kısmen, iyi ve tahrif edilmemiş iletişimi tartışan toplumsal kuramdan ilham alan Dünya Sosyal Forumu, Dünya Ekonomik Forumu'nun elit toplantılarına tepki olarak, şirket kapitalizmi ve bilhassa Amerikan hükümetinin bunu diğer uluslara dayatma yönündeki girişimlerine karşı çıkan binlerce grubu bir araya getirdi. Forumlar bugün de devam etmektedir.

Seattle'ın ardından zirve karşıtı protestocular, polisle çatışmak ve camları indirmek gibi şiddet içeren taktiklerin kullanımı üzerine ateşli tartışmalar yürüttü. Mülkiyet zararına inananları dizginlemenin bir yolu olmadığından, örgütleyici gruplar sonuç olarak, farklı grupların kendi taktiklerini kullanmalarına, gemi azıya almış kapitalizm karşısında kendi muhalefet yöntemlerini geliştirmelerine ve eylemlerini prensipler üzerinde anlaşmaya gerek kalmadan koordine etmelerine izin verilmesi konusunda ikna oldu (della Porta ve diğerleri 2006). Buna karşılık forumlar iletişim, mutabakat ve karar alma üzerineydi. Demokratik yenilikler bağlamında birer laboratuvara dönüşmüşlerdi.

Başlangıçta forumlar, geleceğin ideal toplumu için öngörülen türde bir şiddetsizlik ve katılımcı demokrasiden çıkacak mutabakat üzerinden ilerleyeceklerini ilan ettiler. Ancak hemen,

tarihsel kuramları gereği en etkili kararların devleti ele geçirmek, iktisadi güce saldırmak gibi eylemleri içermesi gerektiğine inanan Marksistler ile çıkan karar ne olursa olsun en önemli şeyin karar alma *süreci* olduğuna inananlar arasında fikir ayrılıkları baş gösterdi. Bu ikinci grup bir süre sonra "yataycılar" kimliğini benimsedi; amaç komünist partiler ve sendikalardan gelen "dikeyciler"i eleştirmekti. Bu "eski solcu" gruplar, neden oldukları ikileme rağmen, hareket için güçlü müttefiklerdi. Dikeyciler, içsel süreçlerle gereğinden fazla meşgul olunduğundan, güçlü aktörlerle yapılacak dış bağlantılara daha az zaman kaldığına dikkat çekiyordu. (Aynı Janus ikilemine İşgal Et bağlamında da tanık olmuştuk.)

Mutabakatın anlamı üzerine de fikir ayrılıkları ortaya çıktı (Maeckelbergh 2009). Birçoğu bunun, ortak fikir ve kararlara ulaşılması için farklılıkların uzlaştırılması gerektiği anlamına geldiğini varsayıyordu. Yeterince zaman ve iyi niyetle, fikir birliğine varmak mümkündü; bu süreç, grup için yeni bir kimlik ortaya çıkaracaktı. Diğerleri ise bu düzeyde bir fikir birliğinin farklı hareketler içerisinde mümkün olamayacağına işaret ediyor, mutabakat taleplerinin temel fikir ayrılıklarını hasıraltı etmekten başka bir işe yaramayacağını iddia ediyordu. Tek tek bireyler ve hatta küçük gruplar, "mutabakat"a uymak konusunda kendilerini baskı altında hissedecekti. Aynı meseleyle kolektif kimlikler bağlamında da karşılaşmıştık: kolektif kimlikler zorunlu kurgulardır ve asla herkesin üzerine tam olarak oturmazlar. Yeni bakış açısına göre mutabakat, toplumsal hayatın her zaman çelişki ve farklılıklar barındırdığını teslim ederek, bu farklılıklara rağmen işbirliği yapmak anlamına geliyordu. Tüm katılımcıların üzerinde ortaklaştığı tek şey, "tek hayır birçok evet" sloganında da ifadesini bulduğu üzere, küresel kapitalizm karşıtlığıydı.

Güçlü Müttefikler İkilemi

Stratejik oyuncular çoğu kez, kaynakları, siyasi bağlantıları, uzmanlık bilgisi ve kitlelere erişimi olan diğerleriyle işbirliği içine girer. Bu güç kaynaklarını kendi hareketinizin çıkarlarına uygun kullanabilirsiniz. Fakat elbette bu müttefiklerin de, sizinkilerle asla tam olarak örtüşmeyen, kendilerine ait hedefleri vardır. Güçlerini rahatlıkla hareketinizi sekteye uğratacak ve kendi ihtiyaçlarına hizmet edecek şekilde de kullanabilecekleri gibi, doğrudan sizin namınıza da kullanabilirler. Örneğin bir siyasetçi savunduğunuz davayı benimseyebilir, fakat süreç içerisinde onu yeniden yorumlayarak kendi makbul önerisini destekleyecek bir forma sokabilir. Yerleşik partiler ve siyasetçiler bir hareketin talepleri üzerinde genellikle ılımlılaştırıcı bir etkiye sahiptir. Ünlüler, sendikalar, kurumlar ve medya da bu ikilemi yaratan potansiyel müttefiklerdendir. (Medya ikilemi bununla yakından ilintilidir.)

Eski kuşak aktivistlerin yürüttüğü kimlik siyaseti sayesinde, forum örgütleyicileri –ırk-etnisite, sınıf, cinsiyet ve cinsel yönelim temelinde ayrışan– belirli demografik grupların katılım göstermeleri için özel olarak cesaretlendirilmeye ihtiyaç duyabileceklerinin bilincindeydi. Ancak farklı gruplardan yeterli sayıda katılımcı olması kâfi değildi; bu kişilerin tam anlamıyla katkıda bulunabilmeleri, örneğin geniş kitlelere ikna edici bir dille konuşma yapabilmeleri için, özgüven ve yeteneğe ihtiyaçları vardı. Benzer bir demokrasi deneyi içinde, çevirmenler zaman zaman müdahale ederek bazı seslerin tam olarak duyulması gerektiği üzerinde durmuş ve bu meseleye bilhassa yoğunlaşılması için toplantıları geçici olarak durdurmuşlardı (Doerr 2012).

Protestocuların ne yapacaklarına karar vermek konusunda, küçük bir liderler grubunun tüm kararları aldığı dik piramitlerden, toplantılarına herkesi –Wall Street'i İşgal Et örneğinde buna yoldan geçen yabancılar da dahildi– kabul eden, aşırı katılımcı

gruplara uzanması itibarıyla şaşılacak derecede farklılaşan mekanizmaları vardır. Dışarıdan bakıldığında bir protesto grubu veya örgütü, bir plan, taktik ve programa sahip bütünleşik bir oyuncu olarak görülebilir, ancak içine baktığımızda buranın aynı zamanda, kendisini teşkil eden bireyler ve hizipler arasında ciddi anlaşmazlıkların söz konusu olabileceği bir arena olduğunu görürüz. Tüm stratejik oyuncularda ortak olan özellik şudur: onlar hem bir arena hem de birer oyuncudur.

Rutinler ve Yaratıcılık

Protestocuların genel olarak tanıdık taktiklerden oluşan küçük bir repertuvara bel bağladıklarını, sahip oldukları anlamlar gerek katılımcılar gerekse dışarıdaki hedef kitler tarafından halihazırda anlaşılmış olduğundan, aynı şeyleri tekrar tekrar yaptıklarını görmüştük. Bu fikri geliştirmiş olan Charles Tilly için repertuvarlar başlangıçta, başarılı olmak isteyen protestocuların kendilerine açık olan siyasi arenalara uyum sağlamaları gerektiğini göstermek amacıyla kullandığı yapısal bir kavramdı. Zaman içerisinde Tilly, repertuvarların kültürel anlamda belirleyici unsurlarını giderek daha fazla teslim etmeye başladı: protestocular kendilerine ahlaki olarak doğru gelen taktikleri tercih ederler; çoğunlukla farklı hareketler içerisinde edindikleri deneyimlerden kaynaklanan teknik bilgilerine müracaat ederler. Protestocular repertuvarlarını diğer oyuncularla olan etkileşimleri aracılığıyla değiştirirler; diğerlerinin hareketlerini öngörmeye, onları şaşırtmaya çalışır ve engellendikleri vakit birtakım yeniliklere başvururlar (Krinsky ve Barker 2009).

Yeniliğin her türünü anlamak zordur, ancak oraya yapısal bir yönelimle ulaşılamayacağı da aşikârdır: dışarıdan gelen rastlantısal ve öngörülemez şoklar haricinde, yapıların değişmesi için bir neden yoktur. Oysa siyasi arenalar sürekli olarak değişir. Bunu anlayabilmek için insanların bakış açılarını, sahip oldukları hedefleri ve böylelikle işler yolunda gitmediği vakit nelerden fedakârlık etmeye gönüllü olduklarını kavramamız

gerekir. Bir grup –dışarıdaki gözlemciler tarafından– başarısız olarak görülüyor olsa da, grup üyeleri –üye sayıları düştüğü, genel atmosfer tatsızlaştığı ve dünyanın geri kalanı artık ilgilenmeyi kestiği halde dahi– başarının çok yakın olduğu konusunda ısrarcı olabilir. Bir grubun ne denli başarılı olduğunu yargılamak için net standartlar yoktur; dolayısıyla buna dair nesnel herhangi bir kanıt olmadığı halde, bir grup kendisini etki sahibi olarak görebilir.

Grupların aynı taktiksel tercihlere sarılmasının bir nedeni de, taktiklerin neyin işe yarayacağına dair kesinlikle nötr bir soru olmamasıdır; her taktik bir tür ahlaki iddia ortaya koyar. Şiddete başvurmayan gruplar, aksi kendilerine zaferi garantileyecek dahi olsa, şiddete başvurmayacaktır; parlamenterlerle birebir lobi faaliyeti yürütmekten ziyade bir kortejde yan yana yürümek, işçi gruplarına kendilerini daha iyi hissettirebilir; avukatlardan oluşan bir grup yasal prosedürlere odaklanacak ve yasaları çiğnemekten kaçınacaktır. Farklı insanların farklı **taktiksel zevkleri** vardır, hemen her koşulda bazı taktikleri diğerlerine tercih ederler. Pek işe yaramadığı halde, tercih ettikleri faaliyetlere tutunabilirler. Taktiksel zevkler, yeniliğin neden nadir görülen bir şey olduğunu açıklamaya yardımcı olur; bunlar var olan repertuvarları sağlamlaştırır.

Bazı yenilikler var olan taktiklerin yeni varyasyonlarından kaynaklanır. Şiddetsizlik kuramcılarından Gene Sharp (2012), protestocuların kullanabileceği taktikleri saymış ve birkaç yüz farklı eylem ve eylem varyasyonu saptamıştır – ki bunlar yalnızca şiddet içermeyen taktiklerdir. Müdahale ile sivil direniş arasında ayrım yapan Sharp, kendini ifşa etme, yemek yememe, tersten yargılama (güçlünün kurmaca bir mahkemede yargılanması) ve şiddetsiz taciz gibi eylemleri psikolojik müdahale biçimleri altında; oturma, ayakta durma, toplu taşıma araçlarını kullanma, araya girme, sürekli hareket etme ve dua etme gibi eylemleri de fiziksel müdahaleler –işgal biçimleri– altında sınıflandırır. Bu taktiklerden bazıları, hâkim taktiksel zevklerden olmadıkları yahut da etkili olmadıkları için nadiren kullanılır, ancak diğer-

leri düpedüz unutulmuştur. Yaratıcı gruplar bunları yeniden canlandırarak rakiplerini hazırlıksız yakalayabilir, her zaman yeni bir şeylerin peşinde olan gazetecilerin ilgisini çekebilirler.

Bazı yenilikler, protestocular bir ikilemi başka şekilde ele alabileceklerini fark ettikleri vakit ortaya çıkar. Çoğu kez ortada bir ikilem *olduğunun* ayırdına varmazlar. Modern protestolar tarihinin en muhteşem anlarından biri, çocukları Arjantin'deki askeri yönetim tarafından "kaybedilen" 14 kadının, yasalara uymanın, yetkililerden sabırla bilgi istemenin tek seçenekleri olmadığını fark ettikleri 1977'nin 30 Nisan günü yaşanmıştır. Buenos Aires'teki Plaza de Mayo'da oturmaya başlamalarıyla gerçekleşen usludan yaramaz taktiğe geçiş, yaşadıkları kahredici ıstırap itibarıyla kaybedecek hiçbir şeyleri kalmamış bu apolitik ev kadınları için beklenmedik bir sapma olmuştur (diğer pek çok ülkede pekâlâ ana akım taktiklerden biri olarak kabul edilebilecek bu eylemin yaramaz bir taktik olmasının tek nedeni, dönemin baskıcı hükümeti tarafından onaylanmamasıydı).

Kültürel anlamlar bağlamında gördüğümüz yenilik ikilemi, taktikler için de geçerlidir. Yeni bir şeyler yapmak, rakipleri ve medyayı şaşırtabilir, fakat bir yandan da yeni taktiğe aşinalığı ve onu kotaracak becerileri olmayan ekip içerisinde rahatsızlık yaratabilir. Eğer başarıyla hayata geçirilemezse, yarattığı sonuçlar hiçbir şey yapmamaktan daha kötü dahi olabilir. Muhtemel sonuçlar, çok iyi ile çok kötü arasında kutuplaşmıştır. Yeni bir taktik benimsemek, yeni bir arenaya girmek gibidir; yani her zaman riskli bir tercihtir. Her yeni taktik veya yeni arena, belirsizlikler barındırır, zira hiçbir oyuncunun işlerin nasıl ilerleyeceği üzerinde tam anlamıyla kontrolü yoktur. Diğer oyuncularla yapılacak yeni angajmanlar içerisinde işler kötü gittiği vakit, süreci başlatan oyuncu kendisini eskiye kıyasla çok daha kötü bir konumda bulabilir.

Bürokratikleşme yeniliklerin önünde bir engeldir, zira kaynakları ve insanları öngörülebilir sonuçları olan tanıdık operasyonlara yönlendiren, tekrarlanan rutinlerden müteşekkildir. Öngörülebilirlik, bürokrasinin güçlü olduğu yandır, ancak bura-

da da yaratıcılık ve sürprizlerden feragat edilir. Resmi örgütler yenilikler konusunda nadiren iyi olduğundan, koşullar değiştiği vakit uyum sağlamaktan ziyade yok olup gitme ihtimalleri daha yüksektir. Zaman zaman liderler yönettikleri örgütleri dönüştürebilirler; karizmanın bir tanımı da liderin, bürokratik esnemezliğin dışında yeni iş yapış şekilleri buyurabilmesidir. Yeni taktikler devrimci de olabilir felaketle de sonuçlanabilir, ama hiç değilse bu taktikler yenidir. Burada yine örgüt ikilemi karşımıza çıkıyor: kurallar eylemleri aynı anda hem öngörülebilir, hem de esnemez kılar.

Teknolojiler de bürokrasilerle benzer özelliklere sahiptir; çok fazla tartışmaya mahal bırakmadan, tek bir şeyin iyi yapılması için tasarlanmıştır. Megafonlar sesimizi duyurur, gözyaşartıcı gaz gözlerimizi rahatsız eder. Verili bir girdinin, öngörülebilir bir çıktı yaratması gerekir. Fakat hem bürokrasiler hem de teknolojiler zaman zaman yeni kullanımlar için uyarlanabilirler.

İç Demokrasi

Örgüt ikilemi kaç tane resmi kurala, piramit ikilemi ise ne kadar hiyerarşiye sahip olunacağıyla ilgilidir. Kurallar, yatay örgütlenmeyi veya hiyerarşiyi destekleyecek şekilde tasarlanabilir. Buna karşılık hiyerarşi, çok fazla kuralı olan örgütlerde de, çok az kuralı olanlarda da ortaya çıkabilir. İronik bir biçimde, dik piramitler çoğu kez resmi kuralları yerle bir eder, zira liderler çok güçlendiklerinde bu kuralları kendi amaçları doğrultusunda kullanmaya başlarlar.

1960'lardan beri sol eğilimli protesto gruplarının çoğu yassı piramitleri, başka bir deyişle karar alma süreçlerinde iç demokrasiyi tercih etmiştir. Temsili demokrasiden ayırt edilmesi amacıyla katılımcı olarak adlandırılan bu demokrasi formunda, bizim adımıza karar alacak kişilere oy veririz. Pek çok durumda, iç demokrasi kaygısı, en az dışarıdaki etkinlik kadar önemli bir hedef haline gelir. Protestocuların yaratmayı umduğu türde eşit ve demokratik dünyanın bir versiyonu olması itibarıyla, **prefigüratif** olarak görülür (Breines 1982).Bütün katılımcılara

tam anlamıyla saygı gösterildiği bir karar alma süreci, buradan çıkacak karar veya eylemlerden daha önemli bir hal alır. Bu Janus ikilemi, küresel adalet hareketi içerisinde, bu süreci bir öncelik olarak görenler ile daha ziyade alınan kararların itici gücünü önemseyenler (genellikle sol partilerle sendikalardan gelen ve "katı solcular" olarak da bilinen kişiler) arasında bir bölünme yaratmıştır (Maeckelbergh 2009). Katı solcu eleştirmenlere göre, genel meclislerde yapılan şey, bir öz tatminden ibarettir.

Katılımcı demokrasi çok fazla zaman alır, yahut bir protestocunun 1960'larda ifade ettiği gibi "özgürlük sonu olmayan bir toplantıdır" (Polletta 2002). Küresel adalet hareketi kısmen, dünya sosyal forumları, bölgesel sosyal forumlar ve ulusal forumlar tarafından yapılandırıldı ve bunların her biri, bizatihi toplantılarda geçen günlere ek olarak yoğun ön hazırlık ve seyahatlere de zaman ayrılmasını gerektiriyordu. Her bir forum için, düzinelerce veya yüzlerce hazırlık toplantısı yapılıyordu.

Bu zaman taahhüdünün hem iyi hem de kötü yanları vardır. Günün meselelerini tartışmak birçoğu için heyecan vericidir, bilhassa harekete yeni katılan ve öncesinde bu meselelerle ilgili kafa yormamış olanlar için. İçgüdüsel duygularımızı bu şekilde dört başı mamur ideolojilere dönüştürürüz ve bu heyecan verici bir süreçtir. Fakat halihazırda bir dizi protesto grubunda yer almış olanlar için, uzun tartışmalar usandırıcı olabilir, özellikle de (her ne kadar söylenenleri hep bir ağızdan tekrarlamak kendinizi iyi hissettirecek bir şey olsa da) halk mikrofonu nedeniyle süreler iki katına çıktığında. Kirli çamaşırların çamaşırhaneye nasıl götürüleceği gibi bazı kararlar, diğerlerinden daha önemsiz olsa da, bu daha az zaman alacağı anlamına gelmez.

Forumlar ve meclisler iletişim alanında yapılan küçük (yahut o kadar da küçük olmayan) deneylerdir. Bugünün modası, tartışmalar üzerinde tahakküm kuracak liderlerin ortaya çıkmasını önlemek yönündedir ve tek resmi pozisyonlar, kolaylaştırıcı/moderatörlere ve diğer yardımcılara aittir. Fakat bu yine de gayriresmî liderlerin ortaya çıkmasına ve hatta tahakküm kurmasına engel olmaz (Freeman 1972). Bazı konuşmacılar retorik

konusunda diğerlerine göre daha fazla itibar sahibidir. Bu durumun müsebbibi, örneğin hukuki veya teknik bir uzman yahut hareketin gediklisi sıfatıyla sahip oldukları deneyim ve bilgi veya cinsiyet ve ırk gibi kişisel özellikleri olabilir. Son yılların çoğu eşitlikçi hareketi gibi, küresel adalet hareketi de, itibarın makul ve makul olmayan temelleri arasında ayrım yapmakta zorlanmıştır, özellikle de çoğu katılımcı, uzman bilgisini demokratik çözümün bir parçası olarak görmek yerine, otorite sorununun bir uzantısı olarak reddettiği için (Pleyers 2010).

Toplantılar eğlenceli midir? Bazen. Eğer sizin de önemsediğiniz temel ahlaki sorulara işaret ediyorsa, gerçek anlamda tatmin edici bir ahlaki deneyim olabilir. Ayrıca merak da uyandırabilir, zira nasıl sonuçlanacağını bilemeyiz ve tartışmaların zaman içindeki seyrini gözlemlemek bizim için keyifli olabilir. Tüm arenalar gibi toplantılar da önceden belirlenmiş kural ve beklentilere tabidir, fakat yine de sonuçlar asla tamamen öngörülebilir değildir. Beğendiğiniz şey salt bir anlatım üslubu, teatral bir sunum veya iğneleyici bir şaka da olabilir. Toplantıların arka planında da pek çok şey yaşanır. Birileriyle bakışabilir, flört edebilir, onları baştan çıkarabilir ve belki bir randevu ayarlayabilirsiniz. Eğer toplantılar her zaman sıkıcı olmuş olsaydı, toplumsal hareketler diye bir şey olmazdı. Toplantılar kolektif işin nasıl kotarıldığı ve bireysel görevlerin nasıl dağıtıldığı ile ilgilidir. Naomi Gerstel, bu kitabın taslağı üzerinden yaptığı yorumlarda, sayfa kenarındaki bir boşluğa şunları yazmıştı: "Yapacak daha fazla işle ayrıldığın bir toplantıya katıldığını hatırlıyorsundur."

Yalnızca en küçük protesto grupları gerçekten yassı bir piramit olarak kalabilir ki o zaman bile muhtemelen liderleri veya hiyerarşik bir yapıları yokmuş gibi davranacaklar (ve bunu arzu edecekler), ama gerçekte bunu tam olarak başaramamış olacaklardır. Fakat tüm üyeler tek bir odaya toplanıp da iletişim kuramayacak kadar büyüdüklerinde, tercihleri sınıflandırmak, karar almak ve işleri halletmek için bazı yapılara ihtiyaç duyacaklardır. Bu, bir grubun farklı yerlerdeki birimleri bir araya getirmeye çalıştığı durumda bilhassa doğrudur, zira herkes

büyük konferanslara katılamayacaktır. Dünya Sosyal Forumu'na on binlerce aktivist katılmış olabilir (2005'te bu rakam yaklaşık 150 bine ulaşmıştır), fakat evlerinde kalmış olan daha yüz binlercesi vardır.

Uzmanlar

Demokratik mutabakata bir tehdit de bazı insanların diğerlerinden daha fazla şey biliyor olmasıdır. Herhangi verili bir taktik veya bilgi türü için, diğerleri tarafından saygı duyulan (veya duyulmayan) uzmanlar mevcuttur. Bu uzmanlar, kapsamlı bir eğitimden geçmiş yasal olarak tanınan profesyoneller, bilgili ve deneyimli katılımcılar veya bazı teknolojilere sahip iş bitirici tipler olabilir. Uzmanlar genellikle, haiz oldukları bilgi nedeniyle, bir nebze saygı görmek veya en azından itibar edilmek isterler. Farklı otorite kaynakları teşkil etmeleri nedeniyle, uzman bilgisi ile demokratik süreçlerin pek de iyi anlaşamadıklarını belirtmeye gerek dahi yok (Pleyers 2010).

Hareketler, çözmeyi umdukları sorunları tanımlarken, belirli uzmanlık alanlarında bilgi sahibi olan kişilere bel bağlar. 1970'ler ve 80'lerin nükleer karşıtı hareketleri, nükleer enerjinin tehlikelerini göstermek için mühendisleri kamuoyunu bilgilendirme toplantılarına gönderiyordu. Psikologlar eşlerini döven erkeklerin patolojilerini izah ederek, polis politikalarını eleştirmeyi ve dayak yiyen eşler için sığınma evleri yapılmasını teşvik etmeyi amaçlıyordu. Küresel adalet hareketi içinde, neo-liberal politikaların büyüme ve eşitsizlik üzerindeki etkilerinin izini sürecek iktisatçılar, bunların çocuklar ve yoksullar üzerindeki etkilerini izah edecek sosyologlar yer alıyordu. Piyasaların dizginlenebileceğini, tercih edilen politikaların sonuçları etkilediğini gösteren bu uzmanlar, çoğu kez bir suçlama çalışması yürütüyordu.

Taktikler konusunda da uzman kişiler vardır ve bazı taktikler yalnızca uzmanlar tarafından hayata geçirilebilir. Hukuk sisteminin çok büyük bir kısmı, yalnızca hukuki prosedürlerin gizemli yasalarına aşina olanlara, yani avukatlara açıktır. **Dava**

avukatları, gerek bir grup adına dava açarak gerekse var olan yasaları değiştirecek kararnameleri takip ederek, hukuku toplumsal hareketin hedeflerine ulaşmasını sağlamak için kullanırlar (Sarat ve Scheingold 1998). Amerika'da, Yüksek Mahkeme kararlarının çoğu zaman toplumsal değişimi tetiklediği düşünülür, her ne kadar öncelikli etkileri bir halk tepkisi veya kamuoyu tartışması yaratmak gibi genellikle sembolik düzeyde olsa da. Pek çok durumda protestocular, hukukun gerçekte dağıttığından çok daha fazla adalet vadettiğini göstermeye çalışırlar ve duruşmaları bunu gözler önüne serebilecekleri bir kamusal arena olarak görürler. Bu, sonu tutuklama ve yargılanmayla bitsin ya da bitmesin, çoğu sivil itaatsizlik eyleminin de amacıdır.

Bireyler veya küçük gruplar tarafından gizlice yürütülen kadim sabotaj geleneği içindeki **hacktivizm,** sadece hatırı sayılır düzeyde bilgisayar becerisine sahip kişiler tarafından kotarılabilir. Hackerlar, aralarında CIA ve Vatikan'ın da bulunduğu, şirket ve hükümetlere ait internet sitelerini felce uğratmış veya yavaşlatmış; polisin buna cevabı bir dizi tutuklama olmuştur. Jeremy Hammond ve grubu Hack this Site [Bu Siteyi Hackle], sağcı gruplardan birine ait bilgisayarları hackleyerek, destekçilerinin kredi kartı bilgilerini sol görüşlü gruplara bağışta bulunmak için kullanmayı planlamıştır. Bilinen bir hacker olan Hammond, bayrak yakmak, trafiği engellemek ve "yasadışı toplantı" gibi başka birtakım protesto eylemleri nedeniyle de tutuklanmıştır. Hack This Site, açık erişim ve demokrasiye adanmış olsa da, katılım özel birtakım beceriler gerektirmektedir.

Saygıdeğer bir çevrecilik devi olan Greenpeace de bilhassa nükleer gemiler, balina katliamları ve yasadışı balıkçılığa müdahale etmek için kullanılan gemiler gibi pahalı ekipmanlarda görev yapan, bunun haricinde nükleer reaktörlerin ve şirket binalarının üzerine dev afişlerin yerleştirilmesi gibi gösteri niteliğinde eylemler düzenleyen uzmanlara odaklanmıştır. Bu aktivistler, birer ahlak virtüözüdür ve bizlerin yapabileceği tek şey onları alkışlamak, onlara hayranlık duymak ve elbette maddi olarak desteklemektir: Greenpeace'in, hırçın ve kavgacı uzman-

lardan oluşan küçük bir grubu desteklemeleri için, çok sayıda insandan maddi katkı talep edecek şekilde yapılandırılmış olması bir tesadüf değildir.

Burada, kendi başına hareket eden oldukça yetenekli bireyler ile geniş finansal desteğe ihtiyaç duyan bir hukuk firması ya da bir Greenpeace gemisi gibi gelişkin ekipler arasında bir süreklilik olduğunu görüyoruz.

Hizipler

Her grup zaman zaman fikir ayrılıkları yaşar. Bazen bu ayrılıklar grubun farklı alternatifler keşfetmesinin sağlıklı bir yoludur; seçenekleri üzerine daha dikkatli düşünmesi, hedeflerini netleştirmesi ve duruşunu savunması için onu teşvik eder. Bazı durumlarda çatışma, grubu parçalar. Diğer bazı durumlarda ise grup bir arada kalır, fakat tekrar tekrar ihtilafa düşen ve karşılıklı olarak güvensizlik, hoşlanmama ve hatta nefret gibi duygular geliştiren hizipler ortaya çıkarır.

Bizimle hemfikir olan insanları sevme, sevdiğimiz insanlarla da hemfikir olma eğilimi gösteririz. Bunun neticesinde bütün karar alma arenalarında, aynı kafadan insanların oluşturduğu kümeler ortaya çıkar. Seçim sistemleri içerisinde, bu hizipler resmi siyasi partilere dönüşebilir, fakat toplumsal hareketler bu tür resmi bölünmelerin yaşanması için yeterince müesses değildir. Ancak hiç şüphesiz gayriresmî bölünmeler yaşarlar. Hizipler ideolojik ve stratejik fikir ayrılıkları etrafında şekillenmekle birlikte, bazıları henüz grup kurulmadan önce var olabilecek birtakım duygusal bağlardan da kaynaklanıyor olabilir. Bir şekilde bizim gibi olan ve elbette halihazırda tanıdığımız ve sevdiğimiz insanların yanında kendimizi daha rahat hissederiz. Arkadaşlar ve tanıdıklar, tıpkı kendilerine özgü siyasi söylemleri olan ve benzer sınıfsal yahut ırksal-etnik kökenden gelen insanlar gibi, genellikle aynı küme altında toplanırlar (Leondar-Wright 2014). Cinsiyetin bilhassa önemli bir etkisi vardır, zira kadınlar ve erkekler farklı duyarlılıklara sahip olacak şekilde sosyalleş-

miştir ve bugün bile zamanlarının çoğunu cinsiyet temelinde ayrışan aktivitelere vakfederler.

Hizipler yalnızca birbiriyle çatışan amaç ve araçları benimsemekle kalmayıp aynı zamanda onların sembollerine dönüşürler. Ne yapılacağıyla ilgili tercihler, "biz kimiz" ile ilgili tercihler olmaya başlar. Amerikan sivil haklar hareketinde, mutabakat ve katılımcı demokrasi, beyaz katılımcılar ile özellikle de 1964'teki Özgürlük Yazı için gelen ve orada kalan üniversite öğrencileri ile özdeşleştirilmeye başlanmıştı (Polletta 2002). Daha sıkı yapıları savunmak ve mutabakat fikrine karşı çıkmak, yerel siyah aktivistlerin, beyazları örgütlerinden göndermek için başvurdukları bir yöntemdi. Küresel adalet hareketinde ise yataycılık, benzer şekilde "örgütlü sol" parti ve sendikalara yönelik bir eleştiri olarak algılanıyordu. Katılımcılar taktiklerin yanı sıra, bu taktiklerle ilişkilendirilen insanları da önemsiyordu. Dikeyci hizipler zaman zaman küresel adalet hareketi içindeki katılımcı demokrasiye tepki göstermek adına, konuşmacılarını hazırlayıp sergileyecekleri tavrı önceden belirliyorlar, konuşmacı listelerini kendi üyeleriyle dolduruyorlardı – ki dikeycilerin üzerinde halihazırda hemfikir oldukları ideoloji ve taktiklere sahip olması gerçeği, bu süreci kolaylaştırıyordu.

Hizipler arası anlaşmazlıklar kısmen genişleme ikileminin bir sonucudur: hareketinizi farklı pek çok yaklaşımı içerecek şekilde genişlettiğinizde, hem büyüklüğünüz hem de barındırdığınız çeşitlilik artar ve bu durum, dışsal eylem programlarıyla çatışabilecek içsel tartışmalar yaratma riski taşır. Stratejik ikilemler, çoğu kez anlaşmazlıklar doğuran tercihler empoze eder. Farklı taraflar, kısmen taktiksel zevklerine bağlı olarak, ortaya çıkan ikilemler karşısında farklı çözümler önerir. Küresel adalet hareketi içerisinde yataycı ve örgütlü sol arasında yaşanan çatışma ve güvensizlik, hemen her kararda gün yüzüne çıkmıştır.

Kuşaklar da pek çok fikir ayrılığına temel oluşturur. Bundan kastım sadece ebeveynler ve çocukları arasındaki 20-30 yıllık bir yaş farkı değil, her ne kadar bu durum da nerdeyse zorunlu olarak fikir ayrılıkları ortaya çıkarıyor olsa da. Bir protesto

grubu içindeki kuşak farkı, bundan çok daha ince olabilir, zira kişilerin harekete bir-iki yıl önce veya sonra katılmış olması, taktiksel zevklerini, kolektif kimliklerini ve siyasi hedeflerini etkiler. Pek çok durumda tek bir olay, harekete yeni katılanların ruh halini, umutlarını ve taktiklerini değiştirir: küresel adalet hareketine 1999 Seattle'ından sonra katılanların hareketle ilgili sahip oldukları (ve onun için öngördükleri) vizyon, daha önce katılanlarınkine göre genellikle daha farklı, daha "yaramaz"dır.

Her iki tür kuşak bölünmesinde de, daha genç olan katılımcılar çoğu kez şu iki şeye tepki verirler: hareketin odağındaki gerçek dünya sorunu ve eski kuşak protestocuların bu sorunla nasıl başa çıkmaya çalıştığı. Genellikle ikisi de onları hayal kırıklığına uğratır. Harekete yeni katılanlar, taktikler konusunda daha radikal zevklere sahip olabilir ve hareketin var olan liderlerinin daha ihtiyatlı repertuvarlarından rahatsızlık duyabilirler. Gerek protesto liderlerine –belki davayı sattıkları için– gerekse hareketin hedefine kızmış olabilirler. Siyasi angajmanlar çok hızlı evrildiğinden, harekete bu yaz katılanlar geçen yaz katılanlara göre durumu çok daha farklı yorumlayabilirler (Whittier 1995).

Protestocuların oluşturduğu hiziplerin hem birbirlerine hem de dışarıdaki oyunculara verdikleri tepkileri belirleyen bu tür dinamikler, zaman zaman **radikal cenahlar**ın, yani hareketin içindeki diğer gruplara nazaran daha agresif taktikler izlemekle iftihar eden birtakım blokların oluşmasına yol açar. Radikal kanatların bir hareket üzerinde hem iyi hem kötü bir dizi etkisi olabilir (Haines 1988). Bir yandan, medyanın ilgisini çekecek denli tehditkâr veya renkli olma eğilimdedirler, fakat diğer yandan medyanın hareketi illa kendi tasvir edilmek istediği şekilde yansıtmaması anlamına gelen medya ikilemi riskini artırırlar. Gazeteciler, kaçık radikaller üzerine haber yaparlar, dile getirdikleri meseleler üzerine değil. Radikallere tepki verenler sadece gazeteciler değildir: rakipleriniz tüm hareketinizi aşırı radikal, tehlikeli veya yanlış yola sapmış olarak resmetmeyi amaçladığı karakter çalışmasıyla, sizi itibarsızlaştırmaya çalışabilir.

Tanım gereği radikaller, yaramaz veya uslu ikilemini yaramaz istikametinde zorlar. Radikal bir cenah, yetkilileri ürkütüp taviz vermek yahut da daha ılımlı olanları münasip (ya da hiç değilse tercih edilebilir) müzakere ortakları olarak tanımak zorunda bırakabilir. Her tür agresif ve nahoş taktikte olduğu gibi, burada da bastırılma ihtimali çok daha yüksektir. Riskler artmıştır. Radikal cenahların içsel etkileri de vardır: sert taktikleri beğenenler harekete geçerken, bu taktiklerden hoşlanmayanlar harekete yabancılaşır.

Hizipler çoğu kez aralarındaki farklılıklara çözümler üretir veya aynı fikirde olmamaya rıza gösterir, fakat bazen de iki gruba ayrılırlar. Bu tür *klikleşmeler* her zaman yıkıcı değildir; bir dizi faklı grubun aynı veya benzer hedefler doğrultusunda az çok bağımsız bir şekilde çalışmasına olanak tanır. Bu gruplar farklı taktikler benimsediğinden, başarılı olan bir taktiğe tesadüf etme ihtimalleri yükselir. Pek çok stratejik ikilem bu şekilde çözüme kavuşur. Örneğin medya ikilemi: radikaller gazetecilerin ilgisini bir kez çektiğinde, daha ılımlı gruplar meseleyi kitlesel tüketime uygun bir biçimde ortaya koyabilirler (Gamson ve Wolfsfeld 1993: 121).

Ancak kavganın ne denli çirkinleşeceğine bağlı olarak, eski müttefikler, birbirlerini eleştirmeye ortak düşmana karşı birlikte mücadele etmekten daha fazla zaman ayırabilirler. Bu, özellikle de Marksist hiziplerde görülen bir eğilimdir ve Yehuda Halk Cephesi'nin Yehuda Halkı Cephesi'ni küçümsediği Monty Python'ın *Brian'ın Hayatı* filminde muhteşem bir şekilde hicvedilmiştir. Bu tür iç çatışmalar elbette her zaman bir şakadan ibaret olmamıştır: 1930'lar Almanyası'nda, komünistler sokaklarda sosyalistlere saldırırken, Naziler iktidarı ele geçirip her ikisini de yasa dışı ilan edecek denli güç kazanmıştır.

Bazı gruplar, hatta bir bütün olarak hareketler, zamanla diğerlerine kıyasla daha fazla radikalleşir. Resmi örgütlere ve sabit finansmana sahip gruplar daha kanaatkâr ve ılımlı olma eğilimindedir. Bu nedenle, yeni gelenler çoğu zaman var olan grupları reddederek, yeni ve daha radikal gruplar kurarlar. Yeni katı-

lımcılar farklı taktiksel zevkleri beraberlerinde getirebilir, fakat bununla birlikte kendilerini, önceki protestocu kalabalığından ayıracak bir "radikaller" kimliği ile övünmeye de başlayabilirler. Örneğin bazı İşgalciler, küresel adalet hareketini doğrudan eylem yerine konuşmaya vurgu yaptığı gerekçesiyle eleştirmiştir. Protesto grupları, bilhassa şikâyet etme kanalları kapatıldığında veya yetkililer tarafından geri çevrildiklerinde, kendi deneyimleri aracılığıyla da radikalleşebilirler. Sonrasında prosedürlerden dert yanmaya başlarlar ki bu, demokrasinin işlemediğini göstermesi noktasında son derece provoke edici olabilir.

Stratejik İkilemler ve Kararlar

Bütün stratejik oyuncular, ödünleşimler veya ikilemlerle karşı karşıyadır ve duygusal ve bilişsel vizyonları neden bunlardan bazılarını yok sayıp bazılarıyla kararlılıkla savaştıklarını ortaya koyar. Bazı ödünleşimlerin yok sayılmasının nedeni basitçe bir seçeneğin ihtimal dışı olmasıdır: büyüme beklentisi olmayan küçük bir grubun genişleme veya örgüt ikilemine karşı mücadele vermesine gerek yoktur. Ayrıca bir grubun geçmişi de onu birtakım ikilemlerden uzak tutabilir: geçmişte genişlemeyle ilgili şiddetli tartışmalar yaşanmışsa, bu mesele uzunca bir süre geçiştirilebilir yahut yaşanan tartışmalar ikilemin bir tarafında yer alanların ayrılarak kendi gruplarını kurmasına neden olabilir. Diğer bazı durumlarda, taktiksel zevkler birçok alternatifin tartışılmasını önler ve sahip oldukları kültürel at gözlükleri nedeniyle, grupların herhangi bir şeyi farklı biçimde yapmayı akıllarından bile geçirmedikleri örnekler her zaman için mevcuttur. Çoğu ödünleşim, hiçbir zaman bilinç düzeyine ulaşmadığından kabul edilmiş bir ikileme de dönüşmez.

Bazı ikilemler risk almayı gerektirir; tıpkı güvenli ve riskli tercihlerin boy ölçüştüğü yaramaz veya uslu ikilemi ile yenilik ikileminde olduğu gibi. Diğer bazıları uzun ve kısa vadeli hedefler arasındaki ödünleşimlerle ilgilidir. Örneğin örgüt ikilemi bunlardan biridir: bir örgüt kurmak için, şu anda zaman ve para harcar, kuracağınız kalıcı bürokrasi sayesinde semeresini

daha sonra almayı umarsınız. Ancak en büyük kazanımlar kısa vadede de elde edilebilir: kanunsuz grevler, isyan, beklenmeyen ve spontane taktikler. Dahası pek çok hareket için, kısa vadeli zaferlerin olmadığı uzun vadeli zaferler söz konusu dahi *değildir*. Daha genel bir ifadeyle, kısa ve uzun vadeli hedeflerin birbiriyle çatışmasının nedeni tamamen sınırlı zaman ve enerjidir.

Örgütsel yapılar ve rutinlerle ilgili alınan kararlar aynı zamanda taktiklerle de ilintilidir, zira kimlerin müdahil olduğuyla bu kişilerin ne yaptıkları her zaman içe içedir. Siyaset bilimci Jane Mansbridge (1986), yasama meclisi üyelerinin üçte ikisinin önerilen tasarının onaylamasını sağlamaya çalışan, Amerika'daki Eşit Haklar Tasarısı hareketinden bir örnek verir. Zayıf bir eşgüdümlü yapıya ve çok az kurala sahip hareket, öncelikli olarak gönüllü kadrolara ve kendi kendisini bu işe tayin etmiş savunuculara, özellikle de o dönem için oldukça radikal addedilen feminist hukuk profesörlerine dayanıyordu. Bu sözcülerin, röportajlarda veya görüş yazılarında (bloglar henüz icat edilmemişti) dile getirdiği şeyler üzerinde merkezi bir kontrol yoktu. Eşit Haklar Tasarısı'nın, kadınların askere gidip savaşmasına olanak tanıyacağını söylüyorlardı, hatta bazıları tasarıyla birlikte karma tuvaletlerin gündeme geleceği üzerinde ısrar ediyordu ki tasarıya karşı olanlar tam da bu tür iddiaları kendi karşı argümanlarında kullanıyordu. Burada, ipler gönüllü radikal cenahın elindeydi ve bu durum, Mansbridge'in üzerine çalıştığı mühim bir eyalet olan İllinois'de hareketin yenilgiye uğramasına neden oldu.

Rasyonel seçim kuramları nedeniyle akademisyenler, karar almanın herkesin bir masa etrafında oturup en iyi seçenekleri tartıştığı, rasyonel birtakım hesaplamalarla ilgili olduğunu düşünme eğilimindedir. Bu insanlar bir araya gelip tartışırlar, fakat beraberlerinde duygularını da getirirler. Daha ziyade hoşlandıkları ve güvendikleri insanlarla hemfikir olma ve kendilerini rahatsız eden insanların söylediği şeyleri reddetme eğilimi gösterirler. Eğer iyi bir ruh halindelerse, daha maliyetli taktikleri destekleme, daha büyük riskler alma ve bunların işe yaramasını umma ihtimalleri daha yüksektir. Belirli taktiklerle ilgili

bir nefret dalgası hâsıl olabilir yahut bilakis, kendi ideallerini cisimleştiren taktiklerin ahlaki gücü karşısında göğüsleri kabarabilir. Son seferinde kendi önerileri reddedilmiş olduğundan öfkeli olabilirler ve diğer önerileri desteklemeyi reddedebilirler. Elbette liderler bu kurguların içinde, hayranlık, sevgi, kıskançlık, hoşnutsuzluk gibi muhtelif duyguları açığa çıkarır.

Karar almanın pek çok yolu vardır. Belirli kişiler veya komiteler öneriler getirmekle görevlendirilebilir yahut bu rol özel olarak grubun liderine verilmiş olabilir. Fikir üretmek veya en azından üyelerin grubun herkesin önerisine açık olduğunu hissetmelerini sağlamak için, herkese açık toplantılar düzenleniyor olabilir. Daha resmi toplantıların kurallarını belirlemek üzere birtakım planlama toplantıları gerçekleştirilebilir. Fikirler üretildikten sonra, tartışılabilir veya tartışılmaz. Son karar, toplantıya katılan herkesin oylamasına sunulabileceği gibi, yalnızca küçük bir gruba yahut tek bir lidere de götürülebilir ya da mutabakata varılması için uğraşılabilir. Son dönem grupların birçoğu için oylamalar, gerçek bir demokrasinin gerektirdiği mutabakata varmak konusunda bir başarısızlık göstergesidir.

Bir grubun bir seçeneği nasıl ele aldığı, bir araya toplanan insanlara, onların ne bildiklerine, nasıl hissettiklerine, hangi kaynakları kullanabildiklerine bağlıdır. Farklı geçmişler, farklı önerilerin ortaya konması noktasında çoğu kez faydalı olur (Ganz 2000). İnsanlar bir gruptan diğerine, bir durumdan sonrakine geçerken bir şeyler öğrenirler. Herhangi verili bir durumda, benzer kurgulara sahip geçmiş deneyimlerini hatırlar ve neler olabileceğini, diğer oyuncuların ne hissedip ne yapabileceğini her zaman açık ve net olmasa da ve hatta çoğu kez örtük bir biçimde sezgisel olarak algılarlar. Gizemli bir sezgi gibi görünen şey, esasında hızlı ve bilinç dışı düşünme konusunda iyi eğitilmiş bir yeteneği yansıtır.

Stratejik eylem her şeyden öte, diğer oyuncuların –ki bu oyuncular dost, düşman yahut bizzat hareketinizin içindeki yoldaşlarınız olabilir– ne yaptığına verdiğiniz tepkilerden müteşekkildir. Genellikle çok fazla oyuncu olduğundan ve ne ya-

pacaklarını hatasız olarak öngörebilmek imkânsız olduğundan, önceden yapılan planlar nadiren işe yarar. Polis bir sokağa yığılma yaparsa, göstericiler bir diğerine gider. Muhabirler ilgilerini mi yitiriyor? O zaman daha önce görmedikleri bir şey yapılır. Yenilikler çoğu zaman, stratejik mücadelelerde kaçınılmaz olarak yapılan doğaçlamalardan kaynaklanır.

Bu bölümde birer arena olarak toplumsal hareketleri inceledik ve iç işleyişlerine bakarak nasıl karar aldıklarını veya bazı durumlarda karar almaktan nasıl kaçındıklarını görmeye çalıştık. Bu süreçleri şekillendiren muhtelif unsurlar olduğunu gördük. Bazı gruplar bürokratik mekanizmalardan yararlanırken, bazıları esneklik ve yaratıcılığı muhafaza etmeye çalışır. Bazıları içsel demokrasiye daha sadıktır ve bunu salt kendi içinde bir amaç olarak değil, aynı zamanda stratejik olasılıklar karşısında esnek bir açıklığı muhafaza etmenin bir yolu olarak görür. Buna karşılık bazı faaliyetler özel yetenekler gerektirir ve dolayısıyla küçük bir grup insana hatırı sayılır bir otorite kazandırır. Kaçınılmaz olarak ortaya çıkan hizipler, bir hareketi dağıtıp onu birkaç parçaya ayırabileceği gibi, daha radikal istikametlere de götürebilir. Tüm bu süreçler, bazıları karar alma ediminin bariz ikilemleri olarak kabul edilen stratejik ödünleşimler etrafında dönmektedir.

Bazı protesto grupları sürekli olarak doğru, bazılarıysa yanlış kararlar alır, ama büyük bir çoğunluğu aynı anda hem iyi hem kötü tercihlerde bulunur. İyi kararlar elbette ki, hareketin savunduğu davayı ileriye taşıyan kararlardır. Fakat en iyi kararlar bile, hareketin muzaffer olacağının garantisi değildir. Neticede rakipler de kendi kararlarını almakta, kendi stratejilerini uygulamakta, hareketin ne yaptığını gözlemleyip engel olmaya çalışmaktadır. Çoğu durumda, rakiplerin daha fazla kaynağı ve karar alma arenalarına özel bir erişimi vardır. Protestocular bu konudaki dezavantajlarını zaman zaman akılcı stratejilerle aşmayı başarabilirler, ama her zaman değil. Stratejik angajmanlar her zaman bir belirsizlik taşır.

7
Diğer Oyuncuları Angaje Etme

Mısır Devrimi

Ocak 2011'de Mısır'da başlayan ayaklanmayı kimse beklemiyordu. Mübarek'in on yıllardır devam eden kayırmacı rejimi karşısında bir nefret, hayal kırıklığı ve teslimiyet hali hâkimdi ve İskenderiye polisinin 2010'da iki kişiyi korkunç şekilde öldürmesi etrafında seferber olma girişimleri, yaygın Facebook kullanımına rağmen başarısız olmuştu. İnsanlar şok içerisindeydi, fakat yine de olaya temkinli yaklaşılıyordu – bununla birlikte milyonlar çok geçmeden, İskenderiye kurbanlarından biri olan Halid Said'i rejim şiddetinin sembolü olarak bağırlarına bastılar. “Hepimiz Halid Said'iz” Facebook grubu, yarım milyon üye sayısına ulaştı.

Daha sonra Muhammed Buazizi adındaki bir seyyar satıcı, Tunus'ta Aralık 2010'da kendini ateşe verdi ve bir ay süren protestoların ardından –14 Ocak günü– Tunus diktatörü paniğe kapılarak ülkeyi terk etti. Bir anda, Mısır'da da bu infiali devam ettirmeye dair bir umut, bir ahlaki batarya ortaya çıktı. Tunus'ta olan şey, Mısır'da da olabilirdi.

Polis şiddetine karşı yapılan gösteriler, muzır bir biçimde tam da Ulusal Polis Günü'nün kutlandığı 25 Ocak 2011'de gerçekleştirildi ve yapacakları yürüyüşü kısmen cep telefonları ve sosyal medya aracılığıyla örgütlemeyi başaran on binlerce Kahireli gösterici sokaklara döküldü. İlk başta talepleri cumhurbaşkanının istifası değil, görev süresinin sınırlandırılmasıydı. Birkaç gün sonra hükümet, çoğu Mısırlının cep telefonu ve internet erişimini kapattı, fakat bu boşluğu eski usul yüz yüze iletişim ağları doldurdu: ayın 28'i bir Cuma günüydü ve inananlar camileri doldurmuştu. Dini ritüellerin sağladığı dayanışma ve Tanrı'nın kendi yanlarında olduğu hissiyle dolan yüz binler, namazdan sonra sokaklara döküldü. Bunu iki endişe verici hafta takip etti: Mübarek'in birtakım tavizleri, silahlı eşkıyaların göstericilere saldırması ve ordunun son derece mühim, olaylara müdahale etmeme kararı. Acımasız bir uzlaşmazlıkla mukabele edilen polis şiddetine karşı protestolar, bu kez rejimin sona ermesine dönük taleplere evrildi. Bir protesto hareketi devrimci bir harekete dönüşmüştü.

Tahrir Meydanı'nda kurulan dev çadır kampı giderek büyüdü. Tüm tehlikelere rağmen, insanlar işlerine okullarına gitmiyordu ve büyük değişiklikler umuduyla herkes iyi bir ruh hali içindeydi; bir başka şenlikli kamp alanı kurulmuştu. Küçük ya da büyük her bir zafer, bu ruh halinin duygusal enerjisini yükseltiyordu. Tahrir, çoğu Mübarek'in gitmesi gerektiğini söyleyen ("Kıyamet gününe kadar senden kurtulacağım") veya sadece hislerin ifade edildiği ("İnsanlar senden nefret ediyor") dövizlerden oluşan bir denize dönüşmüştü. Bazıları da daha önce harekete geçmediği için özür diliyordu ("Korktuğum ve sessiz kaldığım için beni affet, Tanrım"). İki kardeşleri öldürülmüş, dört erkek

kardeşten oluşan bir grup ise ağızlarını bantlamıştı ("O gidene kadar konuşmak yok") (Khalil 2011).

Arka planda Tahrir'in yarattığı heyecanla, Mübarek'in eşkıya ve sözcülerinin –fiziksel veya sözlü– her saldırısı, korkudan ziyade infial yaratıyordu. Daha doğrusu, infial endişenin yarattığı olumsuz ruh halini olumlu bir ruh haline dönüştürmenin iyi bir yoluydu. Tahrir Meydanı bir karnavala, bir çılgınlık anına, bir tür rüyaya dönüşmüştü. Şehrin her yerinde, insanlar komşularıyla konuşuyor, gönüllü gözcü birlikleri kuruyor, gözyaşartıcı gazdan etkilenen yabancılara yardım ediyordu. 10 Şubat günü, Mübarek'in televizyona çıkarak beklendiği gibi istifa etmek yerine, lafı dolandıran ve bir o kadar da küstahça bir konuşma yapması, duyulan hiddeti daha da tırmandırdı. Ertesi gün –ki bir başka Cuma günüydü– sokaklara dökülen kalabalık inanılmaz boyuttaydı. Mübarek o akşam istifa etti.

Diktatörlerin devrilmesi, bir hikâyenin sonu ve başka bir hikâyenin başlangıcı, sokağın arenasından gözle görülmeyen başka birçok arenaya doğru yaşanan bir kayıştır. Çoğu devrim, tek ortak noktaları eski rejime karşı hissettikleri infial duygusu olan geniş bir koalisyonu bir araya getirir (tıpkı küresel adalet hareketinin "tek hayır, birçok evet" sloganında olduğu gibi), fakat nefret ve isyankârlık duygularını çeken paratoner bir kez ortadan kalktığında, koalisyon bileşenlerine, yani rekabet halindeki oyunculara ayrılır.

Mübarek'in istifasından sonra iktidara, anayasal bir referandum ve seçimlerin ardından gideceğini taahhüt eden bir askeri konsey geldi. Yüksek Askeri Konsey'in bazı kararları üzerine protestolar devam etti ve dosyalarını aramak için gizli polis teşkilatı bürolarını basan bazı gruplar Mübarek rejimi altındaki herkesçe bilinen kitlesel fişlemelere dair kanıtları ortaya çıkardılar. Yeni anayasa onaylandıktan sonra Konsey, Mübarek döneminin devlet adamlarını tutuklayıp yargılamaya gönüllü olduğunu kanıtladı, fakat aynı zamanda protesto faaliyetleri için de ağır cezalar getirildi ki neticede bu durum yeni protestoların tetikleyicisi oldu. Yüzbinlerce protestocu aylar boyunca, özel-

likle de Cuma günleri, sokakları doldurmaya devam etti. Sık sık polisle çatıştılar ve düzinelercesi öldürüldü.

Protestoların giderek büyümesiyle birlikte, Kasım 2011'de Konsey ölen protestocular için özür diledi ve kısmen Amerikan hükümetinin baskısı sonucu sivil bir başbakan atadı. Nisan 2012'de, milletvekili seçimlerinden sonra ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinden önce, tartışmalara bir yüksek idare mahkemesi de dahil oldu ve başka bir anayasa tasarısı hazırlamakla görevli yeni meclisi feshetti. Haziran'da Mısır Yüksek Mahkemesi, milletvekili seçimlerini geçersiz ilan etti ve silahlı kuvvetler yeniden kontrolü ele geçirdi. Devrim sekteye uğramıştı.

Müslüman Kardeşler'in yaygın ağları hemencecik bir siyasi partiye dönüştürüldü ve adayı Muhammed Mürsî 24 Haziran 2012 günü cumhurbaşkanı seçildi. İlk olarak stratejik bir basiret örneği sergileyerek, feshedilen meclisi görevine iade etti ve zekice bir hamleyle Konsey'in iki en güçlü askeri liderini kişisel danışmanı olarak atayıp onları (ve başka birtakım kişileri) ana oyuncu olan ordudan uzaklaştırmış oldu.

Kasım ayında Mürsî, anayasal meclisin işleyişini korur gibi görünen ama gerçekte devrimi –kendi devrimini– koruması için ihtiyacı olan tüm gücü elinde toplamasını sağlayan bir adım daha attı. Protestocular, özellikle de Müslüman Kardeşler'den korkan seküler protestocular, yeniden sokaklara döküldü. Mürsî muhtemelen, bir yandan çok kısa bir süre içinde çok fazla değişikliğe gitmesi, bir yandan da kendisine devrimi koruması için gerekenin ötesinde güç sağlayan yasaları geçirmesi bağlamında, yenilik ikileminin kurbanı oldu. Liberal kesimlerle ittifaklar kurmak konusunda başarılı olamadı ve bu durum, onların nezdindeki güvensizliği telafi etmek yerine derinleştirdi. Hem aşırı derecede güçlü, hem de ekonomiyi yönetmek konusunda kifayetsiz görünmeye başladı.

2013'ün 30 Haziran günü, iktisadi ve siyasi bir dizi şikâyeti olan, fakat aynı zamanda o zamana kadarki en büyük gösteri yürüyüşüne sahne olan festivalin tadını çıkarmak gayesindeki milyonlar sokaklara döküldü. 3 Temmuz günü, Mürsî'nin göre-

vine son veren askeri darbe sevinçle karşılandı. Ordu, Müslüman Kardeşler'in yüzlerce liderini hapse attı ve partinin herhangi bir şekilde yeni hükümette yer almasına engel oldu. Obama yönetimi, söz verdiği askeri jetleri göndermeyerek durumu protesto etti, fakat kısa süre sonra bir darbe olarak adlandırmayı reddederek yeni durumu kabullenmiş oldu. Müslüman Kardeşler yanlısı göstericilerin yüzlercesi, muhtelif olaylarda yaralandı ve öldürüldü.

Mısır'ın devrimi, yıllar içerisinde kendisini belli etti; bu, partiler, siyasetçiler, ordu, yüksek hâkimler, sendikalar ile İslamcı ve İslamcı olmayan protesto hareketleri (bir zamanların devrimci müttefikleri) arasında yaşanan bir müsabakaydı. Eski ve yeni arenalarda oyuncular güç mücadelesine tutuştu ki buna arenaları şekillendirme gücü de dahildi. Bir Müslüman Kardeşler sözcüsü Haziran 2012'de şunları dile getirmişti: "Bu bir satranç tahtası. Onlar bir hamle yapıyor, karşılığında biz bir hamle yapıyoruz." Ve daha bir sürü hamle yapıldı. Fakat 2014'ün başında, ordu kontrolünü o denli sıkılaştırdı ki Müslüman Kardeşler'i terörist ilan edecek kadar ileri gitti.

Devrim, yeni bir siyasi rejimin kurulduğu, normal seçimlerde olduğu gibi sadece iktidar partilerinde değil, hükümet yapısında da değişikliklere gidildiği özel türde bir neticedir. Pek çok devrimci hareket, devrimi gerçekleştirmek konusunda başarısız olur. Devrimler çok nadirdir, fakat dünya tarihi için çok mühim olduklarından onları inceler ve kimi zaman da hayran oluruz. Yeni rejimler, özellikle de ilk başlarda, çoğu kez yerine geçtikleri düzenin iyileştirilmiş halidir. Devrimler insanlara ilham verdiğinden, arkalarında hem ahlaki vizyon ve idealler hem de yeni hükümet bürokrasileri bırakır.

Devrimler ve diğer toplumsal hareketler üzerine yapılan çalışmalar, tuhaf bir biçimde yıllar boyu uzak durulan alanlar olmuştur. Bunun nedeni kısmen devrimlerin farklı aşamalardaki farklı oyuncuları içeren çok fazla birbirinden ayrışan aşama ve süreç zincirinden oluşuyor olmasıdır. Fakat devrimler bir bakıma emsal niteliğindedir: siyasetin farklı oyuncuları arasında, pek

çok arenaya ve uzun zaman dilimlerine yayılmış bir etkileşim olduğunu gösterirler. Bu oyuncuları, arenaları ve etkileşimleri belirlemek, gerek protestoları gerekse devrimleri açıklamak için elzemdir.

Nihayetinde, protestocular etraflarındaki dünyayı değiştirmek isterler ve görece başarıları, davaya karşı sempati, düşmanlık veya bîtaraflıkla yaklaşabilecek, fakat her biri kendine ait taktik ve hedeflere sahip diğer oyuncuları zorlama, ikna etme veya satın alma konusunda sergiledikleri yeteneğe bağlıdır. Protesto grupları için kullandığımız aynı yorumlayıcı merceği, oyuncuları incelemek için de kullanabiliriz: ne istediklerini, dünyayı nasıl gördüklerini, hangi ikilemlerle karşılaştıklarını, hangi kaynak ve rutinlerden yararlandıklarını, müttefik ve düşmanlarının kimler olduğunu sorabiliriz. Protestocularla nasıl etkileşime girdiklerini ve protestolar için nasıl kazanımlar, kayıplar ve diğer başka sonuçlar yaratabildiklerini, ancak o zaman anlayabiliriz.

Düzen Güçleri

Protestocular, devleti oluşturan pek çok oyuncu arasında en çok *polis* ve ona benzer askerler, kiralık eşkıyalar, çevik kuvvet, trafik polisi, casuslar ile elçilik korumaları veya Pinkerton Dedektiflik Ajansı gibi özel güvenlik hizmetleri veren "düzen güçleri" ile etkileşime girer. Her ülkede, polis güçleri protesto gruplarını, zaman zaman oldukça kapsamlı bir biçimde takip eder ve gözetler. (Amerika'da Komünizm korkusunun tavan yaptığı 1950'lerde, Komünist Parti üyelerinin üçte biri FBI ajanlarından oluşuyordu ki görünüşe göre bu ajanlar, savaş sonrası dönemde Ku Klux Klan örgütünün de belkemiğini oluşturmuştu.) Kahire'de, 25 Ocak 2011'de yapılacak gösteri için Facebook'ta duyurulan 20 toplanma noktasının her biri için görevlendirilen yüzlerce polis, yürüyüşlerin birçoğuna engel olsa da, en başarılı olan yürüyüş, kasıtlı olarak gizli tutulan ve Facebook'da duyurulmayan noktadan başladı.

Polis de yaramaz mı yoksa uslu mu olacağıyla ilgili kendi tercihini yapmak zorundadır ve polisin gösterilere nasıl müda-

hale ettiği, ülkeden ülkeye çok büyük farklılık gösterir. Dünyanın daha toleranslı ülkelerinde, protesto örgütleyicileri nerede yürüyecekleri, kaç kişinin tutuklanacağı ve hangi faaliyetlere izin verileceği gibi meseleleri polisle önceden müzakere etmeyi bekler. Daha az toleranslı ülkelerde ise, faaliyetleri nedeniyle taciz edilmeyi, dövülmeyi, tutuklanmayı ve hatta öldürülmeyi göze alırlar.

Bir zamanlar polis her yerde sınırsız hareket özgürlüğüne sahipti; işkence ve infaz polisin yaygın olarak başvurduğu yöntemlerdi. Şiddetli acı, başka hedeflere ve herhangi bir gelecek planına yer bırakmaz, öyle ki kurbanlar çoğu kez acıyı durdurmak için, yoldaşlarıyla ve el altından yürütülen faaliyetlerle ilgili gizli bilgileri vermek de dahil, her şeyi yaparlar. Görünüşe göre, en sağlam ideolojik inançlara ve kolektif kimliklere sahip kurbanlar, diğerlerine duydukları sadakat ve davaya olan inançları çok güçlü olduğundan, acıya daha uzun süre katlanmaktadır.

Baskıcı rejimlerin işkence haricinde başka yıldırma yöntemleri de vardır. Mısır'da sokaklarda hızla seyreden zırhlı araçlar kimi zaman yayalara çarpıyor; söyledikleri canice askeri marşlar eşliğinde yürüyen yahut koşan polis memurları –büyük bir çaresizlik örneği olarak– sürekli olarak etraflarını saran kalabalığa ateş ediyordu. Gerek Mübarek gerekse Mürsî rejimi altında polis, protestoculara TOMA'lardan tazyikli su sıktı, gözyaşartıcı gaz bombaları attı, onları dövdü ve bazen de vurdu. Amirler her şeyden önce, polisin protestoculardan her zaman için sayıca üstün olmasını sağlamaya çalışıyordu ki bu, bu günlerde gerek New York'ta gerekse Kahire'de uygulamaya konan bir ders oldu. Güvenlik kuvvetleri kendilerini güçlü hissettiklerinde, kimi zaman insani bir tavır sergileyip göstericilerle konuşur, gülümser, hatta söyledikleri şarkılara eşlik ederler. Protestocular zaman zaman polislerin insana dönüştüğünü fark eder. Fakat polis kendini tehdit altında hissettiği anda, yine şiddete başvurur.

Kahire'de 2011'de, göstericiler sayıca üstünlüğü ele geçirmişti. Polis yığınları göstericilerin etrafını değil, bu kez dört bir yandan dalga dalga akın eden protestocular, polisin etrafını sarmış ve

sayıca az olan polis dehşete kapılmıştı. Ve bunda da haklıydı: polis arabaları durduruldu ve ters çevrildi; yangın hortumlarıyla su sıkan polis memurları kamyonlarından aşağı indirildi; yaşanan arbedede siyah çevik kuvvet faskları havalarda uçuştu. Polisler belki yaralandılar, ama elbette öldürülmediler, ne de olsa silahlı olanlar protestocular değil onlardı. Polisin aksine, Mısır ordusu tankların içindeydi, dolayısıyla kendilerini tehdit altında hissetmediler. Bu onların soğukkanlı davranarak, örneğin Washington'daki finansal hamileri gibi diğer oyuncularla etkileşim halindeki komutanlarının alacağı stratejik kararları beklemelerine yardımcı oldu.

1970'lere kadar, batı demokrasilerindeki emniyet güçlerinin birçoğu, göstericilere genellikle aynı şekilde, yani bastırılması gereken suçlular olarak muamele etti ve ta ki kalabalıklar dağılıncaya veya tutuklanıncaya dek, uyguladığı gücün şiddetini artırmayı sürdürdü. Fakat polis –yavaş yavaş ve yarım yamalak da olsa– zalimliğin protestocuları daha da öfkelendirdiğini ve neticede şiddeti tırmandırdığını öğrendi. Kamuoyunun göstericilere yönelik tavrı giderek daha anlayışlı bir hal almaktadır ve bilhassa cep telefonlarının video çekme kapasitesinin, polisin vahşi bir eyleminin akşam haberlerine çıkma veya internette viral olarak yayılma olasılığını artırması ile birlikte, polis çoğu kez kurallara riayet etmektedir. Polis giderek profesyonelleşmiştir; protesto faaliyetlerine karşı daha toleranslı davranmakta, protesto liderleri ile önceden müzakere etmekte, şiddet ve yasa ihlallerinin gerçekleşmesini beklemekten ziyade önlemeye, her iki tarafın da zarar görmesinden kaçınmaya ve kendisini kanunların üzerinde görmek yerine onları uygulamaya çalışmaktadır (della Porta ve Reiter 1998).

Ne var ki 1999 Seattle protestolarından sonra ve bilhassa 11 Eylül'ü takip eden yaygın panik haliyle birlikte, polis yeniden agresifleşti. Yasaklı alanların etrafını çevirmeye, protesto liderlerini eylem öncesi tutuklamaya, göstericileri dar ve konforsuz ara sokaklar ile barikatların çevrelediği kafeslere toplamaya başladı. Yeni terörle mücadele yasası kisvesi altında, daha fazla teknolojik

güçle donanmış olan Amerikan emniyet güçleri, protestocular üzerindeki denetimini daha da artırdı. Barışçıl protestocuların çoğunu meşru olmayan siyasi oyuncular, teröristler ve onlara karşı verdikleri mücadelede hükümetin geniş finansal desteğine ihtiyaç duydukları tehlikeli "kötü adamlar" olarak resmetmek için kendi zorlama karakter çalışmalarını yürüttüler.

Polis, yaramaz veya uslu ikilemiyle verdiği mücadelede, kısmen kendi bütçesini kontrol eden siyasetçi ve bürokratların istekleri doğrultusunda hareket eder. Bazı siyasetçiler ilerici ve protestolara karşı toleranslı görünmeyi arzular. Bazılarıysa ne kadar sert olduğunu kanıtlamaya çalışır ve polisi protestolara müdahale konusunda daha özgür bırakır. Bu tarz durumlarda polis göstericilerin etrafını kuşatır, onlara sert muamele eder, çok sayıda gözaltı yapar ve tutukladıklarını mahkemeye sevk eder (Ayrıca, siyasetçilerin tercihlerini polisin işine karışmamalarını sağlayacak şekilde etkilemeye çalışırlar.) Onlar da diğerleri gibi birer stratejik oyuncudur.

*Ordular*ın hedefleri, polisinkilerden farklıdır. Onlar, kendi ülkelerindeki protestoları bastırmak için değil –ki çoğu asker bunu yapmaktan pek hoşlanmaz– savaşlarda diğer ordulara karşı kullanılması amaçlanan ağır silahlar konusunda eğitilmiştir. Ayrıca, askere alınanlar arasında muhalif görüşlü olanlar da olabilir. Tamamıyla profesyonel ordularda bile, tepedeki komutanlar ile en alttaki piyadeler arasında dünyaya dair sahip oldukları farklı yaklaşım ve hissiyatlar bağlamında belirgin bir mesafe söz konusudur ki bu durum, birtakım çatlakların oluşmasına neden olabilir.

Mısır ordusu Amerika'dan milyarlarca dolar yardım ve aynı zamanda eğitim aldığından, Amerika ordunun kararları üzerinde etki sahibiydi. Dünya genelindeki bir dizi korkunç diktatörü destekleyen önceki başkanların aksine Obama yönetimi, Tahrir Meydanı'ndaki protestocuları desteklemeye başladı. Ordu ise, kendisi de eskiden bir general olan fakat zamanla ordudan ziyade kendi ailesini zenginleştirmeye odaklanan Mübarek'ten giderek

uzaklaşmıştı. Mısır ordusunun yaptığı tercihler, süreç boyunca yaşanan gelişmeler üzerinde oldukça etkili oldu.

Gerek ordular gerekse polis zaman zaman ahlaki protestoları destekleyebileceği için, diktatörler genellikle, muhafızlar veya gizli polislerden oluşan, ilave imtiyazlara veya liderle etnik bağlara sahip özel birlikler kurarlar. Görevleri, diktatörü ne pahasına olursa olsun korumaktır. Bunlar genellikle bir devrimde sığınılacak son kaledir. Ayrıca yozlaşmış rejimlerin çoğu gizliden gizliye *suçluları* işe alır ve bunlara profesyonel polis ve ordunun yapmayacağı en pis işleri gördürür; bunlar, üniforma giymeyen ancak protestoculara saldırabilen bir tür radikal cenah oluşturur. Rejim bunlarla herhangi bir bağlantısı olduğunu reddedebilir ve hatta bunların kendi başlarına hareket eden hiddetli yurttaşlar olduğunu iddia edebilir. (Bazı durumlarda bu kişiler gerçekten de kanunu yasa dışı yollarla infaz etmeye çalışan ve hükümetle bağı olmayan yurttaşlar olabilir, fakat bunları kendi karşıt ahlaki vizyonlarına sahip öfkeli yurttaşlar yerine kiralık tetikçiler olarak resmetmek protestocuların işine gelir.) Çoğu yasanın dışında hareket eden özel polis kuvvetleri de vardır. Kötü bir şöhrete sahip Pinkerton Dedektiflik Ajansı, casuslar ve *ajan provokatörler* tutmuş, pek çok durumda silahsız grevcilerin üzerine ateş eden küçük ordular kurmuş, Amerikan emek hareketine ilk on yıllarında ciddi zararlar vermiştir. (Ajans hâlâ varlığını sürdürmektedir.)

Gerek devlete ait gerekse özel emniyet kuvvetleri, protesto örgütlerini içeriden karıştırmak için ajan ve provokatörler gönderir. Örneğin onları yolsuzluk ve polis için casusluk yapmakla suçlayan isimsiz mektuplar yazarak, grup üyelerinin birbirlerinden şüphelenmelerini sağlamaya çalışırlar. Protestocuların işverenlerini veya şayet öğrencilerse okullarını ve üniversitelerini bilgilendirip bu kişileri suçlarlar. Gazetecilere çoğu düzmece olan utanç verici bilgiler servis ederek farklı grupların birbirlerine karşı temkinli hareket etmesini sağlarlar. Protesto gruplarının olduklarından daha radikal –veya tuhaf– görünmesi için çaba

sarf ederler, tıpkı İşgal Et yürüyüşünde üzerinde "Google: Wall Street'i Siyonistler Kontrol Ediyor" dövizi taşıyan adam örneğinde olduğu gibi. (Protestocular bu hamleye, üzerinde "Bu adamın parasını kim ödüyor? Bu adam beni veya Wall Street'i İşgal Et'i temsil etmiyor!" yazılı bir dövizle, adamı Zuccotti Park içerisinde takip ederek karşılık vermiştir.)

Hukuki Arenalar

Tutuklamalar protestocuları başka bir arenalar dizisinin içine sokar: mahkemeler. Bazıları tıpkı Güney Afrika'da olduğu gibi tamamen özerk olmakla iftihar eden, bazılarıysa utanç verici bir biçimde diktatörlere hizmet eden mahkemelerin, devletin geri kalanından ne ölçüde özerk olduğu değişmekle birlikte, hukuk mahkemeleri günümüzde evrenseldir. Yasaların amacı meşru ve gayrimeşru siyasi eylem normlarını tanımlayıp uygulamak ve bir coğrafi birimin anlamlarını ve ahlaki kurallarını somutlaştırmaktır; bu nedenle protestocular için sürekli bir hedef ve rakipleri içinse birer araç konumundadırlar.

Bazı davalar, gelişmeleri yakından takip eden geniş kitleler nezdinde toplumsal bir hareketin simgesi haline gelebilir. **Simgesel davalar** tesadüfen ortaya çıkabileceği gibi, hükümet, hoşgörüsünün sınırlarını göstermek için şov niteliğinde birtakım davalardan medet umabilir. Bazı durumlarda, bizatihi protestocular büyük davaların, mesajlarını yeni hedef kitlelere iletebilecekleri veya devletin baskıcı dürtülerine dair eleştirilerini kanıtlayabilecekleri yeni birer arena olmasını umut eder. Tıpkı perakende devi Walmart için çalışmış olan 1,6 milyon Amerikalı kadını temsil etme iddiasındaki *Dukes'a karşı Walmart** davasında olduğu gibi. Bu simgesel olmanın çok daha ötesindedir.

Bütün bir mücadeleyi bir avuç oyuncuya indirgeyen ve kurbanlar ve kötü adamlarla ilgili net kararlar alınması için uğraşan

* Betty Dukes'un Walmart'a karşı açtığı, 2011'de ABD Yüksek Mahkemesi'nin kolektif bir dava sayılamayacağı gerekçesiyle Walmart lehine karar aldığı, Amerikan tarihinin en büyük cinsiyet ayrımcılığı davası. (ç.n.)

mahkeme salonları, etkileyici karakter dramaları ortaya koyar. Örneğin yasaları çiğnemiş bir protestocu, yoldaşlarının inandığı gibi bir kahraman mı, kötü bir karakter mi, yoksa sıradan bir suçlu mudur?

Mahkemelerde bir dizi resmi oyuncu bulunur. Bazı ülkelerde hâkimlerin, savcılar veya davacıların davalılara karşı mücadele ettiği tarafsız arenaları (resmi olarak) yönettiği düşünülürken, bazı ülkelerde hâkimler devletin tahkikat görevlisi gibi çalışırlar. *Avukatların* eğitimleri sırasında aldıkları temel mesleki mesaj kanunların uygun prosedürlere göre uygulanması iken, daha yüksek seviyelerdeki hâkimler kanunları yorumlama sorumluluğunu da taşırlar. (Gerçekte tüm kanunlar yorumlanarak uygulanır fakat bu her zaman itiraf edilmez.) Yasadışı faaliyetlere engel olma hedefleri ile yargılamanın protestoya daha fazla aleniyet ve sempati kazandıracağı korkusu arasında kalan *savcılar* ise, bir protestocunun hâkim karşısına çıkıp çıkmayacağına karar vermekle yükümlüdür.

Teamül hukuku sistemlerinde, *jüri üyeleri* de oyunculardan biridir; protestoculara karşı savcıların farkında olduğundan daha fazla sempati besleyebilirler ve bu durum, savcıları ikilemde bırakabilir. Jüriler genellikle savcıların talep ettiği ağır hükümleri vermeyi reddederler. Son yıllarda İngiliz jürileri, genetiği değiştirilmiş mahsullerin yetiştiği tarlalarda, silah tedarikçisi firmaların bürolarında, kömür yakıtlı enerji santrallerinde hasar yaratan ve mevcut tehdit karşısında "meşru müdafaa" yaptıklarını iddia eden aktivistleri suçsuz bulmuştur (Doherty ve Hayes 2014).

Amerikan Yüksek Mahkemesi gibi üst mahkemeler, hangi karar ve politikaların yeniden gözden geçirilmesi gerektiğine hükmetmek noktasında, bir arenadan ziyade bir oyuncudur. Mısır'daki yüksek mahkemeler, 2012 baharında devrimin gelişimini engelleyen birtakım kararlar almıştır. Nisan'da anayasal meclisi askıya almış, Haziran'da önceki Mübarek dönemi siyasetçilerini seçimlerde aday olmaktan men eden kanunu hükümsüz kılmış, yeni meclisi feshetmiş, bununla birlikte askeri inzibata sivilleri tutuklama yetkisi veren kararnameyi kaldırmışlardır.

Bu kararların çoğu, devrimi köreltmiş, halkın çok büyük bir kısmının mahkemeyi tarafsız bir arenadan ziyade (gerici) bir siyasi oyuncu olarak görmesine yol açmış, fakat ordu yanlısı kararnamenin iptali, mahkemenin güvenirliğini bir nebze olsun yeniden tesis etmiştir. Yüksek mahkemenin atanmışları, Mübarek'e olan sadakatlerini bir ölçüde devam ettirirken, çoğu 2011 protestolarına katılmış olan alt kademedeki avukatlar aynı sadakati sergilememiştir.

Siyasetçiler ve Gazeteciler

Siyasi partiler ve onların *yasa koyucuları*, protestocuların amaçlarını gerçekleştirebilecek yasa ve politikaların kaynağı olmaları nedeniyle, pek çok toplumsal hareketin nihai hedefidir. Siyasetçilerin en çok arzuladığı şey yeniden seçilmek iken, partiler en çok üyelerini meclise sokmak ve orada kalmalarını sağlamak ister. Kamuoyu elbette ki tercihlerini belirler, fakat kendi destekçilerine (bilhassa finansal destekçilerine) ve iki parti arasında kararsız kalmış, doğru politikalarla kazanabilecekleri, yanlış olanlarla kaybedebilecekleri seçmenlere özel bir alaka gösterirler.

Politikalar her şey demek değildir ve siyasetçiler yasalardan ziyade açıklamalar yaparlar. Sözlerinin bir önemi vardır ve bir toplumsal hareket için bir nebze olsun tanınacak denli ciddiye alınmak çoğu zaman yeterince tatmin edicidir. Diğer stratejik oyuncular gibi siyasetçiler de, genellikle farklı hedef kitlelere farklı mesajlar gönderirler: popülist ve şirket karşıtı bir retorik ile oy toplayan siyasetçi, bir yandan da perde arkasında şirketlerin çıkarlarını korumak için çalışıyor ve yalnızca maaşlı lobicilerin farkına varabileceği anlaşılması zor birtakım kararlar alıyor olabilir. Fakat protestocular destek sözü aldıklarında, bunun karşılığını kimi zaman oy olarak da verebilirler.

Tanık olduğumuz güncel çatışmalar içerisinde, *gazeteciler* de önemli birer oyuncudur ve bunun nedeni yalnızca kamuoyunu şekillendirmeleri değil, aynı zamanda protestocuların ve

siyasetçilerin *kendi* durumlarına dair algılarını etkilemeleridir. Protestocuların medyanın önyargısına dair eleştirileri ve büyük hareketlerin kendi alternatif mecraları olmasına rağmen, hükümetin maksadını ve toplumun genel ruh halini değerlendirmek için hareketler çoğu kez ana akım medyaya dönüp bakar. Siyasetçiler, gazetecilerin dile getirdiği kamuoyu temsillerinden etkilenirler; göz önünde olan birtakım meselelerde çizginin çok fazla dışına çıkmak konusunda tereddüt ederler.

İnternet siteleri, gazeteler, radyo veya televizyonlarda haber yapanların kendilerine ait hedef ve yöntemleri vardır. Gazeteciler genellikle, mahkemeler ve yasama organları gibi hükümet arenaları etrafında yapılandırılmış belirli konuları haber yapmaları için para alırlar; teslim tarihlerine uymaları, editörleri ve patronları memnun etmeleri gerekir. Hedef kitleyi çekecek hikâyeler anlatmaya çalışırlar ki bu da çoğu zaman bireylerle ilgili, bir nebze merak uyandıran, bir şeylerin süregiden durumundan ziyade eylemlerden, özellikle de özgün ve fotojenik eylemlerden bahseden hikâyeler anlatmak anlamına gelir. Sadece bazı protestoların "haber değeri" vardır (Gitlin 1980). Ve yalnızca bazı protestocular: hükümet yetkililerine, mülakat yapılabilecek meşru haber kaynağı statüsü düzenli olarak tanınırken, protestoculara nadiren bu imkân verilir. Onların görüşlerinden ziyade eylemlerine yer verilir, hele de bu eylemler yasaları çiğneme tehdidi taşıyorsa. Editörler çoğu zaman protestoları polisle ilgili haberlerin yer aldığı bölümde verir ve böylece göstericileri potansiyel suçlular olarak çerçevelemiş olurlar.

Protesto grupları bu **haber bariyeri**ni kırabilmek için çok uğraşırlar: birbirleriyle kurmaca röportajlar yaparlar, göze hoş gelen basın bültenleri çıkarırlar, çarpıcı sözler ve güzel görseller bulmaya çalışırlar. İronik bir biçimde, protestocular gazetecilerin ilgisini çekmek için bu denli uğraşıyormuş gibi göründüklerinde de, gazeteciler bu tür faaliyetleri çoğunlukla orijinal olmayan "tribün şovları" olarak değerlendirip dikkate almazlar (Sobieraj 2011). Tüm iyi performanslar gibi, gösteri yürüyüşleri de doğal görünmelidir; en iyi oyunculuk, oyunculuk hissi uyandırmayan-

dır. (Sosyolog Arlie Hochschild, doğru ifade ve jestleri ortaya koyduğunuz *yüzeysel oyunculuk* ile ifade etmeniz gereken şeyi gerçekten hissettiğiniz *derin oyunculuk* arasında ayrım yapar.) Sergilediğiniz performansın, üzerinde çok çalışmışsınız gibi görünmemesi gerekir.

En iyi koşullar altında dahi, nesnelliğe dayanan profesyonel normları yakalamak zordur ve gazeteciler kimi zaman daha aktif oyunculara dönüşebilirler. Bu, haberleştirmek ve makalelerde sözünü etmek suretiyle, genellikle orta sınıfın şikâyet edebileceği obezite, sigara kullanımı veya bazı durumlarda şirket yöneticilerine yapılan aşırı ödemeler gibi toplumsal bir soruna ilgi çekmekten ibaret olabilir. Bazen gazeteciler taraf tutmak zorunda bırakılır, özellikle de hükümet yetkilileri veya polis tarafından –bir gazeteci gözüyle– işlerini yaptıkları için saldırıya uğradıklarında. Mübarek dönemi yetkilileri, yabancı gazetecileri İsrail ajanı olmakla suçlamış, bazı Al Jazeera muhabirlerini tutuklamıştı. Mübarek yanlısı eşkıyalar, Al Jazeera'nin Kahire ofisini talan etmişti. Al Jazeera kendisine yapılan bu iyiliklere, resmi televizyonlarda söylenen yalanları ifşa ederek karşılık verdi ve bu durum, kuruluşun protestocularla dayanışmasını artırdı, öyle ki 6 Şubat 2011'deki gösterilerin bir yerinde protestocular "Yaşasın Al Jazeera!" diye slogan atmaya başladı.

İnternet, dünya genelindeki ağlardan sağlanan bilgi akışını merkezsizleştirdi; insanlar haberleri artık hem birbirlerinden hem de gazetecilerden almaya başladı. Yönetimler bu kaynakları hâlâ kontrol etmeye çalışıyor, çünkü dünya geneline yayılmış bu ağ içinde merkezi düğüm noktaları, yani elektriği kesilip ofisleri kapatılabilecek hizmet sağlayıcıları var. Ancak bu, bir düğmeye basmak kadar kolay değil. Mübarek rejimi bu yöntemi Mısır'daki 2011 devriminin ilk günlerinde denemişti. İlk olarak cep telefonu mesajlarını engellediler. Daha sonra dört ana internet hizmet sağlayıcısından, yönlendiricilerini kapatmalarını istediler. İki gün sonra, bir başka servis sağlayıcısı olan Noor Veri Hizmetleri'nden, Kahire borsasında yapılan işlemlerin durması pahasına bağlantıyı kesmesini talep ettiler. Ancak bu

toptan bir kesinti değildi, zira özellikle üniversitelerdeki küçük hizmet sağlayıcıları çalışmaya devam etti ve az sayıda Mısırlı tarafından kullanılabilecek çevirmeli modem ve faks makineleri hâlâ mevcuttu (Castells 2012).

Dünyanın her yerinden hacker ve aktivistler bu engellemeye cevaben, Mısır'a ve Mısır'dan olan bilgi akışını sağlamak için kendi sistemlerini yeniden şekillendirdiler. Twitter hemencecik sesli mesajları tweet'lere dönüştürecek yeni prosedürler ile bunları yayacak hashtag'leri devreye soktu. Telecomix'ten bazı hackerlar, sesli mesajların nasıl metne çevrilerek Mısır'daki bütün çalışan faks makinelerine gönderileceğini buldular. Eski moda telefon hatları, bu ve benzeri kullanımlarla internetin yerini aldı. (Bu kısa internet kesintisinin Mısır ekonomisine maliyeti ise neredeyse 100 milyon dolar civarında oldu.)

Potansiyel Müttefikler

Akademisyenler, yazarlar, sanatçılar ve geçimini düşünüp yaratarak kazanan ve ürünlerini belirli bir hedef kitleyle buluşturabilen diğerlerinden müteşekkil *entelektüeller*, hayattaki uğraşlarını çoğu zaman bir tür siyaset olarak değerlendirirler ve ayrıca –diğer herkes gibi– yeri geldiğinde toplumsal hareketlerin parçası olurlar. Bir harekete katıldıklarında veya en azından sempatiyle yaklaştıklarında, pek çok farklı hedefi olan gazetecilerin aksine, hareketin umutlarını ve ideolojisini tanıtmaya yoğunlaşabilirler. Kitapların, müziğin ve diğer yaratıcı ürünlerin bir toplumsal harekete ilham verebildiğini ve onu hem üyeleri hem de dışarıdakiler nezdinde bir anlamda "tasdik ettiğini" görmüştük. Hareketin değerlerini açıkça dile getirmesine ve taktiklerini tartışmasına yardımcı olacak argümanları, broşürleri ve dergileri üreten ve hareketin içinden gelen özel bir tür *organik entelektüel* ortaya çıkar. Bu entelektüellerin hedef kitlesi genellikle hareketin kendisidir, gerçi medya ve diğer hedef kitleler için hareketin sözcüsü olarak da konumlandırılabilirler.

Ünlüler, yaptıklarını, söylediklerini ve giydiklerini takip eden kendilerine ait kitleleri olmaları bağlamında entelektü-

ellere benzer. Sık sık toplumsal hareketlerin içinde yer alır, bir meseleyi yüksek sesle dile getirir, konserler ve diğer etkinlikler aracılığıyla bağış toplar ve görsellerinin tanıtımlarda kullanılmasına izin verirler. En iyi niyetli halk entelektüelleri ve ünlüler dahi, bir hareket için güçlü müttefikler ikilemi arz eder (aynı durum organik entelektüeller için geçerli değildir): kendilerine göre bir dava tanımları, düşünmeleri gereken şöhretleri ve kendi tutkuları vardır.

Seyirciler, bizzat dahil olmadan siyasi bir arenadaki eylemleri seyreden insanlardan oluşan, oldukça gevşek bir kategoridir. Bazı seyirciler oyunculara dönüşme potansiyeli taşır, tıpkı tartışmalı bir mesele karşısında henüz bir tavır takınmamış siyasetçiler gibi. Örneğin meclisteki temsilcilerine belirli bir meseleyle ilgili mektuplar yazmaya başlamış kişiler gibi diğer başka seyirciler ise dolaylı bir etki yaratabilirler. Siyasetçiler, kamuoyunu yoklama ve pek rağbet görmeyen, en azından kendi seçmenlerinin rağbet göstermediği meseleler karşısında nadiren bir tutum sergileme eğilimi gösterirler. Seyircilerin oyuncular üzerinde bir etki yaratma veya birer oyuncuya dönüşme ihtimali olmasa dahi, bu insanları davaya kazandırmak genellikle tatmin edicidir, zira bu durum adaletten yana olduğunuza dair inancınızı tazeler. Pek çok durumda, seyircilerin ne düşündüğünü ve ne hissettiğini tahayyül etmeye çalışır ve gerçekte bunu başaramayız. Onlar, daha geniş hedef kitlelere dair bir semboldür.

Aynı veya benzer hareketler içerisinde yer alan *diğer protesto grupları*, rakip, müttefik veya aynı anda her ikisi birden olabilirler. Mübarek'i devirmek gibi ortak bir hedefi paylaşıyor olsanız da, taktikler konusundaki fikir ayrılıklarınız, birlikte çalışmanızı imkânsız hale getiriyor olabilir. Yahut bu gruplarla kamuoyu ilgisi, üyeler, bağışlar ile davanın tanımı ve akıbeti üzerinde sağlanacak denetim gibi konularda rekabet edebilirsiniz. "Hepimiz Halid Said'iz" grubundan genç ve liberal protestocular, yeniden sokağa döküldüklerinde Mürsî için, geçmişte Mübarek için attıklarına benzer sloganlar atıyorlar, geçmişte müttefik oldukları İslamcılarla çarpışıyorlardı.

Seyirciler ile diğer protesto grupları arasındaki çizgi çoğu zaman muğlaklaşır ve o çizgiyi kaydırmaya çalışmak iyi bir stratejidir. Mısır'da, içlerinde futbol taraftarlarının da olduğu birçok protestocu, kalabalıklar içinde hareket etmeye, en sevdikleri şarkı ve sloganları söylemeye alışıktı. Polisin uyguladığı baskıyla harekete geçtiler ve pek çok yürüyüş ve gösteriye bir festival havası kazandırdılar. Fakat diğer yandan, polisle çatışmaktan da korkmuyorlardı, zira bu deneyim sahibi oldukları bir durumdu. Burada, dört dörtlük bir blok katılım örneği söz konusuydu.

İşbirliğinin mümkün olduğu durumlarda *koalisyonlar*, grupların kendi kimliklerini muhafaza ederek birlikte çalışmalarına imkân tanır – ve gruplar, koalisyon kendi temel grup kimliklerine zıt bir doğrultuda ilerlediği vakit, ayrılma hakkını her zaman saklı tutar. Koalisyonlar resmi veya gayriresmî olabileceği gibi, uzun vadeli veya belirli bir amaç için kısa süreliğine oluşturulmuş da olabilir. İttifaklarla ilgili hiçbir şey otomatik değildir: genellikle dahil olacak grupların liderleri bağlamında, kapsamlı ikna ve duygu çalışmalarına ihtiyaç vardır.

Bağışçılar, yararlı kaynaklar –çoğunlukla para olmak üzere danışmanlık, büro, toplanma alanları ve başka faydalı şeyler– sağlayan özel bir tür müttefiktir. 1960'larda Ford Vakfı liderliğindeki *vakıflar*, kurulacak genç gruplar için önemli bir mali destek kaynağına dönüşmüştü ve bu gruplar ironik bir biçimde, esasında şirket kârından elde edilen paraları yine şirketlerin uygulamaları sonucu ortaya çıkan zararların giderilmesi için kullanıyorlardı. Bu vakıf hibelerini dağıtan kişilerin kendi ahlaki vizyonları ve profesyonel standartları vardır, fakat bir yandan da –yukarıdan gelen baskılarla karşılaşan gazetecilere benzer bir biçimde– patronlarını ve yönetim kurullarını da memnun etmeleri gerekir. Radikallerin çoğu hibe memurlarına şüpheyle yaklaşır, bunun kısmen de olsa nedeni vakıfların ihtiyatlı ve yasal eylem araçlarını destekleme eğiliminde olmasıdır. Aksi bir durumda yetkililer tarafından kapatılabilirler, zira vakıf faaliyetleri yasalar tarafından ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir.

Uluslararası bağışçılar özel bir risk teşkil eder, çünkü fakir-ülke protestocuları için son derece ayartıcı olabilecek zengin-ülke kaynaklarına sahiptirler ve neticede protestocular, karakter ve kimliklerini bağışçıların kıymetli kurbanlara dair fikirleriyle örtüşecek şekilde yeniden biçimlendirmeye çoğu zaman gönüllü olurlar (Bob 2005). Mısır devriminin ilk yılında, hâlâ ordunun hâkimiyetinde olan geçici hükümet, demokratik reformları ve katılımı destekleyen Amerika merkezli grupları taciz etmeye başlamıştı, çünkü büyük olasılıkla genişletilmiş katılımın uzun vadede ordunun çıkarına hizmet edip etmeyeceği konusunda (ki muhtemelen etmeyecekti) pek emin değildi.

Protestocular, farklı oyunculardan farklı şeyler isteyip farklı şeylere gereksinim duyarlar ve her bir oyuncu için taleplerini özel olarak şekillendirirler. Bu diğer oyuncular, aynı zamanda birbirleriyle de etkileşime girerler ve genellikle toplumsal hareketlerin eylemlerinin önünü kesmeye çalışırlar. Farklı oyuncuların oluşturduğu kümeler, sürekli olarak birbirlerini gözlemler, birbirlerinin eylemlerini tahmin etmeye çalışır ve kendi saldırı planlarını bu doğrultuda oluştururlar. Protestocuların kazanması veya kaybetmesi, farklı arenalara yayılmış olan bu kalabalık ve uğultulu etkileşime bağlıdır.

Çatışma Arenaları

Bu oyuncuların oluşturduğu farklı kombinasyonlar, kendine ait kuralları, pozisyonları ve çıkarları olan bir dizi arenada birbirleriyle etkileşime girer. Protestocular hedeflerinin peşinden farklı arenalarda koşar ve ilerleme için bir fırsat gördükleri vakit, arenalar arasında geçiş yaparlar. Sürekli olarak diğer oyuncuların ilgili (ve ilgili olma potansiyeli taşıyan) arenalarda neler yaptıklarını izleyip yorumlamaları gerekir. En başarılı hareketler, arenaların kurallarını değiştirerek veya oradaki pozisyonları kabul ederek, ileride yaşanacak gelişmelere etki etme şanslarını artıran hareketlerdir.

Mahkemeler ve hukuki mücadeleler dışındaki diğer müşterek arenalar şunlardır: katılımcıları, oradan geçmekte olanları,

medyayı ve hükümetleri etkilemek amacıyla düzenlenen *gösteriler*; protestocuların sonuçlarının etki yaratacağını umduğu *seçimler*; halkı ilgilendiren meselelerle ilgili, kitaplar, köşe yazıları, bloglar ve diğer mecralar aracılığıyla yürütülen *tartışmalar*; protesto gruplarının temsilcilerinin kanıtlar sundukları *kamuoyunu bilgilendirme toplantıları*; protestocuların grafiti ve posterlerle kapladıkları bina *duvarları*; siyasi toplantılar, taç giyme veya göreve başlama törenleri gibi, protestocuların sekteye uğrattıkları takdirde bir nebze ilgi çekebileceklerinden emin oldukları *medya etkinlikleri*. Protestocular ayrıca fabrikaları ele geçirerek veya dükkânları, bankaları, tedarikçileri veya seçimleri boykot ederek her tür faaliyet ve mekânı bir mücadele alanına dönüştürebilirler.

Hukuki sınırlar dahilinde kalmak isteyen protestocular *yasal* taktiklere başvurur, siyasetçilere mektup yazmak, dava açmak veya barışçıl bir şekilde kamusal alanlarda toplanmak gibi kurumsallaşmış rutin faaliyetlerde bulunurlar. Bu faaliyetlerin birçoğunda, protesto herhangi bir siyaset yapma biçimi olarak görünür, fakat ne zamanki açık havaya, sokaklara ve meydanlara çıkar, işte o zaman klasik bir toplumsal harekete dönüşür. Her ne kadar bunlar geçmişte, partileri ve meclisleri içermedikleri için "kurumsal olmayan" siyasetler olarak adlandırılmış olsa da, bizler açık hava protestolarının bazı ülkelerde ne denli kurumsallaşmış olduğunu gördük. Daha baskıcı rejimlerde ise –tanımı gereği– daha fazla kısıtlama söz konusudur. Mısırlı protestocular ilk başlarda, toplanma yasaklarını ihlal etmemek için aralarında bir buçuk metre mesafe bırakarak sessizce duruyorlardı.

Bir ülkede yasal olan bir eylem, başka bir ülkede yasaklanmış olabilir ki bunlar arasında toplanma ve yürüyüş gibi niyeti apaçık belli faaliyetler de yer alabilir. Birinci Bölüm'de bahsi geçen Wilkes galeyanında da gördüğümüz gibi, *yasadışı* taktikler çoğu zaman, onları yasadışı ilan eden yasalara meydan okur. **Sivil itaatsizlik**, zor ve iknayı bir araya getirir. Tutuklanmalar ise üzerine kafa yorulmuş bir adanmışlığın nişanesidir, zira kayda değer bir hapis, belki para cezası veya fiziksel zarar –hatta bazı

rejimlerde ölüm– gibi daha ciddi riskleri beraberinde getirir. Ayrıca haber değeri taşır.

Diğer yasa dışı faaliyetler, yasal mevzular veya iknadan ziyade, zalim bir toprak ağasına ait bir ahırı ateşe vermek veya fabrikadaki bir makineyi sabote etmek gibi, rakiplere doğrudan zarar vermeyi veya cezalandırmayı amaç edinmiş olabilir. Bu tarz eylemlerde iknadan çok zor söz konusudur ve mülkiyete yahut insanlara zarar verilebilir.

Yaramaz veya uslu ikilemindeki yaramaz seçeneğini savunan Frances Fox Piven ve Richard Cloward'ın herkesçe bilinen argümanlarına göre (1977), kendilerini denetim altına almaya çalışan gelişkin yasalarla karşı karşıya kalan yoksul insanların, haklarını ve çıkarlarını savunmalarının tek yolu, seçkinlerin değer atfettiği faaliyetleri *sekteye* uğratmalarıdır. Bunun en meşhur örneği, 1930'larda işçilerin General Motors otomobillerinin üretildiği montaj hatlarını işgal ederek gerçekleştirdikleri oturma eylemleridir. İşçiler, General Motors'un gelir ve kârının en önemli kaynağıydı ve altı hafta sonra dünyanın en büyük şirketi, Birleşik Otomobil İşçileri Sendikası'nı tek yetkili toplu pazarlık kuruluşu olarak tanıdı. (İşçiler yalnızca bu basit tanınırlığı talep ediyordu, daha fazlasını değil.) Tıpkı boykotlar gibi, ayaklanmalar, grevler ve diğer işgal türleri de doğrudan dikkat çekecek sekteye uğratma örnekleridir. Bu, az kaynağa sahip olanlar için ideal bir yaklaşım olabilir.

Piven ve Cloward, örgüt ikilemine dair tamamlayıcı formülasyonlarında, yoksul insanların çıkarlarını savunmak için kurdukları sendika benzeri örgütlerin, kendilerine ihanet edeceğini, zira liderlerin zaman içinde örgütün devamlılığını sağlamak meselesiyle, üyeler için kazanımlar elde etmekten daha fazla meşgul olmaya başlayacağını öne sürerler. Dolgun maaşlar ve seyahatler zamanla sendika liderlerinin hoşuna gider; müdürlerle golf oynamaya ve sendikalarının büyüklüğünü ve gücünü öncelikli meseleleri olarak görmeye başlarlar. Piven ve Cloward, ikilemin diğer bacağını önemsiz gibi göstermektedir: örgütler kimi zaman yarar da sağlar. (Eğer örgütler her zaman kötü olsay-

dı, zaten ortada bir ikilem olmazdı ve bizler de acaba aktivistler neden en başta örgüt kurmak gibi bir akılsızlık yapmışlar diye merak edip dururduk.)

En ezilen gruplar bile, çoğu zaman büyük karşılaşmalardan kaçınır. Peki, bu grupların statükonun araçlarını bir kenara bırakmaya ve onun yerine bir şeyleri sekteye uğratmaya karar vermelerini sağlayan şey nedir? Tek kelimeyle, duygulardır. Öfke ve infial öyle bir noktaya ulaşır ki, insanlar ortak yarar uğruna büyük riskler almaya gönüllü olurlar. Çoğu zaman ahlaki bir şok, faaliyet ve mücadele seviyelerini artırmak konusunda onları harekete geçirir. Bu otomatik bir tepki değildir; liderin bu şoku var olan bağlılık ve ahlaki duyguları pekiştirmek, bir aciliyet –ya şimdi ya hiçbir zaman– hissi aşılamak ve bu taleplerin günlük kaygılardan daha öncelikli hale gelmesini sağlamak için kullanması gerekir. Mısır polisinin göstericilere saldırması, değişime dair umudun, o tarihi dönüm noktasının geldiğine dair bir sezginin oluşturduğu arka plana göre yorumlandı. Kalabalıklar dağılmak yerine büyüdü.

Kalabalıklar, katılımcı sayısı ve duygularla diğerlerinin gözünü korkutup onları bir şeylere zorlayabilir. Bir araya toplanıp seçimlere engel olabilir, tıpkı 2000 yılında Florida'da olduğu gibi oyların yeniden sayılmasını sağlayabilirler. Erişimi engelleyebilirler. Yetkililerin dikkatini dağıtıp, tıpkı 2002'de Çinlilerin oluşturduğu kalabalığın yerel hükümetin yolsuzluklarını kanıtlayacağına inandıkları bir belgeyi çalması gibi, önemli belgeleri ele geçirebilirler (O'Brien ve Li 2006: 86). Tek başına katılımcı sayısının zorlayıcı bir gücü vardır. Zaten ikna tek mekanizma olsaydı, bin değil tek bir kişi davayı çok daha inandırıcı bir şekilde savunabilirdi. Kalabalıklar birer tehdit unsurudur ve kimseyi bir şeye zorlamadıkları zaman dahi, bir güç gösterisidir. Polisler bunun farkındadır ve bu durum gözlerini korkutur; çoğu zaman memurlardan oluşan kendi kalabalıklarıyla mukabele etmelerinin nedeni budur.

Protestocular uzun vadede diğerlerinin değerlerini değiştirmeyi umut etseler de, kısa vadede diğer oyuncuları tehdit

yoluyla felce uğratıp korkutmayı istedikleri durumlar da olur. Bu, sağcı veya dini hareketler için çok daha geçerlidir; örneğin ABD'deki kürtaj karşıtı hareket kürtaj yapan doktorları korkutup muayenehanelerini kapatmaya zorlamış ve kayda değer bir başarı elde etmiştir: Amerika'daki ilçelerin %87'sinde kürtaj hizmeti veren merkezler yoktur. Sol hareketlerin çoğu, temel değerler olarak içeride demokrasi ve dışarıda ikna süreçlerine sadık kalır. Fakat Mısır devrimi gibi, protestocuların karşı saldırıya geçtikleri örnekler de vardır. Burada yine yaramaz veya uslu ikilemi söz konusudur.

Dünyadaki en baskıcı rejimler, ikna karşısında genellikle geçirimsizdir ve çaresizlik sabotaj ve savaş haline yol açar. Afrika Ulusal Kongresi (AUK) başkanı ve Güney Afrika'daki apartheid'a karşı onlarca yıl süren mücadelesi ile dünya genelinde bir kahraman olan Nelson Mandela, AUK'un gerilla kuvveti Umkhonto we Sizwe'nin (Ulusun Mızrağı) kurucularından biri ve başkanıydı. 1961'de kurulan bu grup, devlet kurum ve altyapılarını havaya uçurarak işe başladı. Fakat Afrikaner rejiminin uzlaşmaz tavrı, grubun 1980'lerde sabotajdan vazgeçip sivillere yönelik saldırılara başlamasına neden oldu: restoranlara, eğlence parklarına, şehrin kalabalık sokaklarına, ayrıca askeri tesislere ve yakıt depolarına neredeyse haftalık saldırılar düzenleniyordu. Şiddetin hüküm sürdüğü ve artık yönetilemeyen siyahların yaşadığı kasabalar, uluslararası haberlere dehşet verici görseller sağlıyordu. Fakat ondan sonra, küresel bankalar verdikleri kredileri durdurmaya başladı; ancak ondan sonra rejim Mandela ile müzakere etmeye başladı ve Mandela 1990'da serbest kaldı. Bazen başarıyı sadece kirli eller getirebilir.

Protestocuların her zaman tercih edebilecekleri birkaç arena vardır ve bu birtakım ikilemler yaratır. Kendi içsel ağlarını ve dayanışmalarını kurmakla mı ilgilenmeliler yoksa rakipleriyle mi meşgul olmalılar (Janus İkilemi)? Yüksek risk içeren yıkıcı ve itibarsız taktikleri mi benimsemeliler, yoksa tanıdık yasal olanlarla mı yola devam etmeliler? (Yaramaz veya Uslu İkilemi) Yozlaşmış rejimleri alaşağı etmek Facebook grupları, arkadaşlar

ve beğeniler ile değil, merkezi meydanları işgal etmek ve polisi korkutup kaçırmakla mümkündür. Fakat uslu taktikler de grubun itibarını yeniden şekillendirmek gibi başka şeyler başarır.

Bir diğer ikilem de **sepet ikilemi**dir: tüm zamanınızı ve dikkatinizi umut vadeden tek bir arenaya mı ayırmalısınız, yoksa faaliyetlerinizi birkaç arenada birden mi yürütmelisiniz? Örneğin medyanın ilgisini çekmeye çalışıp bir yandan da davaya sempati duyan siyasetçilerle perde arkasında pazarlık yapmaya mı gayret etmelisiniz? Mürsî karşıtlarının Nisan 2013'te yaptığı gibi seçimleri boykot edip, bir yandan da onu iptal etmek veya ertelemek için dava mı açmalısınız? Küçük protesto gruplarının genellikle tek bir taktiğe odaklanması gerekirken, daha büyük grupların önünde daha fazla seçenek vardır.

Bir seçimi boykot etmek, benim **"Orada Olma"** adını verdiğim, çok daha genel bir stratejik ikilem ortaya çıkarır: bir arena içinde yer almayarak onun gayrimeşru görünmesini sağlayabilirsiniz, ama bu şekilde o arena içinde olup bitenler üzerinde etki sahibi olma olasılığınızı da azaltmış olursunuz. Bu, risk içeren bir başka ikilemdir: boykot, içine girmediğiniz arenanın güvenilirlik ve etkisini ortadan kaldırabileceğiniz bir tür kumardır. Ama tam da içine girmediğiniz için, orada ortaya çıkan sonuçları dışarıdan izlemeniz gerekir ve bazen o arenaya geri dönmek sizin için zor olur.

Arena değiştirme, en yaygın biçimde bir oyuncunun bir arenada tamamen engellendiği durumda gerçekleşir, fakat oyuncuların başka bir ortamda şanslarının daha yüksek olduğunu düşündükleri durumda da söz konusu olabilir. Bir davayı kaybedersiniz ve mahkemenin tarafsız bir arena değil, kendine ait ve sizinkilere zıt çıkarlara sahip bir oyuncu olduğuna karar verirsiniz; daha sonra mahkemenin sizin iddialarınızı reddederken kullandığı yasaları değiştirmek adına, medyanın ve yasama meclislerinin yardımına başvurursunuz. Bazı arenalar arasında sıkı bir hiyerarşik ilişki, birinden diğerine kabul edilmiş bir ilerleme sırası söz konusudur: bir mahkemede davayı kaybettiğinizde temyiz için bir üst mahkemeye başvurursunuz. Bazı

arenalar arasındaki bağ ise oldukça gevşektir: Mübarek istifa ettikten sonra, protestocular dikkatlerini gelecekte yapılacak seçimlere çevirmiştir.

Arena kurallarında yapısal değişiklikler yapmak, gelecekteki eylemlerini kolaylaştırmayı umut eden büyük protesto hareketlerinin nihai hedefidir. En temel medeni özgürlüklerini elde etmeye çalışan "Wilkes ve Özgürlük" hareketinde bariz olarak görmüş olduğumuz bu durum, protestocuların devletin arenalarında radikal reformlar talep ettiği Mısır'da da net biçimde kendini göstermiştir. 1920'de elde ettiği oy hakkının ardından, 1960'ların Amerikan kadın hareketi, ekonomik eşitlik adına dava açabilecekleri hukuki arenalar yaratacak yasaların peşinden koşmuştur.

Bazı taktikler **gizli arenalar**da hayata geçirilir ve bunlar kamuoyuyla paylaşılır veya paylaşılmaz. Örneğin, çoğunlukla polis için çalışan ancak kimi zaman protesto hareketlerinin de kullandığı casuslar, işlerini fark edilmeden yapmaya çalışırlar; ifşa olmaları casus olarak verdikleri hizmetin sonu anlamına gelir. Ancak protesto gruplarının içine sızan şirket casuslarının dahi, zaman zaman müdahale gerektirecek denli mühim delilleri polise götürmeleri ve dolayısıyla ifşa olmaları gerekebilir. Amerika'da şirket casusları, polisin suçluları tuzağa düşürürken uyması gereken kısıtlamalara tabi değildir, dolayısıyla bunu kullanarak sırf üyesi olduğunu iddia ettiği hareketi itibarsızlaştırmak adına bir kişiye bombalama eylemleri planlaması veya gerçekleştirmesi için yardım ettikleri bilinmektedir (Jasper ve Nelkin 1992: 50).

Protestocuların gizli faaliyetleri genellikle, tıpkı Wikileaks'e şirket maillerini gönderen Anonymous hackerları gibi birtakım skandal **ifşaatlar** yapmayı amaç edinir. Hayvan hakları hareketi, laboratuvarlara gizlice girerek hayvanlar üzerinde yapılan ve kamuoyuyla paylaşılması kesinlikle söz konusu olmayan deneylerin video görüntülerini alan muhbirler sayesinde büyük bir ivme kazanmıştır.

Hedef Kitle Ayrıştırma İkilemi

Protesto grupları (ve diğer oyuncular) farklı oyunculara farklı mesajlar vermeye çalışır. Genel halka son derece mülayim ve ahlaklı, hedeflerindeki şirketlere ise tehditkâr görünmek isteyebilirler. Üyelerini zaferin çok yakın olduğu konusunda ikna edip, yeni katılacak kişileri hareketin acilen daha fazla insana ihtiyacı olduğunu söyleyerek çekmeye çalışabilirler. Çoğu grup radikal hedefleri kendi içinde tartışırken, ılımlı olanları herkesin gözü önünde sahiplenir. Fakat medyanın –casuslardan bahsetmiyorum bile– bu denli nüfuz ettiği bir dünyada, farklı hedef kitlelere farklı mesajlar göndermek zordur. Kodlanmış bir dil yardımcı olur, ayrı bir dil daha da yardımcı olur. Fakat birilerinin sözlerinizi kaydedip deşifre ederek sizi bir düzenbaz olarak resmetmesi gibi bir risk her zaman söz konusudur.

Bir mesajı sadece seçili bir kitleyle sınırlandırmanın en iyi yolu, diğerlerinin anlayamayacağı bir kod kullanmaktır, fakat modern siyasette bunu başarmak zordur. Tartışmalı konuşmacılar, destekçilerinin anlayıp gazetecilerin anlayamayacağı bir *kodlanmış dil* kullanabilirler – böylece en azından tartışmalı olan anlamlar gerektiğinde inkâr edilebilir. Bir diğer örnek de, gerçekten de farklı bir dil konuşan ezilen gruplardır, tıpkı Latin Amerika'nın yerli halkları gibi. Bu gruplar çoğu zaman İspanyolca konuşanların anlayamayacağı şekilde, kendi dillerinde program yayınları yapmaktadır. Buna karşılık, verilecek yıkıcı mesajlardan veya en azından isyankâr tondan endişelenen Ekvador hükümeti bu yayınları engellemeye çalışmıştır. Bu yayıncılar bile, birilerinin yaptıkları yayını İspanyolca'ya tercüme etmesi neticesinde asla hedeflememiş oldukları kitlelere ulaşma riskiyle karşı karşıyadır.

Diğerlerini İkna Etme

Baskıcı düzen güçleriyle zaman zaman yaptıkları anlaşmalara veya bizzat başvurdukları saldırgan yahut şiddet içeren taktiklere rağmen, protestocuların ana faaliyet alanı iknadır: gerek diğer oyuncularda gerekse kendi üyelerinde faydalı inançlar, hisler ve eylemleri harekete geçirmek.

Protesto demokrasiyi, en azından belirli adaylara oy verme ve referandum demokrasisini karmaşıklaştırır. Önemli fikirlerin ifade edilebilmesi için, oy verme tarafından ikame edilemeyecek başka birtakım yollar sunar. Medya ve siyasetçiler, farklı ses duyurma biçimlerinin beraberinde getirdiği bedellerin son derece farkındadır ve onları buna göre değerlendirirler. İnternette bir kampanyaya imza vermek birkaç saniye, bir meclis üyesine e-posta göndermek birkaç dakika, bir yürüyüşe katılmak birkaç saat, tutuklanmaksa birkaç gününüzü alabilir. Bir protesto grubu kurmak, devam ettirmek ve orada görev almak veya tüm bunları birkaç grupta yapmak ise bir ömür alır ki bu yadsınamaz derinlikte bir ahlaki adanmışlık kanıtıdır.

Charles Tilly (2008), hayatının sonlarına doğru, toplumsal hareketlerin icraatlarının merkezinde kültürel iknanın olduğunu teslim etmiş ve protestocuların diğerlerine **DBSB gösterileri** yaptığını öne sürmüştür: protestocular ahlaki Değerlerini, Birliklerini, Sayılarını ve davaya olan büyük Bağlılıklarını göstermeye çalışırlar. Bu biçimsiz fakat hatırda kalan akronim, Tilly'nin en payidar kavramı olabilir. DBSB gösterileri birer karakter çalışmasıdır: ahlaki değer ve bağlılık protestocuların iyi olduğunu gösterir; görüş birliği ve üye sayıları güçlü olduklarını ortaya koyar (gerçi demokrasiye değer veren bir dünyada, sayılar bir yandan da "halk"ın davanın arkasında olduğunu gösterir ve davanın ahlaki meşruiyetini pekiştirmiş olur). Eğer ahlaki savları, ikna etmek konusunda başarısız olursa tehlikeli kötü adamlara dönüşürler; eğer güçlülük iddiaları çökerse birer kurban yahut soytarı gibi görünürler. Mısırlı protestocular bir görselde Halid Said'i, gülünç (ve ufacık) bir Mübarek'i elinde tutan dev bir kahraman olarak göstermiştir. Hatırlarsanız karakter çalışması,

oyuncuların kendilerini iyi, rakiplerini ise kötü bir ışık altında resmetmeye çalıştıkları önemli bir arenadır.

Göstericilerin yürüyüşlerini izleyen –veya onları televizyonda gören– tek hedef kitle, daha önce bahsettiğimiz "seyirciler" kitlesi değildir. Doğrudan olmasa da ve hatta binlerce kilometre uzaktan bile olsa, yerel gruplara dikkat çeken (ve çoğu kez finansman sağlayan) uluslararası insan hakları grupları (bir tür uluslararası hükümet-dışı kuruluş veya [İngilizce kısaltmasıyla] INGO) gibi diğer tüm oyuncular da izlemektedir. Küresel kapitalizm bizi zengin ve yoksul ülkelerle baş başa bıraktığından, bağışçılar genellikle zengin ülkelerde, bağış talebinde bulunanlarsa yoksul ülkelerdedir. Bir grup eğer Uluslararası Af Örgütü gibi saygın bir örgütün dikkatini çekebilirse, medyada yer alacağını, bağış ve diplomatik destek elde edeceğini de bilir. Af Örgütü gibi gruplar, diğer oyuncular için kanaat önderleridir.

Kahramanlar büyüktür, dalkavuklarsa küçük. Kaynak: Carlos Latuff, Wikimedia Commons.

Siyaset bilimci Clifford Bob (2005), INGO'lar ile yerel direnişçilerin birbirleriyle nasıl "eşleştiği" üzerine çalışmıştır. Direnişçilerin, INGO'nun destekleyeceği "doğru türde" bir kimlik yaratması zorunludur. Bu da çoğu zaman, (bilhassa bir çevre felaketine neden olmuş) büyük, çokuluslu bir şirketin kurbanları olmaları, kendi hükümetlerinden baskı görmüş olmakla birlikte yaptıkları protestolarda şiddet eylemlerine başvurmamış olmaları anlamına gelmektedir. İçlerine hiç kötü adam karışmamış, saf kurbanlar olmaları zorunludur. Dolayısıyla, protesto gruplarının INGO'lara hoş görünmek için yaptıkları karakter çalışması, onları yaramaz yerine uslu yolu tercih etmek zorunda bırakır ve kendi hükümetlerine karşı kullanabilecekleri taktikleri sınırlandırır. Karakter çalışması dışında, ricacıların bir INGO'nun dikkatini çekme olasılığını artıran bir diğer unsur da iyi İngilizce (ya da INGO'nun kullandığı dil her neyse) konuşup yazabilen, ya ünlü ya da çok seyahat eden, karizmatik bir lidere sahip olmalarıdır. Kişisel bağlantıların, yüz yüze oturup konuşma becerisinin çok faydası dokunmaktadır.

En iyi ahlaki yüzünüzü takınmaya çalışmak haricinde, rakiplerinizin kuyusunu kazmanın en iyi yollarından biri de onların ahlakıyla ilgili şüphe uyandırmaktır. Bu hükümetler için olduğu kadar protestocular için de geçerlidir. Düzen güçleri kendi eylemlerini, protestocuları başıbozuklar, hatta bazı uç örneklerde suçlular olarak resmederek meşrulaştırır. Mısır'da bu karakter çalışması başarısız oldu, bu nedenle çökmekte olan rejim bir adım daha ileri gitti: polisi sokaklardan çekti ve kötü şöhretli bazı hapishaneleri boşalttı. Özgürlüğüne kavuşan suçlulardan oluşan çeteler, alışveriş merkezlerini yağmaladı ve arabaları ateşe verdi. Hükümet gazeteleri "anarşi" diye haykırıyor, protestocular ile suçluları aynı kişilermiş gibi göstermeye çabalıyordu. Sıradan insanların korkularından beslenme çabaları çoğu kez başarılı olur, fakat Mübarek rejimi bundan istifade edecek yeterli itibar veya zamandan yoksundu.

Protestocuları ahlaksız ve tehlikeli olarak resmetmediği zamanlarda, Mübarek'in başvurduğu diğer retorik strateji de onları

zayıf, etkisiz ve başarısızlığa mahkûm kişiler olarak göstermekti ki bu normal koşullar altında protestocuların kendilerine olan güvenlerini azaltacak bir görüş olabilir. Bu en çok, rakipleriniz büyük meydanları işgal etmeden, binaları ateşe vermeden, polis arabalarını ters çevirmeden ve güçlerini kanıtlayacak başka birtakım eylemler gerçekleştirmeden önce işe yarayacak bir yaklaşımdır. Bu, dünya genelindeki rejimlerin protestocuları gülünç kişiler olarak başlarından savmak için yararlandıkları karakter çalışmasının aynısıdır – ve yaramaz taktiklerin hareketin gücünü tesis edecek pozitif bir etki yaratabileceği bağlamlardan biridir.

Rakiplerinizin ahlaki şöhretini lekelemenin bir diğer yolu da yalanlarını yakalamaktır, zira hiçbir şey bir örgütün ya da bireyin itibarını bundan daha fazla zedeleyemez. Mübarek rejimi, göstericileri etkisiz insanlar olarak resmetmeye çalıştığında hemen yakalanmıştı: Al Jazeera televizyonu, devlet televizyonunda yayınlanan sakin sokak görüntüsünün hemen yanında, silahların ateşlendiği ve bir polis aracının yakıldığı gerçek kaos görüntülerini vermişti. (Benzer bir örnekte Suriyeli aktivistler, devlet televizyonunda görünen ve Esad rejimini öven "sokaktaki adam"ın kendilerine pek de yabancı gelmediğini fark etiler; bu adamın halkın görüşünü ifade etmesi için "tesadüfen" seçildiği yirmi ayrı örneği derleyerek bir video haline getirmeyi başardılar!) Ortaya çıkan yalanlar –ve beceriksiz haber manipülasyonları– en kötü gaflar arasında yer alır, zira kaybettiğiniz şey sadece güvenilirliğiniz değil, iyi niyetinize dair daha kapsamlı bir itibardır. Ahlaklı oyuncular yalan söylemez.

Beklentiler, hamleler, karşı hamleler, vetolar, ittifaklar, karakter çalışmaları, sembol üretimi ve daha fazlasından oluşan, kararların alınıp görüşlerin şekillendirilebildiği bir dizi arenayı kapsayan karmaşık bir silsile içerisinde, oyuncular mücadeleye tutuşur. Bu stratejik oyunlar, hesaplamalarla duyguları, baştan çıkarmalarla tehditleri, iknayla zoru birbirine karıştırır. Bu

oyunlar her zaman karmaşıktır. Ancak hangi oyuncunun istediğini elde edeceğini, hangilerinin kaybedeceğini, hangilerinin tamamen saf dışı kalacağını, hangilerinin sonraki müsabakaya dek dayanacağını belirler. Bu angajmanlar, siyasetin özüdür.

Toplumsal hareketlerin çoğu ne kazanır ne de kaybeder: ne bastırılıp cezalandırılır, ne de arzu ettikleri politika ve yapısal değişikliklere kavuşurlar. Eğer hareketler öncelikli olarak iknayla ilgiliyse, temel etkileri –şayet bir etkileri varsa– genellikle ne kadar sayıda insanın hissediş ve düşünüş şeklini değiştirebildikleridir. Sıradaki bölüm, diğer başarı ve başarısızlıkların yanı sıra, bu tür etkiler üzerine yoğunlaşmaktadır.

8
Kazanma, Kaybetme ve Daha Fazlası

Ailenin Bir Parçası: Hayvan Hakları

On dokuzuncu yüzyıldan önce hayvanlar, yenilecek, binilecek, giyilecek veya horoz dövüşü yahut boğaya köpek saldırtma gibi seyirlik etkinliklerde telef edilecek birer kaynaktan fazlası değildi. Sadece bir avuç dolusu köpek, onları ekseriyetle av için (Avrupa'da) veya birer kucak süsü olarak (Çin'de) kullanan aristokratlar tarafından, ailenin sevilen bir üyesi olarak eve alınacak kadar şanslıydı.

Sonraları, on dokuzuncu yüzyılın sanayileşen ülkelerinde, palazlanan orta sınıflar giderek daha fazla hayvanı (gerek kedileri gerekse köpekleri) ailenin bir parçası, sevilip şımartılacak ve

yenmeyecek ev hayvanları olarak sahiplenmeye başladı. Hayvanları koruma dernekleri Britanya'da üst sınıfların savunduğu bir dava olarak ortaya çıktı, fakat tam da bu nedenle etkileri geniş çaplı oldu. 1860'lara gelindiğinde, bilhassa İngiliz göçmenlerin çabaları sayesinde Avrupa ve Amerika'ya yayılmışlardı. Büyük şehirlerdeki parazit sorunuyla ilgilenen ve kötü muamele ihbarlarını araştıran bu kurumlara, yüzyılın sonraki yıllarında canlı hayvanlar üzerinde yapılan deneylere karşı broşürler basan ve yine Britanya'da ortaya çıkmış olan viviseksiyon [dirikesim] karşıtı dernekler de katıldı.

Bir yüzyıl sonra, 1970'lerde Britanya'da ve 1980'lerde Amerika'da, insan dışı türler için çok daha geniş kapsamlı koruma önlemleri talep eden, daha radikal bir hayvan hakları hareketi ortaya çıktı (Jasper ve Nelkin 1992). İlk başta hareketin çekirdeğini, Britanya'da yaşayan veya okuyan bir avuç felsefeci oluşturuyordu. Hareketin itici gücü kısmen, maymun, yunus ve diğer türlerin yaşamlarını nasıl algıladıklarını ve insanlar tarafından yakalanıp, hapsedilip işkenceye uğradıklarında gerçekte ne denli mahrum bırakılmış hissettiklerini tahayyül etmeyi kolaylaştıran, bilişsel kapasiteleriyle ilgili bilimsel bilgide katedilen ilerlemeydi. Bir diğer etken faktör de, dünyanın onu kendi hevesleri doğrultusunda talan eden insanlar için yaratılmadığı ve fakat hızla yok olan bitki ve hayvan türlerini besleyen hassas habitatlardan oluştuğu yönündeki ekolojik farkındalık oldu.

Yeni meseleler, on dokuzuncu yüzyıl aktivistleri tarafından kullanılan, "insanın en iyi dostu"nun istismarı veya koşum atlarının kırbaçlanması söyleminin ötesine geçerek, avcılığı, fabrika çiftliklerindeki korkunç koşulları, sirk ve hayvanat bahçesindeki hayvanların sıkıcı rutinlerini, yeni kozmetik ürünlerin veya zehirli maddelerin test edilmesinde kobay fareleri ve diğer kemirgenlerin (çoğu kez yasa gereği) kullanılmasını da içermeye başladı. Bilim, on dokuzuncu yüzyılda da bir meseleydi, fakat yirminci yüzyılda katettiği devasa ilerleme hayvanların, özellikle de kolayca sempati toplayan tüylü memelilerin çok daha sık kullanımını gündeme getirdi.

Hayvan hakları hareketinin hedef aldığı onca insan arasında kendilerini en yüksek sesle savunanlar bilim insanlarıdır; bunun nedeni belki de üniversite araştırma laboratuvarlarının sık sık hedef haline gelmesi ve 1980'lerin başında casuslar veya hırsızlar tarafından bu laboratuvarlardan çalınan acı çeken hayvanlara ait aleyhte birtakım videolardır. Hayvan koruyucuları, bilim insanlarının argümanlarını boşa çıkarmıştır. Eğer hayvanlar tıpkı bizim gibi acı çekiyorsa, diğer insanlara aynı şeyi yapmazken, onları acı çekmeye mahkûm etmeyi nasıl meşrulaştırabiliriz? İnsanlar hiç değilse, çoğunluğun iyiliğine olduğunu düşündükleri bir durumda, acı çekmeye rıza gösterebilirler. Bilim insanlarının yapabildiği en iyi şey, diğer türler üzerinde denenerek geliştirilen teknikler sayesinde hayatları kurtulan sevimli çocuklarla basın toplantıları gerçekleştirmek olmuştur, gerçi aktivistler de –farklı yasalar ve bilimsel normlar altında– aynı tekniklerin hayvanlar kullanılmadan veya en azından daha az hayvan kullanılarak geliştirilebileceğine dikkat çekmek konusunda hızlı davranmıştır. Bilim insanlarının bile bu denli zorlandığı hayvan kullanımını meşrulaştırmayı, kürk ve diğer endüstri kolları denememiştir bile. Yaptıkları tek şey, aşırı radikal önerileri engellemeleri için yasa koyuculara bağışta bulunmak olmuştur.

Britanya 1986 yılında bilim alanında kullanılan hayvanları korumak amacıyla, önce memelilerle başlayan ve sonrasında ahtapotları (1993) ve bilahare balık ve amfibileri kapsayan bir dizi yasa geçirdi. Çiftlik hayvanlarının korunması ve genel zulüm karşıtı yasalara bunların da eklenmesiyle, Birleşik Krallık dünyanın en sıkı koruma yasalarına sahip oldu. 2004 yılında çıkarılan bir yasayla tilki avı ciddi biçimde yasaklandı. 1990'larda Birleşik Devletler'de de bir dizi federal yasa ve eyalet yasasının yanı sıra, ilk kez 1900'lerde çıkarılan yasalarla ilgili değişiklikler ile çiftliklerdeki ve bilim alanında kullanılan hayvanlara nasıl davranılacağına dair, birçoğu bizzat bilim insanlarının hayvanların kapasiteleri, vahşi doğadaki yaşamları ve acıyı hissetme ölçüleri üzerine araştırmalarını temel alan, kapsamlı düzenlemeler yürürlüğe girdi. Bazı Avrupa ülkeleri ve hemen onları takip eden

Avrupa Birliği, birkaç yıl sonra çok daha sert yasalar uygulamaya başladı. Hayvan kullanımı tümden ortadan kaldırılmasa da, acı çekmeleri hatırı sayılır oranda azaltıldı. Ancak insanlar hâlâ et yemekte, kürk giymekte, hayvanat bahçelerini ziyaret etmekte ve "yavru fabrikaları"ndan evcil hayvan satın almaktadır.

Toplumsal hareketler kazanıp kaybetmelerinden bağımsız, çok çeşitli etkiler yaratırlar. En kalıcı etkileri ise, insanların dünyaya dair görüş ve hisleri, başka bir deyişle yeni bir ahlaki duyarlılığın yaratılması üzerinde olur.

Kazanma ve Kaybetme

Hiçbir hareket, talep ve umutlarından oluşan (ekseriyetle uzun) listelerinde yer alan her şeyi elde edemez. Çok azı ana hedefine ulaşır ve diğerleriyse sadece küçük amaçlarını gerçekleştirir. Çoğu yurttaşlık hareketi –uzun mücadelelerden sonra– bilhassa peşinde koştukları oy hakkı olmak üzere, üyeleri için bir dizi hak elde etmiştir. Kendilerini demokratik olarak adlandıran sistemler için, geniş insan kategorilerini yönetimden dışlamaya devam etmek zordur. Ancak oy hakkını elde eden gruplar bile, çoğu zaman ilerlemelerine ket vuracak daha başka dışlama ve stereotiplerle karşılaşırlar. Kadınlar bundan yüzyıl önce dünyanın en demokratik ülkelerinde oy kullanma haklarını kazandılar, ancak diğer pek çok arenada da ciddiye alınabilmek için peş peşe protesto dalgaları başlattılar. Ne de olsa oy kullanmak bir şey, başbakan olmak başka bir şeydir.

Yurttaşlık sonrası hareketler ise çok daha kötü bir başarı siciline sahiptir, zira çoğu derinlere işlemiş beğeni ve tutumları değiştirmek için mücadele vermektedir. Tam bir başarı için, hayvan hakları hareketinin bizleri sadece kürk giymeyi ve hayvanat bahçelerine gitmeyi değil, aynı zamanda et yemeyi de bırakmak konusunda ikna etmesi gerekir. Argümanları ne denli mantıklı ve sempati duyulabilecek türde olursa olsun, bu kökünün kazınması için büyük bir endüstridir. Pek çok insan yaşam tarzlarındaki çelişkilerin farkındadır, fakat çelişkiler yerleşmiş alışkanlıkları değiştirmeye yetmez.

Bir hareket için, beyan ettiği hedeflerine ulaşmaktansa politikaları biraz olsun kendi lehine döndürmek daha olağan bir durumdur. Yasalar ve politikalar, protesto hareketlerinin siyasi partiler, şirketler ve medya tarafından şekillendirilen kamuoyuna kıyasla genellikle çok daha zayıf oyuncular olduğu siyasi arenaların oluşturduğu karmaşık ağlar içerisinde vücut bulur. Partiler ve hareketler birbirleriyle karmaşık biçimlerde etkileşime girer: insanlar birinden diğerine geçer, hareketler büyür veya partilere dönüşür, partiler ve hareketler ittifaklar oluşturur, partiler hareketlerin hakkını teslim ederek ya da etmeyerek onların meselelerini kendi çıkarlarına kullanır. Her halükarda, siyasetçiler ve bürokratların hareketlerin taleplerine karşılık vermelerinin daha fazla oy, yeni koalisyonlar veya kurumları için daha fazla finansman gibi birtakım avantajlar yarattığını görmeleri yahut da hareketlerin kendi hedeflerini –örneğin düzeni sağlamak– baltalayacağından korkmaları gerekir. Diğer oyuncular gibi siyasetçiler de ikna edilebilir, satın alınabilir veya mecbur bırakılabilir.

Hedef kitleleri parçalı olduğundan, protestocular her bir parça üzerindeki retorik etkilerini her zaman bilemezler. Bu bilhassa, zaman zaman bir davayı sahiplenen fakat aynı zamanda kendi çıkarları için kurumsal olmayan taktiklerin politikaları etkileyebileceğini inkâr etmek zorunda olan siyasetçileri hedef aldıkları durumda geçerlidir. Bununla birlikte, her ne kadar dışarıdakiler tarafından tesir edilemez olarak sunulsa da, yasalar ve mahkeme kararları bazen protestocuların tercih ettiği yöne kayabilir. 1930'larda yaşlılar tarafından başlatılan hareketler, Amerikan Kongresi'ni Sosyal Güvenlik Yasası'nı geçirmek konusunda teşvik etmiştir; 1960'larda savaş karşıtı göstericilerin Beyaz Saray üzerindeki etkisi o zaman için idrak ettiklerinden çok daha büyük olmuştur. Siyasetçiler meseleleri ve onların ardındaki hisleri kendi çıkarlarına kullanırken, bir yandan da bunu yaptıklarını inkâr etmek konusunda çok maharetlidir (Amenta 2006).

Protesto grupları politikaları farklı aşamalarda etkileyebilir: gündem belirlendiğinde, yeni bir yasanın içeriği yazıldığında,

yasa oylanıp kabul edildiğinde veya uygulandığında (Amenta ve Young 1999). En başarılı hareketler, arenaların kurallarını, gelecekte alınacak kararlara etki etmelerini kendileri adına kolaylaştıracak ve onlara bir tür dayanak sağlayacak şekilde değiştirirler. Bu çoğu zaman, hareketin görünür kıldığı toplumsal bir sorunu "sahiplenmeye" başlayan yeni bir devlet eylemliliği biçimini alır: çevre korunması, tüketici dolandırıcılığını önleme, kadın büroları, emeklilik aylıkları, işyeri güvenliği, çocuk korunması vb. Pek çok örnekte, bizatihi devlet görevlileri reformlar yapılmasını arzular ve hedeflerini gerçekleştirmeye çalışırken halk desteğini kanıt olarak kullanır ve protesto örgütlerini teşvik eder ve hatta onlara finansman sağlarlar.

Telaffuz İkilemi

Hedeflerine ulaşmak isteyen hareketlerin, hedefleri konusunda net olmaları gerekiyormuş gibi görünebilir. Çoğu zaman yürürlüğe girdiğini veya iptal edildiğini görmek istedikleri yasa veya politikalara odaklanırlar. Net bir hedef, onunla hemfikir olanları cezbeder. Fakat net telaffuzun olumsuz bir tarafı da vardır: o net hedefe katılmayanlar, benzer hedefleri beğenseler dahi, hareketten kaçınabilirler. Dahası o dar hedefe ulaşıldığında, hareketin sonraki hamlesi ne olacaktır? İlgiyi yönlendirebileceği ilişkili birtakım hedefleri var mıdır? Belirtilen hedefe ulaşılmasının ardından sıklıkla görülen demobilizasyon halinin önüne geçebilecek midir? Ayrıca, net bir amaç, hedef tahtasındaki kitleler veya o amaçla hemfikir olmayan seçmenleri çekebilecek siyasi partiler açısından güçlü birtakım eylemlerin ateşleyicisi de olabilir.

Protesto çoğu zaman toplumsal değişimin, yeni duyarlılıkları yansıtmakla birlikte öteye taşıyan, devletin oyuncuları tarafından teşvik edilmekle birlikte onlara yardımcı olan bir parçasıdır. Bazı hareketler, her halükarda gerçekleşecek olan şeyler talep eder,

fakat ne istediklerini netleştirmeleri konusunda insanlara yardımcı olarak bu süreci hızlandırabilirler. Diğer yandan, taraflar arasında rekabetin kural olduğu siyasi arenalara girdiklerinde, açık ve net talepler bir muhalefet ortaya çıkararak değişim sürecini yavaşlatabilir. Rakipleriniz sırf size zarar vermek için getirdiğiniz önerilerin önünü kesecektir. Bu kadar fazla sayıda hareketin temel etkilerinin siyasi arenaların dışında olmasının nedeni tam da budur.

Tıpkı bireyler gibi toplumsal hareketlerin de gerçekleştirmek istediği pek çok hedefi vardır. Bazıları dile getirilir bazıları getirilmez; bazıları belirli hizip ve bireylerin umutlarıdır, bazılarıysa daha geniş bir desteğe sahiptir; ulaşılması kolay görünen hedefler ön plana çıkarken, zor gibi görünenler geri plana itilir. Stratejik etkileşimler önceden kestirilemez ve çoğu zaman bir grubun orijinal hedefleri bir vadede mümkün veya arzu edilir olmaktan çıkar. Bu grup daha mütevazı hedeflere yönelebilir veya tam tersine, daha iddialı hedefleri zorlamak adına birtakım boşluklardan istifade edebilir.

Mısır devriminin başarılı olmasının nedeni, salt Mübarek'e olan nefretleri etrafında bir araya gelmiş ve onun yerine kimin geçmesi gerektiği konusunda tamamen görüş ayrılığı içerisinde olan (tek hayır, birçok evet) çok farklı insanı kendine çekmiş olmasıydı. Tahrir protestocuları, ideolojilerinden ziyade duyguları etrafında bir araya geldi, fakat bu, dünyanın en güçlü diktatörlerinden birini devirmeye yetti. İşgal Et hareketi de, iktisadi eşitsizlikten kaynaklanan bir infial hali üzerinde ortaklaşıyor, fakat politikaya dair hedefler ortaya koymayı reddediyordu. Dünyaya duyurulan misyon beyanları, tek kalemde silinemez, dolayısıyla sonraki karar alıcı meclislerin elini kolunu bağlar niteliktedir. Wall Street'i İşgal Et'in taleplerini formüle etmek konusunda gönülsüz olmasının bir nedeni de ne buydu, zira üyeler çok farklı nedenlerle orada bulunduklarını ve geleceğin Genel Meclislerinin farklı hedefleri olabileceğini fark etmişlerdi. Müstakbel Genel Meclisler adına karar veremeyeceklerini düşünüyorlardı: "Buradayız, kafamız karışık, buna alışın."

Diğerlerine İlham Verme

Toplumsal hareketler birbirlerini etkiler. Bir harekette yer alan protestocular, çoğu kez başkalarına da katılır; oradaki insanları tanır ve fikirleri, sembolleri ve taktikleri ödünç alırlar. Her tür bilgi ve duygu, farklı hareketleri kesen aktivist ağları üzerinden aktarılır. Protesto grupları, açıkça vizyonlarını ve ender de olsa kaynaklarını paylaşarak, ittifaklar da oluşturabilirler. Ancak bir grubun diğerlerini veya bir hareketin diğer hareketleri etkilemesi, esasında duygusal ilham yoluyla olur. "Şunlara bak. Harika bir iş başarıyorlar. Biz de yapmalıyız." Bunun için hayranlık ve o kişilerle özdeşlik kurmaya ihtiyaç vardır.

Bunun negatif muadili ise, başka bir hareketin haddini aşan veya tehditkâr bir şey yapması ve sizin buna karşılık vermek zorunda olduğunuz durumdur. Daha önce gördüğümüz üzere Amerikan Hıristiyan Sağı, gerek feminizm gerekse LGBTQ aktivizmine cevaben eski grup ve kiliseler içerisinden ortaya çıkmıştır.

Devletin oyuncuları çok önemli olduğu için, bir protesto grubu polisin, mahkemelerin ve diğer kurumların protestoya daha çok nasıl tepki verdiğine dair işaretleri anlamak adına diğer grupları gözlemler. Kötü şekilde bastırılmanın, yaygın biçimde hareketten soğutucu bir etkisi olabilir. Ancak hükümetin bir grubun taleplerini kabul etmesi, benzer taleplerde bulunmaları için diğerlerini cesaretlendirebilir, tıpkı Amerika'daki kadın hakları taleplerinin genellikle siyahların sivil haklar hareketleriyle eş zamanlı ortaya çıkması gibi. Bu bilginin asla bir kesinlik iddiası yoktur, zira düzen güçleri bir hareketi hoş görür ve hatta teşvik ederken diğerlerine pekâlâ kötü muamele edebilir.

Eski hareketler yenilerine ilham verdiğinden, protesto hareketleri çoğu zaman **protesto dalgaları** içerisinde kümelenir. Öğrenciler, işçiler, ekolojistler, feministler, ırksal-etnik gruplar ve diğerleri 1960'ların sonu ve 1970'lerin başında, başta Avrupa olmak üzere ama sadece onunla sınırlı kalmayan pek çok ülkede sokakları işgal etmiştir. Her grup diğerlerine ilham vermiş ve insanlar hareketler arasında geçişler yapmıştır. Başka bir dalga

1990'larda ortaya çıkmış ve küresel adalet hareketi olarak bilinmeye başlanmıştır. 2011'in İşgal Et ve Öfkeliler/Indignados hareketleri, çok ani gelişen beklenmedik hareketlerdir, fakat bununla birlikte daha uzun küresel adalet dalgasının bir parçası olarak da düşünülebilirler.

Yapısalcı kuramlar, sadece dalgaları değil döngüleri de görürler ve döngülerin her bir aşaması bizi sonraki aşamaya götürür ve bu böylece tekrar eder. Mekanizma şu şekilde işler: siyasi sistem genel olarak zayıflar ve fırsatları değerlendirmek üzere hareketler ortaya çıkar ki bu hareketler boşlukların nerede olduğuna dair ipuçlarını yakalamak üzere birbirlerini gözlemler; nihayetinde devlet yeniden gruplaşır ve protestoyu bastırır; daha sonra baskıya dair anıların silinmesiyle birlikte döngü yeniden başlar. Dalgalara dair daha rasyonalist bir yaklaşım ise protestocuları, başarıya ulaşma ve bastırılma olasılıklarını, sokağa çıktıklarında diğer hareketlerin başına gelen şeyleri temel alarak, dikkatli bir şekilde hesap eden kişiler olarak görür. Protesto dalgaları üzerine daha kültürel bir kavrayışa göre ise, bir protesto hareketi, cezbedici bir ahlaki vizyon, umut ve coşku gibi duygular ve çoğu zaman ortak bir çerçeve ve inançlar aracılığıyla diğerlerine ilham kaynağı olur.

Protesto dalgalarından bahsederken temkinli davranmalıyız, zira herhangi bir anda yaşanan protestolarla ilgili yaygın bilgi kaynakları olmaları itibariyle medyanın ve hatta polisin yaklaşımını farkında olmadan benimsememiz gibi bir tehlike her zaman söz konusudur. Daha sessiz yahut medyanın ilgisini kaybettiği zamanlarda yaşanan etkinlikleri gözden kaçırmak istemeyiz.

Nasıl Düşündüğümüz

Hareketler, dünyayı yeni biçimlerde görmemize ve o dünya içindeki yeni şeyleri görmemize yardımcı olarak ona dair düşüncelerimizi değiştirmeye çalışır. Katılımcılar yeni vizyonları ilk olarak kendileri için geliştirir ve daha sonra geri kalanımıza takdim ederler. Kimi zaman bir hareketin ana maksadı toplumsal

bir sorunun adını koymaktır: insanları cinsiyetçiliğin, cinsel tacizin, hayvan zulmünün, ırkçılığın, kurumsal ırkçılığın, çocuk cinsel istismarının, küresel adaletsizliğin ve diğer sorunların var olduğuna ikna etmek. Bir etikete sahip olduklarında fark edilebilir, ölçülebilir ve belki de gözetim altına alınabilirler. Gerçeklikleri bir kez tesis edildikten sonra, protestocular ve müttefikleri bunların yol açtığı zararı ve bunu durdurmanın aciliyetini gösterebilirler. Bunlarla başa çıkmak için uzmanlık birimleri oluşturulabilir. Toplumsal hareketler, yaptıkları karakter çalışması vasıtasıyla arkalarında yeni suçlama örüntüleri, yeni kötü adamlar ve kurbanlar bırakabilir.

Toplumsal hareketler çoğu kez *kendimizi* farklı biçimlerde, özellikle de yeni bir kolektif kimliğin bir parçası olarak düşünmemize yardımcı olur. Pek çok hareket halihazırda var olan kimlikleri –Afrikalı Amerikalılar, kadınlar, geyler ve lezbiyenler, işçi sınıfı– revize etmeye çalışırken, diğerleri toplumsal sorunları tanımlayarak "şiddet gören kadınlar" veya cinsel istismar mağdurları gibi yeni kimlikler üretir. Ekoloji, hayvan hakları ve diğer bazı hareketler, ahlaki kaygı çemberimizi, insan dışı doğayı da kapsayacak şekilde dışa doğru genişletmeye çalışır. Bunların kolektif kimliklerinin sınırları daha az belirgindir, fakat burada asıl önemli nokta insanların kendilerini "merkezsizleştirmek", büyük bir evrenin küçük bir parçası olarak görmek zorunda olmalarıdır. Amaç buyken, buna ulaşmak için kullanılacak taktikler yine de hareket kimliklerine dayanmaktadır: hayvanlar için mücadele etmekle, merhametli ve fakat siyaseten de güçlü olmakla gurur duyarız. "Ekolojistler", "hayvan hakları aktivistleri" gibi yeni kimlikler geliştiririz.

Kimi hareketler temel *bilim* ve *teknoloji*yi dahi değiştirir. ACT UP'ın temel kaygılarından biri, ilaç denemelerini hızlandırmaktı ve gerçekten de Amerika'da acil olarak ihtiyaç duyulan ilaçların test ediliş şeklini dönüştürmeyi başardı. Şayet çevre hareketinin çabaları olmasaydı, dünyada bugün çok az geri dönüşüm veya rüzgâr enerjisi olurdu. Hayvan hakları aktivistleri, bilim insanlarının halinden hoşnut rutinlerini altüst etti, özellikle de

potansiyel tahriş edici maddelerin bilinçli ve tutsak hayvanların –genellikle beyaz tavşanların– gözlerine sürülerek iltihap belirtilerinin gözlemlendiği Draize testi gibi, canlı hayvanların kullanıldığı testleri. Bu hayvanların kanayan, parlak kırmızı renkte iltihaplı veya sarı irin akan gözleriyle yer aldığı resimler, hareket için etkili bir üye kazanma aracı oldu. Yaşanan tartışmalar neticesinde, onlarca yıldır uygulanan bu testlerin esas olarak, ulusal yasaların onları pek çok yeni madde türü için zorunlu tutması nedeniyle yapılmaya devam ettiği ortaya çıktı. Bazıları tavşan ve insan gözünün yeterince benzeyip benzemediğini sorgulamaya başladı.

On yıl içerisinde, deri hücrelerinin kullanıldığı alternatif testler geliştirildi ve Draize testinin kendisi de, maddelerin seyreltilmiş halleriyle uygulanacak ilk tahriş belirtisinde deneye son verilecek ve bir kafes dolusu hayvan yerine tek bir hayvanla deneye başlanacak şekilde değiştirildi. İngiltere İçişleri Bakanlığı 2006'da, ilk önce diğer testlerin denenmesi gerektiği hükmünü de içeren bir dizi ciddi kısıtlama getirdi; herhangi bir istisnanın bakan tarafından onaylanması gündeme geldi. Hayvanların acı çekmesi büyük oranda azaltılmış, test bilimi geliştirilmiş oldu.

Nasıl Hissettiğimiz

Hareketler, bizde infial ya da merhamet uyandıran, gururlandıran veya utandıran şeyleri, yani hislerimizi de etkiler. Duyguların belirli veçheleri değiştirilebilir, bazıları değiştirilemez. İnsanlar adrenalin üretmek, kalp atışını hızlandırmak, kızarmak, kaslarını esnetmek ve daha fazlası için biyolojik kapasitelere sahiptir – duyguları oluşturan temel hissetme-düşünme süreci. Bunlar kendi başlarına birer kültürel ürün değildir. Ancak daha önce de gördüğümüz gibi, çok fazla şey kültürel olarak belirlenir: bu eylemleri neyin *tetiklediği*, bu his demetlerine hangi *etiketler*i yapıştırdığımız ve hislerimizi nasıl *gösterdiğimiz*.

Protesto hareketleri, bedensel dürtülerimizin ya da en azından bunların dışavurumunun değişmesi konusunda yardımcı

olmuştur. Bazı insanlar için çocuklar birer şehvet nesnesi olarak kalmaya devam edebilir, ancak çocukları korumayı amaçlayan hareketler bu şehvet yönelimiyle hareket edildiğinde uygulanan cezaların artırılmasını sağlamıştır. Başka hareketler, bazı madde bağımlılıklarının maliyetini artırmıştır. Sigara karşıtı hareket geçtiğimiz yirmi yıl içerisinde, bu dürtünün dışavurumu yerine yayılmasını sınırlandırmak konusunda son derece başarılı olmuştur. Sigara karşıtı reklamlar, tütünü korkunç sağlık sorunlarıyla ilişkilendirerek, tütünden tiksinmemizi sağlamaya çalışmaktadır. Vejetaryenler ise et ürünleri konusunda bir tiksinti yaratmak için canla başla çabalamaktadır.

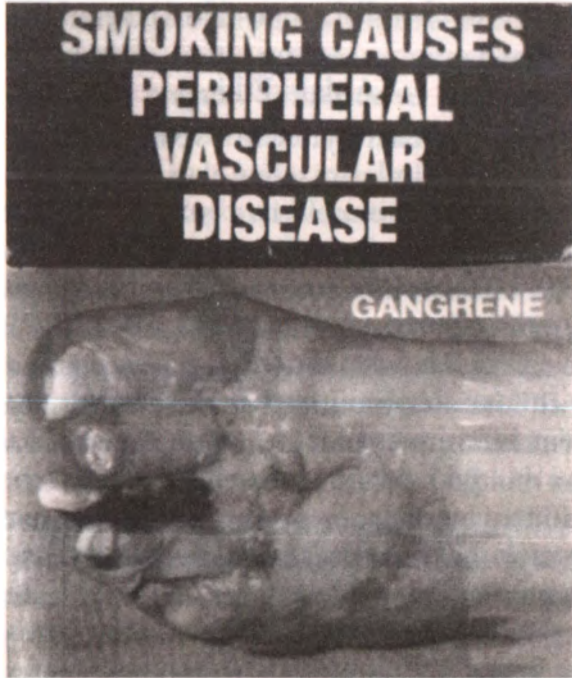
Toplumsal hareketler ayrıca, acıyla ilişkilendirilen bedensel dürtüleri kontrol altına almak için de mücadele etmiştir. Siyasette, dürtülerimiz kimi zaman bize karşı kullanılır, tıpkı acıdan ve yanı sıra uyku ve dışkılama ihtiyacı gibi benzer dürtülerden istifade eden işkence tekniklerinde olduğu gibi. Polis repertuvarlarından acıyı silmek, yüzlerce yıldır peş peşe pek çok hareketin hedefi olmuştur ve günümüzün insan hakları hareketi dünyanın en büyük protesto girişimlerinden biridir – ki bu, kaydedilen pek çok ilerlemeye rağmen, işkenceye karşı mücadelede hâlâ yapılacak çok fazla şey olduğunun da bir göstergesidir.

Toplumsal hareketler refleks duygularımızı da etkiler. Tiksinti zoraki bir histir, örneğin. Çürük yumurtalardan veya sümüksü salgılardan hâlâ tiksiniriz, oysa insan kategorileri bir bütün olarak bizde daha nadir tiksinti yaratır. Çoğu ülkede, adet gören kadınlar artık tiksinç addedilmemekte, Yahudilerin, bir zamanlar anti-semitistlerin iddia ettiği gibi, pis oldukları veya kötü koktukları düşünülmemektedir. İnsanların çoğu, çoğu zaman kimin tam anlamıyla insan olduğuna dair atalarından daha geniş bir bakışa sahiptir ki bu medeniyet adına bir zaferdir.

İvedi ve otomatik bir duygu gibi görünen öfke bile, farklı kültürlerde farklı biçimlerde dışa vurulur. Pek çok durum için, öfkenin dışavurumu sınırlandırılmıştır: şu an karısına vuran bir adam anında tutuklanabilir. Zaman içerisinde bu tür adamlar kendilerini kontrol etmeyi öğrenmiştir. Wilkes destekçilerinin

İngiltere sokaklarında yürüdüğü 250 yıl öncesinden bu zamana, protestocular ayrıca öfkenin kamusal dışavurumlarını sınırlandırmayı da öğrenmiştir; bazı hükümet kararları veya toplumsal bir sorun onlarda infiale yol açsa dahi, pek çok gösteride son derece sakin ve kontrollü davranırlar.

Diğer yandan, bazı gruplar öfkenin gücünü ve hatta hazzını protesto aracılığıyla keşfeder ve böylece yaramaz veya uslu ikilemi ekseninde tam ters istikamete ilerlemiş olurlar. Kadın hareketi, kadınların öfkelenmemesi gerektiği yönündeki geleneksel beklentilerle mücadele etmek zorunda kalmıştır ki bu, kadınlar adına bir hareket örgütlemeyi güçleştiren bir kısıtlamadır. Madun grupların istediklerini elde etmek için birtakım agresif duygular hissedip bunları sergilemeleri gerekmektedir. Farklı biçimlerde duygusal dışavurumlar siyaset içerisinde kaçınılmazdır

["Sigara içmek, periferik damar hastalığına yol açar."] Kangren. Avustralya'daki yeni sigara paketleri, bize tiksinmeyi öğretmek niyetindedir. Kaynak: Marco Nembrini.

Toplumsal hareketlerin kalıcı duygusal bağlılıklarımız üzerinde büyük bir etkisi vardır. Bizim için nasıl yeni kimlikler, yeni sevgi ve nefret şablonları yarattığını gördük. Milliyetçilik her zaman hoş olmasa da, milliyetçi hareketler tarihteki en başarılı hareketler arasında yer alır. LGBTQ ve Dalitler gibi pek çok örnekte, hareketin ilk hedefi grup utancını gurura, insanlık haysiyetine dair temel bir hissiyata dönüştürmektir. Grupların ömrü insanlığımız için merkezi önemdedir ve bu duygusal olduğu kadar bilişsel bir yaratıdır.

Sanat, düşünme ve hissetmenin etkili bir kombinasyonudur ve bir dizi hareket ardında müzik, resim, roman ve şiir gibi büyük sanat eserleri bırakmıştır. Protestocular ve sanatçılar, yeni bir dünya yarattıklarına, henüz kristalleşmemiş bir vizyonu ifade etmek için yeni bir imgelem ve dil geliştirdiklerine dair heyecan verici bir hissi paylaşırlar. Birlikte yeni bir duyarlılığı telaffuz ederler. Protestonun kendisi sanatsaldır (Jasper 1997).

Ahlaki Etki

Nihayetinde hareketler üyelerine –ve diğerlerine– yeni hissetme ve düşünme biçimlerini temel alan yeni ahlaki vizyonları açık bir şekilde telaffuz etmeleri ve geliştirmeleri konusunda yardımcı olur. İnsanların temel **haysiyeti**, sivil, siyasi ve iktisadi bir dizi hakla birlikte, dünyanın dört bir yanındaki protesto hareketleri tarafından savunulmuştur; katılımcılar bu hakları çoğu kez kendileri için talep etseler de, zaman zaman başkaları adına talep ettikleri de olmuştur (her ne kadar haysiyetin temel unsurlarından biri, şayet yapabiliyorsanız, kendi haklarınızı savunmak olsa da). Bu haklar her zaman kendi içlerinde bir amaç olmakla birlikte, aynı zamanda başka hedefler, hatta başka haklar peşinde koşmak için birer araçtır da. Kadınlar ve işçi sınıfı bir kez oy kullanma hakkını elde ettikten sonra, iktisadi tedbir ve iyileştirme gibi amaçlar gütmeleri daha kolay olmuştur. İnsan haysiyetinin özü, diğerleri tarafından kontrol altında tutulmak veya kaderin sillesini yemekten ziyade etrafınızdaki dünyayı kontrol etmeye muktedir olmaktır.

Haysiyet insanlar için o denli önemlidir ki, tüm korkutucu risklere rağmen onu kazanmanın bir yolu olarak protestoya başvuracaklardır (Wood 2003). Kazanma ihtimalleri olduğunu düşünmüyor olsalar da, sırf ahlaki duruşlarını ortaya koymak adına sokağa çıkmak bile risklerden ağır basar. Tankların, silahlı birliklerin, polis köpeklerinin ve TOMA'ların karşısında dikilirkenki cesaretleri nefes kesicidir. Arzu edilen başka şeylere nazaran daha derinlerde bir yerde kıymet verilen, kimi zaman yaşamın kendisinden bile daha değerli ahlaki "hiper-iyiler" vardır (Taylor 1989).

Toplumsal hareketler, bir yandan ahlaki ilke ve sezgileri, diğer yandan bunlardan kaynaklanan duyguları etkiler. Kendi ahlaki kaygı çemberimizin içine daha fazla insanı –veya diğer türleri– dahil ettikçe ve onları ahlaki olarak değerli addedip önemsemeye başladıkça, daha fazla infial üretiriz. Şikâyetlerimizi çözüme kavuşturabileceğimiz, emrimize amade mekanizmalar çoğaldıkça, hiddetimizi dile getirme ve onun üzerinden eyleme geçme fırsatları da çoğalır. Tanrı'nın ve Doğa'nın alanı daralırken, suçlama, infial ve intikamın mümkün olduğu, insanın tercih alanı genişler.

Merhamet –diğer canlının hissettiği şeyleri empati yoluyla hissetme yetisi– aktivist nesillerin bizlere bıraktığı en bariz ahlaki miras olabilir. Hayvanların korunması on dokuzuncu yüzyıl için büyük bir adımdı, kadınların oy hakkı elde etmesi ve Afrikalı kölelerin özgürleşmesinden daha erken bir tarihte ortaya çıktı ve hatta benimsediği model, çocuk koruma hareketi tarafından ödünç alındı. Uzun bir tarihsel perspektif içerisinde, merhamet ve adalet algımızın gelişmesi belki de her koşulda, toplumsal hareketlerin katkısı olmadan da gerçekleşecekti. Bazı tarihçiler, bizi birbirimize bağlayan iktisadi sistemlerden ve uzak mesafelerde çekilen acılardan haberdar eden kapitalizmin, ahlaki vizyonlarımızı değiştirdiğine inanmaktadır. (Haskell 1985). Ancak aktivistlerin kesinlikle yardımı dokunmuştur, zira birilerinin bu yeni sezgileri dile getirmesi, yeni yasaları teşvik etmesi ve çağdışı pratiklere meydan okuması gerekiyordu.

Nasıl Davrandığımız

Yeni düşünme, hissetme ve hüküm verme biçimleri genellikle, daha insan dostu çiftçilik yöntemlerinin uygulanmasından, bir zamanların marjinal gruplarının katılımının sağlanmasına kadar, yeni birtakım pratikler ortaya çıkarır. Bilinçli stratejik eylem, o andan itibaren daha fazla değerlendirilip tartışılmasına ihtiyaç duyulmayan yeni alışkanlıkların ve bürokratik rutinlerin ortaya çıkmasına neden olur. Tüm bunlar hayatın kanıksanmış arka planı içinde kaybolup gider. Kadınlar oy kullanır. Düzgün insanlar köpeklerini, çocuklarını veya partnerlerini dövmez.

Protestocuların çoğu, kendi toplumlarındaki veya tüm dünyadaki herkesin nasıl düşündüğünü, hissettiğini ve davrandığını değiştirmeyi arzuluyor olsa da, faaliyetlerinin en büyük etkisi kendi hayatları üzerinde olur. Katılımın **biyografik sonuçları** ömürlüktür. 1960'ların hareketlerinde faal olanları inceleyen araştırmacılar, bu kişilerin siyaseti yakından takip etmeye devam ettiklerini, tükettikleri şeylere daha fazla dikkat ettiklerini ve aynı neslin geçmişte faal olmayan üyelerine kıyasla bugünün hareketleri içerisinde daha fazla yer aldıklarını ortaya çıkarmıştır. Aktivistler, hayatlarının sakin dönemlerinde dahi asla kaybetmedikleri bir kendine güven, eleştirel düşünce yetisi ve siyasi bilgi birikimi kazanırlar. Sempati duydukları yeni bir dava ortaya çıktığında hemen katılım gösterirler. Artık hayatları sonsuza dek değişmiştir (McAdam 1988).

Katılımcılar üzerindeki bu etki, hareketlerin eylem üzerindeki daha kapsamlı etkisinin yalnızca bir parçasıdır: hareketler, yeni siyaset yapma yöntemleri geliştirir. Protestonun taktikleri her hareketle birlikte değişir, hatta protestocular kendi faaliyetlerini yürütmenin yeni yollarını öğrendiklerinde, bu değişim çok daha hızlı olur. Gandhi, şiddet içermeyen bir hareket yaratmak için, Jainizm* ile başka birtakım fikirleri bir araya getirmiş, elde ettiği başarı yirminci yüzyılın ikinci yarısında birçok başka harekete

* Ruhsal özgürleşme, tüm canlıların eşitliği, şiddet karşıtlığı gibi temalar üzerinde yükselen, Güney Asya kökenli dini inanç. (ç.n.)

ilham kaynağı olmuştur (Nepstad 2011). Şiddete başvurmayan aktivistler 1960'larda katılımcı demokrasiyi geliştirmiş, bunu 1970'ler ve 80'lerde mutabakatla karar alma takip etmiştir. Temel ahlaki ilkelere sadık kalarak eyleme geçme ve karar alma teknikleri o yıllardan itibaren çeşitlenmiş, sosyal forumların ve genel meclislerin ortaya çıkmasına olanak tanımıştır. Zaten toplumsal değişim için yanıp tutuşan hareketlerin değişime ilk olarak kendilerinden başlamamaları nasıl düşünülebilir ki?

Bu yeni karar alma biçimleri, merhametle ilintilidir. Basit oy verme yöntemini bir kenara atan mutabakat ve benzeri teknikler, farklı arka plan, deneyim, toplumsal konum ve hatta siyasi tercihlere sahip insanları birbirlerini dinlemeye zorlayan girişimlerdir. Diğer insanlar, salt zor yerine ikna yoluyla kazanılacak oyuncular olarak değil, aynı zamanda yeni fikir ve hikâye kaynakları olarak da ciddiye alınmalıdır. Bu insanlar manipüle edilip, düşmanın önüne sürülecek gözden çıkarılmış askerler değildir. Her biri kendi içinde kıymetli bir amaçtır.

Tarih Yazma

Toplumsal çatışmaların çoğunda nihai arena, çatışmanın tarihinin nasıl yazılacağına dair verilecek mücadeledir. Protestocular, gelecek seferberliklere umut olacak ve sahip oldukları o güçlü "tarih yazma" hissini geçerli kılacak etki ve ilerlemeye dair kanıtlar ararlar. İstedikleri şeyleri nadiren elde ettiklerinden, neden kaybettiklerine dair bir hikâye üretmek zorunda kalırlar ve zaman zaman fazla kemikleşmiş, fazla zengin ve güçlü veya –o seferlik– alt edemeyecekleri denli üçkâğıtçı olan alçak rakiplerini suçlarlar. Hareketin düşüşe geçtiği dönemlerde bile, bu meseleleri tartışan makaleler ortaya çıkar; birkaç yıl sonra bunları –çoğu eski doktora tezlerinden oluşan– kitaplar takip eder. Belli başlı çatışmalar üzerine onlarca yıl sonra dahi fikirler üretilebilir.

Her hareketin yazgısı gelecek hareketler için de bir derstir; tarih anlatısına, siyaset ve değişime dair ortak duyumuza katkıda

bulunur. Geriye dönüp bakıldığında, birtakım olayların iyi veya kötü anlamda son derece mühim uğraklar olduğu ve anlaşılmaları gerektiği ortaya çıkıyor. İlerleyebilmek adına, onları daha kapsamlı mücadeleler ve tarih bağlamına yerleştirmeye çalışıyoruz.

Özel olarak başarılı olamamış hareketler söz konusu olduğunda, eski katılımcılar orijinal hedeflerin gerçekte neler olduğunu yeniden tanımlamak suretiyle kimi zaman bir umut pırıltısı yakalar: hareketin bunca zaman istediği şeyin, tam tanınırlık veya hareketin tüm hedeflerini yansıtan politikalar değil, toplumsal farkındalık olduğu ortaya çıkar. Herkes bir kahraman olabilir. Bu minvalde, kültürel anlayışların değiştirilmesi, gerçekte çoğu toplumsal hareketin en büyük mirasıdır.

Aktivistler tarih yazdıklarında, tipik olarak kendilerini kahraman, rakiplerini ise kötü adam olarak resmederler. Kahraman olmak etki yaratmak demektir ve çoğu zaman kendi etkilerini abartırlar. Diğer yandan, ana akım siyasetçiler hareketlerin etkisini önemsiz gibi gösterme eğilimindedir, toplumsal sorunların çözümünde işin çoğunu kendilerine mal etmeye çalışırlar. Şirketler ve protestoların hedefinde yer alan diğer kişi ve kurumlar, *hem* protestocuların *hem de* siyasetçilerin çabalarını, faydadan çok zararı dokunan, yanlış yola sapmış girişimler olarak lanse etmeye çalışır. Ana akım haber medyası ise genellikle siyasetçilerin yaklaşımını benimser; sistemin içinden gelen siyasi reformları sahiplenirken radikal protestocuları eğlenceli kaçıklar olarak resmeder.

İronik bir biçimde, eski protestocular ve ana akım gözlemciler zaman zaman geçmişe dair aynı çarpıtmalar üzerinde birleşirler (Ross 2002). Geçmiş çatışmalar insan haklarının uzun süreli gelişiminin bir parçası olarak çerçevelenir, çünkü bu, protestocuların kendi etkilerini teyit etmesine ve siyasetçilerin de sistemin reform yapma kapasitesini övmesine imkân tanır. Şiddet içeren taktikler çoğu zaman görmezden gelinir, zira protestocuların çoğu şiddetsizliği sahiplenmeyi tercih eder; ana akım gözlemciler yeni nesil aktivistlere şiddetin bir olasılık ve çoğu zaman da başarılı bir taktik olduğunu anımsatmak konu-

sunda tereddüt eder. Şimdinin saygın siyasetçileri, ebeveynleri veya cemaat üyeleri olan eski asiler, kendi radikal geçmişlerini gizlemenin çıkarlarına olduğunu düşünebilirler.

Toplumsal hareketler, toplumsal değişimde payı olan tek güç değildir. Kamuoyuyla, değişen duyarlılıklarla, sanat eserleriyle, politika arenalarıyla etkileşim halindedirler. Çoğu zaman, değişen vizyonların hem yavrusu hem de ebesi konumundadırlar. Draize testi gibi çağdışı pratiklerde olduğu üzere, değişime gösterilen direncin kaynaklarını ortaya koyabilirler. İkna küçük adımlarla gerçekleşir: kişi bir çerçeveden etkilenir, bir aktivistin çekimine kapılır, kendi umut ve infial şablonlarına sahip ahlaki bir vizyon tarafından kuşatılır.

Toplumsal değişim de çoğu zaman küçük adımlarla gerçekleşir. Aniden olduğunda ise, genellikle ikna ile değil zor ile gerçekleşmiş demektir. Bazen şiddet kısa vadede istenilen etkiyi yaratır. Ama çoğunlukla kontrolden çıkar. Tıpkı Mısır ordusu gibi, güçlü olanlar pes etmekten hoşlanmaz. Yeni yasalar hızlı değişimler yaratıyormuş gibi görünür, fakat bunlar çoğu zaman daha derin kültürel dönüşümlerin nihai sonucudur. Sembolik ifadeler olarak, altta yatan duyarlılığa hem katkıda bulunur hem de onu yansıtırlar.

Günlük hayatımızda izlediğimiz rutinlerin çoğu, geçmişin siyasi çatışmalarını yansıtır: günde kaç saat çalıştığımız, yediğimiz yiyecekler ve içlerinde ne olduğu, kimlerin okula gittiği ve orada ne öğrendiği, hasta olduğumuzda yararlanabileceğimiz ilaçlar ve teknolojiler, hemşirelere değil doktorlara saygı göstermemiz, bizi bir yerden bir yere götüren ulaşım sistemi, manevi duyarlılıklarımız, elektrik ve ısı kaynaklarımız vb. Protestocular galip geldikleri savaşların sayısı kadar da mağlup oldular ve çoğu zaman birtakım kazanımları ve kayıpları bir arada yaşadılar, fakat onların çabaları bizlerin dünyasını yarattı. İşte bu tür bir etki, kahramanlığın da tanımıdır.

Sonuç:
Kahramanlar Olarak İnsanlar

2011 sonlarında bir tez savunması ve protesto üzerine bir panel için Floransa'ya gittim, ayrıca birkaç günümü de turistik yerleri ziyaret etmeye ayırdım. Muhteşem Filippo Brunelleschi tarafından 1419'da tasarlanan, insana dinginlik veren kemerli meydanı arayıp buldum; burası Rönesans döneminde, kamusal alanların keşfinde mühim uğraklardan biri olmuştu. Şansıma, meydanın bir köşesinde Floransa'yı İşgal Et'in çadır kampı vardı ve karşı köşede bulunan el yapımı mücevher çarşısına bakıyordu. Profesyonel bir flütçü üç veya dört İşgalciye serenat yapıyordu, aralarında bir de gelişigüzel ve sinir bozucu şekilde ıslık çalan genç bir oğlan vardı. Zuccotti Park'ın kaba betonlarından, mo-

dern kamusal alanın doğduğu yer olan Toskana'nın güzel meydanlarına, protesto her yerdedir. Modern demokrasinin, temel insan haklarının ve çağdaş kültürün ruhuna derinlemesine bir şekilde işlemiştir. Tüm bunları korur, geliştirir ve yaratır.

Kültür, dünya üzerinde eyleme geçmemize ve aynı zamanda onu anlamamıza yardımcı olur. Toplumsal, psikolojik, fiziksel (ve ruhsal) bağlamlarımızla, kısmen bunlar etrafında el yordamıyla yolumuzu bularak ve duygularımızı rehber olarak kullanarak ilişki kurarız. Toplumsal hareketler, bir şeyler yapmanın, birbirimizle ilişki kurmanın yeni yollarını geliştirmemiz, yeni gelecekler, ilhamlar ve umutlar, yeni semboller, karakterler ve geleceğe uzanan yol boyunca yararlanabileceğimiz başka birtakım yol işaretleri tahayyül etmemiz konusunda bizlere yardımcı olur. Hatta kendi bedenlerimiz içinde yeni varoluş biçimleri geliştirmemize, bu temel düzeyde dahi insan olabilmemize imkân tanır.

İnsan eylemi ikilemler ve ödünleşimlerle maluldür, bu nedenle sürekli olarak pek çok amaç, araç ve bakış açısıyla aynı anda cebelleşiriz. Büyük gruplar yalnızca çok nadir ve geçici bir süreliğine, tek bir ağızdan konuşabilir ve bu, toplumsal hareketler için de böyledir. Bu insanlık adına muazzam bir başarıdır ve fakat her zaman için kırılgan ve fanidir. Dahası bu birlik hali, her zaman iyi bir şey de değildir, zira hareketlerin hepsi iyi değildir: neticede Naziler ve diğer faşist hareketler de son derece birlik içerisindeydi.

Protestocu, aldığı kararlar, geliştirdiği alışkanlıklar, bazen hayranlık uyandıran bazen uyandırmayan arzularıyla gerçek bir insandır. Kahramanca eylemlere olduğu kadar, hayal kırıklığı yaratan veya yanlış fikirlere dayanan eylemlere de muktedirdir. Protesto kuramlarının çoğu bizlere, öngörülebilir duygular yaşayıp, kalabalıkların içinde eriyip giden, tek bir motivasyonla güdülenmiş çöpten adamlar sunmuştur. Ancak bizler bu şekilde resmedilmek istemiyoruz, protestocular da aynı şekilde. Kuramlar her zaman için birer basitleştirmedir, fakat kültürel kuramlar çoğuna göre daha az kabataslaktır, zira başlangıç noktaları öz-

nelerin bakış açısı, hisleri, hedefleri ve eylemleri, istediklerini elde etmeye çalışırkenki tercihleridir. Diğer kuramlar, yola onları birer çöpten adama indirgeyerek çıkar; kültürel kuramlar hiç değilse bundan kaçınmaya çalışır.

Bir yazar olarak öncelikle sadık olmam gereken kişiler okurlarımdır, fakat haklarında yazdığım protestoculara da borçlu olduğum bir şey var. Onlara hayranlık veya sadakat borcum yok, çünkü hepsine hayran veya hepsiyle hemfikir değilim. Hatta bazı hareketlerle keskin bir ihtilaf içindeyim. Ancak tüm katılımcılara, merhamet borcum var, çünkü hepsi karmaşık birer insan ve bu da haysiyetlerine saygı duymak için yeterli bir neden. Hitler de bir insandı ve onun hastalıklı zihnini ancak insan olarak sahip olduğu motivasyon ve zaaflar aracılığıyla anlayabiliriz. Diğer kitaplarımda genellikle bireysel aktivistler üzerine yazmıştım ve bunu, bir sayfaya yazılmış kelimeler kişilerin insani bütünlüğünü asla ifade edemeyecek olsa da, onların tüm karmaşıklığına saygı duyduğumu umarak yapmıştım. Sanırım, onlara saygıdan daha ziyade, gerçeği borçluyum. Protestoyu betimlerken elimizden geldiğince yanlışsız olmalıyız, detayları mümkün olduğunca iyi not etmeliyiz. Önyargılarımız ve tembelliğimizle mücadele ederek, olayları sürekli olarak doğru şekilde anlatmaya uğraşmalıyız.

Büyük Tarih kuramlarının tehlikesi şudur: protestocuların ne istediğini ya da isteyebileceğini, şu veya bu hareketin işlevinin ne olması gerektiğini zaten biliyorlardır. Kuram, bizzat protestocular ne istediklerine karar vermeye çalışırlarken, onları izleyip dinlemenin önüne geçmiş olur. Buna karşılık kültürel bir yaklaşım, herkesin birbirini dinlemek zorunda olduğu mutabakat sürecinin entelektüel düzeydeki muadilidir. Bu belki de asla ulaşamayacağımız epey iddialı bir idealdir; yine de denemekten asla vazgeçmemeliyiz.

Hoşnutsuzluğumuzu pek çok yolla ifade ederiz ve toplumsal hareketler diğerlerine kıyasla esasında epey seyrek ortaya çıkar. Oluşturulması ve devam ettirilmesi zordur, çok fazla zaman ve alaka gerektirir. Ancak bir kez ortaya çıktığında da, insanlığın en azından bu dünyadaki en üstün amacıymış, işbirliğinin, ahlaki

vizyonun ve yoldaşlığın zaferiymiş gibi hissettirir. Toplumsal hareketler, insanların ortak bir amaç uğruna gönüllü olarak nasıl bir araya gelip iş birliği yaptığını anlamak için harika bir laboratuvardır. Bu bile yeterince olağandışı görülürken, insanların bunu bir de para almadan yapması çok daha az rastlanan bir durumdur. Kolektif eylem toplumsal hayatın özüdür: insanlar nasıl birbirlerine güvenir, ikna lehine zoru bir kenara bırakır da kolektif projeleri kendi bireysel veya ailevi çıkarlarının üzerinde tutabilirler? Bu vizyonlar ve projeler, tüm insan motivasyonları arasında en derin tesirli olanlarıdır.

Toplumsal hareketlerin, toplumsal adalet ve eşitliğe doğru tedrici bir ilerlemeyi temsil ettiğini düşünmek rahatlatıcı olsa da, insanlar kötücül yahut sempatik her tür amaç etrafında bir araya gelebilir. Ancak şayet ilerleme kaydedildiyse bu, toplumsal hareketler toplumun geri kalanını yahut dünyanın geri kalanını peşinden gelmesi için şekillendirdiği ve teşvik ettiği içindir. Toplumsal hareketler, ilerleme için gerekli olmakla birlikte yeterli değildir. Toplumsal adalet, toplumsal hareketlere bağlıdır. Ayrıcalıklı pozisyonlardakiler, sahip oldukları avantajlardan nadiren savaşmadan feragat eder.

Bu kitaba, protestocuların nasıl insanlar olduklarına, neden sık sık yaptıkları gibi maliyetli ve riskli projelere soyunduklarına duyduğumuz merakla başladık. Sorunun kısa yollu cevabı şöyle: onlar da sizin ve benim gibi birer insan. İçimizden herhangi biri kendisini bir anda sokakta bulabilir, çünkü hepimizin, tehdit altında olduğunu gördüğümüzde infiale sürüklenecek denli önemsediğimiz bir şeyler var. Ayrıca kişisel bağlantılar, örgütler ve kaynaklar, ilham verici semboller ve liderler ve bu kitapta gördüğümüz diğer her şey, doğru bir kombinasyonla bir araya geldiğinde, kendimizi toplumsal bir hareketin içinde bulmamız, hatta ona liderlik etmemiz işten bile değil. Neticede protestocular, ben ve siz, yani *bizleriz*.

Kaynakça ve Önerilen Okumalar (*ile işaretli olanlar)

*Alexander, Jeffrey C. 2011. *Performative Revolution in Egypt*. Londra: Bloomsbury Academic. Ünlü *bir toplum kuramcısı olan Alexander, kamusal bir performans olarak siyasetin merceğinden bakarak imgeler ve anlamlar üzerine verilen mücadelenin izini sürüyor.*

Amenta, Edwin. 2006. *When Movements Matter*. Princeton: Princeton University Press.

Amenta, Edwin ve Michael P. Young. 1999. "Making an Impact." Marco Giugni, Doug McAdam ve Charles Tilly (der.), *How Movements Matter* içinde. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Bagdikian, Ben H. 2004. *The New Media Monopoly*. Boston: Beacon Press.

Benford, Robert D. 1997. "An Insider's Critique of the Social Movement Framing Perspective." *Sociological Inquiry* 67: 409–430.

Bernstein, Mary C. 1997. "Celebration and Suppression." *American Journal of Sociology* 103: 531–565.

Blee, Kathleen M. 2012. *Democracy in the Making: How Activists Form Groups.* New York: Oxford University Press.

*Bob, Clifford. 2005. *The Marketing of Rebellion.* Cambridge: Cambridge University Press. *İsyancılar uluslararası bağışçılara kendilerini, karizmatik liderler ve doğru kurban karakteri inşası sayesinde satarlar.*

Bob, Clifford. 2012. *The Global Right Wing and the Clash of World Politics.* Cambridge: Cambridge University Press.

Breines, Wini. 1982. *Community and Organization in the New Left*, 1962–1968. New York: Praeger.

*Castells, Manuel. 2009. *Communication Power.* Oxford: Oxford University Press. [*İletişimin Gücü*, 2016, çev: Ebru Kılıç, Bilgi Üniversitesi Yayınları] *Yeni iletişim ağları ile medya, siyaseti ve protestoyu yeniden şekillendirdi.*

Castells, Manuel. 2012. *Networks of Outrage and Hope.* Cambridge: Polity. [*İsyan ve Umut Ağları*, 2013, çev: Ebru Kılıç, Koç Üniversitesi Yayınları]

Chauncey, George. 1994. *Gay New York.* New York: Basic Books.

Collins, Randall. 2001. "Social Movements and the Focus of Emotional Attention." Jeff Goodwin ve diğerleri, *Passionate Politics* içinde. Chicago: University of Chicago Press.

Collins, Randall. 2004. *Interaction Ritual Chains.* Princeton: Princeton University Press.

Coontz, Stephanie. 2011. *A Strange Stirring.* New York: Basic Books.

Dabashi, Hamid. 2012. *The Arab Spring.* Londra: Zed Books. [*Arap Baharı*, 2015, çev: Aslı T. Esen, Sümer Yayıncılık]

Davis, Kathy. 2007. *The Making of Our Bodies, Ourselves.* Durham: Duke University Press.

De Beauvoir, Simone. 2010 [1949]. *The Second Sex.* New York: Knopf. [*Kadın "İkinci Cins"*, 3 Cilt, 1993, çev: Bertan Onaran, Payel Yayınları]

della Porta, Donatella, Andretta Massimiliano, Lorenzo Mosca ve Herbert Reiter. 2006. *Globalization from Below: Transnational Activists and Protest Networks.* Minneapolis: University of Minnesota Press.

della Porta, Donatella ve Herbert Reiter (der.). 1998. *Policing Protest.* Minneapolis: University of Minnesota Press.

Doerr, Nicole. 2012. "Translating Democracy: How Activists in the European Social Forum Practice Multilingual Deliberation." *European Political Science Review* 4: 361–384.

Doherty, Brian ve Graeme Hayes. 2014. "The Courts: Criminal Trials as Strategic Arenas." Jan Willem Duyvendak ve James M. Jasper (der.), *Breaking Down the State* içinde. Amsterdam: Amsterdam University Press.

*Duyvendak, Jan Willem ve James M. Jasper (der.). 2014. *Players and Arenas* ve (2015) *Breaking Down the State.* Amsterdam: Amsterdam University Press. *Bu iki kitap, protestocuların etkileşime girdiği diğer oyunculara odaklanmaktadır.*

Earl, Jennifer ve Katrina Kimport. 2011. *Digitally Enabled Social Change.* Cambridge: MIT Press.

Evans, Sara. 1979. *Personal Politics.* New York: Knopf.

Evans, Sara ve Harry Boyte. 1986. *Free Spaces.* New York: Harper and Row.

*Eyerman, Ron ve Andrew Jamison. 1991. *Social Movements: A Cognitive Approach.* University Park: Pennsylvania State University Press. *Hareketlerin nasıl yeni bir bilgi birikimi, hatta teknik ve bilimsel bilgi birikimi yarattığını ortaya koyar.*

Eyerman, Ron ve Andrew Jamison. 1998. *Music and Social Movements.* Cambridge: Cambridge University Press.

Fetner, Tina. 2008. *How the Religious Right Shaped Lesbian and Gay Activism.* Minneapolis: University of Minnesota Press.

Fillieule, Olivier. 2010. "Some Elements of an Interactionist Approach to Political Disengagement." *Social Movement Studies* 9: 1–15.

Fillieule, Olivier ve Danielle Tartakowsky. 2013. *Demonstrations.* Winnipeg: Fernwood.

Fine, Gary Alan. 2001. *Difficult Reputations: Collective Memories of the Evil, Inept, and Controversial.* Chicago: University of Chicago Press.

Fine, Gary Alan. 2012. *Tiny Publics.* New York: Russell Sage Foundation.

Fiske, Susan T. 2012. *Envy Up, Scorn Down.* New York: Russell Sage Foundation.

Freeman, Jo. 1972. "On the Tyranny of Structurelessness." *The Second Wave* 2: 20. ["Yapısızlığın Tiranlığı", çev: ezgi, http://feministbiz.blogspot.com.cy/p/metinler.html]

Friedan, Betty. 1963. *The Feminine Mystique.* New York: W. W. Norton & Co. [*Kadınlığın Gizemi*, 1983, çev: Tahire Mertoğlu, E Yayınları]

Gamson, Joshua. 1995. "Must Identity Movements Self-Destruct? A Queer Dilemma." *Social Problems* 42: 390–407.

*Gamson, William A. 1992. *Talking Politics.* Cambridge: Cambridge University Press. *Siyasi anlamları farklı kaynaklar kullanarak nasıl inşa ettiğimizi göstermek için odak gruplar kullanır.*

Gamson, William A. ve Gadi Wolfsfeld. 1993. "Movements and Media as Interacting Systems." *Annals* 528: 114–125.

Ganz, Marshall. 2000. "Resources and Resourcefulness." *American Journal of Sociology* 105: 1003–1065.

*Gitlin, Todd. 1980. *The Whole World Is Watching.* Berkeley: University of California Press. *Demokratik Toplum İçin Öğrenciler hareketinin liderlerinden biri, protestocularla medya arasındaki karmaşık etkileşimi inceleyerek bilhassa medya ikilemini gözler önüne sermektedir.*

Gitlin, Todd. 2012. *Occupy Nation.* New York: It Books.

Goldfarb, Jeffrey C. 2006. *The Politics of Small Things.* Chicago: University of Chicago Press.

Goodwin, Jeff. 1997. "The Libidinal Constitution of a High-Risk Social Movement." *American Sociological Review* 62: 53–69.

Goodwin, Jeff. 2001. *No Other Way Out*. Cambridge: Cambridge University Press.

*Goodwin, Jeff ve James M. Jasper (der.). 2014. *The Social Movement Reader*, 3. Basım. Oxford: Wiley. *Temel okumalar ve kavram tanımlarından oluşan bir derleme.*

*Goodwin, Jeff, James M. Jasper ve Francesca Polletta (der.). 2001. *Passionate Politics*. Chicago: University of Chicago Press. *Duyguların toplumsal hareketlerdeki rolü üzerine makaleler.*

*Gould, Deborah. 2009. *Moving Politics*. Chicago: University of Chicago Press. *ACT UP'ın heyecan verici hikâyesi içinde Gould, hareketin yükselişi ve düşüşünde hâkim olan pek çok duyguyu gün yüzüne çıkarmaktadır.*

Haines, Herbert H. 1988. *Black Radicals and the Civil Rights Mainstream, 1954–1970*. Knoxville: University of Tennessee Press.

Haskell, Thomas. 1985. "Capitalism and the Origins of the Humanitarian Sensibility", 1. & 2. Kısımlar. *American Historical Review* 90: 339–361, 547–566.

Hebdige, Dick. 1979. *Subculture*. New York: Methuen. [*Altkültür*, 2005, çev: Sinan Nişancı, Babil Yayınları]

*Jasper, James M. 1997. *The Art of Moral Protest*. Chicago: University of Chicago Press. [*Ahlaki Protesto Sanatı*, 2002, çev: Senem Öner, Ayrıntı Yayınları] *Kültürün, ahlak, duygular ve bilişi de içeren pek çok yolla, protestoya nüfuz ettiğini ortaya koyar.*

*Jasper, James M. 2006. *Getting Your Way: Strategic Dilemmas in the Real World*. Chicago: University of Chicago Press. *Protestoculara ek olarak her tür oyuncu için geçerli olan stratejik ikilemlerin daha detaylı bir tartışması.*

Jasper, James M. ve Dorothy Nelkin. 1992. *The Animal Rights Crusade*. New York: Free Press.

*Johnston, Hank ve Bert Klandermans (der.). 1995. *Social Movements and Culture*. Minneapolis: University of Minnesota Press. *Protestoya kültürel yaklaşımı teşvik eden, ilgi çekici bir erken eser.*

Katz, Jonathan Ned. 1995. *The Invention of Heterosexuality*. Chicago: University of Chicago Press.

Kelner, Shaul. 2010. *Tours that Bind*. New York: New York University Press.

Khalil, Karima (der.). 2011. *Messages from Tahrir*. Kahire: American University of Cairo Press.

Klandermans, Bert. 1997. *The Social Psychology of Protest*. Oxford: Blackwell.

Klapp, Orrin E. 1969. *Collective Search for Identity*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Klimova, Sveta. 2009. "Speech Act Theory and Protest Discourse." Hank Johnston (der.), *Culture, Social Movements, and Protest* içinde. Burlington: Ashgate.

Kriesi, Hanspeter, Ruud Koopmans, Jan Willem Duyvendak ve Marco Giugni. 1995. *New Social Movements in Western Europe*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Krinsky, John ve Colin Barker. 2009. "Movement Strategizing as Developmental Learning." Hank Johnston (der.), *Culture, Social Movements, and Protest* içinde. Burlington: Ashgate.

*Lalich, Janja. 2004. *Bounded Choice: True Believers and Charismatic Cults*. Berkeley: University of California Press. *İki grup liderinin grup üyeleri arasında nasıl derin –hatta intihara kadar gidebilecek– bir sadakat yarattığına dair detaylı bir çalışma.*

Leondar-Wright, Betsy. 2014. *Missing Class: How Seeing Class Cultures Can Strengthen Social Movement Groups*. Ithaca: Cornell University Press.

*Lichbach, Mark. 1995. *The Rebel's Dilemma*. Ann Arbor: University of Michigan Press. *Lichbach, rasyonel seçim kuramını daha da geliştirerek hareket ikilemlerine dair bir liste sunmaktadır.*

*Luker, Kristin. 1984. *Abortion and the Politics of Motherhood*. Berkeley: University of California Press. *Kürtaj karşıtı harekete dair betimlemesi güncelliğini yitirmiş olsa da, birbirine rakip iki dünya görüşü arasında yaptığı mukayese, bir yorumlayıcı sosyoloji örneğidir.*

Maeckelbergh, Marianne. 2009. *The Will of the Many*. Londra: Pluto Press.

*Mansbridge, Jane J. 1986. *Why We Lost the ERA*. Chicago: University of Chicago Press. *Bu dev hareketin birtakım ikilemlerine, özellikle de Janus ikileminin yarattığı sıkıntılara dair hareketin içinden bir yaklaşım.*

Marcus, George E. 2002. *The Sentimental Citizen: Emotion in Democratic Politics*. University Park: Pennsylvania State University Press.

Marsden, George M. 2006. *Fundamentalism and American Culture*, 2. Basım. New York: Oxford University Press.

McAdam, Doug. 1982. *Political Process and the Development of Black Insurgency, 1890–1970*. Chicago: University of Chicago Press.

McAdam, Doug. 1988. *Freedom Summer*. New York: Oxford University Press.

*McAdam, Doug, Sidney Tarrow ve Charles Tilly. 2001. *Dynamics of Contention*. Cambridge: Cambridge University Press. *Yapısalcıların kendi yapısalcılık eleştirileri.*

*McCarthy, John D. ve Mayer N. Zald. 1977. "Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory." *American Journal of Sociology* 82: 1212–1241. *Kültürel süreçleri göz ardı etmiş olsalar da bu, kaynak mobilizasyonunu tanımlayan önemli bir makaledir.*

McGarry, Aidan ve James M. Jasper (der.). 2015. *The Identity Dilemma*.

McGirr, Lisa. 2001. *Suburban Warriors*. Princeton: Princeton University Press.

*Melucci, Alberto. 1996. *Challenging Codes*. Cambridge: Cambridge University Press. *Kolektif kimliklerin hareketlerin hemen hemen tüm veçhelerinde oynadığı rol ile özel olarak ilgilenmektedir.*

Meyer, David S. ve Deana A. Rohlinger. 2012. "Big Books and Social Movements." *Social Problems* 59: 136–153.

Meyer, David S. ve Sidney Tarrow (der.). 1997. *The Social Movement Society*. Lanham: Rowman and Littlefield.

Mische, Ann. 2003. "Cross-Talk in Movements." Mario Diani ve Doug McAdam (der.), *Social Movements and Networks* içinde. Oxford: Oxford University Press.

*Morris, Aldon. 1984. *The Origins of the Civil Rights Movement*. New York: Free Press. *Hareketin başlarına dair pek çok meseleyi toparlamakla birlikte, siyahi kiliselerin sağladığı kültürel malzemeler –şarkılar, İncil referansları, dualar– konusunda bilhassa iyidir.*

Munson, Ziad. 2009. *The Making of Pro-Life Activists*. Chicago: University of Chicago Press.

Nepstad, Sharon Erickson. 2011. *Nonviolent Revolutions*. New York: Oxford University Press.

O'Brien, Kevin J. ve Lianjiang Li. 2006. *Rightful Resistance in Rural China*. Cambridge: Cambridge University Press.

Olson, Mancur. 1965. *The Logic of Collective Action*. Cambridge: Harvard University Press.

*Opp, Karl-Dieter. 2009. *Theories of Political Protest and Social Movements*. New York: Routledge. *Kolektif kimlik gibi kültürel kavramları rasyonel seçim kuramıyla birleştirmeye yönelik bir çaba.*

Owens, Lynn. 2009. *Cracking under Pressure*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Pinard, Maurice. 2011. *Motivational Dimensions in Social Movements and Contentious Collective Action*. Montreal: McGill-Queen's University Press.

*Piven, Frances Fox ve Richard A. Cloward. 1977. *Poor People's Movements*. New York: Random House. *Sekteye* uğratma, *kilit önemdedir.*

Pleyers, Geoffrey. 2010. *Alter-Globalization*. Cambridge: Polity.

*Polletta, Francesca. 2002. *Freedom Is an Endless Meeting*. Chicago: University of Chicago Press. *Protestocuların karar alırken stratejik ikilemleri nasıl müzakere ettikleri.*

*Polletta, Francesca. 2006. *It Was Like a Fever*. Chicago: University of Chicago Press. *Protestoda anlatının rolü.*

Reed, T. V. 2005. *The Art of Protest*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Rosen, Ruth. 2000. *The World Split Open*. New York: Viking.

*Rosenthal, Rob ve Richard Flacks. 2012. *Playing for Change*. Boulder: Paradigm Publishers. *Müzik ve hareketler üzerine şimdiye dek yazılmış en kapsamlı kitap.*

Ross, Kristin. 2002. *May '68 and its Afterlives*. Chicago: University of Chicago Press.

Rupp, Leila J. ve Verta Taylor. 1987. *Survival in the Doldrums*. New York: Oxford University Press.

Sarat, Austin ve Stuart A. Scheingold (der.). 1998. *Cause Lawyering*. Oxford: Oxford University Press.

Scott, James C. 1985. *Weapons of the Weak*. New Haven: Yale University Press.

*Scott, James C. 1990. *Domination and the Arts of Resistance*. New Haven: Yale University Press. [*Tahakküm ve Direniş Sanatları*, 1995, çev: Alev Türker, Ayrıntı Yayınları] *Burada ve başka eserlerinde Scott, hayatlarını kaybetmeden aleni bir protesto örgütleyemeyecek olanların farklı direniş biçimlerini listelemektedir.*

Seidman, Gay W. 2007. *Beyond the Boycott*. New York: Russell Sage Foundation.

Sharp, Gene. 2012. *From Dictatorship to Democracy*. New York: New Press. [*Diktatörlükten Demokrasiye*, 2013, kolektif çeviri, Milena Kitap]

Silver, Beverly J. 2003. *Forces of Labor*. Cambridge: Cambridge University Press. [*Emeğin Gücü*, 2009, çev: Aslı Önal, Yordam Yayınları]

*Snow, David A., E. Burke Rochford Jr., Steven K. Worden ve Robert D. Benford. 1986. "Frame Alignment Processes, Micromobilization, and Movement Participation." *American Sociological Review* 51: 464–481. *Toplumsal hareketlerin kültürel boyutlarını anlamlandırmada, çerçeveleri merkezi bir kavram haline getiren makale.*

Snow, David A., Louis A. Zurcher Jr. ve Sheldon Ekland-Olson. 1980. "Social Networks and Social Movements." *American Sociological Review* 45: 787–801.

Sobieraj, Sarah. 2011. *Soundbitten*. New York: New York University Press.

Staggenborg, Suzanne, Donna Eder ve Lori Sudderth. 1993. "Women's Culture and Social Change." *Berkeley Journal of Sociology* 38: 31–56.

*Tarrow, Sidney. 1998. *Power in Movement*. Cambridge: Cambridge University Press. *Yapısalcı bir perspektiften toplumsal hareketlere hoş bir giriş. Eğer bulabilirseniz, son* çıkan üçüncü basımından ziyade daha ince *olan bu ikinci basımı okuyun.*

*Tarrow, Sidney. 2013. *The Language of Contention*. Cambridge: Cambridge University Press. *Kelimeler mühimdir.*

Taylor, Charles. 1989. *Sources of the Self*. Cambridge: Harvard University Press. [*Benliğin Kaynakları*, 2014, çev: Selma Aygül Baş ve Bilal Baş, Küre Yayınları]

*Taylor, Verta. 1996. *Rock-a-by Baby: Feminism, Self-Help, and Postpartum Depression*. New York: Routledge. *Kadınların hissetmemeleri gereken duygularla başa* çıkmak için nasıl seferber oldukları.

Taylor, Verta, Katrina Kimport, Nella Van Dyke ve Ellen Ann Anderson. 2009. "Culture and Mobilization: Tactical Repertories, Same-Sex Weddings, and the Impact on Gay Activism." *American Sociological Review* 74: 865–890.

Thörn, Håkan. 2006. *Anti-Apartheid and the Emergence of a Global Civil Society*. New York: Palgrave Macmillan.

Tilly, Charles. 1986. *The Contentious French*. Cambridge: Harvard University Press.

Tilly, Charles. 1995. *Popular Contention in Great Britain*. Cambridge: Harvard University Press.

Tilly, Charles. 2004. *Social Movements, 1768–2004*. Boulder: Paradigm. [*Toplumsal Hareketler*, 2008, çev: Orhan Düz, Babil Yayınları]

*Tilly, Charles. 2008. *Contentious Performances*. Cambridge: Cambridge University Press. *Onlarca yıl bir yapısalcı olarak hayatına devam eden bu tarihsel sosyolog,*

kültürün protestodaki önemini, giderek artan biçimde teslim eder hale gelmiştir, özellikle de bu son kitabında.

*Touraine, Alain. 1981. *The Voice and the Eye*. Cambridge: Cambridge University Press. *1980'lerde Touraine, toplumsal hareketler alanında dünyanın en başat akademisyeniydi; bu kitap, yaklaşımının temel ilkelerini ortaya koymakta ve yanı sıra birçok kültürel içgörü sunmaktadır.*

*Tucker, Kenneth H., Jr. 2010. *Workers of the World, Enjoy!* Philadelphia: Temple University Press. *Geçtiğimiz yüzyılda sanatı kullanan ve onu dönüştüren hareketlerin eğlenceli tarihi.*

Warren, Mark E. 2010. *Fire in the Heart*. New York: Oxford University Press. *"Oxford Kültür ve Siyaset Çalışmaları" serisinin açılış kitabı.*

Watts, Edward J. 2010. *Riot in Alexandria*. Berkeley: University of California Press.

Whittier, Nancy. 1995. *Feminist Generations: The Persistence of the Radical Women's Movement*. Philadelphia: Temple University Press.

Whittier, Nancy. 2011. *The Politics of Child Sexual Abuse*. New York: Oxford University Press.

Wood, Elisabeth Jean. 2003. *Insurgent Collective Action and Civil War in El Salvador*. Cambridge: Cambridge University Press.

Young, Michael. 2006. *Bearing Witness Against Sin*. Chicago: University of Chicago Press.

Zolberg, Aristide R. 2008. "Moments of Madness." *How Many Exceptionalisms?* içinde. Philadelphia: Temple University Press.

Tavsiye Edilen İnternet Siteleri

http://wagingnonviolence.org
www.socialmovementstudy.net
www.opendemocracy.net
www.cbsm-asa.org
http://mobilizingideas.wordpress.com/
https://councilforeuropeanstudies.org/research/research-networks/social-movements
http://www.interfacejournal.net/
https://portside.org/
http://politicsoutdoors.com/
http://cosmos.eui.eu/Home.aspx

Dizin

A
Abalone İttifakı 157
Adbusters 15, 128
adlandırmak 21, 88
Afrikalı Amerikalılar 99, 147, 228
ağlar 21, 34, 39, 62, 99, 101, 108, 109, 111, 112, 113, 115, 120, 123, 129, 130, 133, 134, 144, 223
gayriresmî ağlar 111, 112, 117
ve anlam 129
ahlak 22, 24, 40, 50, 110, 179, 245
ahlaki bataryalar 16, 82, 140, 144, 189
ahlaki duygular 92, 94, 95, 209, *bkz.* duygular
ahlaki girişimciler 117, 127
ahlaki şok 98, 127, 133, 134, 135, 138, 143, 144
AIDS 13, 126, 133, 135, 138, 139, 140, 143, 153
aktivist kariyerleri 116
aktivist turizmi 157
Almanya 38
altkültürler 91, 112
altyapı 95, 99, 117, 122

Amerikan Kongresi 223
anlam taşıyıcıları 14
anlatılar
  tarihsel 75, 86, 151, 154
Anonymous hareketi 72, 212
apartheid 121, 210
arena değiştirme 211
arenalar
  uluslararası 121, 122
aşağılama 92
atasözleri 74
Avrupa 9, 121, 156, 219, 220, 221, 222, 226
avukatlar 81, 200
dava 81, 200
azizler 79

B

bağışçılar 79, 206, 215
bedavacılık 46
bedenler 56, 71, 90
belirleyici liderler 161, 162
biliş 23, 24
bireyler 12, 26, 28, 45, 47, 55, 57, 78, 87, 111, 141, 154, 170, 172, 180, 225
biyografik sonuçlar 234
biyografik uygunluk 132
blok katılım 14, 130, 205
boykotlar 208
Britanya 12, 34, 35, 36, 39, 61, 62, 220, 221
Buazizi, Muhammed 189
Buda 163
Bush, George W. 82
bürokrasi 184

C-Ç

cemaat 126, 157, 237
cinsiyet 100, 153, 165, 171, 177, 181, 198
cinsiyetçilik 63, 66, 76
Clinton, Bill 119
Cumhuriyetçiler (ABD) 15
Cuomo, Andrew 20
çaresizlik 134, 194, 210
çatışma 52, 113, 137, 156, 180, 181
çerçeve hizalama 131
çerçeveleme 45, 53
çerçeveler 23, 50, 75, 76, 87, 138
çevirme 25, 195, 203
çevrecilik 179
çıkar grupları 21, 166
çılgınlık anları 30
Çin 12, 219

D

Dalitler 147, 159, 232
dalkavuklar 75, 82, 83
damgalanmış kimlik ikilemi 147, 148, *bkz.* ikilemler
DBSB gösterileri 214
demokrasi 17, 41, 43, 52, 132, 171, 175, 176, 181, 210
Demokratlar (ABD) 15
devrim 14, 40, 41, 48, 86, 91, 142, 190
dışarıdakiler 48, 153, 163, 203, 223
dikeycilik 170, 181
diktatörler 190, 197, 225
dil 88, 109, 213, 216, 232
direniş 34, 35, 173, 248
dönüştürme 127
duygular
  ahlaki 92, 94, 95, 209
  müşterek 159
duygusal bağlılıklar 93, 94, 156
duygusal sirayet 151
dürtüler 93
düzenbazlar 80

E

ekoloji 78
Ekvador 213

emek hareketi 144, 197
entelektüeller 52, 203, 204
eşitsizlik 20, 66, 105, 120, 178

F

Facebook 107, 129, 188, 193, 210
feminizm 64, 78, 226
festivaller 150, 152
fırsat pencereleri 38
Filistinliler 154
Fransa 30, 36, 38, 69

G

Gandhi, Mahatma 162, 234
gazeteciler 57, 81, 102, 182, 200, 201, 202
genişletme ikilemi 155, *bkz.* ikilemler
gerçekler 75, 78, 87
gizli kodlar 25, 65
GLAAD (Hakarete Karşı Gey ve Lezbiyen İttifakı) 133
göreli yoksunluk kuramı 47
görüş ayrılıkları 64, 135, 165
gösteriler 189, 207
gözetim sistemi 136
grafiti 70, 207
Greenpeace 49, 179, 180
gruplar 23, 36, 42, 43, 47, 63, 76, 94, 108, 122, 125, 128, 143, 144, 148, 149, 151, 153, 156, 157, 159, 169, 170, 173, 174, 179, 183, 187, 190, 205, 209, 213, 215, 222, 226, 231, 239, 244
gurur 60, 64, 84, 92, 94, 147, 149, 156, 159, 163, 165, 167, 228
güçlü müttefikler ikilemi 110, 174, 204, *bkz.* ikilemler
güçsüzlerin silahı 34
güven 59, 68, 78, 92, 93, 113, 151, 156, 159, 161, 234
güvensizlik 92, 93, 180, 181

H

haber bariyeri 201
hackerlar/hacktivizm 179, 203, 212
hafıza 84, 86, *bkz.* kolektif hafıza
hainler 80
hâkimler 22, 81, 192, 199
haklar 33, 36, 38, 62, 63, 77, 97, 101, 103, 104, 105, 125, 130, 153, 162, 181, 226, 232
hareket kimlikleri 153
hayal kırıklığı 63, 93, 188, 239
haysiyet 147
hayvan hakları hareketi 220
hedef kitle ayrıştırma ikilemi 113, 213, *bkz.* ikilemler
hedef kitleler 40, 148, 203
Hıristiyan Sağ 64, 96, 97, 98, 99, 104, 112, 126, 139, 151
hiciv 83
hiddet 92, 94, 113
Hindistan 12, 146, 147, 150, 152, 163
hisler, bkz. duygular 10, 22, 23, 60, 68, 80, 92, 94, 131, 158, 159, 164, 214
hissetme-düşünme süreçleri 90, 92
Hitler, Adolf 67, 69, 240
hiyerarşi 18, 123, 175
hizipler 103, 165, 166, 172, 180, 181, 187
homofobik 100, 126, 138
hükümetler 120, 121, 216

I-İ

Indignados [Öfkeliler] 9, 227
INGO'lar (Uluslararası Hükümet-dışı Kuruluşlar) 216
ıstırap 104, 135, 174
ideoloji 29, 78, 108, 112, 156, 181
ifşaat 252
ikilem, 11, 17, 18, 42, 59, 83, 155, 164, 174, 183, 209, 211, *bkz.* ikilemler

ikilemler 13, 19, 59, 83, 181, 184, 210, 239
telaffuz ikilemi 224, hedef kitle ayrıştırma ikilemi 113, kardeşler takımı ikilemi 156, 158, sepet ikilemi 211, kirli eller ikilemi 43, 44, 59, genişleme ikilemi 135, 181, kimlik ikilemi 147, 148, 154, 155, yenilik ikilemi 85, 137, 153, 174, 184, 191, Janus ikilemi 17, 18, 89, 113, 176, medya ikilemi 182, 183, yaramaz veya uslu ikilemi 19, 137, 138, 165, 183, 184, 196, 208, 210, 231, örgüt ikilemi 18, 114, 175, 184, 208, güçlü müttefikler ikilemi 110, 174, 204, piramit ikilemi 18, 175, damgalanmış kimlik ikilemi 147, 148
ikna 10, 23, 24, 35, 40, 41, 42, 49, 50, 51, 53, 54, 65, 77, 81, 103, 112, 117, 122, 123, 127, 143, 169, 171, 193, 205, 209, 210, 213, 214, 222, 223, 228, 235, 237, 241
iktisadi refah 36
iletişim 65, 66, 99, 101, 106, 111, 120, 169, 176, 177, 189, 243
ilham 10, 15, 52, 56, 70, 85, 87, 99, 100, 105, 106, 109, 113, 120, 138, 143, 150, 153, 156, 162, 168, 169, 192, 203, 226, 227, 235, 241
inanç sistemleri 160
infial 11, 16, 21, 34, 36, 37, 47, 64, 80, 81, 92, 94, 113, 126, 137, 138, 139, 142, 144, 154, 190, 209, 225, 229, 233, 237
inşa edilmiş çevre 72, 86
internet 25, 37, 42, 57, 65, 107, 108, 113, 117, 179, 189, 202, 203
İsa 96, 97, 98
İslamcı protesto hareketleri 192
İsrail 202
istihdam 62, 106
isyanlar/ayaklanmalar 21, 103, 208

J

Janus ikilemi 17, 18, 89, 113, 176, *bkz.* ikilemler

K

kadın hareketi 14, 61, 68, 77, 96, 99, 166, 212
kahramanlar 68, 79, 80, 82, 83, 84, 85
kalabalık kuramı 45, 143, 150
kalabalıklar 195, 205
kamuoyu 137, 179, 204
kapitalizm 52, 53, 122, 140, 168, 169, 170, 215
karakterler 75, 79, 80, 87, 117, 133, 138, 239
kardeşler takımı ikilemi 156, 158, *bkz.* ikilemler
karizma 82, 164
karşılıklı duygular 159, *bkz.* duygular
katılım 10, 13, 14, 18, 30, 36, 86, 94, 105, 116, 130, 151, 154, 155, 171, 179, 205, 234
katılımcı demokrasi 43, 181
kaynaklar 25, 28, 29, 49, 55, 57, 58, 60, 110, 205, 241, 244
kaynak mobilizasyonu kuramı 48
kimlik ikilemi 147, 148, 154, 155, *bkz.* ikilemler
King, Martin Luther Jr., 148
kirli eller ikilemi 43, 44, 59, *bkz.* ikilemler
kitaplar 23, 68, 70, 84, 91, 107, 109, 207, 235
kolektif hafıza 84, 86
kolektif kimlik 18, 153, 154, 159
komünizm 52, 97
korku 24, 60, 88, 92, 93, 142, 149, 150

kötü adamlar 23, 68, 75, 79, 81, 82, 83, 84, 99, 138, 139, 140, 196, 228
kurallar 18, 25, 27, 91, 114, 175
kurbanlar 23, 66, 68, 75, 81, 104, 139, 140, 142, 194, 198, 216, 228
Kurtuluş Teolojisi 99
kültür 1, 21, 25, 26, 28, 29, 50, 94, 96, 112, 120, 133
kültürel kuramlar 53, 239, 240
küresel adalet hareketi 19, 120, 122, 168, 176, 177, 181, 227
küreselleşme 120
kürtaj karşıtı hareket 210

L

Lenin, Vladimir İlyiç 85
LGBTQ hareketleri 124
liderler
  belirleyici 161, 162, sembolik 161, 162

M

madunlar 35
mağduriyet kuramları 44
mahkemeler 198, 199, 201
Mandela, 210
Marksizm 45
Mayawati 152, 164, 165, 166
medya ikilemi, bkz. ikilemler 182, 183
Mélenchon, Jean-Luc 69
merhamet 60, 81, 92, 94, 113, 140, 229, 233, 240
meydan okuyanlar 48
Mısır 14, 35, 107, 188, 189, 191, 192, 194, 195, 196, 197, 199, 202, 203, 205, 206, 209, 210, 212, 216, 225, 237
milliyetçilik 156
mitler 84
modernleşme 53, 86
Muhammed 163, 189, 191
Mübarek, Hüsnü 118, 188, 189, 190, 194, 196, 199, 200, 202, 204, 212, 214, 216, 217, 225
Mürsî, Muhammed 191, 194, 204, 211
Müslüman Kardeşler 191, 192
müşterek duygular 159, *bkz.* duygular
müttefikler 17, 50, 110, 123, 183, 204
müzik 14, 37, 70, 71, 73, 93, 98, 232

N

NAFTA 168
nedensellik mekanizması 54
nefret 24, 80, 92, 93, 94, 113, 141, 159, 180, 186, 188, 189, 190, 232
negatif düşünme 142
neşe 92, 93
Nixon, Richard 119

O-Ö

Obama, Barack 16, 192, 196
olumlu eylem 137, 147
otorite 177, 178, 187
ödünleşimler 11, 46, 59, 184, 187, 239
öfke 21, 24, 38, 47, 50, 56, 63, 64, 92, 93, 126, 135, 150, 151, 230
örgütsel kültürler 158
özgürlük 33, 56, 85, 104, 120, 176
özgür mekânlar 99

P

para 10, 18, 25, 33, 39, 40, 42, 48, 50, 114, 115, 116, 118, 120, 122, 123, 125, 145, 184, 201, 205, 207, 221, 241
performans 71, 72, 242
piramit ikilemi 18, 175, *bkz.* ikilemler
polis 17, 29, 41, 57, 60, 67, 74, 102, 106, 125, 126, 127, 128, 142, 151, 159, 178, 189, 190, 193, 194, 195, 196, 197, 202, 212, 217, 233
popülizm 156

prefigüratif 175
profesyoneller 124, 178
protesto dalgaları 222, 226
protesto kuramları 86, 100, 239
psikoloji 26, 44, 45, 46, 47, 50
psikoloji kuramları 44, 45, 46, 47, 50, 51

R

radikal cenahlar 182, 183
rasyonel seçim kuramı 45
Reagan, Ronald 118, 126
refleks duygular 92, 93, 151, 230, *bkz.* duygular
repertuvar 57, 58, 59, 60, 74, 172, 173, 182
retorik 65, 68, 80, 82, 85, 102, 138, 140, 151, 176, 200, 216, 223
ritüeller 65, 87, 88
ruh halleri 70, 92, 93
rutinler 59, 114, 115, 118, 142, 150, 172, 174, 185, 193, 220, 228, 234, 237

S-Ş

sadakat 153, 159, 160, 194, 240, 246
Seattle protestoları 195
seferberlik 101, 139
sembolik liderler 161, 162
sendikalar 53, 171, 192
sepet ikilemi 211
sevgi 92, 93, 152, 156, 159, 186, 232
seyirciler 18, 79, 80, 204, 215
sınıf,
orta 49, 118, 202, 219, üst 220, işçi, 64, 77, 94, 154, 156, 171
sınırlar 18, 207
sigara karşıtı hareket 230
simgesel davalar 198
sivil haklar hareketi 77, 104, 153
sivil itaatsizlik 179, 207
siyasetçiler 38, 60, 103, 119, 164, 171, 192, 196, 200, 204, 214, 223, 236
siyasi fırsat 37, 49, 50, 53
siyasi haklar 36, 104
siyasi partiler 12, 21, 86, 223, 224
siyasi süreç kuramı 49
siyasi yapılar 26, 51
siyasi yurttaşlık 36
skandal 212
sloganlar 17, 37, 75, 76, 89, 152, 204
söz edimleri 87, 88
SSCB 85
Stalin, Josef 85
Stonewall ayaklanmaları 125
strateji 165, 167, 216
suçlama 21, 139, 140, 144, 178, 228, 233
suçluluk 92, 95, 138, 160
Suriye 217
şehitler 163
şehvet 92, 93, 125, 230
şiddet 41, 45, 64, 76, 79, 81, 150, 162, 165, 169, 173, 195, 214, 216, 228, 234, 237
şiddetsizlik 19, 169
şirketler 29, 48, 52, 105, 118, 157, 223
şok 63, 92, 98, 100, 127, 134, 136, 140, 188, 209

T

Tahrir Meydanı (Kahire) 30, 189, 190, 196
Taksim Meydanı (İstanbul) 9
taktikler 10, 20, 23, 28, 34, 43, 59, 85, 89, 120, 135, 137, 169, 174, 175, 178, 182, 183, 185, 204, 207, 211, 212, 228, 236
tarihselci kuramlar 45, 54, 102
tarih yazmak 235
tecavüz 64, 76, 79

tehdit 27, 82, 96, 97, 115, 137, 142, 143, 144, 146, 154, 178, 194, 195, 199, 209, 241
teknokrasi 132
telaffuz ikilemi 224
teoloji 98
tercih noktası 59
Thatcher, Margaret 118
tiksinti 92, 230
toplanmalar 87, 149, 150
toplantılar 18, 39, 43, 127, 152, 177, 186, 207
toplumsal ağlar 21, 34, 39, 108, 109, 111, 129, 133
toplumsal değişim 113, 151, 235
toplumsal hareketler 10, 14, 17, 20, 21, 34, 36, 44, 48, 52, 60, 68, 76, 86, 95, 107, 108, 138, 154, 177, 180, 192, 239, 240, 241, 249
toplumsal hareket örgütleri 48
toplumsal hareket toplumu 117
Toriler (Birleşik Krallık) 119
Troçki, Lev 85
tutuklamalar 198
Twitter 107, 203

U-Ü

uluslararası bağışçılar 206
utanç 60, 92, 94, 103, 138, 147, 197, 198
Uttar Pradeş 152, 165
uzmanlar 43, 178
ünlüler 204
üye kazanma/toplama 30, 99, 127, 129, 131, 144, 151, 154, 229
üyelik 129

V-W

Vatikan 121, 179
Wall Street'i İşgal Et 15, 17, 50, 67, 128, 171, 198, 225
Walmart 198
Wikileaks 212
Wilkes ve Özgürlük hareketi 14, 33, 34, 38, 53, 101, 212

Y

yapısalcı kuramlar 51
yapısal ufuklar 38
yaramaz veya uslu ikilemi 19, 138, 184, 210, 231, 254
yasalar 76, 103, 114, 117, 205, 221, 222, 223, 237
yataycılık 181
yenilik 85, 136, 137, 174, 184, 191
yeni toplumsal hareketler 52
yurttaşlık hareketleri 103, 104
yurttaşlık sonrası hareketler 105

Z

Zapatistalar 168
zor 10, 41, 50, 98, 100, 122, 152, 200, 207, 211, 225, 235, 237

Jasper *Protesto*'da, Zweig'ın tabiriyle "insanlığın yıldızının parladığı anlar" olarak protesto hareketlerini, bilhassa kültürel ve duygusal boyutlarıyla gözler önüne serme iddiasında. Şu temel soruyla koyuluyor yola: "İnsanlar hangi motivasyonlarla, hangi duygusal ve kültürel süreçlerden geçerek birer protestocuya dönüşürler?" Jasper bu soruya cevap ararken, öncelikle toplumsal hareketleri inceleyen teori ve yaklaşımların sınırlılıklarını döküyor ortaya. Bireylerin psikolojik durumları ve dürtüleri ile siyasi yönelimleri arasında adeta doğrusal bir nedensellik ilişkisi öngören salt psikolojik yaklaşımlara olduğu kadar, insan unsurunu bütünüyle yok sayan ve meseleyi salt tarihsel ve yapısal bağlamlar içerisinde tartışan büyük anlatılara da söyleyecek birkaç sözü var. Ve bunlara karşılık ortaya koyduğu alternatif bir bakış açısı da. Kendi tabiriyle "daha az kabataslak" olan bu "kültürel" yaklaşımın başlangıç noktasını "öznenin bakış açısı, hisleri, hedefleri ve eylemleri, istediklerini elde etmeye çalışırkenki tercihleri" ile birlikte içinde bulunduğu toplumsal, tarihsel ve fiziksel koşullar oluşturuyor.

Jasper, kendi teorik çatısının her bir dayanağını, 2011 Wall Street'i İşgal Et eylemlerinden Hindistan'daki Dalit hareketine, Amerikan Hıristiyan Sağı'ndan Mısır Devrimi'ne, feminist hareketten 18. yüzyıl İngiltere-si'nde ortaya çıkmış Wilkes hareketine kadar çok farklı tarihsel dönem ve coğrafyalardan, çok farklı talepleri dillendirmiş protesto hareketleri bağlamında ele alıyor. Hareketin ilk ortaya çıkışından, örgütlenme aşamasında yaşadığı ikilemlere, medya ve siyasetçilerle olan ilişkilerinden yeni üye kazanma sancılarına, ortak anlam ve sembollerin üretilmesinden bütçenin yönetilmesine kadar detaylı ve bütünlüklü bir tablo koyuyor ortaya, üstelik bunu akademik dilin talepkârlığından uzak gündelik bir üslupla yapıyor.

İçinden geçmekte olduğumuz siyasi altüst oluşlar ve zemin kaymaları çağı gösteriyor ki gelecek günler, farklı ve muhtemelen birbiriyle çat
ma halinde olacak yeni protesto hareketlerine gebe ve elinizdeki bi
tap önümüzdeki hareketli günlere de ışık tutacak bir rehber niteliği

AYRINTI • İNCELEME
ISBN: 978-605-314-166-2

